

تذکرہ سید احمد

تفسیر بابک

تذکرہ سید احمد بہ قرآن مجید (حصہ ہفتم)

مَا يَرْجُونَ وَمَا الْحَيَاةُ
تَعْلَمُ إِنَّهُ لِيَحْرُوكَ الَّذِي يَفْعَلُ
رَسُولٌ مِنْ قِبَلِكُمْ
جَاءَكُمْ
أَوْ سُلْطَانٌ فِي السَّمْعِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تفسیر باران: نگاهی دیگر به قرآن مجید

نویسنده:

مهدی خدامیان آرانی

ناشر چاپی:

بهار دلها

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۱۳	تفسیر باران جلد ۱
۱۳	مشخصات کتاب
۱۴	اشاره
۱۷	فهرست
۲۸	مقدمه
۳۰	پیشگفتار
۳۲	شیوه نامه
۳۴	سوره فاتحه
۳۴	اشاره
۳۶	فاتحه: آیه ۱ - ۳
۳۷	فاتحه: آیه ۴
۳۸	فاتحه: آیه ۵
۳۹	فاتحه: آیه ۶
۴۰	فاتحه: آیه ۷
۴۶	سوره بقره
۴۶	اشاره
۴۸	بقره: آیه ۱ - ۲
۴۹	بقره: آیه ۵ - ۳
۵۲	بقره: آیه ۷ - ۶
۵۲	بقره: آیه ۱۲ - ۸
۵۴	بقره: آیه ۱۳
۵۵	بقره: آیه ۱۵ - ۱۴
۵۶	بقره: آیه ۱۶

٥٧	بَقْرَه: آيه ١٨ - ١٧
٥٨	بَقْرَه: آيه ٢٠ - ١٩
٦١	بَقْرَه: آيه ٢١
٦٢	بَقْرَه: آيه ٢٢
٦٣	بَقْرَه: آيه ٢٤ - ٢٣
٦٥	بَقْرَه: آيه ٢٥
٦٦	بَقْرَه: آيه ٢٩ - ٢٦
٧٠	بَقْرَه: آيه ٣٠
٧٤	بَقْرَه: آيه ٣٣ - ٣١
٧٦	بَقْرَه: آيه ٣٤
٧٧	بَقْرَه: آيه ٣٥
٨٠	بَقْرَه: آيه ٣٦
٨٣	بَقْرَه: آيه ٣٧
٨٦	بَقْرَه: آيه ٣٩ - ٣٨
٩٤	بَقْرَه: آيه ٤٠
٩٧	بَقْرَه: آيه ٤٣ - ٤١
٩٩	بَقْرَه: آيه ٤٤
٩٩	بَقْرَه: آيه ٤٦ - ٤٥
١٠١	بَقْرَه: آيه ٤٨ - ٤٧
١٠٣	بَقْرَه: آيه ٥٤ - ٤٩
١٠٦	بَقْرَه: آيه ٥٥
١٠٧	بَقْرَه: آيه ٥٦
١٠٨	بَقْرَه: آيه ٥٧
١٠٩	بَقْرَه: آيه ٥٩ - ٥٨
١١٠	بَقْرَه: آيه ٦٠
١١٢	بَقْرَه: آيه ٦١

- بَقْرَه: آيه ٦٢ ----- ١١٤
- بَقْرَه: آيه ٦٦ - ٦٣ ----- ١١٤
- بَقْرَه: آيه ٦٧ ----- ١١٩
- بَقْرَه: آيه ٧١ - ٦٨ ----- ١٢٢
- بَقْرَه: آيه ٧٣ - ٧٢ ----- ١٢٥
- بَقْرَه: آيه ٧٤ ----- ١٢٧
- بَقْرَه: آيه ٧٩ - ٧٥ ----- ١٢٨
- بَقْرَه: آيه ٨٢ - ٨٠ ----- ١٣٤
- بَقْرَه: آيه ٨٣ ----- ١٣٧
- بَقْرَه: آيه ٨٤ - ٨٦ ----- ١٣٩
- بَقْرَه: آيه ٨٨ - ٨٧ ----- ١٤١
- بَقْرَه: آيه ٩٠ - ٨٩ ----- ١٤٢
- بَقْرَه: آيه ٩٣ - ٩١ ----- ١٤٤
- بَقْرَه: آيه ٩٤ - ٩٦ ----- ١٤٥
- بَقْرَه: آيه ١٠١ - ٩٧ ----- ١٤٦
- بَقْرَه: آيه ١٠٣ - ١٠٢ ----- ١٤٨
- بَقْرَه: آيه ١٠٤ ----- ١٥٢
- بَقْرَه: آيه ١٠٥ ----- ١٥٣
- بَقْرَه: آيه ١٠٧ - ١٠٦ ----- ١٥٥
- بَقْرَه: آيه ١١٠ - ١٠٨ ----- ١٥٦
- بَقْرَه: آيه ١١٢ - ١١١ ----- ١٥٩
- بَقْرَه: آيه ١١٣ ----- ١٦٠
- بَقْرَه: آيه ١١٤ ----- ١٦١
- بَقْرَه: آيه ١١٥ ----- ١٦٢
- بَقْرَه: آيه ١١٧ - ١١٦ ----- ١٦٣
- بَقْرَه: آيه ١١٨ ----- ١٦٤

- ١٦٥ ----- بَقْرَه: آيه ١٢٠ - ١١٩
- ١٦٦ ----- بَقْرَه: آيه ١٢١
- ١٦٧ ----- بَقْرَه: آيه ١٢٣ - ١٢٢
- ١٦٩ ----- بَقْرَه: آيه ١٢٤
- ١٧٢ ----- بَقْرَه: آيه ١٢٥
- ١٧٤ ----- بَقْرَه: آيه ١٢٦
- ١٧٥ ----- بَقْرَه: آيه ١٢٨ - ١٢٧
- ١٧٦ ----- بَقْرَه: آيه ١٣٠ - ١٢٩
- ١٧٨ ----- بَقْرَه: آيه ١٣٢ - ١٣١
- ١٧٩ ----- بَقْرَه: آيه ١٣٣
- ١٨٠ ----- بَقْرَه: آيه ١٣٤
- ١٨٠ ----- بَقْرَه: آيه ١٣٥
- ١٨١ ----- بَقْرَه: آيه ١٣٦
- ١٨٢ ----- بَقْرَه: آيه ١٣٧
- ١٨٣ ----- بَقْرَه: آيه ١٣٨
- ١٨٤ ----- بَقْرَه: آيه ١٣٩
- ١٨٥ ----- بَقْرَه: آيه ١٤١ - ١٤٠
- ١٨٧ ----- بَقْرَه: آيه ١٤٣ - ١٤٢
- ١٨٩ ----- بَقْرَه: آيه ١٤٥ - ١٤٤
- ١٩٢ ----- بَقْرَه: آيه ١٥٠ - ١٤٦
- ١٩٧ ----- بَقْرَه: آيه ١٥٢ - ١٥١
- ١٩٩ ----- بَقْرَه: آيه ١٥٣
- ٢٠٠ ----- بَقْرَه: آيه ١٥٤
- ٢٠١ ----- بَقْرَه: آيه ١٥٧ - ١٥٥
- ٢٠٥ ----- بَقْرَه: آيه ١٥٨
- ٢٠٧ ----- بَقْرَه: آيه ١٦٢ - ١٥٩

- ٢٠٩ ..... بَقْرَه: آيه ١٦٤ - ١٦٣
- ٢١١ ..... بَقْرَه: آيه ١٦٧ - ١٦٥
- ٢١٥ ..... بَقْرَه: آيه ١٦٩ - ١٦٨
- ٢١٦ ..... بَقْرَه: آيه ١٧٠
- ٢١٧ ..... بَقْرَه: آيه ١٧١
- ٢١٩ ..... بَقْرَه: آيه ١٧٣ - ١٧٢
- ٢٢٠ ..... بَقْرَه: آيه ١٧٦ - ١٧٤
- ٢٢٣ ..... بَقْرَه: آيه ١٧٧
- ٢٢٤ ..... بَقْرَه: آيه ١٧٩ - ١٧٨
- ٢٢٨ ..... بَقْرَه: آيه ١٨٢ - ١٨٠
- ٢٢٩ ..... بَقْرَه: آيه ١٨٤ - ١٨٣
- ٢٣١ ..... بَقْرَه: آيه ١٨٥
- ٢٣١ ..... بَقْرَه: آيه ١٨٦
- ٢٣٣ ..... بَقْرَه: آيه ١٨٧
- ٢٣٥ ..... بَقْرَه: آيه ١٨٨
- ٢٣٦ ..... بَقْرَه: آيه ١٨٩
- ٢٣٨ ..... بَقْرَه: آيه ١٩٠
- ٢٣٨ ..... بَقْرَه: آيه ١٩٢ - ١٩١
- ٢٣٩ ..... بَقْرَه: آيه ١٩٤ - ١٩٣
- ٢٤٢ ..... بَقْرَه: آيه ١٩٥
- ٢٤٥ ..... بَقْرَه: آيه ١٩٦
- ٢٥١ ..... بَقْرَه: آيه ١٩٧
- ٢٥٢ ..... بَقْرَه: آيه ١٩٨
- ٢٥٢ ..... بَقْرَه: آيه ١٩٩
- ٢٥٤ ..... بَقْرَه: آيه ٢٠٢ - ٢٠٠
- ٢٥٦ ..... بَقْرَه: آيه ٢٠٣

- ٢٥٨ ..... بقره: آیه ٢٠٤ - ٢٠٦ - ٢٠٧
- ٢٥٩ ..... بقره: آیه ٢٠٧ - ٢٠٨ - ٢٠٩
- ٢٦٣ ..... بقره: آیه ٢٠٨ - ٢٠٩ - ٢١٠
- ٢٦٥ ..... بقره: آیه ٢١٠ - ٢١١ - ٢١٢
- ٢٦٨ ..... بقره: آیه ٢١١ - ٢١٢ - ٢١٣
- ٢٦٩ ..... بقره: آیه ٢١٢ - ٢١٣ - ٢١٤
- ٢٧٠ ..... بقره: آیه ٢١٣ - ٢١٤ - ٢١٥
- ٢٧٢ ..... بقره: آیه ٢١٤ - ٢١٥ - ٢١٦
- ٢٧٤ ..... بقره: آیه ٢١٥ - ٢١٦ - ٢١٧
- ٢٧٥ ..... بقره: آیه ٢١٦ - ٢١٧ - ٢١٨
- ٢٧٨ ..... بقره: آیه ٢١٧ - ٢١٨ - ٢١٩
- ٢٨٠ ..... بقره: آیه ٢١٩ - ٢٢٠ - ٢٢١
- ٢٨١ ..... بقره: آیه ٢٢٠ - ٢٢١ - ٢٢٢
- ٢٨٣ ..... بقره: آیه ٢٢١ - ٢٢٢ - ٢٢٣
- ٢٨٥ ..... بقره: آیه ٢٢٢ - ٢٢٣ - ٢٢٤
- ٢٨٦ ..... بقره: آیه ٢٢٤ - ٢٢٥ - ٢٢٦
- ٢٨٧ ..... بقره: آیه ٢٢٦ - ٢٢٧ - ٢٢٨
- ٢٨٨ ..... بقره: آیه ٢٢٨ - ٢٢٩ - ٢٣٠
- ٢٩٠ ..... بقره: آیه ٢٢٩ - ٢٣٠ - ٢٣١
- ٢٩٢ ..... بقره: آیه ٢٣١ - ٢٣٢ - ٢٣٣
- ٢٩٤ ..... بقره: آیه ٢٣٣ - ٢٣٤ - ٢٣٥
- ٢٩٥ ..... بقره: آیه ٢٣٤ - ٢٣٥ - ٢٣٦
- ٢٩٧ ..... بقره: آیه ٢٣٦ - ٢٣٧ - ٢٣٨
- ٢٩٩ ..... بقره: آیه ٢٣٨ - ٢٣٩ - ٢٤٠
- ٣٠٠ ..... بقره: آیه ٢٤٠ - ٢٤١ - ٢٤٢
- ٣٠٢ ..... بقره: آیه ٢٤٢ - ٢٤٣ - ٢٤٤

- ٣٠٤ ..... بقرة: آية ٢٤٥ - ٢٤٤
- ٣٠٥ ..... بقرة: آية ٢٤٦
- ٣٠٦ ..... بقرة: آية ٢٤٨ - ٢٤٧
- ٣٠٨ ..... بقرة: آية ٢٥٠ - ٢٤٩
- ٣١٠ ..... بقرة: آية ٢٥٢ - ٢٥١
- ٣١٤ ..... بقرة: آية ٢٥٣
- ٣١٦ ..... بقرة: آية ٢٥٤
- ٣١٨ ..... بقرة: آية ٢٥٥ (آية الكرسي)
- ٣٢٢ ..... بقرة: آية ٢٥٧ - ٢٥٦
- ٣٢٧ ..... بقرة: آية ٢٥٨
- ٣٢٨ ..... بقرة: آية ٢٥٩
- ٣٣٠ ..... بقرة: آية ٢٦٠
- ٣٣٢ ..... بقرة: آية ٢٦١
- ٣٣٤ ..... بقرة: آية ٢٦٣ - ٢٦٢
- ٣٣٤ ..... بقرة: آية ٢٦٥ - ٢٦٤
- ٣٣٦ ..... بقرة: آية ٢٦٦
- ٣٣٧ ..... بقرة: آية ٢٦٧
- ٣٣٩ ..... بقرة: آية ٢٦٨
- ٣٤٠ ..... بقرة: آية ٢٦٩
- ٣٤٢ ..... بقرة: آية ٢٧٠
- ٣٤٢ ..... بقرة: آية ٢٧١
- ٣٤٣ ..... بقرة: آية ٢٧٢
- ٣٤٨ ..... بقرة: آية ٢٧٣
- ٣٤٩ ..... بقرة: آية ٢٧٤
- ٣٥٠ ..... بقرة: آية ٢٧٥
- ٣٥٢ ..... بقرة: آية ٢٧٦

۳۵۴ ..... بقره: آیه ۲۷۷

۳۵۵ ..... بقره: آیه ۲۸۰ - ۲۷۸

۳۵۶ ..... بقره: آیه ۲۸۱

۳۵۷ ..... بقره: آیه ۲۸۴ - ۲۸۲

۳۶۳ ..... بقره: آیه ۲۸۵

۳۶۵ ..... بقره: آیه ۲۸۶

۳۷۰ ..... پیوست های تحقیقی

۳۹۹ ..... منابع تحقیق

۴۰۷ ..... فهرست کتب نویسنده

۴۱۰ ..... بیوگرافی نویسنده

۴۱۱ ..... درباره مرکز

سرشناسه : خدامیان آرانی، مهدی، ۱۳۵۳ -

Khuddamiyan Arani, Mehdi

عنوان و نام پدیدآور : تفسیر باران: نگاهی دیگر به قرآن مجید/ مهدی خدامیان آرانی.

مشخصات نشر : قم : بهار دل ها، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری : ۱۴ ج.

شابک : دوره ۹۷۸-۶۰۰-۸۴۴۹-۶۱-۴ : ۵۰۰۰۰ ریال، ج. ۱. ۹۷۸-۶۰۰-۸۴۴۹-۶۰-۷ : ۵۰۰۰۰ ریال، ج. ۲. ۹۷۸-۶۰۰-۸۴۴۹-۶۲-۱ : ۵۰۰۰۰ ریال، ج. ۳. ۹۷۸-۶۰۰-۸۴۴۹-۶۳-۸ : ۵۰۰۰۰ ریال، ج. ۴. ۹۷۸-۶۰۰-۸۴۴۹-۶۴-۵ : ۵۰۰۰۰ ریال، ج. ۵. ۹۷۸-۶۰۰-۸۴۴۹-۶۵-۲ : ۵۰۰۰۰ ریال، ج. ۶. ۹۷۸-۶۰۰-۸۴۴۹-۶۶-۹ : ۵۰۰۰۰ ریال، ج. ۷. ۹۷۸-۶۰۰-۸۴۴۹-۶۷-۶ : ۵۰۰۰۰ ریال، ج. ۸. ۹۷۸-۶۰۰-۸۴۴۹-۶۸-۳ : ۵۰۰۰۰ ریال، ج. ۹. ۹۷۸-۶۰۰-۸۴۴۹-۶۹-۰ : ۵۰۰۰۰ ریال، ج. ۱۰. ۹۷۸-۶۰۰-۸۴۴۹-۷۰-۷ : ۵۰۰۰۰ ریال، ج. ۱۱. ۹۷۸-۶۰۰-۸۴۴۹-۷۱-۳ :

وضعیت فهرست نویسی : فیبا

یادداشت : چاپ قبلی: وثوق، ۱۳.

مندرجات : ج. ۱. فاتحه، بقره. ج. ۲. آل عمران، نساء. ج. ۳. مائده، انعام، اعراف. ج. ۴. انفال، توبه، یونس، هود. ج. ۵. یوسف، رعد، ابراهیم، حجر، نحل. ج. ۶. اسراء، کهف، مریم، طه. ج. ۷. انبیاء، حج، مومنون، نور، فرقان. ج. ۸. شعرا، نمل، قصص، عنکبوت، روم. ج. ۹. لقمان، سجده، احزاب، سبا، فاطر. ج. ۱۰. یس، صافات، ص، زمر، غافر. ج. ۱۱. فصلت، شوری، زخرف، دخان، جاثیه، احقاف، محمد، فتح. ج. ۱۲. حجرات، ق، ذاریات، طور، نجم، قمر.... ج. ۱۳. جمعه، منافقون، تغابن، طلاق، تحریم، ملک.... ج. ۱۴. جزء ۳۰ قرآن.

عنوان دیگر : نگاهی دیگر به قرآن مجید.

موضوع : تفاسیر شیعه -- قرن ۱۴

موضوع : Qur'an -- Shiite hermeneutics -- ۲۰th century

رده بندی کنگره : ۱۳۹۶۷/خ۳۶ت BP۹۸

رده بندی ديويي : ۲۹۷/۱۷۹

شماره کتابشناسی ملی : ۴۷۷۳۶۰۴

ص: ۱

اشاره

خدایان آرائی، مهدی

تفسیر باران: نگاهی جدید به قرآن مجید، جلد اول (حمد و بقره) / مهدی خدایان آرائی . قم: وثوق، ۱۳۹۳.

۱۲۸ ص. (اندیشه سبز/۵۱) ۰ - ۱۳۰ - ۱۰۷ - ۶۰۰ - ۹۷۸:ISBN

مندرجات:

جلد ۱: حمد، بقره جلد ۲: آل عمران، نساء جلد ۳: مائده تا اعراف جلد ۴: انفال تا هود جلد ۵: یوسف تا نحل

جلد ۶: اسراء تا طه جلد ۷: انبیاء تا فرقان جلد ۸: شعراء تا روم جلد ۹: لقمان تا فاطر جلد ۱۰: یس تا غافر

جلد ۱۱: فُصِّلَتْ تا فتح جلد ۱۲: حجرات تا صفّ جلد ۱۳: جمعه تا مرسلات جلد ۱۴: جزء ۳۰ قرآن: (نبأ تا ناس).

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیپا:

کتابنامه: ص. [۳۶۵] - ۳۶۶

۱. قرآن - - تحقیق ۲. خدایان آرائی. الف. عنوان.

۱۳۹۳ ت ۸ خ ۴/۴/۶۵ BP

۲۹۷/۱۵

تفسیر باران، جلد اول (نگاهی نو به قرآن مجید)

دکتر مهدی خدایان آرائی

ناشر: انتشارات وثوق

مجری طرح: موسسه پژوهشی نشر گستر وثوق

آماده سازی و تنظیم: محمد شکروی

قیمت دوره ۱۴ جلدی: ۱۶۰ هزار تومان

شمارگان و نوبت چاپ: ۳۰۰۰ نسخه، چاپ اول، ۱۳۹۳.

شابک: ۰ - ۱۳۰ - ۱۰۷ - ۶۰۰ - ۹۷۸

آدرس انتشارات: قم، خیابان صفاییه، کوچه ۲۸ (بیگدلی)، کوچه نهم، پلاک ۱۵۹

تلفکس: ۰۹۱۲ ۲۵۲ ۵۸ ۳۹ - همراه: ۰۲۵ - ۳۷۷۳۵۷۰۰

Email:Vosoogh_m@yahoo.com www.Nashrvosoogh.com

شماره پیامک انتقادات و پیشنهادات: ۳۰۰۰۴۶۵۷۷۳۵۷۰۰

مراکز پخش:

□ تهران: خیابان انقلاب، خیابان فخر رازی، کوچه انوری، پلاک ۱۳، انتشارات هاتف: ۶۶۴۱۵۴۲۰

□ تبریز: خیابان امام، چهارراه شهید بهشتی، جنب مسجد حاج احمد، مرکز کتاب رسانی صبا، ۳۳۵۷۸۸۶

□ آران و بیدگل: بلوار مطهری، حکمت هفت، پلاک ۶۲، همراه: ۰۹۱۳۳۶۳۱۱۷۲

□ کاشان: میدان کمال الملک، نبش پاساژ شیرین، ساختمان شرکت فرش، واحد ۶، کلک زرین ۴۴۶۴۹۰۲

□ کاشان: میدان امام خمینی، خیابان ۲، جنب بیمه البرز، پلاک ۳۲، انتشارات قانون مدار، ۴۴۵۶۷۲۵

□ اهواز: خیابان حافظ، بین نادری و سیروس، کتاب اسوه. تلفن: ۲۹۲۳۳۱۵ - ۲۲۱۶۶۴۸

ص: ۲

فہرست

پیشگفتار... ۹

شیوہ نامہ... ۱۱

سورہ فاتحہ

فاتحہ: آیہ ۱ - ۳... ۱۵

فاتحہ: آیہ ۴... ۱۶

فاتحہ: آیہ ۵... ۱۷

فاتحہ: آیہ ۶... ۱۸

فاتحہ: آیہ ۷... ۱۹

سورہ بقرہ

بقرہ: آیہ ۱ - ۲... ۲۷

بقرہ: آیہ ۳ - ۵... ۲۸

بقرہ: آیہ ۶ - ۷... ۳۱

بقرہ: آیہ ۸ - ۱۲... ۳۱

بقرہ: آیہ ۱۳... ۳۳

بقرہ: آیہ ۱۴ - ۱۵... ۳۴

بقرہ: آیہ ۱۶... ۳۵

بقرہ: آیہ ۱۷ - ۱۸... ۳۶

بقرہ: آیہ ۱۹ - ۲۰... ۳۷

بقرہ: آیہ ۲۱... ۴۰

بَقْرَه: آيه ٢٢...٤١

بَقْرَه: آيه ٢٤ - ٢٣...٤٢

بَقْرَه: آيه ٢٥...٤٤

بَقْرَه: آيه ٢٩ - ٢٦...٤٥

بَقْرَه: آيه ٣٠...٤٩

بَقْرَه: آيه ٣٣ - ٣١...٥٣

بَقْرَه: آيه ٣٤...٥٥

بَقْرَه: آيه ٣٥...٥٦

بَقْرَه: آيه ٣٦...٥٩

بَقْرَه: آيه ٣٧...٦٢

بَقْرَه: آيه ٣٩ - ٣٨...٦٥

بَقْرَه: آيه ٤٠...٧٣

بَقْرَه: آيه ٤٣ - ٤١...٧٦

بَقْرَه: آيه ٤٤...٧٨

بَقْرَه: آيه ٤٦ - ٤٥...٧٨

بَقْرَه: آيه ٤٨ - ٤٧...٨٠

بَقْرَه: آيه ٥٤ - ٤٩...٨٢

بَقْرَه: آيه ٥٥...٨٥

بَقْرَه: آيه ٥٦...٨٦

بَقْرَه: آيه ٥٧...٨٧

بَقْرَه: آيه ٥٩ - ٥٨...٨٨

بَقْرَه: آيه ٦٠...٨٩

بَقْرَه: آيه ٦١...٩١

بَقْرَه: آيه ٦٢...٩٣

بَقْرَه: آيه ٦٦ - ٦٣...٩٥

بَقْرَه: آيه ٦٧...٩٨

بَقْرَه: آيه ٧١ - ٦٨...١٠١

بَقْرَه: آيه ٧٣ - ٧٢...١٠٤

بَقْرَه: آيه ٧٤...١٠٦

بَقْرَه: آيه ٧٩ - ٧٥...١٠٧

بَقْرَه: آيه ٨٢ - ٨٠...١١٥

بَقْرَه: آيه ٨٣...١١٦

بَقْرَه: آيه ٨٦ - ٨٤...١١٨

بَقْرَه: آيه ٨٨ - ٨٧...١٢٠

بَقْرَه: آيه ٩٠ - ٨٩...١٢١

بَقْرَه: آيه ٩٣ - ٩١...١٢٣

بَقْرَه: آيه ٩٦ - ٩٤...١٢٤

بَقْرَه: آيه ١٠١ - ٩٧...١٢٥

بَقْرَه: آيه ١٠٣ - ١٠٢...١٢٧

بَقْرَه: آيه ۱۰۴...۱۳۱

بَقْرَه: آيه ۱۰۵...۱۳۲

بَقْرَه: آيه ۱۰۷ - ۱۰۶...۱۳۴

بَقْرَه: آيه ۱۱۰ - ۱۰۸...۱۳۵

بَقْرَه: آيه ۱۱۲ - ۱۱۱...۱۳۸

بَقْرَه: آيه ۱۱۳...۱۳۹

بَقْرَه: آيه ۱۱۴...۱۴۰

بَقْرَه: آيه ۱۱۵...۱۴۱

بَقْرَه: آيه ۱۱۷ - ۱۱۶...۱۴۲

بَقْرَه: آيه ۱۱۸...۱۴۳

بَقْرَه: آيه ۱۲۰ - ۱۱۹...۱۴۴

بَقْرَه: آيه ۱۲۱...۱۴۵

بَقْرَه: آيه ۱۲۳ - ۱۲۲...۱۴۶

بَقْرَه: آيه ۱۲۴...۱۴۸

بَقْرَه: آيه ۱۲۵...۱۵۱

بَقْرَه: آيه ۱۲۶...۱۵۳

بَقْرَه: آيه ۱۲۸ - ۱۲۷...۱۵۴

بَقْرَه: آيه ۱۳۰ - ۱۲۹...۱۵۵

بَقْرَه: آيه ۱۳۲ - ۱۳۱...۱۵۷

بَقْرَه: آيه ۱۳۳...۱۵۸

بَقْرَه: آيه ۱۳۴... ۱۵۹

بَقْرَه: آيه ۱۳۵... ۱۵۹

بَقْرَه: آيه ۱۳۶... ۱۶۰

بَقْرَه: آيه ۱۳۷... ۱۶۱

بَقْرَه: آيه ۱۳۸... ۱۶۲

بَقْرَه: آيه ۱۳۹... ۱۶۳

بَقْرَه: آيه ۱۴۱ - ۱۴۰... ۱۶۴

بَقْرَه: آيه ۱۴۳ - ۱۴۲... ۱۶۶

بَقْرَه: آيه ۱۴۵ - ۱۴۴... ۱۶۸

بَقْرَه: آيه ۱۵۰ - ۱۴۶... ۱۷۱

بَقْرَه: آيه ۱۵۲ - ۱۵۱... ۱۷۶

بَقْرَه: آيه ۱۵۳... ۱۷۸

ص: ۴

بَقْرَه: آيه ١٥٤...١٧٩

بَقْرَه: آيه ١٥٧ - ١٥٥...١٨٠

بَقْرَه: آيه ١٥٨...١٨٤

بَقْرَه: آيه ١٦٢ - ١٥٩...١٨٦

بَقْرَه: آيه ١٦٤ - ١٦٣...١٨٨

بَقْرَه: آيه ١٦٧ - ١٦٥...١٩٠

بَقْرَه: آيه ١٦٩ - ١٦٨...١٩٤

بَقْرَه: آيه ١٧٠...١٩٥

بَقْرَه: آيه ١٧١...١٩٦

بَقْرَه: آيه ١٧٣ - ١٧٢...١٩٨

بَقْرَه: آيه ١٧٦ - ١٧٤...١٩٩

بَقْرَه: آيه ١٧٧...٢٠٢

بَقْرَه: آيه ١٧٩ - ١٧٨...٢٠٣

بَقْرَه: آيه ١٨٢ - ١٨٠...٢٠٧

بَقْرَه: آيه ١٨٤ - ١٨٣...٢٠٨

بَقْرَه: آيه ١٨٥...٢١٠

بَقْرَه: آيه ١٨٦...٢١٠

بَقْرَه: آيه ١٨٧...٢١٢

بَقْرَه: آيه ١٨٨...٢١٤

بَقْرَه: آيه ١٨٩...٢١٥

بَقْرَه: آيه ١٩٠...٢١٧

بَقْرَه: آيه ١٩٢ - ١٩١...٢١٧

بَقْرَه: آيه ١٩٤ - ١٩٣...٢١٨

بَقْرَه: آيه ١٩٥...٢٢١

بَقْرَه: آيه ١٩٦...٢٢٤

بَقْرَه: آيه ١٩٧...٢٣٠

بَقْرَه: آيه ١٩٨...٢٣٢

بَقْرَه: آيه ١٩٩...٢٣٢

بَقْرَه: آيه ٢٠٢ - ٢٠٠...٢٣٣

بَقْرَه: آيه ٢٠٣...٢٣٥

بَقْرَه: آيه ٢٠٦ - ٢٠٤...٢٣٧

بَقْرَه: آيه ٢٠٧...٢٣٨

بَقْرَه: آيه ٢٠٩ - ٢٠٨...٢٤٢

بَقْرَه: آيه ٢١٠...٢٤٤

بَقْرَه: آيه ٢١١...٢٤٧

بَقْرَه: آيه ٢١٢...٢٤٨

بَقْرَه: آيه ٢١٣...٢٤٩

بَقْرَه: آيه ٢١٤...٢٥١

بَقْرَه: آيه ٢١٥...٢٥٣

بَقْرَه: آيه ٢١٦...٢٥٤

بَقْرَه: آيه ٢١٨ - ٢١٧...٢٥٧

بَقْرَه: آيه ٢١٩...٢٥٩

بَقْرَه: آيه ٢٢٠...٢٦٠

بَقْرَه: آيه ٢٢١...٢٦٢

بَقْرَه: آيه ٢٢٣ - ٢٢٢...٢٦٤

بَقْرَه: آيه ٢٢٥ - ٢٢٤...٢٦٥

بَقْرَه: آيه ٢٢٧ - ٢٢٦...٢٦٦

بَقْرَه: آيه ٢٢٨...٢٦٧

بَقْرَه: آيه ٢٣٠ - ٢٢٩...٢٦٩

بَقْرَه: آيه ٢٣٢ - ٢٣١...٢٧١

بَقْرَه: آيه ٢٣٣...٢٧٣

بَقْرَه: آيه ٢٣٥ - ٢٣٤...٢٧٤

ص: ٥

بَقْرَه: آيه ۲۳۷ - ۲۳۶... ۲۷۶

بَقْرَه: آيه ۲۳۹ - ۲۳۸... ۲۷۸

بَقْرَه: آيه ۲۴۰... ۲۷۹

بَقْرَه: آيه ۲۴۲ - ۲۴۱... ۲۸۰

بَقْرَه: آيه ۲۴۳... ۲۸۱

بَقْرَه: آيه ۲۴۵ - ۲۴۴... ۲۸۳

بَقْرَه: آيه ۲۴۶... ۲۸۴

بَقْرَه: آيه ۲۴۸ - ۲۴۷... ۲۸۵

بَقْرَه: آيه ۲۵۰ - ۲۴۹... ۲۸۷

بَقْرَه: آيه ۲۵۲ - ۲۵۱... ۲۸۹

بَقْرَه: آيه ۲۵۳... ۲۹۳

بَقْرَه: آيه ۲۵۴... ۲۹۵

بَقْرَه: آيه ۲۵۵ (آيه الكرسي) ... ۲۹۷

بَقْرَه: آيه ۲۵۷ - ۲۵۶... ۳۰۱

بَقْرَه: آيه ۲۵۸... ۳۰۶

بَقْرَه: آيه ۲۵۹... ۳۰۷

بَقْرَه: آيه ۲۶۰... ۳۰۹

بَقْرَه: آيه ۲۶۱... ۳۱۱

بَقْرَه: آيه ۲۶۳ - ۲۶۲... ۳۱۳

بَقْرَه: آيه ۲۶۵ - ۲۶۴... ۳۱۳

بقره: آیه ۲۶۶...۳۱۵

بقره: آیه ۲۶۷...۳۱۶

بقره: آیه ۲۶۸...۳۱۸

بقره: آیه ۲۶۹...۳۱۹

بقره: آیه ۲۷۰...۳۲۱

بقره: آیه ۲۷۱...۳۲۱

بقره: آیه ۲۷۲...۳۲۲

بقره: آیه ۲۷۳...۳۲۷

بقره: آیه ۲۷۴...۳۲۸

بقره: آیه ۲۷۵...۳۲۹

بقره: آیه ۲۷۶...۳۳۱

بقره: آیه ۲۷۷...۳۳۳

بقره: آیه ۲۸۰ - ۲۷۸...۳۳۴

بقره: آیه ۲۸۱...۳۳۵

بقره: آیه ۲۸۴ - ۲۸۲...۳۳۶

بقره: آیه ۲۸۵...۳۴۲

بقره: آیه ۲۸۶...۳۴۴

* پیوست های تحقیقی...۳۴۹

* منابع تحقیق...۳۶۵

* فهرست کتب نویسندگان...۳۶۷

* بیوگرافی نویسنده... ۳۶۸

ص: ۶

این مقدمه را حضرت آیت الله نمازی (حفظه الله) امام جمعه محترم کاشان

بر کتاب «تفسیر باران» نوشته اند:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ

امام صادق (علیه السلام) فرمودند: «إِنَّ أَهْلَ الْقُرْآنِ فِي أَعْلَى دَرَجَةٍ مِنَ الْأَدْمِيِّينَ». قرآن، رشته ارتباط انسان با پروردگار و صراط مستقیم هدایت و سعادت بشریت است.

ترجمه و توسعه فرهنگ آشنایی و فهم قرآن برای جامعه و جوانان، یک جهاد فرهنگی و معرفتی است.

یکی از آثار قرآنی، کتاب ارزشمند تفسیر باران است که به قلم دانشمند ارجمند و پرتلاش، جناب حجه الاسلام آقای مهدی خدامیان به رشته تحریر درآمده است.

نویسنده محترم با حسن سلیقه و هنرمندانه به توضیح آیات قرآنی پرداخته اند، به گونه ای که برای همه اقشار، قابل فهم و استفاده می باشد.

امیدوارم نسل جوان جامعه از این اثر مبارک، بهره مند شوند.

عبدالنبی نمازی

۱۴۳۵ رجب المرجب ۲۱ ۳۱/۲/۹۳

خدا قرآن را برای سعادت ما فرستاده است، وظیفه ما این است که قرآن را بخوانیم و به آموزه های آسمانی آن، عمل کنیم، ما باید مسائل زندگی مادی و معنوی و موضوعات خانوادگی و اجتماعی خود را با قرآن تنظیم کنیم و در پرتو آن حرکت نماییم.

خدا قرآن را به زبانی شیوا نازل کرد و آن را برای پندگیری آسان نمود، در آیه ۱۷ سوره «قمر» چنین می خوانیم: (قَدْ يَسِّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ...). برای همین باید آموزه های قرآن را به زبانی ساده و روان بیان نمود و از پیچیده گویی پرهیز کرد.

وقتی باخبر شدیم که فاضل ارجمند جناب حجه الاسلام و المسلمین دکتر مهدی خدّامیان آرانی، تفسیر قرآن را با زبانی شیوا و روان و در پرتو روایات اهل بیت (علیهم السلام) آغاز نموده اند، بسیار خرسند شدیم و مقدمات چاپ این اثر ارزشمند و ماندگار را فراهم نمودیم. پیش از این، ما افتخار چاپ ۵۰ کتاب از این نویسنده محترم را داشتیم و بر این باور بودیم که این اثر نیز با استقبال علاقمندان روبرو خواهد شد.

اکنون خدا را شکر می گوئیم که به ما توفیق نشر این اثر را عنایت نمود، امید داریم که زحمات نویسنده محترم، مورد قبول حضرت حق قرار گیرد و توفیقات ایشان را بیشتر نماید و این تلاش ها، پنجره ای از نور را به جان و دل همه باز نماید و جوانان را با معارف قرآن، بیشتر آشنا کند.

موسسه پژوهشی

نشر گستر و ثوق

ص: ۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پدري برای کسب و کار، وطن خود را ترک گفت و به کشور دیگری سفر کرد. او نامه ای برای خانواده اش فرستاد. وقتی نامه به مقصد رسید، فرزندان او خواستند نامه را باز کنند و بخوانند، مادر گفت: «عزیزانم! این کار را نکنید، این نامه را به عنوان یادگاری پدر حفظ کنید». آن ها نامه را بوسیدند و در جعبه ای قرار دادند.

آن ها هفته ای یکبار جمع می شدند و نامه پدر را می بوسیدند و به چشم می نهادند و دوباره آن را سرجایش می گذاشتند. نامه دوم و سوم پدر رسید، با آن نامه ها نیز همان کار را کردند.

چند سال گذشت و پدر بازگشت، وقتی او به خانه آمد، فقط یکی از پسرهایش را آنجا دید. از او پرسید:

___ پسر! مادرت کجاست؟

___ وقتی شما نبودید، مادر بیمار شد، ما پولی برای درمان او نداشتیم. حال او بد و بدتر شد و از دنیا رفت.

___ مگر نامه های من به شما نمی رسید؟ من در آن نامه ها، پول زیادی برای شما فرستاده بودم.

___ عجب! ما نمی دانستیم. مادر به ما گفت که نامه تو را ببوسیم و برای یادگاری حفظ کنیم.

___ برادرت کجاست؟

___ وقتی مادر از دنیا رفت، کسی نبود تا برادرم را نصیحت کند، او هم با دوستان ناباب آشنا شد و سرانجام به زندان رفت.

___ من در نامه دوم از برادرت خواستم تا از دوستان ناباب دوری کند. بگو بدانم از خواهرت چه خبر؟

___ او زندگی فلاکت باری دارد، با پسری که عاشقش بود ازدواج کرد، اما آن پسر، معتاد بود.

___ من در نامه سوم به خواهرت گفتم که با آن پسر ازدواج نکند، چرا شما نامه های مرا نخواندید؟

اشک از چشمان پدر جاری شد. پسر نامه های پدر را آورد و گفت: «پدرجان! غصه نخور! ما یادگاری های تو را حفظ کرده ایم».

وقتی این داستان را خواندم، سر خود را بالا- گرفتم، نگاهم به طاقچه اتاق افتاد، چشمم به کتابی که تو برایم فرستاده بودی، افتاد.

قرآن!

وای بر من! من بارها قرآن تو را بوسیده بودم، اما نمی دانستم در آن، چه گفته ای و از من چه می خواستی؟ من با کتاب تو چه کرده بودم؟ افسوس کسی به من نگفت که قرآن، کتاب زندگی است! صدها کتاب را مطالعه کردم و یک بار، کتاب تو را مطالعه نکردم!

از آن روز، بیست سال گذشت... یک شب تصمیم گرفتم تا برای نسل امروز از قرآن بنویسم، قلم در دست گرفتم و با توکل به تو این کار را آغاز نمودم، هر لحظه از تو یاری خواستم.

تو دستم را گرفتی و مرا بر سر سفره قرآن، مهمان نمودی، روح سرگشته ام را از این چشمه معرفت، سیراب نمودی، به راستی که قرآن، چراغ هدایت و مایه سعادت ابدی است.

این کتاب را «تفسیر باران» نام نهادم، «باران» کنایه از وحی است که از آسمان بر قلب پیامبر نازل شد، آری، قرآن، همچون باران بهاری است که کویر روح هر انسانی را سیراب می کند.

امروز نمی دانم چگونه شکر تو را به جای آورم که توفیق پایان این کار را به من عطا کردی. نمی دانم این کار مرا قبول می کنی یا نه، امّا اگر لطف کنی و ثوابی برای نوشتن این کتاب به من بدهی، من آن ثواب را به حضرت فاطمه (علیها السلام) هدیه می کنم، این کتاب هدیه ای است به «مادر مظلوم شیعه»، همان مادری که کوثر قرآن توست.

مهدی خُدامیان آرانی فروردین ۱۳۹۳ هـ_ ش (۱)

ص: ۱۰

در اینجا به شیوه تدوین و ویژگی های مهم تفسیر باران، اشاره می شود:

* اول: سبک دیالوگ: متن کتاب به صورتی است که گویا انسان امروزی با خدا گفتگو می کند. این سبک نوشتار را بعد از نظرسنجی فراوان از جوانان، برگزیدیم و گروه هدف هم در این کتاب، همان جوانان می باشند، جوانانی که از ادبیات سنگین متن های دینی خسته شده اند و به آن هیچ رغبتی ندارند.

* دوم: بیان ساده و روان: تلاش شده است تا از پیچیده گویی پرهیز شود و عباراتی که درک آن برای همگان، مشکل است در این کتاب استفاده نشود.

* سوم: مکتب تفسیر روایی: برای تفسیر قرآن، مکتب ها و شیوه های متعددی وجود دارد، من در این کتاب قرآن را در پرتو احادیث اهل بیت (علیهم السلام) تفسیر نمودم، بر این باور هستم که اهل بیت (علیهم السلام) بهترین مفسران قرآن می باشند و ما باید تفسیر واقعی قرآن را از آنان بیاموزیم چرا که پیامبر از همه مسلمانان خواست تا از قرآن و اهل بیت (علیهم السلام) پیروی کنند.

در تفسیر باران به این مهم، توجه ویژه شده است و همواره نظر تفسیری اهل بیت (علیهم السلام) (که از روایات و احادیث گرفته شده است)، بر نظرات دیگر، برتری داده شده است.

* چهارم: پرهیز از ابهام گویی: در تفسیر آیات، نظرات و دیدگاه های مختلف بررسی شده است اما از ذکر نظرات بدون نتیجه گیری نهایی پرهیز شده است. هر جا که نظرات مختلف بیان شده است، با بررسی شواهد، یک نظر به عنوان نظر نهایی و صحیح تر، انتخاب شده است، البته بیان دیدگاه های مختلف در پیوست ها ذکر شده است.

(برای نمونه به پیوست تفسیر آیات ۱۲-۱۱ سوره «غافر» در جلد دهم مراجعه کنید).

* پنجم: استقلال در تفسیر سوره ها: بعضی از آموزه ها در سوره های مختلف قرآن تکرار شده است. بعضی از کتاب های تفسیر، یک آموزه را در یک سوره بیان می کنند و در بقیه موارد به آن سوره، ارجاع می دهند، من این شیوه را انتخاب نکردم زیرا می خواستم تفسیر هر سوره، مستقل از سوره های دیگر باشد و کسی نیاز به ارجاع به سوره دیگر نداشته باشد، برای همین ناچار شدم بعضی از آموزه ها را تکرار کنم.

* ششم: آشنایی گام به گام با قرآن: گروه هدف این تفسیر، نسل جوانی است که با قرآن آشنایی زیادی ندارد، برای همین در جلد اول تفسیر تلاش شد سادگی متن و محتوا بیشتر مراعات شود تا مخاطب کم کم با فضای قرآن انس بگیرد.

هدف این بوده است تا کسی که با قرآن، آشنایی کمتری دارد به صورت گام به گام با آموزه های قرآن، آشنایی پیدا کند.

* هفتم: گروه بندی آیات: سوره های طولانی قرآن را با توجه به فضای آیات آن سوره، به فصل های مختلف تقسیم کرده ام و در هر فصل، مجموعه ای از آیات را که به هم پیوستگی داشته اند، بیان نموده ام.

* هشتم: ذکر مستندات: مخاطبان خاص که نیاز به مستندات کتاب دارند، می توانند متن عربی مستندات را که در آخر کتاب آمده است، ببینند، البته متن مستندات به صورت خلاصه آمده است، هر کس که یک جمله از متن های عربی را در نرم افزارها جستجو کند، به راحتی می تواند به همه متن دسترسی پیدا کند، برای همین از ذکر همه متن خودداری شده است.

* نهم: منابع اصلی و عربی: بیشتر منابع معتبر علوم اسلامی به زبان عربی می باشد، بنابراین بیش از ۹۵ درصد منابع استفاده شده در این تفسیر، کتب عربی می باشند.

* دهم: مراجعه به تفاسیر: برای درک بهتر فضای آیات به بیش از چهل کتاب تفسیری (شیعه و سنی) مراجعه شده است، در مواردی که بین شیعه و اهل سنت اختلاف وجود دارد، نظر شیعه بیان شده است.

(برای نمونه به پیوست تفسیر آیات ۳۲-۳۰ سوره «ص» در جلد دهم مراجعه کنید).

* یازدهم: بررسی احادیث: در میان کتاب های حدیثی، بعضی از احادیث ضعیف به چشم می آیند، سعی کردم که این احادیث شناسایی شود و از اعتماد به آنان، پرهیز شود.

(برای نمونه به پیوست تفسیر آیه ۷۸ سوره «غافر» در جلد دهم مراجعه کنید).

* دوازدهم: پیام کاربردی آیات: تلاش کردم پیام فردی و اجتماعی آیات برای انسان امروزی بیان شود و نگاه کاربردی به آیات وجود داشته باشد، برای مثال در ماجرای «ذوالقرنین» نکات کاربردی برای زندگی امروز بیان کردم.

(برای نمونه به آیات ۱۰۱ - ۹۲ سوره «کهف» در جلد ششم مراجعه کنید).

امید است که این کتاب، گامی جهت آشنایی بیشتر جوانان با معارف قرآن باشد.

سوره فاتحه

اشاره

ص: ۱۳

۱- این سوره «مکی» است، یعنی قبل از هجرت پیامبر به مدینه نازل شده است. تذکر این نکته لازم است: سوره های قرآن به دو گروه تقسیم می شوند: سوره های مکی و سوره های مدنی. سوره های مکی همان سوره هایی هستند که قبل از هجرت پیامبر به مدینه نازل شده اند. سوره های مدنی، همان سوره هایی هستند که بعد از هجرت پیامبر به مدینه نازل شده اند. (۲)

۲- «فاتحه» به معنای «آغازگر» می باشد، این سوره را به این نام خوانده اند، زیرا قرآن با این سوره، آغاز می شود. این سوره را سوره «حمد» هم می خوانند.

۳- موضوعات این سوره چنین است: یکتاپرستی، حمد و ستایش خدا، عدل خدا، قیامت، نبوت، طلب هدایت از خدا...

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (۱) الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (۲) الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (۳)

در آغاز هر کاری نام تو را بر زبان می آورم، می دانم هر کاری که با نام تو آغاز نشود، با موفقیت به پایان نمی رسد.

برای موفقیت کارم به سایه لطف پناه می برم و از تو یاری می خواهم، در آغاز هر کار به یاد مهر و محبت هستم. مهربانی تو را یاد می کنم، تو خدای مهربان و بخشنده هستی. تو در دنیا مهربانی خود را به همه انسان ها ارزانی می داری، انسان های مؤمن و کافر از نعمت های تو بهره مند می شوند و روزی تو را می خورند، امّا در روز قیامت مهربانی تو فقط برای مؤمنان خواهد بود.

تو را ستایش می کنم، می دانم نعمت های زیادی ارزانی ام داشته ای، تو خدای خوبی ها هستی.

در مقابل همه نعمت‌ها، تو را ستایش می‌کنم، پروردگار جهانیان هستی. اگر خوبی و زیبایی بینم و آن را ستایش کنم، در واقع تو را ستایش کرده‌ام، زیرا همه خوبی‌ها و نیکی‌ها از آن‌توست، همه ستایش‌ها به تو برمی‌گردد.

تو را ستایش می‌کنم و می‌گویم: «الحمد لله».

معنای این جمله چیست؟

هر کس که خوبی‌هایی دارد، آن خوبی‌ها از خودش نیست، بلکه تو این خوبی‌ها را به او داده‌ای.

تو مهربان و بخشنده هستی، گناهان مرا می‌بخشی، بارها مرا بخشیده‌ای، مهربانی تو را هر لحظه احساس می‌کنم، من معصیت را می‌کنم، امّا تو روزی ام می‌دهی و هرگز ناامیدم نمی‌کنی. وقتی به تو پناه می‌آورم، مرا پناه می‌دهی، دلم را نمی‌شکنی، توبه‌ام را می‌پذیری... هر چه زیبایی به ذهنم می‌آید درباره تو می‌گویم، تو را ستایش می‌کنم که تو سرچشمه همه خوبی‌ها هستی.

***

فاتحه: آیه ۴

مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ (۴)

هرگز روز قیامت را فراموش نمی‌کنم، روز بزرگ رستاخیز! روزی که همه زنده می‌شوند و برای حسابرسی نزد تو می‌آیند، تو خدای روز قیامت هستی! همه کاره آن روز، تو هستی.

اکنون که باور دارم روز قیامت در پیش است، باید از همه بُت‌ها جدا شوم و فقط تو را پرستش کنم و فقط از تو یاری طلبم!

ص: ۱۶

فاتحه: آیه ۵

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ (۵)

می دانی دلم مجذوب قدرت ها و زیبایی ها می شود و ناخود آگاه به سوی آن ها جذب می شوم، اما تو به یادم می آوری روزی را که همه این قدرت ها نابود شده اند و آن روز فقط تو هستی که قدرت داری! روز قیامت را می گویم! آن روز همه کسانی که به سویشان رفتم و آن ها را بُت خود قرار دادم، زبون و خوار می شوند، آن روز چقدر نزدیک است! وقتی که من از همه ناامید شوم.

فقط تو هستی که همیشه بوده ای و خواهی بود، پس فقط تو را می پرستم و از تو یاری می خواهم.

خوب می دانم اصل همه بُت ها، بُتی است که درونم هست، باید در هراس باشم از اینکه نفس من، بُت من شود، تا خودم را نشکنم نمی توانم به سویت بیایم. باید دل خود را از عشق به خود خالی کنم، در دلم باید فقط محبت تو باشد، مبادا خودپرست باشم! از هر چیزی که بخواهد جای تو را در قلبم بگیرد، دور می شوم، دل من حرم تو است، در این حرم باید فقط یاد و محبت تو باشد. (۳)

لحظه ای باید فکر کنم! به راستی به یاری چه کسی دل بسته ام؟ اگر تو نخواهی، هیچ کس نمی تواند برایم کاری کند، هر کس که قدرتی دارد، از تو دارد، پس آیا بهتر نیست در مشکلات، فقط از تو یاری بخواهم و تو را صدا بزنم که تو صدای همه بندگان را می شنوی و آنان را یاری می کنی.

فاتحه: آیه ۶

اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ (۶)

دستان خود را به سویت گرفته ام، چه می خواهم؟ بزرگ ترین حاجت من چه باید باشد؟ به چه فکر می کنم؟ از تو چه می خواهم؟

خودت به من بگو از تو چه بخواهم!

از عمق وجودم چنین فریاد برمی آورم: «بارخدا یا! مرا به راه مستقیم هدایت کن».

باید از تو راهنمایی و هدایت بخواهم، باید از راه های انحرافی پرهیز کنم، اگر می خواهم به سعادت برسم باید فقط در راه تو قدم بردارم، راهی که مرا به رضای تو می رساند.

بعضی ها می خواهند به سوی تو بیایند، اما راه را بیراهه می روند، آن ها هرگز رستگار نخواهند شد.

آن روز را به یاد می آورم که عیسی (علیه السلام) برای مردم سخن می گفت، مردی رو به او کرد و گفت: «من چهل روز با خدای خود خلوت کردم، روزها روزه گرفتم و شب ها نماز خواندم، هزاران بار خدا را صدا زدم، اما او جوابم را نداد».

عیسی (علیه السلام) تعجب کرد، چرا تو حاجت این بنده خود را ندادی؟ او می خواست بداند چه رازی در میان است، به او چنین سخن گفتی:

___ ای عیسی! اگر او تا آخر عمر هم دعا می کرد، دعایش را مستجاب نمی کردم!

___ برای چه؟ مگر او چه کرده است؟

— اگر او می خواست صدایش را بشنوم، باید از دری می آمد که من آن را معرفی کرده ام. تو را پیامبر و نماینده خود روی زمین قرار داده ام، او به تو اعتقادی ندارد، چگونه می شود که من دعایش را مستجاب کنم در حالی که می دانم در قلب خود، به پیامبری تو هیچ اعتقادی ندارد؟ (۴)

* * *

فاتحه: آیه ۷

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ (۷)

می دانم راه مستقیم، همان راه محمد و اهل بیت (علیهم السلام) است، باید پیرو آخرین پیامبر و جانشینان او باشم. راه مستقیم، همان راه علی (علیه السلام) است، با ولایت او و ولایت فرزندان معصوم او می توانم به تو نزدیک و نزدیک تر شوم. (۵)

امروز هم مهدی (علیه السلام) امام زمان من است، پیشوای من است، باید او را بشناسم، تو از من خواسته ای تا ولایت او را قبول کنم و پیرو او باشم، او نماینده تو روی زمین است. اگر به سوی او بروم به هدایت، رهنمون می شوم و سعادت دنیا و آخرت را از آن خود می کنم. (۶)

راه مهدی (علیه السلام) راهی وسیع و واضح است و در آن هیچ ابهامی نیست، با پیمودن آن، می توانم به سعادت و رستگاری برسم. (۷)

مهدی (علیه السلام) نور تو در آسمان ها و زمین است، او مایه هدایت همه است، رهبری است که همه را به سوی تو راهنمایی می کند، اگر هدایت او نباشد، هیچ کس نمی تواند به سعادت و رستگاری برسد.

هر کس می خواهد به سوی تو بیاید، باید به سوی مهدی (علیه السلام) رو کند، فقط از راه او می توان به تو رسید. هر کس با او بیگانه باشد، هرگز به مقصد نخواهد رسید. (۸)

***

این گونه دعا می کنم: «خدایا! مرا به راه کسانی که به آن ها نعمت داده ای رهنمون کن!»، پیامبر و جانشینان او، بندگان خوب تو می باشند و به آنان، جایگاه بزرگی داده ای.

دیگر وقت آن است این خواسته مهم خود را هم بیان کنم: «خدایا! مرا از راه کسانی که به آنان غضب کرده ای دور کن، مرا از راه کسانی که گمراه شده اند، دور کن».

به راستی تو به چه کسانی غضب کرده ای؟ تو با کسانی که با مهدی (علیه السلام) دشمن هستند، دشمن هستی، دشمنان مهدی (علیه السلام) به خشم و غضب گرفتار شده اند.

آری، هر کس از مهدی (علیه السلام) پیروی کند، بهشت جایگاه اوست و هر کس با او دشمنی کند، آتش دوزخ سزای اوست.

گروهی از مردم، مهدی (علیه السلام) را نمی شناسند، آنان گمراهند، پیامبر فرموده است که هر کس امام زمان خود را نشناسد، به مرگ جاهلیت می میرد.

بارخدایا! از تو می خواهم راه مرا از کسانی که دشمن اهل بیت (علیهم السلام) می باشند جدا کنی! (۹)

***

ص: ۲۰ (۱۰)

سوره فاتحه را خواندم و «اصول دین» را این گونه برای خود بازگو کردم:

* اوّل: توحید

فریاد توحید برآوردم، نامت را بر زبان جاری کردم، از همه بُت ها جدا شدم و به سویت آمدم.

* دوم: عدل

تو را بخشنده و مهربان خطاب نمودم، دو بار تو را با این دو صفت خواندم، به راستی چه می خواستم بگویم؟ اگر تو را مهربان و بخشنده می دانم، پس باور دارم که تو هرگز ظلم نمی کنی! تو حتّی به کسانی که تو را نمی شناسند، مهربان هستی، چگونه تصوّر کنم که به بنده ات رحم نکنی!

تو را ستایش کردم، همه خوبی ها را از آن تو می دانم، معنای این سخن این است که من تو را عادل می دانم، تو خدایی هستی که هرگز به بندگان ظلم نمی کنی، مهربان و بخشنده هستی و بندگان خود را دوست داری.

* سوم: معاد

تو را «خداوند روز قیامت» خطاب کردم و از روز قیامت سخن به میان آوردم، روز قیامت را قبول دارم، خود را برای آن روز آماده می کنم، باید برای آن روز توشه تقوا بگیرم تا سعادت مند شوم.

* چهارم و پنجم: نبوّت و امامت

از تو خواستم تا مرا به راه پیامبر و جانشینان او هدایت کنی. فقط راه آنان

ص: ۲۱

را، راه مستقیم می دانم، از همه راه های انحرافی دوری می کنم، فقط در راه آنان قدم برمی دارم و از آنان پیروی می کنم.

* * *

سوره فاتحه را خواندم، از تو خواستم تا به راه مستقیم هدایتی کنی و باور دارم که راه مستقیم، همان راه محمد و آل محمد (علیهم السلام) است، از تو می خواهم تا به راه آنان رهنمونم سازی!

می دانم دین من، هم اصول دارد و هم فروع. توّلما و تبرّأ، از فروع دین من است. توّلما، یعنی با دوستان دوست بودن! تبرّأ، یعنی با دشمنان دشمن بودن!

اینجا به این دو فرع مهم اشاره کردم، مگر دین، چیزی غیر از این است؟ دین یعنی این که دوستان را دوست بدارم و با دشمنان دشمن باشم. (۱۱)

اکنون از تو می خواهم تا قلبم را لبریز از عشق مهدی (علیه السلام) کنی، دوست دارم رنگ و بوی او را به خود بگیرم و قلبم شیدای او شود. او را امام زمان و محور حق و حقیقت می دانم، دوست دارم تسلیم او باشم و از او پیروی کامل بنمایم. (۱۲)

از تو می خواهم تا مرا از راه دشمنان محمد و آل محمد (علیهم السلام) دور کنی، می دانم کسانی که با محمد و آل محمد (علیهم السلام) دشمنی می کنند، به غضب تو گرفتار می شوند و هر کس با راه محمد و آل محمد (علیهم السلام) بیگانه باشد، گمراه است، می خواهم برای همیشه از راه گمراهان دور باشم، نمی خواهم پیرو کسانی باشم که تو به آنان غضب کرده ای، این معنای تبرّأ است. من این گونه

ص: ۲۲

از همه پلیدی‌ها جدا می‌شوم و به همه خوبی‌ها می‌پیوندم. (۱۳)

* * *

خدا در آیه ۸۷ سوره «حجر» به پیامبر چنین می‌گوید: «من به تو قرآن و سوره فاتحه عطا کردم». آری، سوره فاتحه آن قدر فضیلت دارد که خدا آن را کنار قرآن ذکر می‌کند.

آری، نعمت قرآن یک طرف و نعمت سوره «فاتحه» یک طرف!

این چه رازی است که در این سوره نهفته شده است؟

مناسب است در اینجا، این دو سخن امام صادق (علیه السلام) را بنویسم:

۱ - اسم اعظم خدا در این سوره نهفته شده است.

۲ - اگر هفتاد بار سوره فاتحه را بر مرده‌ای خواندید و آن مرده زنده شد، تعجب نکنید. (۱۴)

به راستی که سوره فاتحه، چکیده قرآن است!

همه معارف قرآن به صورت خلاصه در این سوره آمده است. وقتی همه حروف قرآن را می‌شماریم به بیش از ۳۲۰ هزار حرف می‌رسیم، سوره فاتحه ۱۳۹ حرف دارد.

هر حرف این سوره، تقریباً خلاصه دو هزار حرف قرآن است. هیچ کس نمی‌تواند عظمت این سوره را درک کند.

ص: ۲۳

سوره بقره

اشاره

ص: ۲۵

۱ - این سوره «مدنی» است و سوره شماره ۲ قرآن می باشد.

۲ - «بقره» به معنای «گاو» می باشد، در آیه ۶۷ تا ۷۳ داستان بهانه های بنی اسرائیل ذکر شده است. یکی از جوانان آنان کشته شد و خدا به موسی (علیه السلام) فرمان داد تا گاوی کشته شود تا به اذن خدا، آن جوان زنده شود، ولی بنی اسرائیل بهانه های زیادی گرفتند و درباره چگونگی آن گاو، سؤال های زیادی نمودند.

۳ - این سوره، بزرگ ترین سوره قرآن می باشد.

۴ - موضوعات مهم این سوره چنین است: ایمان، انسان شناسی، آفرینش انسان، سرگذشت بنی اسرائیل، روزه و احکام آن، پرهیز از تصرف در مال یتیمان و...

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْم (۱) ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ (۲)

در ابتدا، سه حرف «الف»، «لام» و «میم» را ذکر می کنی، می خواهی بگویی که من با همین حروف الفبا با شما سخن می گویم. این قرآن، معجزه ای است که از همین حروف «الفبا» شکل گرفته است، پس در سخن من فکر کنید و پیام مرا دریابید.

تو قرآن را برای هدایت ما فرستادی و محمد(صلی الله علیه وآله) را که بهترین بندگانت بود، به پیامبری مبعوث کردی و قرآن را به قلبش وحی نمودی.

اکنون قرآن، روی دستان من است، آن را می خوانم و بهره می برم. در قرآن تو، هیچ شکی نیست، قرآن مایه هدایت اهل تقوا است، اگر بخواهم هدایت

شوم و به سعادت برسم، باید سخنان را بشنوم و به آن عمل کنم.

من همیشه از تو طلب هدایت می‌کنم، از تو می‌خواهم مرا به راه راست هدایت کنی، تو اکنون در این قرآن راه راست را نشان من می‌دهی، قرآن آمده است تا راه زندگی و سعادت را برایم بازگو کند.

باید راه خود را در زندگی انتخاب کنم، تو در اول این سوره، انسان‌ها را به سه گروه تقسیم کردی: مؤمنان، کافران، منافقان و سپس به بیان ویژگی‌های آنان پرداختی.

تو دوست داری ما را با این سه گروه آشنا کنی تا راه خود را با شناخت و معرفت انتخاب کنیم.

* * *

بقره: آیه ۵-۳

الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ (۳) وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ (۴) أُولَئِكَ عَلَى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ (۵)

اول به معرفی مؤمنان می‌پردازیم، مؤمنان کسانی هستند که به غیب ایمان دارند، اما به راستی «غیب» چیست؟

غیب، چیزی است که از دیده‌ها پوشیده است و من نمی‌توانم آن را ببینم، خدای من هستی و خودت هم غیب هستی! تو از همه دیده‌ها پنهانی، هیچ کس توانایی دیدنت را ندارد، هیچ کس نمی‌تواند ذات تو را درک کند.

ص: ۲۸

با خود فکر می‌کنم که چرا تو این گونه هستی؟ چرا نمی‌توانم تو را با چشم ببینم؟ خوب که فکر می‌کنم به این نتیجه می‌رسم که اگر می‌توانستم تو را با چشم ببینم، دیگر تو خدا نبودی، یک آفریده بودی! آری، هر چه با چشم دیده شود، آفریده شده است.

تو صفات و ویژگی‌های مخلوقات را نداری، اگر یکی از این صفات را می‌داشتی، حتماً می‌توانستم تو را ببینم، اما دیگر نمی‌توانستی همیشگی باشی، گذر زمان تو را هم دگرگون می‌کرد.

هر چیزی که با چشم دیده شود، روزی از بین می‌رود و می‌دانم تو هرگز از بین نمی‌روی، خدای یگانه‌ای، هیچ صفتی از صفات مخلوقات خود را نداری، برای همین هرگز نمی‌توانم تو را حس کنم و ببینم.

مؤمنان تو را با چشم دل دیده و به تو ایمان آورده‌اند. آنان مرزهای مادی را می‌شکافند و دید وسیع‌تری به جهان هستی پیدا می‌کنند، آنان به غیب ایمان آورده‌اند.

همان کسانی که نماز را به پا می‌دارند، وقتی صدای اذان را می‌شنوند، از کار خود دست می‌کشند و به نماز می‌ایستند. آنان روح خویش را با نماز جانی دوباره می‌بخشند، از دنیای خاکی دل برمی‌کنند و به معراج یاد تو می‌آیند که نماز معراج اهل ایمان است.

مؤمنان از هر آنچه به آنان داده‌ای، به دیگران انفاق می‌کنند و نیازمندان را فراموش نمی‌کنند. آنان می‌دانند که از خود چیزی ندارند، این تو هستی که

به آنان علم و دانش یا ثروت و دارایی داده‌ای، آنان خود را صاحب دارایی‌های خود نمی‌دانند، وقتی آنان به دیگران کمک می‌کنند، جلوه‌ی مهربانی تو می‌شوند. (۱۵)

مؤمنان به محمد (صلی الله علیه و آله) و همه پیامبران ایمان دارند. آنان پیامبران را معلمان بزرگ بشریت می‌دانند که هر کدام در یک رتبه و کلاسی، به آموزش بشر پرداخته‌اند. آری، پیامبران از اصول و برنامه یکسانی پیروی کرده‌اند که تو به آنان نازل کرده‌ای.

مؤمنان روز قیامت را باور دارند، آن‌ها می‌دانند که تو این جهان را بی‌هدف خلق نکرده‌ای، روزی فرا می‌رسد که همه انسان‌ها زنده شوند و برای حسابرسی به پیشگاهت می‌آیند. این اعتقاد به روز قیامت است که انسان را از پوچی نجات می‌دهد.

اگر بخواهم از این پس در گروه مؤمنان باشم باید این ویژگی‌ها را داشته باشم: ایمان به غیب، برپاداشتن نماز، انفاق به دیگران، ایمان به پیامبران و ایمان به روز قیامت.

آری، مؤمنان از هدایت بهره‌مند می‌شوند و سرانجام آن‌ها رستگاری و سعادت است، آنان در بهشت وارد خواهند شد و از همه نعمت‌ها و زیبایی‌های آن بهره خواهند برد. امید دارم که من هم مانند آنان باشم تا سعادت در انتظارم باشد.

* * *

بقره: آیه ۷-۶

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أُنذِرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ (۶) خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ (۷)

من مؤمنان را به خوبی شناختم، اکنون نوبت آن است که کافران را بشناسم:

کافران انسان هایی هستند که چشم دل خود را به سوی حقّ و حقیقت بسته اند، آنان تو و پیامبرانت را انکار می کنند. با آن که نشانه های هدایت برای کافران روشن است، ولی حاضر به پذیرش حقّ نیستند، هر چقدر هم آنان را هشدار بدهند، آنان سخن حقّ را نمی پذیرند. (۱۶)

آنان به تو و روز قیامت ایمان ندارند، زندگی انسان را فقط در محدوده همین دنیا می دانند، به علت کفر و لجاجتی که دارند، از پذیرش حقیقت محروم شده اند و سرانجام به عذاب گرفتار خواهند شد.

***

بقره: آیه ۱۲-۸

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ (۸) يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ (۹) فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ (۱۰) وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ (۱۱) أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَكِنْ لَا يَشْعُرُونَ (۱۲)

ص: ۳۱

دیگر وقت آن است تا درباره نفاق بیشتر بدانم، منافقان چه کسانی هستند؟ نشانه آن ها چیست؟

من نباید تصوّر کنم با نفاق و دورویی فاصله زیادی دارم، باید همواره از نفاق بترسم. اگر من ادّعی محبّت تو را کنم، امّا دلم از عشق به دنیا و ریاست و شهرت و... پُر باشد، این نفاق است، اگر تو را به خدایی قبول داشته باشم، امّا در اعمال خوب خود، اهل ریا باشم، اگر تو را همه کاره جهان بدانم، امّا باز هم امید به دیگری داشته باشم، این نفاق است! این چند نمونه از نفاق است.

شنیده ام که بندگان خوب تو وقتی به نماز شب می ایستند و با تو خلوت می کنند، چنین می گویند: «ای کسی که دعای بندگان خود را می شنوی و امید آنان را ناامید نمی کنی، از تو می خواهیم که قلب ما را از نفاق پاک کنی.» (۱۷)

من هم باید این دعا را بخوانم، باید بخواهم که مرا هم از نفاق و دورویی نجات بدهی.

وقتی تاریخ را می خوانم می بینم که در زمان پیامبر، افرادی در مدینه بودند که نزد پیامبر می آمدند و می گفتند که ما به تو ایمان آورده ایم، امّا آنان دروغ می گفتند، دل و زبان آن ها یکی نبود. زبان آن ها، چیزی می گفت و قلب آن ها چیز دیگر، تو آن ها را منافق نامیدی. آنان دروغگو بودند و به علّت این دروغ ها، به عذاب گرفتار شدند.

آنان وقتی که با اهل ایمان روبرو می شدند، می گفتند که ما به خدا و پیامبر ایمان داریم، امّا هدف آنان فریب مؤمنان بود. آن ها نمی دانستند که این گونه

خود را فریب می دهند، با این کار، خود را از سعادت دنیا و آخرت محروم می کردند، آن ها خودشان زیان کردند و به گمراهی افتادند. (۱۸)

وقتی بیماری نزد پزشک می رود، پزشک به او دستور می دهد تا داروی خاصی را مصرف کند. حال اگر آن بیمار از مصرف آن دارو خودداری کند، آیا پزشک را فریب داده است؟ او خیال می کند که پزشک را فریب داده اما در واقع به خود نیرنگ زده است. حال منافقان نیز مانند این بیمار است.

نفاق و دورویی، بیماری است، انسان سالم، یک چهره بیشتر ندارد، دل و زبان باید با هم هماهنگ باشد، اما کسی که منافق است، گرفتار دوگانگی شده است.

نکته جالب این است که منافقان هر چه بیشتر در مسیر نفاق پیش روند، توهم آن ها را بیشتر به خودشان واگذار می کنی، برای همین آنان بیشتر در گرداب نفاق فرو می روند.

* * *

بقره: آیه ۱۳

بقره: آیه ۱۳

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ قَالُوا أَنُؤْمِنُ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلَكِنْ لَا يَعْلَمُونَ (۱۳)

اگر به آن ها بگوییم که شما هم به خدا و پیامبر ایمان بیاورید، جواب می دهند: آیا مانند کسانی شویم که ساده لوح هستند! آنان خود را عاقل و مؤمنان را ساده لوح و نادان می دانند. آنان دچار غرور شده اند و خود را برتر از

ص: ۳۳

دیگران می دانند.

منافقان به دیده حقارت به مؤمنان می نگرند و آنان را کم عقل می خوانند، اما خبر ندارند که خودشان ساده لوح و کم عقل می باشند. دلیل کم عقلی شان همین بس که همه توان خود را در راه شیطان به کار می برند و با نفاق به باطل یاری می دهند، آنان اگر عقل می داشتند می فهمیدند که سرانجام نفاق، چیزی جز عذاب نیست!

به زودی معلوم خواهد شد که کم عقل کیست، وقتی مؤمنان در بهشت منزل کنند و منافقان در آتش عذاب گرفتار شوند، معلوم می شود که چه کسی عاقل بوده است.

* * *

بقره: آیه ۱۵ - ۱۴

وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا إِلَىٰ شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِئُونَ (۱۴) اللَّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ (۱۵)

منافقان چرب زبان هستند، در هر گروهی که قرار می گیرند، هم رنگ آنان می شوند و سخنی می گویند که خوشایند آن گروه باشد، وقتی نزد مؤمنان هستند به آنان می گویند که ما هم مثل شما به خدا و پیامبر ایمان داریم، اما وقتی نزد رهبران شیطان صفت خود می روند به آنان می گویند:

___ ما با شما هستیم.

ص: ۳۴

___ مگر شما به مؤمنان نگفتید که به خدا و پیامبر ایمان آورده اید؟

___ ما به آنان دروغ گفتیم. می خواستیم مؤمنان را مسخره کنیم!

___ عجب! پس شما در دل های خود به آنان می خندیدید!

آن ها فراموش کرده اند که تو خدایی دانا و شنوا هستی و از همه کارهایشان باخبری، تو به زودی سزای این کار آن ها را خواهی داد. در دنیا آنان را به حال خود رها می کنی تا در گرداب های تاریک گرفتار شده و سرگردانی آن ها بیشتر و بیشتر شود.

* * *

بقره: آیه ۱۶

أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الضَّلَالَةَ بِالْهُدَىٰ فَمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ (۱۶)

تو این دنیا را همانند بازاری قرار داده ای که انسان در آن به خرید و فروش پردازد، به انسان سرمایه هایی دادی تا بتواند با آن تجارت کند، سرمایه های انسان، همان عقل و فطرت و استعداد و نیروهای جسمی و روحی اوست. انسان در بازار دنیا، سرمایه های خود را می فروشد و در مقابل، یا هدایت و رستگاری خریداری می کند یا گمراهی و بدبختی!

منافقان در این بازار، سرمایه های وجودی خود را از دست می دهند و در برابر آن گمراهی و بدبختی به دست می آورند.

باید دقت کنم که در این بازار چه خریداری می کنم؟ نکند که من هم سرمایه

ص: ۳۵

وجودی ام را به بهای اندک بفروشم و برای قیامت توشه ای آماده نکنم!

حال دیگر می دانم نشانه های منافقان چیست: دو چهره بودن، فریب کاری و دروغگویی، فسادگری، حقیر شمردن اهل ایمان، زیانکاری در بازار دنیا. باید از این ویژگی ها پرهیز کنم تا مبادا همانند منافقان گردم.

***

بقره: آیه ۱۸-۱۷

مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ (۱۷) صُمُّ بُكْمٌ عُمَىٰ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ (۱۸)

اکنون برایم مثالی می زنی تا حال منافق بیشتر برایم روشن شود: منافق مانند کسی است که در وسط بیابانی تاریک گرفتار شده است، او با هزار زحمت، آتشی روشن می کند تا بتواند جایی را ببیند، اما ناگهان باد میوزد و آن آتش خاموش می شود، دوباره همه جا تاریک می شود و وحشت و اضطراب همه وجودش را فرا می گیرد.

منافق مانند چنین کسی است، او ابتدا از نور فطرت خود بهره مند می شود، اما پس از آن که دو چهره و دورو می شود، آن نور فطرت خاموش می شود و او در جهل و گمراهی غوطه‌ور می شود و به بن بست معرفتی می رسد، او به سوی حق و حقیقت باز نمی گردد، گویا او اصلاً حقیقت را نمی بیند و نمی شنود، او کر و کور شده است، حقیقت را به زبان جاری نمی کند گویا گنگ

بقره: آیه ۲۰ - ۱۹

أَوْ كَصَيْبٍ مِّنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعِيدٌ وَيَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ وَاللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ (۱۹) يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (۲۰)

وقتی مطلبی با مثال بیان می شود، بیشتر در یاد می ماند، تو مثال دیگری برای بیان حال منافق می زنی: منافق مانند کسی است که در شبی تاریک در بیابان گرفتار شده است، باران می بارد، رعد و برق شروع شده است، او مرگ را در مقابل خود می بیند، غرش صاعقه های آسمانی بر وحشت او می افزاید، او انگشت هایش را در گوش هایش می گذارد تا حداقل صدای غرش رعد و برق را نشنود، هیچ پناهگاهی ندارد. همین که صاعقه ای می آید، مقداری فضا روشن می شود، از جای برمی خیزد و چند قدم به جلو می رود، اما چقدر زود نور صاعقه خاموش می شود و تاریکی همه جا را فرا می گیرد و بار دیگر او در حیرت و وحشت فرو می رود.

منافق مانند چنین کسی است، در حیرت و نگرانی است، نور ندارد، گاهی نور فطرت او را بیدار می کند، او چند قدم به جلو می آید، اما بار دیگر به نفاق بازمی گردد، برای همین نور فطرتش خاموش می شود و او در حیرت خود می ماند.

با ویژگی های مؤمنان، کافران و منافقان آشنا شدم، اکنون دیگر نوبت انتخاب من است، باید راه خود را انتخاب کنم، تو مرا با اختیار آفریده ای، به من حق انتخاب دادی، خودم باید راه خود را انتخاب کنم، تو همواره مرا به سوی ایمان فرا می خوانی و وسیله هدایتم را فراهم می کنی، اما هرگز مرا مجبور نمی کنی، راه را نشان می دهی، انتخاب با من است.

اکنون از تو می خواهم کمک کنی تا بتوانم راه مؤمنان را برگزینم، صفات و ویژگی های آن ها و ایمان به غیب را روزبه روز در خودم زیاد و زیاده تر کنم. به نماز اهمیت بیشتری بدهم، تلاش کنم تا به نیازمندان کمک کنم...

اکنون امام زمان من از دیده ها پنهان است، نمی توانم او را ببینم، من در روزگار «غیبت» هستم، امامم، غایب است و من او را ندیده ام، اما به او ایمان دارم، ایمان به او، همان ایمان به غیب است. (۲۰)

شنیده ام که اهل بیت (علیهم السلام) درباره آن روزگار، این سخنان را گفته اند: زمانی می رسد که مهدی (علیه السلام) از دیده ها پنهان می شود، هر کس در آن زمان بر دین خود باقی بماند و طولانی شدن غیبت امام، او را ناامید نکند، در روز قیامت کنار ما و در درجه ما خواهد بود. (۲۱)

روزگار غیبت امام دوازدهم، بسیار طولانی می شود، کسانی که در زمان غیبت، زندگی کرده و به امامت امام زمان خود اعتقاد داشته و در انتظار ظهور باشند، گل سرسبد مردم دنیا خواهند بود. (۲۲)

روزگاری فرا می رسد که مهدی (علیه السلام) از دیده ها پنهان می شود و دوران غیبت از راه می رسد، در آن روزگار، خدا از بندگان خویش رضایت بیشتری دارد.

خداوند کسانی که در آن شرایط بر عقیده مهدویت باقی مانده اند را خیلی دوست دارد. (۲۳)

خدایا! روزگاری است که امام من از دیده ها پنهان شده است، از تو می خواهم کمک کنی تا هرگز دین خود را از دست ندهم، به تو پناه می برم از این که طولانی شدن روزگار غیبت، باعث شک و تردیدم شود.

از تو می خواهم توفیق دهی تا همیشه به یاد امامم باشم و او را فراموش نکنم.

توفیقم بده برای ظهور او دعا کنم و مرا در زمره یارانش قرار ده!

بارخدایا! ایمان مرا به امام زمان خویش، افزون فرما و مرا از یاد او غافل مگردان. (۲۴)

ص: ۳۹

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ (۲۱)

تو خالق من و همه انسان ها هستی، تو را می پرستم و از همه بُت ها و خدایان دروغین بیزارم، به سوی تو می آیم، تنها تو را به خدایی قبول دارم و بس!

فقط تو پروردگارم هستی، من از فرعون های روزگار بیزار هستم، آنانی که خود را صاحب اختیارم می دانند و از من می خواهند تسلیم و مطیع بی چون و چرای آنان باشم، خدایی فقط از آن توست.

من بنده تو هستم، تو را عبادت می کنم، می دانم عبادتم برای تو هیچ سودی ندارد، تو خدای بی نیاز هستی، فایده عبادت به خود من می رسد. وقتی در پیشگاهت فروتنی و عبادت می کنم، به تو که سرچشمه همه خوبی ها هستی، وصل می شوم، خودم هم زیبا می شوم، رستگاری از آن من می شود، بهشت

جاودان در انتظار من است.

اگر من پست و مقام، شهرت و ثروت را بت خود کنم و آن بُت را بپرستم، باید بدانم این بُت به زودی نابود شده و از بین می رود، زمانی که با چشم خود بینم که این بُت من نابود می شود و خودم هم نابود می شوم و آن روز، روز حسرت من است، حسرتی که تمام وجودم را خواهد سوزاند.

اگر تنها بنده تو بشوم، از حسرت روز قیامت نجات پیدا می کنم، از عذاب وجدان رهایی می یابم! باید فقط بندگی تو را کنم تا از عذاب روز قیامت رهایی یابم. (۲۵)

***

بقره: آیه ۲۲

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ (۲۲)

من باید به نعمت‌ها توجه کنم و سپاسگزار تو باشم، باید به آسمان و زمین و طبیعت نگاه کنم و از آن درس توحید بگیرم، شگفتی‌های زیادی در زمین و آسمان است که هر کس در آن تفکر کند، می‌تواند به وجود خالق دانا و توانا پی ببرد.

زمین، این گره‌خاکی در فضا حرکت می‌کند، زمین در کهکشان راه شیری است، زمین همراه با این کهکشان، در هر ثانیه، سیصد کیلومتر حرکت می‌کند!

اما این زمین، تنها خانه انسان، چقدر آرام به نظر می‌رسد!! ما به راحتی

ص: ۴۱

می توانیم بر روی آن زندگی کنیم.

تو از آسمان برای ما باران نازل می کنی و با همین باران است که گیاهان رشد می کنند و خوراک ما فراهم می شود.

انسان هایی که بُت را به جای خدا می پرستند، می دانند که آن بُت ها هیچ کاری نمی توانند انجام دهند، آفریدگار این جهان، خدایی دانا و تواناست.

باید مواظب باشم، مبدا به تو شرک و رزم، شرک فقط این نیست که از سنگ یا چوب، مجسمه ای بسازم و آن را عبادت کنم، گاه می شود که همین دنیا، بت می شود، گاه خود من، بت خودم می شود، خواهش دل، خدای من می شود! نام تو بر زبان جاری می کنم، اما دلم جای دیگر است، چیز دیگری را بر تو ترجیح می دهم! از این شرک می ترسم! شرکی که مخفی و پنهان است. بارخدایا! قلبم را از هرگونه شرکی پاک گردان!

***

بقره: آیه ۲۴ - ۲۳

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (۲۳) فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ (۲۴)

محمد (صلی الله علیه وآله) فرستاده توست، از طرف تو آمده است تا سخنان را برای ما بازگو کند، تو او را از هر گناهی پاک کرده ای و او معصوم است، دروغ نمی گوید، سخن تو امانتی است که به قلب او نازل می شود، او هرگز در امانت خیانت نمی کند.

ص: ۴۲

نکته مهم دیگر این که در همه زمان ها، افرادی پیدا می شوند و به دروغ ادعای پیامبری می کنند، اینجاست که تشخیص حقیقت برایم مشکل می شود.

می دانی راهی برای تشخیص حق و حقیقت می خواهم، باید بتوانم پیامبرت را از دروغگویان تشخیص بدهم، اینجاست که به پیامبرت معجزه می دهی، معجزه محمد(صلی الله علیه وآله)، قرآن کریم است.

اکنون تو فریاد برمی آوری: ای انسان ها! اگر در این قرآن شک دارید، اگر محمد را پیامبر من نمی دانید، یک سوره مانند سوره های قرآن بیاورید.

اگر کسی بتواند یک سوره مانند قرآن بیاورد، معلوم می شود که محمد(صلی الله علیه وآله) دروغگوست.

سال های سال از این سخن تو می گذرد، دشمنان اسلام برای نابودی اسلام چه کارها کرده اند!

ابوسفیان، رئیس کافران مکه، سه بار به جنگ پیامبر آمد، او هزینه های زیادی برای این جنگ ها خرج کرد، بهترین سربازانش در این جنگ ها کشته شدند، به راستی اگر او می توانست یک سوره مانند قرآن بیاورد، آیا لازم بود این همه برای جنگ هزینه کند؟ او که رئیس قبیله قریش بود، می توانست همه دانشمندان عرب را جمع کند و از آنان بخواهد یک سوره مانند قرآن بیاورند، اگر کسی می توانست یک سوره مانند قرآن بیاورد، دیگر آبرویی از اسلام باقی نمی ماند و پیامبر شکست خورده بود. به راستی چرا ابوسفیان این کار را نکرد؟

اکنون بیش از ۱۴۰۰ سال از ظهور اسلام می گذرد، دشمنان زیادی برای نابودی اسلام تلاش نموده اند، چرا آنان به جای این همه زحمت، یک سوره کوچک مانند قرآن نمی آورند؟ تو گفتی فقط یک سوره مثل قرآن من بیاورید! چرا کسی این کار را نکرد؟

جوابش معلوم است، خودت گفتی که بشر هرگز نمی تواند این کار را بکند، قرآن، معجزه توست، چه کسی می تواند مانند آن را بیاورد؟

آری، هر کس که در قرآن تفکر کند، می فهمد قرآن، نوشته بشر نیست، برای همین به قرآن ایمان می آورد، اکنون تو هشدار می دهی که ای انسان، از کفر و انکار حقیقت دوری کن زیرا هر کس کفر پیشه کند، سزایش آتش جهنمی است که برای او آماده شده است.

آری، در جهنم، هیزم نیست، هر کس به آتش خود می سوزد!

* * *

بقره: آیه ۲۵

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا قَالُوا هَذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (۲۵)

تو بندگان خوب خود را بشارت می دهی، بشارت به بهشت زیبایی که برای آنان خلق نموده ای، بندگان خوبت کسانی هستند که به تو و قرآن ایمان آوردند و کارهای نیک انجام دادند.

ص: ۴۴

من چه می دانم بهشت چیست؟ من که شایسته آن نیستم، بنده گناهکار هستم، اما به فضل و مهربانی تو امید دارم، بهشتی که تو از آن سخن می گویی چقدر زیباست، آب ها از زیر درختانش جاری است و بسیار باصفا می باشد، در آنجا انواع میوه ها به چشم می آید و هر کدام از دیگری بهتر و زیباتر است، اهل ایمان در بهشت، همسرانی پاک و پاکیزه دارند که از هرگونه آلودگی به دور هستند. آری، هر کس در بهشت وارد شود، برای همیشه آنجا خواهد بود، این همان زندگی زیبا و جاوید است.

* * *

بقره: آیه ۲۹ - ۲۶

إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَّا بَعُوضَهُ فَمَا فَوْقَهَا فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًا وَمَا يُضِلُّ بِهِ إِلَّا الْفَاسِقِينَ (۲۶) الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ (۲۷) كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَكُنْتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ (۲۸) هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (۲۹)

تو در قرآن، برای روشن شدن مطلب، از مثل ها استفاده می کنی، تو می دانی مثال های جالب تأثیر زیادی بر روح و روان انسان دارد و او را به عمل تشویق می کند.

گاه برای نشان دادن پوشالی بودن تکیه گاه بُت پرستان از خانه عنکبوت می گویی: کسانی که غیر از من برای خود خدایانی ساخته اند، مانند عنکبوتی هستند که خانه ای برای خود ساخته است، آنان نمی دانند که سست ترین خانه ها، خانه عنکبوت است. (۲۶)

گاه برای نشان دادن ضعف بُت ها از مگس می گویی: اگر همه بُت ها جمع شوند، هرگز نمی توانند مگسی را خلق نمایند. (۲۷)

آری، تو برای روشن شدن حقیقت به پشه و غیر آن، مثال می زنی!

بیان حقیقت به وسیله مثال ها، نشانه هنرنمایی توست، اما کافرانِ بهانه جو می گویند که منظور از این مثال ها چیست؟

همین مثال های زیبا برای انسان های حقیقت طلب، مایه هدایت است و برای فاسقانِ لجوج و بهانه جو، مایه گمراهی.

فاسقان به راه شیطان می روند و از زیانکاران هستند، آنان کسانی هستند که عهد و پیمان خود را (که همان فطرت و عشق به کمال است) فراموش کرده اند و به ندای فطرت خویش، گوش فرا نمی دهند، آنان با خویشاوندان خود، مهربانی نمی کنند، آنان با دوستان تو ارتباطی ندارند، (دوستان تو، محمد و آل محمد(علیهم السلام) هستند).

* * *

تو از ما خواسته ای که به ندای فطرتمان گوش فرا دهیم و با دوستانت پیوند قلبی داشته باشیم، اهل بیت(علیهم السلام) بهترین دوستان تو هستند، مهدی(علیه السلام) را حجت خود روی زمین قرار دادی و از ما خواسته ای تا دوستش بداریم، نام و یادش

ص: ۴۶

را فراموش نکنیم، او چراغ راه ماست. (۲۸)

اگر من لحظه ای فکر کنم، می فهمم که نعمت زندگی، از خودم نیست، من نبودم و وجودی نداشتم، تو مرا آفریدی، اکنون هم زندگی من به دست توست، من برای همیشه زنده نمی مانم، دیر یا زود مرگ را به سراغم می فرستی و می میرم.

می دانم مرگ به معنای نابودی ام نیست، بار دیگر زنده خواهم شد تا نتیجه کردار خود را ببینم، به سوی تو خواهم آمد. هر کس به زندگی و مرگ خود فکر کند، به تو ایمان می آورد.

تو آنچه در زمین است برای انسان ها آفریدی و سپس به آفرینش آسمان پرداختی و هفت آسمان را سامان دادی، انسان در نزد تو عزیزترین موجود هستی است، همه جهان را برای خدمت به انسان آفریدی، گروهی این مقام و ارزش را می شناسند و ایمان می آورند و از این نعمت ها در راه کمال خویش استفاده می کنند، اما گروهی دیگر ناسپاسی می کنند و قدر خود را نمی شناسند، آنان به بیراهه می روند و از سعادت و رستگاری بهره ای نمی برند.

* * *

جهان از هفت مجموعه بزرگ یا هفت آسمان تشکیل شده است که فقط یک مجموعه از آن در برابر دیدگان انسان است.

زمین، ماه و خورشید و همه ستارگان و همه کهکشان ها، همه در این مجموعه اول می باشند. به مجموعه ستارگان، کهکشان گفته می شود، در

ص: ۴۷

آسمان میلیون ها کهکشان وجود دارد. هر کهکشان میلیون ها ستاره دارد.

در آسمان «ده هزار میلیارد میلیارد» ستاره وجود دارد. این چیزی است که علم بشر تا به امروز به آن رسیده است.

انسان فقط آسمان اول را می بیند، اما شش آسمان دیگر چگونه می باشند؟ از چه تشکیل شده اند؟ این را فقط خدا می داند، گویا این شش آسمان، از «عالم ملکوت» می باشند، دنیایی که از دنیای مادی، برتر است و نمی توان آن را با چشم دید.

من نمی توانم فرشتگان را ببینم، چون فرشتگان از دنیای دیگری هستند، از «ملکوت» می باشند، اما به فرشتگان باور دارم، زیرا قرآن از آنان بارها سخن گفته است، همین طور من نمی توانم شش مجموعه دیگر جهان را ببینم، اما چون قرآن از آن سخن گفته است به آن باور دارم.

ص: ۴۸

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ (۳۰)

می خواهی مرا با راز آفرینش آشنا کنی، دوست داری من اصل خود را بشناسم.

نسل بشر از کجاست؟ ما از کجا آمده ایم؟

از شکوه گذشته من برایم می گویی تا من بدانم که یک میمون تکامل یافته نیستم.

«داروین» زیست شناس قرن ۱۹ میلادی بود. او نظریه «تکامل» را مطرح کرد، او معتقد بود که انسان از نسل میمون است.

این سخن «داروین» چقدر با سخن تو تفاوت دارد، گذشته مرا بیان می کنی تا بدانم که کیستم، من انسان هستم، من از نسل آدم (علیه السلام) هستم که همه فرشتگان بر او سجده کرده اند، من گل سر سبد جهان هستم.

راز آفرینش من چنین است:

با فرشتگان خود سخن می گویی: «می خواهم روی زمین خلیفه و جانشین خود را قرار دهم».

می خواهی انسان را خلق کنی و او را گل سرسبد آفرینش قرار دهی!

همه فرشتگان به زمین نگاه می کنند، تعجب می کنند، با خود می گویند چرا خدا، ما را خلیفه خود انتخاب نمی کند؟ ما که همواره در حال عبادت او هستیم، ما که هرگز گناه و معصیت نمی کنیم. این چه رازی است که او می خواهد به «انسان»، چنین مقامی بدهد؟

فرشتگان تصمیم می گیرند با تو سخن بگویند، آن ها به پیشگاه تو چنین می گویند: «آیا می خواهی روی زمین کسی را قرار بدهی که فساد و خونریزی کند؟ ما فرشتگان همواره عبادتت می کنیم و هرگز معصیت نمی کنیم».

آری، فرشتگان چنین فکر می کردند: چرا خداوند می خواهد انسان را خلیفه خود روی این زمین قرار دهد؟ در زمین موجودات دیگری هم زندگی کرده اند، ده هزار سال گروهی از جنّ در آنجا زندگی کردند، آن ها در این زمین ظلم و ستم کردند و خون همدیگر را ریختند. (۲۹)

دنیای ماده، دنیای محدودی است، طبیعی است که اختلافات و جنگ پیش

می آید، خونریزی می شود، یکی پیروز و دیگری کشته می شود، این طبیعت دنیاست، امّا در دنیای غیب که محلّ زندگی فرشتگان است، هیچ محدودیتی نیست، آن دنیا اصلاً دنیایِ مادّه نیست تا جنگی پیش آید، بهتر است که خدا خلیفه خود را از میان ما فرشتگان انتخاب کند.

هر کس روی زمین زندگی کند، زندگی مادّی خواهد داشت، تو برای ادامه نسل به او شهوت خواهی داد، برای حفظ جان خود، به او حبّ نفس خواهی داد تا خودش را دوست بدارد و بتواند خود را از آسیب ها برهاند، این حبّ نفس کار دست او خواهد داد، او برای حفظ خود، دیگران را خواهد کشت!

ای خدا! مگر هدف تو از آفرینش انسان، عبادت نیست، خوب، ما فرشتگان که همه اهل عبادت هستیم، ما که هرگز گناه نمی کنیم، ما را جانشین خود قرار بده! ما که همواره تو را ستایش می کنیم. (۳۰)

* * *

وقت آن است که به فرشتگان جواب دهی، پس به آنان چنین می گویی: «من چیزی را می دانم که شما نمی دانید».

فرشتگان به فکر فرو می روند، می خواهی از چه رازی پرده برداری؟ راز آفرینش انسان چیست؟

به آنان می گویی که می خواهم انسان را بیافرینم، از میان آن انسان ها، گروهی را پیامبر خود قرار دهم. پیامبران، خلیفه من روی زمین هستند و مردم را به سوی من، دعوت می کنند. (۳۱)

ص: ۵۱

فرشتگان نمی دانستند که تو چقدر انسان را دوست داری، هنر انسان این است که اختیار دارد، می تواند راه درست را انتخاب کند، اگر انسان رستگار شود، به اختیار خودش بوده است و این زیبایی انسان است.

فرشته نمی تواند معصیت و گناه کند، او اصلاً شهوت ندارد، نیازهای جسمی ندارد، اما این انسانی که تو آفریده ای در او قوای حیوانی قرار داده ای و در او شوق پرواز به سوی خودت را هم نهاده ای.

انسان موجودی است که با اختیار خود راهش را انتخاب می کند، آن جوانی که در اوج جوانی، از نگاه به نامحرم روی برمی گرداند، او از هزاران هزار فرشته برتر است، زیرا او شهوت دارد و از گناه دوری می کند، اما فرشته که اصلاً نمی داند شهوت چیست، می خواهی انسان را خلیفه خود کنی، انسانی که به اختیار خود از زشتی ها دوری می کند و به سوی زیبایی ها می آید.

شکوه انسان در اختیار اوست، وقتی قرار است انسان، موجودی آزاد و مختار باشد، طبیعی است که گروهی از انسان ها، راه زشتی ها را انتخاب خواهند نمود، روی زمین فساد خواهند کرد، اما تو می دانی همه زیبایی انسان در اختیار اوست، معنای انسان در اختیار است، اگر اختیار را از انسان بگیری، خوب بودن انسان، دیگر ارزشی ندارد.

می خواهی کسی را خلق کنی که در این دنیای خاکی، در میان سختی ها و بلاها، راه خوبی ها را انتخاب کند، اگر ظلم و ستمی را ببیند با آن مبارزه کند.

آری، فرشتگان به ظلم ها و ستم هایی که بعداً در روی زمین پیش خواهد

آمد، توجه کردند، درست است بر اساس اختیار، انسان ظلم و ستم خواهد کرد، اما باز همین انسان خواهد بود که همه هستی خود را در راه مبارزه با ظلم و ستم ها فدا خواهد نمود، آن انسانی که می تواند راحت زندگی کند، آسوده باشد، از همه چیز خود می گذرد و راه آزادی و آزادگی را برمی گزیند و با ظلم و ستم مبارزه می کند و از فرشته بالاتر می شود.

* * *

بقره: آیه ۳۳ - ۳۱

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (۳۱) قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا بِمَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ (۳۲) قَالَ يَا آدَمُ أَنْبِئْهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ فَلَمَّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ الْغَيْبِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ (۳۳)

اکنون اولین انسان را خلق می کنی، نام او را آدم می گذاری!

چرا او را به این نام می خوانی؟

زیرا او را از «آدم» خلق نموده ای، «آدم»، همان خاک است، خاکی که بر سطح زمین قرار دارد، تو آدم را از خاک خلق نمودی، روی زمین هیچ چیز بی ارزش تر از خاک نیست، این نشانه قدرت توست که از این خاک، موجودی چنین با ارزش آفریدی. (۳۲)

وقت آن است که برتری انسان را بر همه فرشتگان نشان دهی، تو صحنه ای

ص: ۵۳

از امتحان انسان و فرشتگان را به تصویر می کشی.

به فرشتگان می گویی تا از حقایق هستی، سخن بگویند، اما آنان نمی توانند حقایق را بیان کنند. آنگاه تو به آدم می گویی:
ای آدم! برای فرشتگان از آن حقایق سخن بگو!

و آدم شروع به سخن می کند، برای فرشتگان حرف می زند، همه به سخنانش گوش می دهند.

این یک ارزیابی علمی بود، تو آدم و فرشتگان را در برابر حقایق و اسرار جهان هستی قرار می دهی. آدم به علت ظرف وجودی خود، همه اسرار و حقایق را می آموزد و هنگام امتحان، همه حقایق را بیان می کند، اما فرشتگان که ظرف وجودشان محدود است، نمی توانند حقایق و اسرار را بیان کنند و در این امتحان شکست می خورند. آری، فرشتگان برای چیز دیگری خلق شده اند، آن ها خلق شده اند تا عبادت کنند، ظرف وجود آنان، آماده پذیرش این همه علوم و اسرار نبود.

تو به انسان قدرتی داده ای که می تواند حقایق هستی را بشناسد و روی آن فکر کند، با همین تفکر، علم خود را روزبه روز بیشتر کند، اما علم فرشتگان، هرگز رشد نمی کند، آن ها فقط چیزی را می دانند که قبلاً آموخته اند، اما انسان است که فکر می کند و علوم جدید را فرا می گیرد. این راز برتری انسان است. (۳۳)

* * *

ص: ۵۴

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ (۳۴)

اکنون به فرشتگان می‌گویی: آیا به شما نگفتم که من بر همه چیز دانا هستم؟ من حقایق هستی را به شما و آدم آموختم، شما نتوانستید آن را بیان کنید، این آدم بود که همه را بیان کرد. معلوم شد که علم آدم از همه شما بیشتر است. اکنون می‌خواهم تا بر آدم سجده کنید.

فرشتگان که گمان می‌کردند گل سر سبد جهان هستند، حال باید بر انسان سجده کنند، آن‌ها همه تسلیم تو هستند و در مقابل آدم به سجده می‌افتند، این چیزی است که خدا از آنان خواسته است.

راز سجده فرشتگان چیست؟ تو این گونه به آنان می‌فهمانی که باید همه توان خود را در راه رشد و کمال انسان قرار دهند.

در این میان یکی سجده نمی‌کند، او شیطان (ابلیس) است و با خود می‌گوید: «انسان از خاک آفریده شده است و من از آتش! آتش بر خاک برتر است، هرگز بر آدم سجده نمی‌کنم».

شیطان در میان فرشتگان چه می‌کند؟

او از گروه جنّ بود، تو فرمان دادی که شیطان را به آسمان‌ها بیاورند، وقتی که جنّ‌ها در زمین نابود شدند، تو شیطان را به آسمان‌ها بردی.

شیطان سال‌های سال، عبادت تو را می‌کرد، اما در این امتحان بزرگ مردود شد!

شیطان گفت: خدایا! مرا از سجده به آدم معاف کن، من به جای این سجده، آن قدر تو را عبادت کنم که هرگز کسی مثل آن را ندیده باشد. به او گفתי: اگر بنده من هستی بر آدم سجده کن، سخن مرا اطاعت کن، من از تو چنین می خواهم. (۳۴)

ولی شیطان هرگز حاضر به سجده بر آدم نشد و این گونه بود که او را از رحمت خود دور ساختی.

تکبر شیطان کار دستش داد، او به علت تکبر از سعادت دور شد و آتش غضب تو را برای همیشه از آن خود کرد، نتیجه کارش کفر و دشمنی با تو شد.

آری، خودبینی، یادگاری است که از شیطان مانده است، این اولین گناه و معصیتی است که در ابتدای آفرینش دنیا پدیدار شد، شاید بتوان گفت که ریشه همه فسادها به تکبر و خودبینی برمی گردد. باید حواس خود را جمع کنم و همواره از خودبینی و خودپرستی به تو پناه ببرم.

* * *

بقره: آیه ۳۵

وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ (۳۵)

همه فرشتگان در مقابل آدم سر به سجده گذاشتند و بر همه آنان معلوم شد که او گل سر سبد هستی است، اکنون تو با آدم سخن می گویی:

ص: ۵۶

ای آدم! همراه با همسرت، حوّا در بهشت ساکن شوید و از نعمت های زیبای آن استفاده کنید ولی هرگز نزدیک درخت ممنوعه نشوید.

آدم وارد بهشت می شود و شیطان در پی وسوسه او!

به راستی آن بهشت کجاست؟ آن بهشتی که آدم در آنجاست، بهشت جاودان نیست! زیرا اگر کسی وارد آن بهشت شود، برای همیشه در آن خواهد بود و شیطان هرگز نمی تواند وارد بهشت جاودان شود.

بهشت واقعی، منزلگاه بندگانِ خوب خداست، پس معلوم می شود آن بهشتی که آدم در آن منزل کرده است، بهشت دنیایی است. در زبان عربی، به «بهشت»، «جَنّت» می گویند. جَنّت، باغی است که درختان بلندی دارد، به بهشت جاودان هم جَنّت می گویند زیرا در آنجا درختان سر به فلک کشیده اند.

اکنون آدم و حوّا در آن باغ زیبا منزل می کنند، آن ها زندگی خویش را آغاز می کنند، اما شیطان بیکار نمی نشیند، او تصمیم می گیرد تا آنان را وسوسه کند تا از میوه آن درخت ممنوعه بخورند، شیطان با خود فکر می کند تا راهی برای فریب آدم و همسرش پیدا کند. (۳۵)

* * *

به راستی آن درخت ممنوعه چیست؟ چه میوه ای دارد؟

درختان این بهشت دنیایی، مثل درختان بهشت واقعی است، وقتی نزدیک درخت بهشتی می شوم، بر آن هر نوع میوه می بینم، انگور، سیب و...

ص: ۵۷

باغی هم که آدم و حوّا در آن ساکن هستند، نمونه ای از آن بهشت واقعی است، هر درخت آن، همه میوه ها را دارد. تو به آدم گفتی که می تواند از همه درختان بهشت استفاده کند، فقط او نباید نزدیک یک درخت شود، آن درخت، «درخت ممنوعه» است.

آدم و حوّا اصلاً نیاز به آن درخت ندارند، زیرا آن درخت، میوه تازه ای ندارد، خدا انواع میوه ها را در اختیار آن ها قرار داده است، شیطان می داند هرگز آدم را نمی تواند به طمع میوه آن درخت وسوسه کند، آدم و حوّا هر میوه ای که بخواهند می توانند از درختان دیگر بچینند. شیطان با خود فکر می کند، او می خواهد نقشه اش را عملی کند.

***

آدم و حوّا در بهشت دنیا هستند و تو پرده از مقابل چشم آن ها برمی داری. عرش تو را می بینند و نورهایی را مشاهده می کنند که در عرش است.

چنین سؤال می کنند:

___ این چه نورهایی است که در عرش است؟

___ آن نورهایی که شما در عرش می بینید، نور بهترین بندگان من است. بدانید که اگر آن ها نبودند، من شما را خلق نمی کردم! آنان خزانه دار علم و دانش من هستند و اسرار من نزد آنان است. هرگز آرزوی مقام آن ها را نکنید که مقام آن ها بس بزرگ و بالاست. (۳۶)

___ آنان را برای ما معرفی کن!

ص: ۵۸

— نور محمد و علی و فاطمه و حسن و حسین. این نور پنج تن از فرزندان توست.

***

می خواستی به آدم این پیام را برسانی که نور محمد و آل محمد (علیهم السلام)، اولین آفریده هایت هستند. زمانی، این نورها را آفریدی که هنوز زمین و آسمان ها را خلق نکرده بودی، این نورها، آن روز، حمد و ستایش تو را می گفتند.

تو بودی و این نورها و هیچ آفریده دیگری نبود، چهارده هزار سال بعد از آن، عرش خود را آفریدی، آن وقت آن نورها را در عرش خود قرار دادی. (۳۷)

سخن از خلقت آن نورها بود، درست است که اکنون تو آدم را خلق کردی، اما نور محمد و خاندان او را هزاران سال قبل از او خلق کرده بودی، سخن درباره خلقت جسم محمد و آل محمد (علیهم السلام) نیست، جسم آنان، حدود هفت هزار و هشتصد سال، بعد از آدم (علیه السلام) خلق شد.

***

بقره: آیه ۳۶

فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ (۳۶)

آدم سخن تو را شنید، او همراه با همسرش در بهشت است، آن ها هرگز نزدیک درخت ممنوعه نمی شوند، می دانند که آن درخت، وسیله امتحان

ص: ۵۹

آن هاست و می خواهی این گونه امتحانشان کنی.

چند ساعتی از حضور آدم در بهشت می گذرد، شاید او لحظه ای با خود فکر می کند که من کسی هستم که همه فرشتگان بر من سجده کرده اند، چه اشکالی داشت که مقام من هم، مثل آن پنج نور مقدس می شد!

همین که این فکر از ذهن او می گذرد، تو او را به حال خود رها می کنی، تو به او گفته بودی که نباید در قلب خود، حسدی به آن پنج نور مقدس داشته باشد، همین مقدار حسد باعث شد تا توفیق خودت را از او بگیری. (۳۸)

در همان لحظه شیطان می آید و با آدم و حوّا سخن می گوید:

___ ای آدم! ای حوّا! من خیر و صلاح شما را می خواهم. آیا می دانید چرا خدا به شما دستور داد نزدیک آن درخت نشوید؟

___ نه. نمی دانیم.

___ اگر شما از میوه آن درخت بخورید، یا فرشته خواهید شد یا زندگی جاوید خواهید داشت. به خدا قسم، من خیر و صلاح شما را می خواهم!

آدم و حوّا هرگز فکر نمی کنند کسی به نام خدا، قسم دروغ بخورد، لحظه ای غافل می شوند و فریب شیطان را می خورند، آنان اصلاً نیازی به میوه آن درخت نداشتند، امّا حریص می شوند و از میوه آن درخت می خورند و تو آنان را از بهشت بیرون می کنی. (۳۹)

* * *

تو آدم و حوّا را از آن بهشت بیرون کردی و آنان زندگی خود را روی زمین

ص: ۶۰

آغاز کردند.

تو به آدم گفستی که نسل تو در زمین زیاد می شود و بین فرزندان، اختلاف و دشمنی پدیدار خواهد شد، گروهی راه خوبی ها را پیش خواهند گرفت و گروهی هم به راه شیطان خواهند رفت و همیشه میان این دو گروه دشمنی خواهد بود.

انسان در زمین زندگی خواهد کرد و در اینجا امتحان خود را خواهد داد و سرانجام مرگ به سراغ او می آید. انسان در روز قیامت زنده می شود و برای حسابرسی به پیشگاه تو حاضر می شود.

* * *

قرآن آدم و حوّا را به یک اندازه مقصّر می داند و چنین می گوید: «شیطان، آدم و حوّا را فریب داد».

ولی در انجیل، کتاب مقدّس مسیحیان ماجرا را چنین می خوانیم:

شیطان وقتی دید آدم در خواب است نزد حوّا آمد و با او سخن گفت. سرانجام شیطان حوّا را راضی کرد که از میوه آن درخت ممنوعه بخورد. حوّا از آن میوه خورد. وقتی آدم بیدار شد حوّا از آن میوه به آدم داد و آدم هم از آن خورد. (۴۰)

این تفاوت قرآن و انجیل است. قرآن، نقش آدم و حوّا را در این غفلت یکسان می بیند، قرآن تصریح می کند این شیطان بود که آدم و حوّا را فریب داد، اما در انجیل، این حوّا است که آدم را فریب می دهد. همین نگاه به زن

ص: ۶۱

باعث می شود مسیحیان همواره تصوّر کنند که زن، باعث گمراهی مرد می شود.

* * *

بقره: آیه ۳۷

فَتَلَقَىٰ آدَمَ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ (۳۷)

غروب روز جمعه است و آدم و حوّا از بهشت رانده می شوند، آن هنگام همه غم های عالم به دل آدم می آید، خورشید دارد غروب می کند و آدم از آن بهشت بیرون می آید، او در سرزمین مکه فرود می آید (هَبُوط می کند). (۴۱)

تنهایی و دنیایی غریب!

از حوّا هم خبری ندارد، نمی داند همسرش کجاست، وحشت همه وجودش را فرا می گیرد.

راز دلگیری غروب جمعه همین است! آدم در آن ساعت از بهشت رانده شد و در این دنیای خاکی گرفتار شد، این همان غصّه همیشگی بشر است که چرا از اصل خویش دور مانده است.

جالب است که وقتی فرشتگان بر آدم سجده کردند و آدم در بهشت دنیایی قرار گرفت، ظهر روز جمعه بود، آدم هفت ساعت بیشتر در بهشت نبود، آدم، یک شب هم در آنجا نماند. (۴۲)

* * *

ص: ۶۲

آدم نگاهی به اطراف خود می کند، ترس و وحشت تمام وجودش را فرا گرفته است. نمی داند چه باید کند، او روی کوهی قرار گرفته است که بعدها به نام «کوه صفا» مشهور می شود، کوهی که در نزدیکی کعبه است.

آدم در جستجوی حوّا است، حوّا را در کوه «مروه» می یابد، همراه او به کوه صفا بازمی گردد. آنان سر خود را به سوی آسمان می گیرند و شروع به گریه می کنند. سپس سر به سجده می نهند و از خدا طلب رحمت می کنند.

گریه آدم بر کوه صفا چهل روز طول می کشد، او در سجده است و از نافرمانی دستور خداوند گریه می کند. (۴۳)

او در حسرت بهشت است. خوشا به حال روزی که او در بهشت مهمان تو بود و بهره مند از همه نعمت های آن ، اما شیطان فریش داد و از بهشت رانده شد.

آدم پشیمان است، با تو سخن می گوید تا گنااهش را ببخشی. سجده های او بسیار طولانی است. ساعت ها سر از سجده بر نمی دارد، گریه می کند و اشک می ریزد و می گوید:

ای خدای مهربان ! من بنده تو هستم، همواره مهربانی تو بیش از خشم توست. تو را می خوانم تا از گناهم درگذری که من به خودم ظلم کرده ام !

صدایی به گوش آدم می رسد: سلام ای آدم !

آدم سر از سجده برمی دارد، کیست که بر او سلام می کند؟ جبرئیل را می بیند، جواب سلام او را می دهد. اکنون جبرئیل چنین می گوید: «خدا مرا به سوی تو

فرستاده است، او گفته است تو را پیاموزم که چگونه دعا کنی تا توبه ات پذیرفته شود، ای آدم! تو باید خدا را به حق پنج تن قسم بدهی، پس بگو: ای خدا تو را به حق محمد و علی و فاطمه و حسن و حسین (علیهم السلام) می خوانم».

آن روز، آدم این پنج نام را از جبرئیل شنید، فهمید که این پنج تن نزد خدا مقامی بس بزرگ دارند، امّا وقتی آدم نام حسین (علیه السلام) را از جبرئیل شنید، قلبش محزون شد.

آدم نمی دانست چه رازی در نام حسین (علیه السلام) نهفته است. چرا با شنیدن نام او همه غم های دنیا به دلش آمد. رو به جبرئیل کرد و گفت:

___ ای جبرئیل! چرا با شنیدن نام حسین، حزن و اندوه به دل من آمد؟

___ ای آدم! مصیبت حسین (علیه السلام) بزرگ ترین مصیبت هاست.

___ آن چه مصیبتی است؟

___ روزی فرا می رسد که حسین (علیه السلام) در کربلا گرفتار دشمنانش می شود، همه یاران او کشته می شوند و او غریب و تنها می ماند. آن روز حسین، تشنه است و جگرش از تشنگی می سوزد، مردم را به یاری می طلبد امّا مردم پاسخش را با شمشیر می دهند. مظلومانه شهید می شود و دشمنان، خیمه های آنان را آتش می زنند...

و آدم (علیه السلام) این سخنان را می شنود، اشک او جاری می شود... آنگاه تو هم به احترام اشک بر حسین (علیه السلام)، توبه اش را می پذیری. (۴۴)

* * *

اکنون جبرئیل آدم(علیه السلام)را به پایین کوه صفا می برد، جبرئیل به جایی می رود که در آنجا کعبه باید ساخته شود و در آنجا خانه تو را می سازد و در کنار آن، خیمه ای برای آدم و حوا برپا می کند.

به امر خدا، هفتاد هزار فرشته از آسمان نازل می شوند و دور خانه ات طواف می کنند.

بعد از آن، آدم نیز به طواف خانه خدا می پردازد و این گونه است که تو رحمت خود را بر آدم نازل می کنی و او را پیامبر خود قرار می دهی و برایش مقام رسالت را برمی گزینی.

آری، تو خدای بخشنده و مهربان هستی و گناه آدم را بخشیدی و از او می خواهی به دور خانه ات طواف کند، تو برای این خانه، حرمت زیادی قرار می دهی و قسم می خوری که اگر فرزندان آدم به طواف این خانه بیایند و دور آن طواف کنند، گناهانشان را می بخشی.(۴۵)

قبله من هم کعبه است، حرمت کعبه را می دانم و دوست دارم هر چه زودتر به سرزمین مکه سفر کنم و دور آن طواف کنم. کعبه، کهن ترین معبد روی زمین است، خانه توست، خانه یکتاپرستی!

***

بقره: آیه ۳۹ - ۳۸

قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَاِذَا مَا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنْى هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَاىَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (۳۸) وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا
أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا

ص: ۶۵

اکنون زندگی انسان روی زمین آغاز می شود!

تو می دانی انسان است و ترس او! برای همین پیامی برای همه انسان ها می فرستی که ای انسان! من هدایت ها و رهنمودهای خود را برایت می فرستم، اگر از هدایت های من، پیروی کردی، بدان که ترس تو برطرف می شود و هیچ غمی به دل نخواهی داشت، سرانجام تو بهشت جاودان خواهی بود، بهشتی که من برای تو خلق کرده ام. اگر می خواهی به بهشت جاودان وارد شوی، از پیامبرانم پیروی کن، اما هر کس که از مسیر پیامبران منحرف شود، بداند سزای او چیزی جز عذاب نخواهد بود.

* * *

خدایا! من حکایت آدم را شنیدم، فهمیدم که تو از همان لحظه اول، با انسان مهربان بوده ای، انسان را دوست داشتی و او را گل سرسبد هستی خود قرار دادی.

من اصل خویش را یافته ام، دانسته ام که کیستم، از کجایم، مسجود فرشتگانم!

من فرزند آدمم، چه بسا شیطان مرا هم وسوسه کند و من خطایی مرتکب می شوم، اکنون دیگر می دانم من اولین گناهکاری نیستم که تو او را بخشیده ای، من فرزند آدم هستم، همان کسی که خطای او را بخشیدی و از

خدایا! به رحمت و مهربانی تو امیدوارم، می دانم اگر خطایی از من سر بزنند، نباید ناامید شوم، باید سر به سجده ببرم و همچون آدم بر خطای خود اشک بریزم، باید به نام پنج تن (محمد، علی، فاطمه، حسن و حسین (علیهم السلام)) تو را بخوانم، به آنان توسل می جویم تا رحمت را بر من نازل کنی. راه خویش را یافته ام، می دانم چگونه رحمت تو را به سوی خود جذب کنم، بر حسین تو اشک می ریزم، شاید به خاطر حسین (علیه السلام) مرا ببخشی، حسینی که برای تو از همه هستی خود گذشت...

***

به راستی آیا آدم با خوردن میوه درخت ممنوعه، گناهی انجام داد؟ مگر پیامبران معصوم نیستند؟ چگونه می شود که او پیامبر باشد و گناه انجام دهد؟

این همان سؤالی است که مأمون، خلیفه عباسی از امام رضا (علیه السلام) پرسید و امام در پاسخ به او چنین فرمود: «وقتی آدم در بهشت بود، هنوز پیامبر نشده بود و خوردن میوه درخت ممنوعه، گناهی بزرگ نبود که موجب عذاب دوزخ بشود، بعد از آن که، آدم از بهشت رانده شد، خدا او را برگزید و پیامبر خود قرار داد و او در آن لحظه، از نعمت عصمت برخوردار شد و آدم دیگر گناهی (کوچک یا بزرگ) نکرد.» (۴۶)

وقتی پزشک به بیمار خود می گوید: «تو نباید گوشت قرمز بخوری»، اگر این بیمار، گوشت قرمز خورد، گناه بزرگی انجام داده است؟ نه، فقط به خودش

ضرر زده است. خدا به آدم گفت که تو را در این بهشت دنیایی جای داده ام، اگر می خواهی اینجا بمانی، نباید از آن میوه بخوری، وقتی آدم از آن میوه خورد، از بهشت رانده شد، این نتیجه کار آدم بود.

***

آدم که اکنون پیامبرت شده است، در کنار کعبه نشسته است، اما او هنوز از خودش ناراحت است، خیلی غصه می خورد که چرا گوش به حرف شیطان کرد و از بهشت رانده شد.

غصه بر قلب آدم هجوم می آورد، دلش می گیرد، اشک از چشمانش جاری می شود و تو جبرئیل را به زمین می فرستی تا با آدم سخن بگوید:

___ ای آدم! چه شده است؟ چرا این قدر ناراحتی؟

___ غصه می خورم که از بهشت رانده شده ام.

___ ای آدم! آیا می دانی وقتی خدا می خواست تو را خلق کند به ما چه گفت؟

___ من نمی دانم.

___ خدا به ما فرشتگان گفت: «می خواهم خلیفه خود را روی زمین قرار دهم».

___ منظورت از این سخن چیست؟

___ خدا به ما نگفت: «می خواهم خلیفه خود را در بهشت قرار بدهم»، خدا به ما گفت: «می خواهم خلیفه خود را روی زمین قرار بدهم»، یعنی از اول هم قرار بود تو در این دنیای خاکی زندگی کنی و در اینجا خلیفه خدا باشی!

آدم لحظاتی فکر کرد، اگر او در آن بهشت می ماند خلیفه خدا نبود، او باید

اینجا باشد تا بتواند خلیفه خدا باشد.

آدم آرام شد، راز خلقت خود را فهمید. آری، خدا می خواست انسان در همین دنیای خاکی زندگی کند، دنیایی که همه محدودیت ها و تضادها را دارد، انسان در جستجوی روزی خود باشد، زحمت بکشد، جایی که آدم در آن بود، همه چیز برای او آماده بود، زندگی آنجا، زندگی بهشت گونه بود، در آنجا انسان نمی توانست کمال خود را بیابد. (۴۷)

انسان که خوی حیوانی دارد، باید در این دنیا زندگی کند، رشد کند، خوی حیوانی خود را کنترل کند تا از فرشته بالاتر رود. انسان واقعی در این دنیا معنا پیدا می کند، اگر انسان در بهشت بود، هرگز لیاقت ها و شایستگی های او نمایان نمی شد. خدا از اول اراده کرده بود که انسان در این دنیا باشد.

اکنون با جرأت می گویم که با رانده شدن آدم از بهشت، انسان متولد شد، انسان بودنش کامل شد و این راز بزرگ خلقت انسان است که بسیاری از آن غافل مانده اند.

اگر انسان در بهشت بود، هیچ زحمتی نمی کشید، در آنجا هیچ اختلاف و جنگی رخ نمی داد، همه چیز آماده بود، معلوم است که در آنجا انسان نمی توانست صبر در مشکلات را به نمایش بگذارد، چون آنجا هیچ مشکلی نبود تا انسان بخواهد در راه خدا بر آن صبر کند.

زیبایی های انسان در سختی های این دنیا جلوه گر می شود، انسانی که همه

سختی‌ها را به جان می‌خرد تا نام و یاد خدا زنده بماند، این زیباترین تصویر آفرینش است که خدا دوست داشت آن را به نمایش بگذارد.

خدا انسان را آزاد و مختار آفرید، این دنیا هم محلّ نمایش حقیقتِ انسان هاست، عدّه‌ای راه شیطان را برمی‌گزینند و به ظلم و ستم می‌پردازند، عدّه‌ای هم راه خدا را انتخاب می‌کنند.

خدایا! من داستان آدم (علیه السلام) را از قرآن تو خواندم، اکنون می‌خواهم از تورات این داستان را بخوانم. تورات تحریف شده است، اما اطلاع من از همین تورات در اینجا مفید است، به من کمک می‌کند تا بدانم یهودیان چه تصویری از این ماجرا دارند.

* * *

خلاصه داستان آدم (علیه السلام) در تورات چنین است:

خدا به آدم اجازه داد که از تمام میوه‌های بهشت بخورد مگر از میوه درخت معرفت!

درخت معرفت، درختی بود که اگر آدم از میوه آن می‌خورد، خوب و بد را تشخیص می‌داد.

خدا به آدم گفت: «اگر میوه درخت ممنوعه را بخوری، همان روز خواهی مرد»، سپس خدا حوّا را آفرید، آنان در بهشت، برهنه بودند، زیرا نیک و بد را نمی‌دانستند. شیطان به شکل ماری نزد آنان آمد و به آنان گفت: «اگر میوه آن درخت ممنوعه را بخورید، نه تنها نمی‌میرید، بلکه معرفت و شناخت پیدا

ص: ۷۰

می کنید، برای همین است که خدا شما را از خوردن آن نهی کرده است».

سرانجام آدم و حوا از آن میوه ممنوعه خوردند و چشمشان باز شد و فهمیدند که لخت هستند، برای همین، آنان با پارچه ای خودشان را پوشاندند.

خدا در بهشت قدم می زد!! آدم و حوا را دید، آنان از خدا مخفی شدند، خدا به آدم گفت:

___ ای آدم! کجا هستی؟!

___ وقتی صدای تو را شنیدم، مخفی شدم، زیرا من عریان هستم.

___ چگونه فهمیدی که عریان هستی؟ مگر از آن میوه ممنوعه خوردی؟

اکنون خدا دانست که آدم از آن میوه خورده است، برای همین پیش خود گفت: «اکنون آدم مثل من شده است و خوب و بد، زشت و زیبا را شناخته است! اگر او در بهشت بماند، ممکن است درخت حیات و زندگی را نیز پیدا کند و از میوه آن بخورد و آن وقت برای همیشه زنده بماند و مثل من بشود!». اینجا بود که خدا آدم را از بهشت بیرون کرد!! (۴۸)

***

این سخن تورات است، کسی که به این تورات ایمان دارد و این ماجرا را می خواند، چنین تصویری از خدا دارد:

۱ - خدا کسی است که به آدم دروغ می گوید و آدم را فریب می دهد.

آن درخت ممنوعه، درخت معرفت بود، امّا خدا به آدم گفت که آن درخت، درخت مرگ است، اگر از آن بخوری، همان روز می میری!

ص: ۷۱

۲ - خدا کسی است که می ترسد آدم به مقام او دست پیدا کند !

وقتی خدا دید آدم از آن درخت معرفت خورده است، ترسید که نکند آدم به درخت حیات و زندگی دسترسی پیدا کند.

۳ - خدا جسم است، در بهشت راه می رود، آدم او را می بیند.

۴ - خدا جاهل است، نمی داند آدم در کجای بهشت مخفی شده است.

و خدایی که من در قرآن با او آشنا می شوم، هرگز دروغ نمی گوید، بنده خود را فریب نمی دهد، او به همه چیز آگاه است. این خدا هرگز انسان را از معرفت و شناخت نهی نمی کند.

میوه ممنوعه، معرفت و شناخت نبود، آخر چگونه می شود خدا انسان را از معرفت منع کند؟

خدایی که من او را باور دارم، بندگان خود را به سوی علم و آگاهی و معرفت فرا می خواند. آنچه خدا آدم را از آن نهی کرد، حسد بود.

ص: ۷۲

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ (۴۰)

خدایا! من با راز آفرینش خود آشنا شدم. اکنون می خواهی از تاریخ انسان برایم بگویی. اولین امت بزرگ تاریخ، بنی اسرائیل بودند، تو در اینجا درباره آنان سخن می گویی، تا من از سرنوشتشان عبرت بگیرم و لغزش های آنان را بشناسم و از آن ها پرهیز کنم.

به راستی بنی اسرائیل چه کسانی بودند؟ کجا و در چه زمانی زندگی می کردند؟

«اسرائیل» نام دیگر یعقوب (علیه السلام) است. یعقوب، نوه ابراهیم (علیه السلام) بود (یعقوب پسر اسحاق بود و اسحاق هم پسر ابراهیم (علیه السلام) بود). یعقوب، حدود سه هزار

سال قبل در کنعان (منطقه ای در شام یا سوریه) زندگی می کرد. او پیامبر بود و دوازده پسر داشت، یکی از آن ها یوسف (علیه السلام) بود. یوسف بعد از سختی های زیاد در مصر به مقام بزرگی رسید، برای همین بود که همه پسران یعقوب به مصر هجرت کردند. کم کم تعداد آنان زیاد شد، از نسل این دوازده برادر، قوم بنی اسرائیل شکل گرفت.

بعد از مدّتی قوم بنی اسرائیل گرفتار ظلم و ستم فرعون شدند، خدا موسی (علیه السلام) را برای نجات آنان فرستاد، بین یعقوب (علیه السلام) و آمدن موسی (علیه السلام) حدود هشتصد سال فاصله بود. با آمدن موسی (علیه السلام)، دین یهود شکل گرفت.

***

تو با بنی اسرائیل چنین سخن می گویی: نعمت هایی که به شما داده ام را به یاد بیاورید، به عهد و پیمان من وفا کنید تا من هم به عهد و پیمان خود وفا کنم!

من هم که اکنون این سخن تو را می خوانم باید همواره به یاد نعمت هایی باشم که به من داده ای، این گونه است که محبت تو در قلبم زیاد و زیادتر می شود.

شنیده ام که روزی از موسی (علیه السلام) خواستی تا تو را دوست بدارد و کاری کند که مردم هم تو را دوست داشته باشند.

وقتی موسی (علیه السلام) این سخن را شنید به فکر فرو رفت. محبت تو در قلب موسی (علیه السلام) موج می زد، هیچ چیز و هیچ کس را به قدر تو دوست نداشت، اما نمی دانست چه کند که مردم تو را بیشتر دوست داشته باشند.

ص: ۷۴

باید راه حلی پیدا می کرد، اما هر چه فکر کرد چیزی به ذهنش نرسید. سرانجام از تو کمک خواست:

___ خدایا! چه کنم که بندگانت تو را دوست داشته باشند؟ چگونه می توانم قلبشان را با محبت تو آشنا کنم؟

___ ای موسی! من نعمت های زیادی به بندگانم داده ام، کاری کن که آنان نعمت های من را به یاد آورند، ای موسی! نعمت هایم را برای آن ها بگو، آن وقت خواهی دید که چگونه مرا دوست خواهند داشت. (۴۹)

* * *

از بنی اسرائیل می خواهی تا به عهد و پیمانت وفادار بمانند، اگر آنان به آن عهد وفادار بمانند، تو هم به عهد خود وفا خواهی نمود. از آنان خواسته ای تا هرگز بُت ها را نپرستند، به دستورهای تو عمل کنند و از اختلاف دوری کنند، در مقابل به آنان وعده بهشت دادی.

اکنون من هم باید به عهد و پیمان خود وفا کنم، در این صورت است که می توانم امید داشته باشم مرا در بهشت خود جای دهی، اما به راستی عهد و پیمان بزرگ من چیست؟

می دانم قرآن کتابی نیست که فقط از گذشته بگوید، قرآن از همه زمان ها سخن می گوید. از من می خواهی بر سر آن پیمان بزرگ بمانم. پیمانی را که از من گرفته ای فراموش نمی کنم!

کدام پیمان؟

ص: ۷۵

روزی که روح همه انسان ها را آفریدی، روزی که از همه پیمان گرفتی. آن روز را فراموش نمی کنم. چه روزی بود آن روز!

تو با همه سخن گفتی. از ما سؤال کردی: آیا من خدای شما نیستم؟ همه در جواب گفتیم: آری! شهادت می دهیم که تو خدای ما هستی. (۵۰)

سپس، تو پیامبرانت را برایمان معرفی کردی. بعد، نوبت به معرفی جانشینان پیامبران رسید. آنان را نیز معرفی کردی و به همه دستور دادی تا از پیامبران و جانشینانشان اطاعت کنند.

آن روز بود که دوازده امام خویش را شناختم، امامتشان را پذیرفتم، عهد کردم که در مقابل آنان تسلیم باشم و گوش به فرمانشان باشم. (۵۱)

امروز هم امامت مهدی (علیه السلام) را باور دارم، گوش به فرمان او هستم، منتظر می مانم تا ظهور کند و همچون سربازی در خدمتش باشم. (۵۲)

از من می خواهی تا بر این عهد و پیمان وفادار بمانم، اگر من این کار را کنم تو هم به عهد خود وفا خواهی نمود و مرا وارد بهشت خواهی کرد. (۵۳)

***

بقره: آیه ۴۳ - ۴۱

وَأَمِنُوا بِمَا أَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُوا أُولَٰ كَافِرٍ بِهِ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا وَإِيَّايَ فَاتَّقُونِ (۴۱) وَلَا تَلْبَسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ (۴۲) وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ (۴۳)

ص: ۷۶

از بنی اسرائیل خواستی تا به کتاب تو ایمان بیاورند و به آن کفر نورزند و حق را کتمان نکنند...

این دستوری است که به آنان داده ای، امّا این دستور تو، برای امروز من هم هست، از من می خواهی تا به قرآنت ایمان بیاورم، به امام زمان ایمان داشته باشم، در زمره کسانی نباشم که چون حق را شنیدند، آن را انکار کردند.

آری، عده ای در مقابل بهایی اندک، حق و حقیقت را انکار می کنند، آنان باید از خشم تو بترسند.

وقتی که محمد(صلی الله علیه و آله) به مدینه آمد، عده ای از دانشمندان یهود با اینکه می دانستند او پیامبر است، امّا با گرفتن امتیازهای ناچیزی، حقیقت را انکار می کردند، آنان کتاب آسمانی تورات را تغییر دادند. در تورات نشانه های آخرین پیامبر ذکر شده بود، ولی آنان آن قسمت های تورات را تغییر دادند تا منافع اندک خویش را حفظ کنند، فراموش کردند که تغییر کتاب تورات در مقابل همه دنیا، ارزان فروشی است، آنان گرچه لذات چند روزه دنیا را از آن خود کردند، امّا باید در انتظار عذاب ابدی باشند، عذابی که هیچوقت پایان نمی یابد.

تو دوست داری که من حق گرا باشم و همواره حق را آشکار سازم، هر چند منافع زودگذر به خطر افتد، آری، پنهان کردن حق و آمیختن حق و باطل، گناه بزرگی است و باعث گمراهی دیگران می شود.

از من می خواهی تا نماز بخوانم و زکات ثروت خود را پرداخت کنم، نماز را

به جماعت بخوانم، در متن جامعه باشم و همراه مردم باشم.

دوست نداری که به کنج خلوت خانه پناه ببرم، از من می خواهی در میان مردم و برای آنان باشم، از آنان بی خبر نباشم، در جمع آنان حضور پیدا کنم، به راستی که، راه رسیدن به تو از میان مردم می گذرد.

***

بقره: آیه ۴۴

أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ (۴۴)

عده ای هستند که حرف های قشنگی می زنند، اما به حرف های خود عمل نمی کنند، مردم را دعوت به راستگویی می کنند، اما خودشان دروغ می گویند، می گویند مبادا به دیگران ظلم کنید، اما خودشان ظلم می کنند.

می خواهی من این گونه نباشم، اگر سخنی می گویم، اول خودم به آن عمل کنم. اگر کتاب تو را می خوانم و برای مردم دستورهای تو را بازگو می کنم، خودم هم باید مرد عمل باشم.

***

بقره: آیه ۴۶ - ۴۵

وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ (۴۵) الَّذِينَ يَلْقَوْنَ رَبَّهُمْ مُلَاقًا رَاجِعِينَ (۴۶)

زندگی در این دنیا با بلا و سختی همراه است، وقتی در گرداب این سختی ها گرفتار می شوم، کم می آورم و احساس می کنم که دیگر نمی توانم ادامه بدهم.

ص: ۷۸

در آن لحظات چه باید بکنم؟

این پیام توست: «از صبر و نماز کمک طلبید».

شنیده ام که بندگان خوب تو وقتی به نماز شب می ایستند و با تو خلوت می کنند، چنین می گویند: «ای کسی که دعای بندگان خود را می شنوی و امید آنان را ناامید نمی کنی، از تو می خواهیم که قلب ما را از نفاق پاک کنی».

آری، از من می خواهی تا در سختی ها صبر کنم و به نماز پناه ببرم، وضو بگیرم و با تو سخن بگویم که نماز، معراج مؤمن است. بلاها و سختی هایی که در زندگی پیش می آید، انسان را می سازد. شنیده ام که تو هر کس را بیشتر دوست داری بلائی بیشتری به او می دهی. انسان فقط در کوره بلا است که می تواند از ضعف ها و کاستی های خود آگاه شود و به اصلاح آن ها پردازد. بلا بد نیست اگر نگاهم را عوض کنم، باعث می شود از دنیا دل بکنم و بیشتر به یادت باشم و به درگاہت روی آورم. بلا و سختی که نباشد دلم برای همیشه اسیر دنیا می شود، ارزشم کم و کمتر می شود، این بلاست که دل های ما را آسمانی می کند.

اکنون یاد گرفتم که نماز می تواند به من کمک کند، سخن گفتن با تو می تواند آرامش را به من هدیه کند، نماز خواندن برای کسی که نسبت به تو فروتن است، کاری لذت بخش است، نماز برای کسی لذت دارد که روز قیامت را باور دارد و می داند زندگی اش فقط به این دنیای خاکی محدود نمی شود، می داند بعد از همه این سختی ها، بهشتی هست، او سختی ها را تحمل می کند تا به سعادت ابدی که همان بهشت جاویدان است، برسد.

اگر کسی احساس کرد که نماز خواندن برای او سخت است، باید علت را در

باورهای خود جستجو کند، اگر ایمانم به روز قیامت کم رنگ شود، نماز خواندن دیگر سخت و گران به نظر می رسد، اگر دیدار تو و بهشت و قیامت را باور داشته باشم، نماز برایم لذت بخش خواهد بود.

* * *

بقره: آیه ۴۸ - ۴۷

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ (۴۷) وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ (۴۸)

بار دیگر از بنی اسرائیل خواستی که به یاد نعمت های تو باشند، به آنان یادآوری کردی که روز قیامت را فراموش نکنند.

از من هم می خواهی تا به یاد نعمت هایی باشم که به من داده ای و هراس روز قیامت را در دل داشته باشم، روزی که سزای کارهای خود را می بینم.

آن روز هیچ کس به فکر کسی نیست، همه به فکر خود هستند، آن روز، روزی است که من باید خودم به تنهایی پاسخ عملم را بدهم. هیچ کس، دیگری را یاری نمی کند، باید خودم را برای آن روز آماده کنم.

انسان به هر چه دل بسته باشد، دیگر به کارش نمی آید.

این واقعیت است.

در روز قیامت، همه بُت ها، نابود شده اند!

روز قیامت، انسان می فهمد بُت هایی را که پرستیده است، به هیچ کار نمی آیند، آن روز فقط روز تو و روز بندگان خوب توست.

ص: ۸۰

هر کس با پیامبران و جانشینان آنان دوست باشد و راهشان را رفته باشد، از شفاعت آنان بهره مند خواهد شد، چون پیامبران به اذن تو شفاعت مؤمنان را به عهده دارند.

وای به حال کسانی که به دنبال بُت های خود رفتند، آنان تصوّر می کردند که بت ها روزی به یاریشان خواهند آمد، افسوس که خیلی دیر می فهمند که هیچ یار و یوری ندارند!

ص: ۸۱

وَإِذْ نَجَّيْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُدَبُّحُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَلِكُمْ بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ (۴۹)
 وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُمْ الْبَحْرَ فَأَنْجَيْنَاكُمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ (۵۰) وَإِذْ وَاَعَدْنَا مُوسَىٰ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ
 وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ (۵۱) ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (۵۲) وَإِذْ آتَيْنَا مُوسَىٰ الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ (۵۳)
 وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ فَتُوبُوا إِلَىٰ بَارئِكُمْ فَاقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ عِنْدَ بَارئِكُمْ
 فَتَابَ عَلَيْكُمْ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ (۵۴)

حال از نجات قوم بنی اسرائیل سخن به میان می آوری، تاریخ و ماجراهای آنان را بیان می کنی تا از زندگی آنان درس بگیرم:

بنی اسرائیل سالیان سال گرفتار ظلم و ستم فرعون بودند، فرعون پسران آنان را می کشت و دخترانشان را به اسیری می گرفت.

برای همین موسی (علیه السلام) را برای نجاتشان فرستادی، به موسی (علیه السلام) دستور دادی تا در تاریکی شب آنان را از کشور مصر حرکت دهد، وقتی که آنان به رود نیل رسیدند، رود نیل را شکافتی و آنان عبور کردند، فرعون و سپاهانش به دنبال قوم بنی اسرائیل وارد رود نیل شدند و آن وقت بود که آب به هم آمد و فرعون و سپاه او نابود شدند. آری، فرعون که عمری، ادعای خدایی می کرد، در آب غرق شد و به سزای اعمال خود رسید. (در اینجا از رود نیل به «دریا» تعبیر شده است، زیرا این رود بسیار بزرگ است).

بعد از آن بنی اسرائیل به سرزمین سینا رسیدند، خوشحال بودند که فرعون نابود شده است، آن ها می خواستند به فلسطین بروند، در مسیر حرکت به سوی فلسطین، از موسی (علیه السلام) خواستی تا با گروهی هفتاد نفره به کوه طور بیاید.

قرار بر این بود که موسی (علیه السلام) سی شب برای مناجات با تو در آنجا بماند تا کتاب آسمانی تورات بر او نازل شود.

کوه «طور» تقریباً در جنوب سرزمین سینا قرار دارد، راه فلسطین از شمال سرزمین سینا می گذرد، موسی (علیه السلام) باید به سمت جنوب حرکت می کرد تا به کوه «طور» می رسید.

موسی (علیه السلام)، برادرش، هارون را جانشین خود قرار داد و با هفتاد نفر به کوه طور آمد، صلاح را در آن دیدی که مأموریت موسی (علیه السلام) ده شب دیگر تمدید

شود، برای همین موسی (علیه السلام) ده روز دیرتر نزد قومش بازگشت، همین باعث شد تا مردی به نام سامری دسیسه کند و مردم را دعوت به پرستش گوساله ای از طلا کند. مردم فریب سامری را خوردند و عدّه زیادی از آنان گوساله پرست شدند.

این درس بزرگ تاریخ است که اگر رهبر آسمانی از میان مردم برود، هر لحظه خطر منحرف شدن انسان وجود دارد.

من هم باید حواس خود را خیلی جمع کنم، اکنون که امام زمانم غایب است، ممکن است عدّه ای بُتی بسازند و مرا به سوی آن فرا بخوانند، باید دقت کنم، فریب نخورم. این درسی است که می خواهی من از این ماجرا بیاموزم.

وقتی موسی (علیه السلام) نزد مردم بازگشت، با مردم سخن گفت و از آنان خواست تا توبه کنند. توبه آنان این بود که باید خودشان را بکشند.

آنان یکدیگر را در این انحراف یاری کردند، پس باید به دست یکدیگر کشته شوند، وقتی آنان کشتن یکدیگر را آغاز کردند و در این آزمایش صداقت خود را نشان دادند، توبه آنان را قبول کردی و توبه موسی (علیه السلام) وحی کردی که دست از این کار بکشند و توبه آنان را پذیرفتی زیرا تو همواره توبه بندگانت را می پذیری. (۵۴)

باید بدانم اگر خطایی از من سر زد، در توبه به رویم باز است، نباید ناامید شوم، تو مردمی که گوساله پرست شده بودند را بخشیدی، تو بسیار بخشنده و مهربان هستی.

بقره: آیه ۵۵

وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى نَرَى اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْكُمُ الصَّاعِقَةُ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ (۵۵)

موسی (علیه السلام) با آن گروه هفتاد نفره به سوی کوه طور رفت و تو با او سخن گفتی، آنان صدای تو را شنیدند.

وقتی موسی (علیه السلام) تورات را به آن ها نشان داد، عده ای از آنان با تعجب به آن نگاه کردند و باور نکردند که این تورات، سخنان توست و او این تورات را از طرف تو آورده است. موسی (علیه السلام) به آنان گفت: «خدا با من سخن می گوید»، اما آنان این سخن را قبول نکردند و گفتند:

___ ای موسی (علیه السلام)! ما این سخن تو را قبول نمی کنیم، مگر اینکه خدا را آشکارا ببینیم.

___ خدا را نمی توان با چشم دید، خدا جسم نیست که بتوان او را دید.

آنان بر سخن خود اصرار کردند. موسی (علیه السلام) از طرف مردم چنین گفت: «بارخدا یا! خودت را به من نشان بده تا تو را ببینم».

در پاسخ او چنین گفتی: «ای موسی! تو هرگز مرا نخواهی دید، ولی به این کوه بنگر، اگر در جای خود باقی ماندی، پس مرا خواهی دید».

پس نور خود را بر آن کوه پدیدار ساختی، آن کوه متلاشی شد، موسی (علیه السلام) بی هوش روی زمین افتاد و همه آن هفتاد نفر هم مُردند. (کوه طور، رشته کوه

بزرگی است، صاعقه به یکی از کوه های آن اصابت کرد).

آنان تاب دیدن آن صاعقه را که مخلوق تو بود نداشتند، چگونه می توانستند نور عظمت را ببینند؟

وقتی موسی (علیه السلام) به هوش آمد چنین گفت: «بارخدا یا! تو بالاتر از این هستی که با چشم دیده بشوی، من از طرف مردم خواستم که تو را ببینم، اکنون نیز از طرف آنان، توبه می کنم، من باور دارم که هرگز تو را نمی توان دید».

موسی (علیه السلام) می دانست که تو صفات و ویژگی های مخلوقات را نداری، اگر تو یکی از این صفات را می داشتی، حتماً با چشم دیده می شدی، اما دیگر نمی توانستی همیشگی و ابدی باشی، گذر زمان تو را هم دگرگون می کرد. هر کس که ویژگی مخلوقات و آفریده ها را دارد، روزی نابود می شود.

* * *

بقره: آیه ۵۶

ثُمَّ بَعَثْنَاكُمْ مِنْ بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (۵۶)

موسی (علیه السلام) نگاهی به آن هفتاد نفر کرد که جسمشان روی زمین افتاده بود، در فکر بود که چگونه باز گردد و خبر مرگ این هفتاد نفر را به مردم بدهد، او بنی اسرائیل را به خوبی می شناخت، می دانست بعضی ها خواهند گفت: موسی (علیه السلام)، بزرگان ما را به دل کوه برد و آنان را به قتل رساند!

موسی (علیه السلام) از تو خواست تا این هفتاد نفر را زنده کنی، تو دعایش را مستجاب کردی و آنان را زنده کردی، آری، تو خدای توانایی هستی و هرگاه اراده کنی

ص: ۸۶

می توانی هر کاری را انجام دهی.

آن هفتاد نفر را زنده کردی تا شاهدهی باشند بر اینکه در روز قیامت هم می توانی مردگان را زنده کنی.

موسی (علیه السلام) بعد از چهل روز همراه با این هفتاد نفر به سوی بنی اسرائیل بازگشت و دید که آنان گوساله پرست شده اند، به راستی چقدر زود آنان عهد و پیمان خود را فراموش کردند.

* * *

بقره: آیه ۵۷

وَوَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّٰنَ وَالسَّلْوٰی كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ (۵۷)

بنی اسرائیل مدت ها در صحرای سینا ماندند، تو نعمت های خود را بر آنان نازل کردی، روزها ابرها را می فرستادی تا بر سرشان سایه افکند و نور خورشید اذیتشان نکند، برایشان از آسمان غذای گوارا می فرستادی، افسوس که شکر نعمت هایت را نکردند و راه سرکشی و ظلم را در پیش گرفتند!

آنان نمی دانستند که اگر از دستورات سرپیچی کنند، به خودشان ظلم می کنند و از راه کمال خویش درمی مانند.

این سخن توست: «آنان به من ظلم نکردند، بلکه به خودشان ظلم کردند».

تو خدا هستی و برای کمالم، دستور دادی نماز بخوانم، روزه بگیرم، به گناه

ص: ۸۷

نزدیک نشوم، من چقدر کم عقل بودم که تصوّر می کردم این کارها برایم نفعی ندارد، خیال می کردم که می خواهی از عبادت من سودی ببری، نمی دانستم برای تو هیچ فرقی ندارد که همه مردم مؤمن باشند یا کافر! برای تو عبادت بندگان هیچ سودی ندارد، زیرا تو بی نیاز از همه چیز هستی!

اگر به دستورات عمل نکنم، به خودم ظلم کرده ام، خودم را از سعادت ابدی محروم کرده ام، شاید چند روز در این دنیا آسایشی را تجربه کنم، اما در مقابل این خوشی چندروزه، خود را از نعمت بهشت جاودان محروم کرده ام.

***

بقره: آیه ۵۹ - ۵۸

وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ فَاكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَاَدْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةً نَغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ وَسَيَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ (۵۸) فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ (۵۹)

چگونه می شود که بنی اسرائیل به خود ظلم کنند؟

شنیده ام بنی اسرائیل خاندانی بودند که پدرانشان در فلسطین و بیت المقدس زندگی می کردند، وقتی یوسف (علیه السلام) در مصر به مقام و جایگاهی رسید، به مصر هجرت کردند، بعد از مدتی آنان اسیر ظلم و ستم فرعونیان شدند، خدا برای آنان موسی (علیه السلام) را فرستاد و موسی (علیه السلام) آنان را از دست فرعون نجات داد و به فلسطین بازشان گرداند.

تو دستور دادی تا به شکرانه این نعمت، وقتی به دروازه های بیت المقدس

رسیدند، سجده کنند و این چنین بگویند: «بارخدایا! گناهان ما را ببخش». آن‌ها باید به زبان خود چنین می‌گفتند: «حطه».

این آدابی بود که برای آنان قرار دادی، می‌خواستی این گونه گناهشان را ببخشی و پاداش نیکوکاران را افزون و افزون تر کنی.

مؤمنان به این دستور تو عمل کردند و رحمت و مهربانی ات را از آن خود نمودند، اما عده‌ای از آنان سخت را به مسخره گرفتند و به جای واژه «حطه»، «حنطه» را به کار بردند. «حنطه» به معنای «گندم» بود، آن‌ها قصدی جز مسخره کردن نداشتند، می‌خواستند بگویند که گندم برای ما از این آداب باارزش تر است.

آنان که این سخن را مسخره کردند، به بلای سختی مبتلا شدند، عذابی همچون طاعون بر آنان فرود آمد و موجب ضعف و ناتوانی و اضطراب آنان شد.

آری، انسان‌ها در سرنوشت خود نقش دارند، نافرمانی آن‌ها، زمینه ساز عذاب است، همان طور که اطاعت از فرمانت باعث آمرزش و سعادت دنیا و آخرت می‌شود.

***

بقره: آیه ۶۰

وَإِذِ اسْتَسْقَىٰ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَا عَشْرَةَ عَيْنًا قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْ كُلُوا وَاشْرَبُوا مِنْ رِزْقِ اللَّهِ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ (۶۰)

ص: ۸۹

شنیده ام که قوم بنی اسرائیل در مسیر حرکت به فلسطین، وقتی به صحرای سینا رسیدند، تشنه بودند، نزد موسی (علیه السلام) آمدند و طلب آب نمودند. موسی (علیه السلام) نگاهی به آن بیابان خشک کرد، هیچ آبی یافت نمی شد، باید چه می کرد؟ دست به دعا برداشت و با تو سخن گفت، دعا کرد و از تو یاری خواست. موسی (علیه السلام) به امید تو این همه جمعیت را همراه خود آورده بود.

صدای موسی (علیه السلام) را شنیدی، تو مهربان هستی و هیچ گاه بندگانت را فراموش نمی کنی، در نزدیکی موسی (علیه السلام) سنگ بزرگی بود، به موسی (علیه السلام) دستور دادی تا عصایش را به آن سنگ بزند.

عصایش را به سنگ زد، معجزه ای روی داد، از دل آن سنگ، دوازده چشمه آب جوشید، گفتی که مردم از این آب گوارا بنوشند.

اما چرا دوازده چشمه از سنگ جوشید؟

یعقوب (علیه السلام)، دوازده پسر داشت، بنی اسرائیل همه از نسل این دوازده پسر بودند، آنان به دوازده گروه تقسیم می شدند، برای همین برای هر گروه، چشمه ای جداگانه جوشید تا از اختلاف میانشان جلوگیری شود.

***

این حکایتی بود که در گذشته روی داده است، اما شبیه این ماجرا در آینده هم روی خواهد داد. وقتی مهدی (علیه السلام) در شهر مکه ظهور کند، منتظر می ماند تا یارانش در آن شهر جمع بشوند. وقتی تعداد یارانش به ده هزار نفر رسید، به سمت مدینه حرکت می کند. (۵۵)

هوا خیلی گرم می شود و کم کم تشنگی بر همه غلبه می کند. مهدی (علیه السلام) که تشنگی و گرسنگی یارانش را می بیند، دستور می دهد تا لشکر در وسط بیابان منزل کند.

آنجا بیابانی خشک است، نه آبی، نه گیاهی! فقط عطش است و گرمای سوزان صحرای حجاز!

همه یکجا را نگاه می کنند، مهدی (علیه السلام) دستور می دهد تا سنگ بزرگی را بیاورند. این سنگ چیست؟ او با عصایش به آن سنگ می زند. ناگهان همه فریاد می زنند: آب! آب!

آب گوارایی از آن سنگ جاری می شود، این سنگ از موسی (علیه السلام) به مهدی (علیه السلام) ارث رسیده است، به راستی که مهدی (علیه السلام) وارث همه پیامبران می باشد. (۵۶)

آبی که از آن سنگ می جوشد هم تشنگی را برطرف می کند و هم گرسنگی را! (۵۷)

***

بقره: آیه ۶۱

وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى لَنْ نَصْبِرَ عَلَىٰ طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِيهَا وَبَصِيلِهَا قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَىٰ بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ اهْبُطُوا مِصْرًا فَإِنَّ لَكُمْ مَّا سَأَلْتُمْ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذَّلِيلَةُ وَالْمَسِيكِينُ وَبَاءُوا بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ

اللَّهُ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّنَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ (٦١)

ماجرای بنی اسرائیل درس های بزرگی برای من دارد، باز هم از آنان سخن می گوئی. وقتی که بنی اسرائیل را از دست فرعون رها کردی، نعمت های فراوانی به آنان ارزانی داشتی، امّا آنان به جای سپاس و شکر نعمت ها، بهانه جویی کردند و راه نافرمانی در پیش گرفتند و به همین علت، گرفتار خشم و غضب تو شدند.

وقتی آنان در صحرای سینا بودند، برایشان دو نوع غذای مقوی از آسمان فرو می فرستادی، عسل و مرغ بریان، ولی بنی اسرائیل گفتند که تا کی باید هر روز از این دو غذا بخوریم! ای موسی! به خدایت بگو برای ما سبزی و خیار و سیر و عدس و پیاز بیاورد.

تنوع طلبی انسان امری طبیعی است، امّا هدف اصلی آنان بهانه جویی و ایجاد مشکل در برنامه های موسی (علیه السلام) بود.

وقتی موسی (علیه السلام) و بنی اسرائیل در صحرای سینا بودند، می خواستند هر چه زودتر به فلسطین برسند، برای تفریح که به آنجا نیامده بودند، می خواستند به بیت المقدس باز گردند، هدف اصلی، این بود. امّا چه شد که آنان به فکر غذاهای متنوع افتادند؟

به آنان دستور دادی که به سوی فلسطین بروند، در آن شهر می توانند به سبزی و خیار و سیر و عدس و پیاز برسند، امّا آنان را گرفتار خواری و ذلت

نمودی.

تو صلاح را در این دیده بودی که بنی اسرائیل مدّت بیشتری در صحرای سینا بمانند، این برای رشد و کمال معنوی خود آنان بود، امّا آنان هوس غذاهای متنوّع کردند، برای همین به آنان گفتم که به سوی فلسطین حرکت کنند و بدانند که همواره خوار و ذلیل خواهند بود.

به راستی علت این خواری و ذلت چه بود؟

آنان قبلاً گناهان زیادی انجام داده بودند، عدّه زیادی از پیامبران برای هدایتشان فرستاده شدند، پیامبران برایشان سخن می گفتند، ولی آنان، سخنان و اسرار پیامبران را برای کافران نقل می کردند، کافران نیز با شنیدن این سخنان، پیامبران را مظلومانه به شهادت می رساندند. آری، بنی اسرائیل با این کار خود در ریختن خون پیامبران شریک شدند، تو پیامبران را برای سعادت دنیا و آخرت آن ها فرستادی، ولی آنان در شهادتشان سهیم می شدند. (۵۸)

سرانجام تصمیم می گیری آنان را برای همیشه زبون و خوار کنی.

***

بقره: آیه ۶۲

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّالِحِينَ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (۶۲)

بنی اسرائیل که دین یهود را برگزیدند، همواره تصوّر می کردند، تنها راه

ص: ۹۳

نجات در پناه دین یهود است، نژاد خود را برتر از همه نژادها می دانستند.

تو به آنان چنین پاسخ می دهی که راه نجات فقط در ایمان و عمل شایسته است.

نام بر روی خود گذاشتن، راه نجات نیست، هر کسی خود را از گروهی می داند: گروه مسلمانان، یهودیان، صابئان، مسیحیان !

«صابئان» چه کسانی هستند، آنان پیرو مذهبی آسمانی بودند، پیامبر آنان، یحیی (علیه السلام) بود.

انسانی به سعادت می رسد که ایمان واقعی داشته باشد و عمل شایسته انجام دهد و از گناهان دوری کند.

اما بنی اسرائیل که می پنداشتند یهودی بودن، باعث سعادتشان است، نافرمانی و گناه می کردند.

آخر چگونه ممکن است یک یهودی، فقط به علت یهودی بودن، اهل نجات باشد؟

دین های یهود، مسیحیت و اسلام، یک پیام دارند: باید به خدای یگانه ایمان داشت و از نافرمانی خدا پرهیز کرد.

در تورات وعده آمدن آخرین پیامبر را ذکر کردی، همه یهودیان وظیفه داشتند به محمد (صلی الله علیه وآله) ایمان بیاورند؟ عیسی (علیه السلام) بارها و بارها به آمدن محمد (صلی الله علیه وآله) بشارت داد. چرا یهودیان و مسیحیان به این دستورات عمل نکردند؟

تو آخرین پیامبر خود را برای هدایت مردم فرستادی، به او وحی کردی که

دین اسلام، کامل ترین ادیان است و هر کس که می خواهد تو از او راضی باشی باید مسلمان شود.

به این فکر می کنم: آیا کسانی که (قبل از ظهور اسلام) دین دیگری داشته اند، به بهشت می روند؟

بله، همه کسانی که قبل از اسلام پیرو پیامبران دیگر بوده اند و کردار شایسته داشته اند، اهل بهشت اند و آنان هیچ ترس و نگرانی از روز قیامت نخواهند داشت.

اکنون از من می خواهی تا آیات و سخنان را فراموش نکنم و به دستورات عمل کنم، انتظار داری تا به همه دستورات عمل کنم نه اینکه فقط به بعضی از آن ها که به نفع من است، عمل کنم.

* * *

بقره: آیه ۶۶ - ۶۳

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ (۶۳) ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ (۶۴) وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِينَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ (۶۵) فَجَعَلْنَاهَا نَكَالًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ (۶۶)

وقتی موسی (علیه السلام) تورات را برای مردم خواند، وقتی آنان از این سخنان تو آگاه شدند، با خود گفتند که عمل به تورات مشکل است و برای همین شروع به

مخالفت کردند.

اینجا بود که کوه طور به صورت معجزه آسایی از جا کنده شد و بالای سر آنان قرار گرفت، آنان سایه کوه را بالای سر خود دیدند و ترسیدند و گمان کردند که آن کوه بر آنان فرود خواهد آمد. همه وحشت زده شدند و دست به دامن موسی (علیه السلام) زدند و با تو پیمان بستند که به تورات عمل کنند و این گونه بود که خطر از آنان برطرف شد. (۵۹)

اکنون از آنان می خواهی تا نعمت هایی را که به آنان داده ای یاد کنند و تورات را با دقت و جدیت بخوانند و در آن تفکر کنند.

به راستی که انسان به راحتی دچار غفلت می شود و پیمان تو را فراموش می کند، آری، اگر فقط برای لحظه ای فضل و رحمت تو نباشد، انسان، زیانکار خواهد شد.

همه امید من به رحمت توست تا بتوانم در این بازار دنیا، زیان نکنم و بتوانم برای سعادت همیشگی خود توشه ای بردارم.

تو برای امتحان بندگانت دستور و فرمانی می دهی، اهل ایمان به دستورات عمل می کنند و از این امتحان سرافراز بیرون می آیند، اما گروهی هم سرافکنده می شوند، برای مثال به یهودیان فرمان دادی تا شنبه را روز تعطیلی خود قرار دهند و در این روز به کسب و کار نپردازند.

در کنار دریای سرخ عده ای از یهودیان زندگی می کردند، آن ها طبق دستور، روزهای شنبه ماهیگیری نمی کردند، عجیب این بود که در همان روزهای

شنبه ماهیان زیادی در اطراف ساحل جلوه نمایی می کردند و آن ها وسوسه می شدند صید کنند و سود خوبی به جیب بزنند.

مدتی گذشت، طمع مال دنیا در قلب آن ها زیادتر شد، برای همین کنار ساحل حوضچه هایی ساختند، روزهای شنبه صبر می کردند تا ماهی ها وارد حوضچه ها شوند، بعد از آن، راه حوضچه ها را می بستند و روز یکشنبه به صید ماهی اقدام می کردند.

آن ها تصوّر می کردند این گونه می توانند حکم خدا را به بازی بگیرند، اگر کسی به آنان می گفت که چرا این کار را می کنید، در جواب می گفتند: هرگز کار خلافی نمی کنیم، ما روز شنبه اصلاً ماهی صید نمی کنیم! آری، آنان ظاهر قانون تو را حفظ کرده بودند ولی روح آن را کنار گذاشته بودند، برای کار خود کلاه شرعی درست کرده بودند.

سرانجام تصمیم گرفتی آنان را به گونه ای عقوبت کنی تا برای بشریت درس بزرگی باشد، آنان نافرمانی تو را کردند و تو هم آنان را از رحمت خود دور کردی و آنان مسخ شدند و به شکل میمون در آمدند و سه روز ماندند و بعد از سه روز، باران و بادی سهمگین بر آنان فرستادی و همه آنان نابود شدند. (۶۰)

این مجازات شدید سزای کسانی بود که قانون تو را به بازی گرفته بودند، همه ما باید به هوش باشیم و از سرنوشت آنان درس بگیریم.

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذْبُحُوا بَقَرَةً قَالُوا أَتَتَّخِذُنَا هُزُؤًا قَالَ أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ (۶۷)

در میان بنی اسرائیل جوانی بود که به تجارت مشغول بود، البته سرمایه زیادی نداشت، معمولاً جنسی را به صورت عمده خریداری می کرد و بعد آن را به صورت جزئی می فروخت و از این طریق زندگی خود را می گذراند.

در یکی از روزها وقتی از بازار عبور می کرد با مشتری خوبی روبرو شد. مشتری مقدار زیادی از کالای او را لازم داشت و به دنبال آن می گشت. جوان گفت که من یک انبار پر از آن کالا را دارم، بر سر قیمت به توافق رسیدند و معامله قطعی شد.

جوان بسیار خوشحال بود، زیرا این معامله به قدر کاسبی یک سالش سود داشت.

قرار شد مشتری، کالا را همان لحظه تحویل بگیرد. انبار کالا در خانه جوان بود، باهم به خانه آمدند تا کالا را تحویل مشتری بدهد.

جوان خواست کلید را بردارد، اما دید پدرش درست جایی خوابیده است که کلید انبار قرار دارد.

با خود فکر کرد، آیا پدر را از خواب بیدار کند و کلید را بردارد یا اینکه از این معامله پر سود صرف نظر کند؟ مشتری عجله داشت، می خواست بار را تحویل بگیرد.

او از اتاق بیرون آمد، به مشتری گفت: باید صبر کنی تا پدرم از خواب بیدار شود.

مشتری مدتی صبر کرد و در این فاصله او چند بار به داخل اتاق آمد، ولی پدر هنوز در خواب عمیقی بود. به مشتری گفت:

___ جنس شما آماده است، اما باید صبر کنی تا پدرم بیدار شود.

___ ای جوان! تو چقدر کم عقل هستی! وقتی پدرت بفهمد، چنین پول زیادی نصیب تو شده است، خوشحال می شود که او را بیدار کرده ای.

با شنیدن این حرف، قدری فکر کرد، اما نپذیرفت، زیرا آسایش پدرش برای او از همه ثروت دنیا باارزش تر بود.

به هر حال مشتری رفت و معامله به هم خورد. بعد از ساعتی، پدر از خواب

بیدار شد.

وقتی پدر از ماجرا باخبر شد، پسرش را صدا زد و گفت: پسر من! من از مال دنیا چیز زیادی ندارم، اما در این خانه، گوساله ای دارم، آن را به تو می بخشم.

جوان نگاهی به چهره پدر کرد و تشکر کرد و رویش را بوسید. پدر در حقّ جوانش دعا کرد.

شنیده ام این جوان به علّت این احترامی که از پدر گرفت و به برکت دعای پدر به ثروت بسیار زیادی رسید. اما چگونه این اتفاق افتاد؟

چند سال گذشت. در قوم بنی اسرائیل بین دو پسر عمو سر مسئله ای اختلاف پیش آمد و کینه و دشمنی بینشان زیاد شد.

شبی، یکی از آن ها در خانه دیگری را زد. وقتی صاحبخانه بیرون آمد به بهانه ای، او را به جای خلوت برد و او را به قتل رساند و جنازه اش را به محله دیگری برد و سپس به خانه خود بازگشت.

صبح روز بعد، خبر در تمام شهر پیچید که یکی از جوانان بنی اسرائیل توسط طایفه دیگری به قتل رسیده است.

شخص قاتل عده ای از جوانان طایفه خود را جمع کرد و به اسم خونخواهی به سوی محله ای که جنازه پسر عمویش آنجا پیدا شده بود حرکت کرد و فریاد برآورد که پسر عمویم توسط شما کشته شده است، باید قاتل را پیدا کنید تا قصاصش کنیم.

قوم بنی اسرائیل که دوازده طایفه بودند، گاهی میانشان اختلافات طایفه ای

ص: ۱۰۰

پیش می آمد.

اوضاع خراب شد و نزدیک بود که جنگ داخلی پیش بیاید، ریش سفیدان بنی اسرائیل جمع شدند و نزد موسی(علیه السلام) رفتند و از او خواستند تا از خداوند بخواهد قاتل را مشخص کند تا از بروز جنگ طایفه ای جلوگیری شود.

موسی(علیه السلام) با خدا سخن گفت. از جانب خداوند وحی آمد که باید گاوی را بکشید تا قاتل معلوم شود.

ریش سفیدها نگاهی به هم کردند و گفتند: ای موسی! ما را مسخره می کنی؟ ما می گوئیم شهر در خطر جنگ طایفه ای است، تو به ما می گویی یک گاو بکشید.

موسی(علیه السلام) گفت: اما این دستور خداوند است.

* * *

بقره: آیه ۷۱ - ۶۸

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقْرَةٌ لَّا فَارِضٌ وَلَا بَكْرٌ عَوَانُ بَيْنَ ذَلِكَ فَافْعَلُوا مَا تُؤْمَرُونَ (۶۸) قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لَوْئَهَا قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقْرَةٌ صَفْرَاءُ فَاقْع لَوْئَهَا تَسْرُّ النَّاطِرِينَ (۶۹) قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ إِنَّ الْبَقْرَ تَشَابَهُ عَلَيْنَا وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ لَمُهْتَدُونَ (۷۰) قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقْرَةٌ لَّا ذَلُولٌ تُثِيرُ الْأَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَ مُسَلِّمَةٌ لَّا شَرِيهَ فِيهَا قَالُوا الْآنَ جِئْتِ بِالْحَقِّ فَذَبْحُوهَا وَمَا كَادُوا يَفْعَلُونَ (۷۱)

هر لحظه خبر می رسید که خون جوانان به جوش آمده و شمشیرها را در

ص: ۱۰۱

دست گرفته اند و می خواهند با یکدیگر بجنگند.

ریش سفیدها گفتند: ای موسی! به خدا بگو تا ویژگی های این گاو را معین کند.

خداوند فرمود که گاو پیر نباشد، دوباره از ویژگی های گاو پرسیدند، موسی (علیه السلام) گفت که خداوند می فرماید در مزرعه برای شخم زدن از آن استفاده نشده باشد، باز سؤال کردند، موسی (علیه السلام) گفت رنگ آن، زرد یک دست باشد. ویژگی های آن گاو معلوم شد.

اگر بنی اسرائیل این قدر درباره ویژگی های آن گاو سؤال نمی کردند، کار بر آنان این چنین سخت نمی شد، اگر همان لحظه اول آنان گاوی را می کشتند، مشکلشان حل شده بود، اما سؤالات بیجای آن ها، کار را بر آن ها سخت نمود.

مردم به دنبال آن گاو گشتند و سرانجام بعد از جستجوی بسیار، گاوی را با آن ویژگی ها نزد همان جوان (که کالاها را عمده می خرید و به صورت جزئی می فروخت)، یافتند.

آن جوان خبر نداشت گاوی را که خدا نشان کرده است، همان گوساله ای است که پدرش، چند سال پیش به او داده است. اکنون دیگر آن گوساله، گاو بزرگی شده است. گاوی زرد رنگ و تنومند!

آری، حال زمان آن رسیده است که دعای آن پدر را در حق این جوان مستجاب کنی. هیچ کس راز این فرمان تو را نمی داند.

به هر حال بنی اسرائیل جستجو کردند و همه خانه ها را گشتند و فهمیدند آن

گاوی را که باید بکشند همان گاو این جوان است.

عده زیادی از مردم به خانه آن جوان آمدند و خواستند گاو را بخرند. به آنان گفت: من گاوم را نمی فروشم.

قیمت معمولی گاو بیش از سه سکه طلا نبود، اما آن ها گفتند: ما گاو را به ده سکه طلا می خریم.

باز جوان راضی نشد. آن ها قیمت را تا صد سکه طلا بالا بردند، اما باز جوان گفت: فروشنده نیستم.

آنان ناامید نزد موسی (علیه السلام)، برگشتند و گفتند: ای موسی! آیا می شود خداوند گاو دیگری را معین کند.

موسی (علیه السلام) گفت: نه، فقط همان گاو!

آن ها دوباره برگشتند و گفتند: هر چه تو بگویی، آیا پانصد سکه طلا خوب است؟

جوان گفت: من گاوم را اصلاً نمی فروشم. می خواست که از دست آن ها راحت شود. پیش خود گفت: سخنی بگویم تا آن ها مرا رها کنند و بروند، برای همین گفت: به شرطی می فروشم که پوست این گاو را پراز طلا و جواهرات کنید و به من برگردانید.

آن ها نگاهی به هم کردند و رفتند. اما آتش جنگ در میان بنی اسرائیل شعله می کشید و هر لحظه ممکن بود نسل بنی اسرائیل در آن بسوزد.

زنان بنی اسرائیل راضی شدند و به شوهران خود پیشنهاد دادند، اگر هر زنی،

یک قطعه از طلا و جواهراتش را بدهد، بهتر از آن است که جوانانشان در این جنگ کشته شوند.

سرانجام تصمیم گرفتند و به قدری که پوست گاو پر شود، طلا جمع کردند و به خانه آن جوان آوردند.

جوان خیلی تعجب کرد، باور نمی کرد برای گاوی که فقط سه سکه طلا می ارزد، این همه طلا و جواهرات آورده شود. جوان در کمال ناباوری طلاها را گرفت و گاو را فروخت.

***

بقره: آیه ۷۳ - ۷۲

وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادَّارَأْتُمْ فِيهَا وَاللَّهُ مُخْرِجٌ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ (۷۲) فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا كَذَلِكَ يُحْيِي اللَّهُ الْمَوْتَى وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ (۷۳)

بزرگان بنی اسرائیل گاو را نزد موسی (علیه السلام) بردند. موسی (علیه السلام) دستور داد گاو را بکشند و بعضی از اعضای بدن گاو را به بدن مقتول زدند، بعد از مدتی به اذن خدا، مقتول زنده شد. موسی (علیه السلام) از او پرسید: چه کسی تو را به قتل رساند؟

مقتول، پسر عموی خود را نشان داد و جریان آن شب را برای موسی (علیه السلام) تعریف کرد. موسی (علیه السلام) دستور داد تا پسر عموی مقتول به سزای عملش برسد و این گونه آتش فتنه فروکش کرد و مردم به خانه های خود باز گشتند. (۶۱)

همه به آن جوان صاحب گاو، گفتند: چقدر خوش شانس هستی که این همه

ثروت نصیب تو شد !

وقتی جوان به سوی خانه باز می گشت به یاد دعای پدر افتاد و فهمید که این همه ثروت به علت دعای پدر است.

اکنون که قرآن را می خوانم، می فهمم اگر در زندگی خود به دنبال برکت و موفقیت هستم، باید دعای پدر را دریابم و از او بخواهم برایم دعا کند. (۶۲)

با شنیدن این ماجرا، یقین من به روز قیامت زیادتر شد، آری، تو مردگان را این گونه زنده خواهی کرد، تو بر هر کاری توانا هستی.

ص: ۱۰۵

ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعِيدٍ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً وَإِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ (۷۴)

به سنگ ها نگاه می کنم، بعضی از سنگ ها که در دل کوه هستند، شکاف خورده اند و از آن ها آب گوارا می جوشد، اما برخی انسان ها چنان سنگ دل می شوند که هرگز چشمه محبت در دلشان جاری نمی شود. آری، حکایت دل انسان، حکایت عجیبی است، اگر دل، سیاه شود دیگر هرگز از تو نمی هراسد.

هر انسانی وقتی نشانه هایی از قدرت تو را ببیند، واکنش نشان می دهد، وقتی سخت را بشنود، دلش نرم و آرام می شود، به مردم مهربانی می کند و در

برابرت فروتن می شود، اگر همین انسان به گناهان زیادی آلوده شود، دیگر دل او از هر سنگی سخت تر می شود.

برای همین، نمونه ای از این سنگدلی یهودیان، که همانا ایمان نیاوردن آن ها با وجود چنین معجزه ای (زنده شدن انسانی با گذاردن بعضی از اعضاء گاو کشته شده بر بدن مقتول) را مثال زدی تا من از سرنوشت آنان درس بگیرم.

***

بقره: آیه ۷۹ - ۷۵

أَفَتَطْمَعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ (۷۵) وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَا بِبَعْضِهِمْ إِلَى بَعْضٍ قَالُوا أَتُحَدِّثُونَهُمْ بِمَا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَاجُّوكُمْ بِهِ عِنْدَ رَبِّكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ (۷۶) أَوَلَا يَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ (۷۷) وَمِنْهُمْ أُمِّيُونَ لَمَّا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ إِلَّا أَمَانِيَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ (۷۸) فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُمُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لِيُشْتَرَوْا بِهِ تَمَنَّا قَلِيلًا فَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ (۷۹)

در قرآن به مسلمانان چنین گفتی: آیا انتظار دارید که یهودیان مانند شما مسلمان شوند؟ آیا نمی دانید آنان کسانی هستند که در تورات دست برده و آن را تحریف کردند؟

آری، بزرگان یهود با اینکه نشانه های پیامبر اسلام و بشارت ظهور او را در تورات خوانده بودند، اما دست به تحریف تورات زدند و آن بشارت ها را

حذف کردند.

شما از چه کسانی انتظار ایمان دارید؟

آنان (قبل از آن که محمد(صلی الله علیه و آله) را به پیامبری مبعوث کنی) در شام (سوریه) زندگی می کردند، آن ها در کتاب آسمانی خود خوانده بودند که آخرین پیامبر تو در سرزمین حجاز (عربستان) مبعوث خواهد شد. برای همین از شام به سرزمین حجاز مهاجرت کردند. آن ها می خواستند اولین کسانی باشند که به آن پیامبر ایمان می آورند. عده ای از آن ها در مدینه که آن روزها «یثرب» نام داشت ساکن شدند.

در آن زمان تمامی مردم یثرب بت پرست بودند. یهودیان به بُت پرستان می گفتند: «به زودی پیامبری در این سرزمین ظهور می کند و به بُت پرستی پایان می دهد».

سال ها گذشت تا اینکه محمد(صلی الله علیه و آله) را به پیامبری مبعوث کردی و او به یثرب (مدینه) هجرت کرد؛ اما متأسفانه نه تنها یهودیان به محمد(صلی الله علیه و آله) ایمان نیاوردند بلکه به او حسد هم ورزیدند و با او دشمنی کردند. (۶۳)

مردم مدینه که مسلمان شده بودند، انتظار داشتند یهودیان به محمد(صلی الله علیه و آله) ایمان بیاورند، آن ها نمی دانستند که چرا یهودیان سخنان خود را فراموش کرده اند!

آنان کسانی بودند که آگاهانه در تورات دست بردند، کسانی که این چنین جرأت می کنند و سخن تو را تحریف می کنند، هرگز شایستگی ایمان را ندارند.

آن ها وقتی دور هم می نشستند به یکدیگر می گفتند که نباید اصلِ تورات را برای مردم بخوانیم زیرا اگر مسلمانان از بشارت هایی که درباره محمد(صلی الله علیه و آله) در

ص: ۱۰۸

تورات آمده است، باخبر شوند، به ما خواهند گفت چرا به محمد(صلی الله علیه و آله) ایمان نمی آورید. برای همین تصمیم گرفتند، حقیقت را پنهان کنند، آیا آنان نمی دانستند که تو از همه کارهایشان باخبری و می دانی چگونه در کتابت دست می برند؟

برنامه دیگر آن ها این بود که مطالبی دروغ را در تورات اضافه کنند و برای پیروان خود بخوانند، در تورات اصلی برای آخرین پیامبر نشانه هایی ذکر شده بود، آن نشانه ها را حذف کرده و نشانه های دیگری اضافه کردند تا کسی نفهمد پیامبر موعود تورات، همان محمد(صلی الله علیه و آله) است. مثلاً در تورات نوشتند که پیامبر موعود شخصی است بلندقد! در حالی که محمد(صلی الله علیه و آله) قدی متوسط داشت.

آن ها در تورات مطالبی نوشتند که هر کس آن را می خواند، تصور می کرد پیامبر موعود پانصد سال دیگر ظهور خواهد کرد. (۶۴)

مردم عادی هم که از سواد و علم بهره ای نداشتند، از همین بزرگان و دانشمندان خود پیروی می کردند، این دانشمندان، تورات دروغین را می خواندند و این گونه بود که عامه مردم فریب می خوردند و مسلمان نمی شدند. آری، آن ها سخنان دانشمندان خود را باور می کردند و خیال می کردند هنوز آخرین پیامبر خدا ظهور نکرده است.

آریا به راستی چرا دانشمندان یهود دست به چنین کاری می زدند؟ آن ها می دانستند اگر پیروانشان مسلمان شوند، دیگر ریاست و منافعشان تمام می شود، آنان عاشق ریاست و ثروت بودند و برای حفظ این دو، حاضر بودند هر کاری بکنند.

و تو که از قصدشان خبر داشتی برایشان در قرآن خود پیامی فرستادی: وای بر شما که در تورات مطالبی را اضافه می کنید و می گوید این ها سخن خداست! وای بر آنچه با دست خود می نویسید! وای بر آنچه از این نوشتن ها به دست می آورید!

آری، سزای کسانی که این گونه باعث فریب دیگران می شوند چیزی جز آتش جهنم نیست. آنان آتش جهنم را چقدر ارزان برای خود خریدند! با تحریف تورات، چند روزی بیشتر ریاست کردند، اما عذاب همیشگی را از آن خود کردند.

وقتی تمام قرآن را خواندم، دیدم که تو کافران و ستمکاران را نفرین کرده ای، اما فقط دانشمندانی که حق را پنهان می کنند، سه بار، آنان را نفرین می کنی، زیرا می دانی آنان باعث گمراهی دیگران می شوند.

* * *

این جوان از کوفه به مدینه آمده است تا امام صادق (علیه السلام) را ببیند، عشق دیدار امام، او را به این شهر کشانده است، اکنون نزد امام خویش است و می خواهد سؤال خود را پرسد:

___ آقای من! خدا در قرآن، مردم عادی یهود را مذمت و سرزنش کرده است که چرا به سخنان دانشمندان خود گوش فرا دادند. مگر نه اینکه آن مردم بی سواد بودند و از علم و دانش دینی بهره ای نداشتند؟

___ بله، همین طور است.

___ اگر آن ها بی سواد بودند، چرا پیروی آنان از علمایشان اشتباه است، اما پیروی کردن ما از علمای خود، کاری درست است؟ مگر ما با آنان چه فرقی

ص: ۱۱۰

داریم؟ چطور شده است که پیروی کردن یهودیان از علمای خود گناه است، اما پیروی کردن ما از علما کاری پسندیده؟

___ بله. درست است که مردم عادی یهود از دانش دینی بهره ای نداشتند و در امور دینی از علمای خود پیروی می کردند، اما آنان با چشم خود دیدند علمایشان به جمع آوری دنیا حریص شده اند، مال حرام می خورند و رشوه قبول می کنند، آن ها به گناه و معصیت آلوده شده اند، اما باز هم از این علما پیروی می کردند، اگر مسلمانان ببینند که فقیهان به گناه و معصیت رو آورده و شیفته ثروت دنیا شده اند، نباید از آنان پیروی کنند، هر کس که از چنین فقیهانی پیروی کند، همانند یهودیان است.

___ یعنی پیروی از علمای شیفته دنیا اشتباه است، حال آن علما، یهودی باشند یا مسلمان.

___ آری، اگر فقیهی را دیدید که اهل تقوا نیست و به گناه و معصیت آلوده شده است، هیچ چیزی را از او نپذیرید. شما فقط می توانید از دانشمندی پیروی کنید که اهل تقوا باشد و با هوس های خود مبارزه کند. (۶۵)

* * *

خدایا! اکنون می فهمم که چرا این گونه مرا از خطر علمای بی تقوا برحذر داشتی، به راستی که خطر هیچ چیز برای دین تو بدتر از این چنین علمایی نیست، علمایی که دین را وسیله رسیدن به ثروت و قدرت می کنند و با دین تو بازی می کنند.

فهمیدم که علمای یهود با آن که می دانستند محمد (صلی الله علیه و آله) پیامبر توست، این حقیقت را انکار کردند و باعث گمراهی مردم شدند.

ص: ۱۱۱

من امروز در انتظار آمدن مهدی(علیه السلام) هستم، شبانه روز برای آمدنش دعا می کنم، باید خود را آماده ظهور کنم، روزی که علمای بی تقوا در مقابل امام زمان می ایستند، وقتی ببینند که قدرت و منافع آنان با آمدن مهدی(علیه السلام) از بین خواهد رفت، با آن حضرت، مخالفت می کنند و مردم را گمراه می کنند.

* * *

وقتی مهدی(علیه السلام) ظهور کند هفتاد نفر به دشمنی با او برمی خیزند و سخنان دروغ به خدا و پیامبر نسبت می دهند.

آیا کسانی غیر از علمای بی تقوا اقدام به ساختن حدیث دروغ می کنند؟ آنان علمایی هستند که با استفاده از دین به جنگ مهدی(علیه السلام) می روند و می خواهند این گونه نور خدا را خاموش کنند، آنان با مهدی(علیه السلام) درگیر می شوند و به روی مهدی(علیه السلام) و یارانش سلاح می کشند. (۶۶)

گروه دیگری پیدا می شوند که قرآن را برای مردم می خوانند و آیات آن را به گونه ای تفسیر می کنند تا مردم به جنگ مهدی(علیه السلام) بروند. (۶۷)

آنان علمای بی تقوایی هستند و برای تشویق مردم به جنگ با مهدی(علیه السلام)، آیه قرآن می خوانند! آنان با تحریف معنای آیه های قرآن، می خواهند ثابت کنند که مهدی(علیه السلام) دروغ می گوید!

وقتی مهدی(علیه السلام) نزدیک کوفه می رسد، بیش از ده هزار فقیه راه را بر او می بندند و می گویند: ما به تو هیچ نیازی نداریم! باید از همان راهی که آمده ای، برگردی و بروی!! (۶۸)

این ها، سخنانی بود که از خاندان پیامبر به ما رسیده است. به راستی هدف آنان از بیان این سخنان چه بوده است؟

بارخدا یا! از تو می خواهم به من توفیق دهی تا بتوانم راه درست را تشخیص بدهم، پیرو علمایی باشم که خود را خاک پای مهدی(علیه السلام) می دانند، به من شناختی بده تا بتوانم از فقیهانی که به اسم تو و به اسم قرآن تو با مهدی(علیه السلام) سر جنگ دارند، دوری کنم. کمکم کن تا فریب آنان را نخورم، به راستی که در روزگار ظهور امتحان سختی را در پیش دارم.

***

نام او فَضَّیل است، او از بصره به مدینه آمده است تا امام صادق(علیه السلام) را ببیند. وقتی خدمت امام می رسد امام رو به او می کند و می گوید:

___ وقتی مهدی ما قیام کند با جهل و نادانی مردم روبرو خواهد شد، شرایط او بسیار سخت تر از شرایط ظهور پیامبر خواهد بود.

___ برای چه؟ مگر در زمان ظهور مهدی(علیه السلام) چه اتفاقی خواهد افتاد؟ چرا شرایط آن زمان سخت تر از زمان پیامبر خواهد بود؟

___ وقتی رسول خدا به پیامبری مبعوث شد، مردم به عبادت سنگ ها و چوب ها مشغول بودند، پیامبر وظیفه خود را انجام داد و آنان را از بُت پرستی نجات داد، اما وقتی مهدی(علیه السلام) ظهور کند، مسلمانان هستند که با او مخالفت خواهند کرد، آنان آیات قرآن را بر ضد او تفسیر خواهند کرد! (۶۹)

فضیل با شنیدن این سخن به فکر فرو رفت، زمانی که مهدی(علیه السلام) ظهور کند، کسانی با اسم قرآن به مخالفت با او خواهند پرداخت، مهدی(علیه السلام) باید با تفسیر غلط و اشتباه قرآن مبارزه کند و این کاری است بسیار دشوار!

من چقدر ساده بودم که خیال می کردم دشمنان امام زمان فقط کافران هستند، نه، بزرگ ترین دشمنان آن حضرت، گروهی هستند که قرآن را تفسیر می کنند،

ص: ۱۱۳

این گروه همان علمای بی تقوایی هستند که از دین و اعتقادات مردم برای ضربه زدن به امام زمان استفاده می کنند، آنان به کانون ثروت و قدرت وابسته هستند، می دانند که با پیروزی امام زمان، دروغ هایشان آشکار خواهد شد، برای همین تلاش می کنند تا با استفاده از قرآن به جنگ مهدی (علیه السلام) بروند، افسوس که نمی دانند پیروزی مهدی (علیه السلام) وعده ای آسمانی است و آنان به زودی به سزای همه کارهای خود خواهند رسید.

* * *

بارخدایا! تو می دانی من امام زمانم را دوست دارم، به امامت او اعتقاد دارم، کمکم کن تا همواره در راه او بمانم، من با دشمنان او، دشمن هستم، می دانم اگر بخواهم جزء پیروان واقعی او باشم، باید با دشمنانش، دشمن باشم.

تو امام زمان را محور حق و حقیقت قرار دادی، حق، آن چیزی است که او آن را می پسندد، باطل چیزی است که او از آن بیزار است. (۷۰)

من آمادگی خود را برای یاری او اعلام می کنم، آماده ام و منتظرم تا روزگار ظهورش فرا رسد، روزی که تو دین خود را به دست او زنده می کنی.

بارخدایا! از تو می خواهم تا مرا یاری کنی تا در راه او ثابت قدم بمانم. کاری کن که قلب من برای همیشه از آن امام زمانم باشد، توفیقم بده تا از امام زمان جدا نشوم!

ص: ۱۱۴

وَقَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَعْدُودَةً قُلْ أَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللَّهِ عَهْدًا فَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ عَهْدَهُ أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ (۸۰) بَلَى
مِنْ كَسَبِ سَيِّئِهِ وَأَوَّاطٍ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (۸۱) وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ
أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (۸۲)

می خواهی باز هم درباره یهودیان و باورهای غلط آن ها، برایم سخن بگویی تا مبادا من هم باورهایی مثل آنان پیدا کنم.

یهودیان خود را برتر از دیگران می دانند و باور دارند که تو برای آنان امتیاز ویژه ای قرار داده ای، آنان خود را اهل نجات می دانند و خیال می کنند اگر گناهی مرتکب شوند، فقط چند روزی عذابشان می کنی و سرانجام آنان بهشت است.

به آنان می گویی: «ای یهودیان! آیا از من پیمانی گرفته اید که چنین سخن می گوید؟».

آری، یهودیان فراموش کرده اند که همه، نزد تو مساوی هستند و تفاوتی در رسیدگی به اعمال و کردار و پاداش و کیفر آنان وجود ندارد، معیار نجات و رستگاری، ایمان و کردار شایسته است، تو بهشت را به بها می دهی، نه به بهانه!

اکنون می فهمم که نباید خود را بهتر از دیگران بدانم، تو با هیچ کس پیمان نبسته ای که بی دلیل او را وارد بهشت کنی، همه در برابر قانون تو یکسان هستند و با هیچ کس پیمان نجات نبسته ای.

کسی که می خواهد اهل بهشت بشود باید با ایمان باشد و به نیکی رفتار کند، آری، ایمان و عمل شایسته، تنها راه سعادت است. کسانی که در دنیا به گناه و معصیت رو آورند، روز قیامت در آتش جهنم گرفتار خواهند شد.

* * *

بقره: آیه ۸۳

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْكُمْ وَأَنْتُمْ مُّعْرِضُونَ (۸۳)

اکنون پیمانی را که از بنی اسرائیل گرفتی، می خوانم، این پیمان، همان اصول ثابت ادیان آسمانی است. از همه می خواهی تا به این قوانین، عمل کنند:

ص: ۱۱۶

۱ - از عبادت بُت ها دوری کنند و فقط تو را پرستش کنند.

۲ - به پدر و مادر خود احترام بگذارند و به آنان نیکی کنند.

۳ - به خویشاوندان و یتیمان و بیچارگان کمک کنند.

۴ - با مردم به زیبایی سخن بگویند و با یکدیگر مهربان باشند.

۵ - نماز بخوانند و زکات (صدقه) بدهند تا فقر از جامعه ریشه کن شود.

این پنج قانون مهمی بود که تو برای بنی اسرائیل فرو فرستادی، اما بیشترشان به این قوانین عمل نکردند.

* * *

نیکی به پدر و مادر را بعد از «توحید و یکتاپرستی» ذکر کرده ای، بعد از شناخت و معرفت، هیچ چیز مهم تر از احترام به پدر و مادر نیست. این درس بزرگی است که امروز از سخت فرا گرفتم.

روزی می خواستم بدانم کدام یک از کارهای خوب، زودتر از همه کارها، خشنودی تو را در پی دارد؟

به راستی کدام کار است که گوی سبقت را از همه ربوده و می تواند باران رحمت را برایم بفرستد؟

پس در کتاب ها به جستجو پرداختم، به حدیثی از امام صادق (علیه السلام) رسیدم که فرمودند: «هیچ عبادتی زودتر از احترام به پدر و مادر، نمی تواند خشنودی خداوند را در پی داشته باشد». (۷۱)

* * *

جوانی وارد مسجد می شود و سراغ پیامبر را می گیرد، مردم به او می گویند که پیامبر کنار آن ستون نشسته است، او نزد پیامبر می رود و بعد از سلام می گوید:

— ای رسول خدا! من خیلی علاقه دارم که به جهاد بروم و در راه خدا با دشمنان جنگ نمایم.

— ای جوان! به جهاد برو و بدان که اگر شهادت نصیب تو شود، به سعادت بزرگی دست یافته ای و اگر به سلامت از جهاد برگردی، باز هم خدا تمام گناهانت را می بخشد، همانند روزی که از مادر متولد شده ای.

وقتی آن جوان این را می شنود، سکوت می کند و به فکر فرو می رود، او پدر و مادر پیری دارد و آن ها جز او کسی را ندارند، دلخوشی آن ها در تمام دنیا، این جوان است و به او انس دارند.

بعد از لحظاتی او رو به پیامبر می کند و می گوید:

— می خواهم به جهاد بروم، اما پدر و مادرم پیر شده اند و از رفتن من ناراحت می شوند، زیرا آن ها با من انس می گیرند.

— ای جوان! کنار پدر و مادر خود بمان. به خدایی که جانم در دست قدرت او است، اگر شبی، کنار پدر و مادر خود بمانی و آن ها با تو انس بگیرند از یک سال جهاد در راه خدا بالاتر است. (۷۲)

***

بقره: آیه ۸۶ - ۸۴

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ وَلَا تُخْرِجُونَ أَنْفُسَكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنْتُمْ تَسْهَوْنَ (۸۴) ثُمَّ

ص: ۱۱۸

أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ تَقْتُلُونَ أَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِنْكُمْ مِنْ دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِم بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَإِنْ يَأْتِوكُمْ أُسَارَى تَفَادَوْهُمْ وَهُوَ
مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ إِيخْرَاجُهُمْ أَفْتَوْا مَنْ بَيْعُوا الْكِتَابَ وَتَكْفُرُونَ بَبَعْضِ الْكُتُبِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضِ الْكُتُبِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضِ الْكُتُبِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضِ الْكُتُبِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضِ الْكُتُبِ
الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَى أَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ (٨٥) أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ
الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ (٨٦)

سخن خود درباره یهودیان را ادامه می دهی، از آنان عهد گرفتی که از اختلاف و جنگ دوری کنند و خون یکدیگر را نریزند و هم کیشان خود را از شهر و کاشانه خود بیرون نکنند.

قبل از ظهور اسلام، عده ای از یهودیانی که در شهر یثرب (مدینه) زندگی می کردند، با یکدیگر اختلاف داشتند و هر گروهی از آنان با قبیله ای از مشرکان هم پیمان می شدند و در جنگ ها بر روی هم شمشیر می کشیدند و خون یکدیگر را می ریختند، آنان پیمان و عهد خدا را فراموش کردند.

وقتی آتش جنگ فروکش می کرد، یهودیان برای آزاد کردن اسیران خود اقدام می کردند، می گفتند که ما به دستور خدا باید اسیران خود را آزاد کنیم.

خطاب به آنان گفتی: چطور شد که به برخی از دستورهایی من عمل می کنید و برخی دیگر را نادیده می گیرید؟ چرا فقط به فکر آزاد کردن اسیران خود هستید؟ مگر من به شما نگفتم هرگز با یکدیگر نجنگید؟ چرا خون یکدیگر را می ریزید و با هم جنگ می کنید؟ کسانی که بعضی دستورهایی مرا انجام دهند و بعضی دیگر را عمل نکنند به عذاب گرفتار خواهند شد، آنان در دنیا

گرفتار خواری و زبونی خواهند شد. آنان کسانی هستند که فقط به دنیا چشم دوخته اند و آخرت را فراموش کرده اند.

آنان در بازار دنیا دچار زبانی بزرگ شده اند، سرمایه های خود را داده اند و عذاب همیشگی را خریده اند، آنان باید بدانند که در روز قیامت هیچ یار و یآوری ندارند و از عذابشان هم کاسته نخواهد شد.

* * *

بقره: آیه ۸۸ - ۸۷

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِنْ بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ أَفَكُلَّمَا جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَى أَنْفُسُكُمْ اسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ (۸۷) وَقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلًا مَّا يُؤْمِنُونَ (۸۸)

کتاب تورات را به موسی (علیه السلام) دادی و بعد از او هم پیامبران دیگر را برای هدایت انسان ها فرستادی، معجزات زیادی به عیسی (علیه السلام) دادی و او را به واسطه جبرئیل یاری نمودی. (۷۳)

ولی یهودیان سخن پیامبران را نپذیرفتند و تکبر ورزیدند، گاهی با ریشخند به پیامبران گفتند که ما سخنان شما را نمی فهمیم! دل های ما آمادگی فهم سخنانتان را ندارد، گاهی عده ای از پیامبران را مظلومانه به شهادت رساندند.

تو در تورات درباره پیامبری محمد (صلی الله علیه وآله) سخن گفتی، یهودیانی که در روزگار محمد (صلی الله علیه وآله) زندگی می کردند به خوبی نشانه های او را می دانستند و قبل از

پیامبری محمد(صلی الله علیه وآله) به مشرکان می گفتند که به زودی آخرین پیامبر خدا در سرزمین حجاز ظهور خواهد کرد، اما وقتی که محمد(صلی الله علیه وآله) را به پیامبری برگزیدی، او را انکار کردند در حالی که می دانستند او پیامبر خداست و همه نشانه های پیامبر موعود را دارد، وقتی این رفتار را دیدی آنان را از رحمت خود دور کردی و نور عقل و فطرت را در قلب آنان خاموش کردی.

یهودیان سال های سال در انتظار پیامبر موعود بودند، با خود فکر می کنم که آیا انتظار باعث رستگاری می شود؟

وقتی محمد(صلی الله علیه وآله) به پیامبری رسید، آن ها دانستند که او همان پیامبر موعود است، ولی این علم هم به کار آن ها نیامد، علم، به تنهایی مایه نجات آدمی نمی شود، بلکه روحیه حق پذیری لازم است.

این درس بزرگی برای من است، من که ادعا می کنم منتظر آمدن مهدی(علیه السلام) هستم، چقدر خود را آماده پذیرش دستورات او کرده ام؟ چقدر من به انتظار خود می بالم، در حالی که یهودیان نیز منتظران پیامبر موعود بودند اما چون او را دیدند به جنگ او رفتند و بر او شمشیر کشیدند!

***

بقره: آیه ۹۰ - ۸۹

وَلَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ فَلَعْنَهُ اللَّهُ عَلَى الْكَافِرِينَ (۸۹) بِنَسَمَا اشْتَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ أَنْ يَكْفُرُوا بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ بَعِيًا أَنْ يُنَزَّلَ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ عَلَى

ص: ۱۲۱

مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ فَبَاءُوا بِغَضَبِ عَلِيٍّ غَضَبٌ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌ (٩٠)

یهودیان دوست داشتند که آخرین پیامبر از میان آنان باشد. برای همین وقتی که محمد (صلی الله علیه وآله) را به پیامبری مبعوث کردی، آنان به او ایمان نیاوردند. آری، حسد، علت ایمان نیاوردن به محمد (صلی الله علیه وآله) شد.

یهودیان با رنج فراوان به مدینه کوچ کرده بودند تا منتظر پیامبر موعود باشند، آنان از فلسطین و کنار دریای مدیترانه که آب و هوای خوبی داشت به مدینه آمدند و گرمای سوزان این منطقه را تحمل کردند تا بتوانند آخرین پیامبر خدا را درک کنند، اما همه زحمت های خود را به بهای ناچیز فروختند. دنیاطلبی و حسادت، آنان را از پذیرش حق و حقیقت بازداشت و گرفتار خشم خدا شدند.

قرآن کتابی بود که تورات (تحریف نشده) را تأیید می کرد، اما یهودیان متعصب به قوم و نژاد از قبول قرآن سر باز زدند. آنان قدر خود را ندانستند و همه سرمایه های خود را به بهای اندک فروختند!

باید از سرنوشت آنان درس بگیریم، نباید خود را ارزان بفروشم، برای وجود من بهایی جز بهشت نیست، اگر خودم را به غیر بهشت بفروشم، ضرر کرده ام، دنیا و همه نعمت هایش دیر یا زود از بین می رود، دنیا نابود شدنی است، آنچه جاوید است، بهشت است. (٧٤)

***

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا تُولُوا بِمَا وَرَاءَهُ وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَهُمْ قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنْبِيَاءَ اللَّهِ مِنْ قَبْلُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (۹۱) وَلَقَدْ جَاءَكُمْ مُوسَىٰ بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ (۹۲) وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاسْمِعُوا قَالُوا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَأَشْرَبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ قُلْ بِسْمَايَأْمُرُكُمْ بِهِ إِيْمَانُكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (۹۳)

به یهودیان یادآوری کردی که من از شما پیمان گرفتم و نعمت های زیادی به شما دادم و از شما خواستم به همه دستورات تورات عمل کنید.

تو در تورات درباره آمدن محمد(صلی الله علیه و آله) بشارت داده بودی و آن ها باید به محمد(صلی الله علیه و آله) ایمان می آوردند، ولی زمانی که محمد(صلی الله علیه و آله) از آن ها خواست تا به قرآن ایمان بیاورند در جواب گفتند که ما فقط به تورات که کتاب آسمانی خودمان است، ایمان داریم.

به راستی آیا آنان به تورات ایمان داشتند؟ اگر واقعاً به تورات ایمان آورده بودند، پس چرا پیامبران پیشین را به قتل رساندند؟ چرا بعد از ایمان آوردن به موسی(علیه السلام)، گوساله پرست شدند؟ چرا در حق یکدیگر ظلم و ستم نمودند؟ با وجود این چنین کارهایی، چگونه باز می گویند ما به تورات ایمان داریم؟ مگر تورات از آنان نخواست که هرگز بت نپرستند و در زمین ظلم و ستم نکنند و خون مظلومان را نریزند؟

چه شد یهودیان به قرآن که آخرین کتاب توست ایمان نیاوردند؟ اینجا می خواهی پاسخ این سؤال را بدهی.

یهودیان به کتاب خودشان هم بی اعتنا بودند و از قبول آن سر باز زدند، وقتی موسی (علیه السلام) به کوه طور رفت، آنان به پرستش گوساله روی آوردند. دل های آنان، از عشق به گوساله پر شده بود و دیگر جایی برای تفکر و ایمان نمانده بود.

حال این سؤال را می پرسی: آیا گوساله پرستی، کشتن پیامبران و پیمان شکنی، نشانه ایمان است؟

***

بقره: آیه ۹۶ - ۹۴

قُلْ إِنْ كَانَتْ لَكُمْ السَّارُ الْآخِرَةُ عِنْدَ اللَّهِ خَالِصَةً مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوْا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (۹۴) وَلَنْ يَتَمَنَّوَهُ أَبَدًا بِمَا قَدَّمْتُمْ
أَيْدِيَهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ (۹۵) وَلَتَجِدَنَّهْم أَلْحَاصِلَ النَّاسِ عَلَى حَيَاةٍ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرَ أَلْفَ سَنَةٍ وَمَا هُوَ
بِمُزْخِرٍ مِنَ الْعَذَابِ أَنْ يُعَمَّرَ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ (۹۶)

یهودیان خود را برگزیده تو می دانند و تصور می کنند که فقط آنان به بهشت خواهند رفت.

اکنون از محمد (صلی الله علیه و آله) می خواهی تا با یهودیان چنین سخن بگویدی: «اگر شما باور دارید که بهشت فقط از آن شماست، پس آرزو کنید تا مرگ به سراغ شما بیاید».

ص: ۱۲۴

آیا آنان چنین آرزویی دارند؟ هرگز!

آرزو دارند که در دنیا زندگی طولانی داشته باشند، آنان به جمع کردن مال دنیا حریص تر از سایرین حتی مشرکان هستند و آن چنان شیفته دنیا شده اند که هر کدام از آنان دوست دارند هزار سال عمر کنند تا ثروت بیشتری بیندوزند و از عذاب قیامت فرار کنند.

اگر آنان هزار سال هم در این دنیا باشند، سرانجام، مرگ به سراغ آنان می آید و گرفتار عذاب خواهند شد.

آری، کسی که به تو ایمان دارد از مرگ هراسی ندارد، این نشانه ایمان است، باید لحظه ای فکر کنم، آیا مرگ را دوست دارم؟ آیا واقعاً مشتاق وصال تو هستم؟

***

بقره: آیه ۱۰۱ - ۹۷

قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ (۹۷) مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ فَإِنَّ اللَّهَ عَدُوٌّ لِلْكَافِرِينَ (۹۸) وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَمَا يَكْفُرُ بِهَا إِلَّا الْفَاسِقُونَ (۹۹) أَوْ كَلِمًا عَاهَدُوا عَهْدًا نَبَذَهُ فَرِيقٌ مِنْهُمْ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ (۱۰۰) وَلَمَّا جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيقٌ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ كِتَابَ اللَّهِ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ كَانْتَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ (۱۰۱)

ص: ۱۲۵

مردم مدینه نگاه می کنند، این پیرمرد کیست که به سوی پیامبر می رود؟

او «ابن صوریاء» یکی از بزرگان سرزمین فدک است، سرزمینی آباد و حاصلخیزی که یهودیان در آنجا زندگی می کنند. این سرزمین، چشمه های آب فراوان و نخلستان های زیادی دارد. (۷۵)

ابن صوریاء نزد پیامبر می آید و با او سخن می گوید: «ای محمد! برایم از خدای خود سخن بگو، آیات قرآن را برایم بخوان». پیامبر برای او قرآن می خواند و او سکوت می کند و به فکر فرو می رود، پیام آسمانی قرآن را با فطرت خویش هماهنگ می یابد. لحظاتی می گذرد، حال رو به پیامبر می کند و چنین می گوید:

___ سؤالی دارم. بگو بدانم نام فرشته ای که این آیات را بر تو نازل کرده است، چیست؟

___ این آیات را جبرئیل بر من نازل کرده است.

___ اگر فرشته ای که به تو قرآن را نازل می کند، میکائیل بود من حتماً به تو ایمان می آوردم! افسوس که جبرئیل مأمور نازل کردن قرآن بر توست!

___ میکائیل و جبرئیل هر دو فرشته خدا هستند.

___ ای محمد! جبرئیل، دشمن ما یهودیان است، او در زمان موسی (علیه السلام) برای ما دستورات سختی درباره جهاد و جنگ آورد، اما میکائیل برای ما دستورات آسانی می آورد.

سخن ابن صوریاء به پایان می رسد و از نزد پیامبر می رود و مسلمان نمی شود،

او نمی داند فرشتگان از طرف تو مأمور انجام کارهایی هستند، دشمنی با آنان در واقع دشمنی با توست، اکنون با محمد(صلی الله علیه و آله) چنین سخن می گویی: «ای محمد! به مردم بگو: هر کس با جبرئیل دشمن باشد، دشمن خداست، زیرا جبرئیل به دستور خدا قرآن را بر من نازل کرده است، قرآنی که ادامه کتب آسمانی است و مایه هدایت اهل ایمان است و بشارت بهشت را به همراه دارد».

آری، هر مدرسه ای برای دانش آموزان خود کلاس هایی برگزار می کند و سر هر کلاس معلم مخصوصی می رود، درست است که هر معلم تخصصی و توانایی خاصی دارد، اما همه معلمان هدف یکسانی دارند و هر کدام از آنان قسمتی از نیازهای شاگردان را برطرف می کنند. اگر دانش آموزی از سر تعصب با معلمی دشمنی کند، در واقع با مدرسه و نظام آموزشی دشمنی کرده است.

جبرئیل همچون معلمی است که برای هدایت بشر، سخن خدا را بر پیامبران نازل می کند، دشمنی با او در واقع دشمنی با توست. جبرئیل به اذن تو قرآن را بر قلب محمد(صلی الله علیه و آله) نازل کرده است، پس چه جای انکار و اعتراض است؟ (۷۶)

***

بقره: آیه ۱۰۳ - ۱۰۲

وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُو الشَّيَاطِينُ عَلَىٰ مُلْكِ سُلَيْمَانَٰ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ وَلَا كَانِ الشَّيَاطِينُ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَا أُنزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ وَمَا يُعَلِّمَانِ

ص: ۱۲۷

مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَمَّا تَكْفُرْ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ وَمَا هُمْ بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَقٍ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ (۱۰۲) وَلَوْ أَنَّهُمْ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ خَيْرٌ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ (۱۰۳)

یهودیان همواره بهانه جو بودند و با آن که می دانستند حق و حقیقت چیست، اما باز هم از قبول آن سر باز می زدند، آنان برای حفظ منافع خود، قرآن را کنار گذاشتند و همچون جاهلان با محمد (صلی الله علیه وآله) مخالفت کردند. آنان نه تنها قرآن بلکه دیگر کتب آسمانی را نیز کنار افکندند و به جای آن، به افسانه های جادوگران رو آوردند.

دوست دارم بدانم ماجرای آن افسانه ها چه بود که یهودیان به سراغ آن ها رفتند؟

تو برای ما از دو ماجرا سخن می گویی:

* ماجرای اول:

سلیمان (علیه السلام) یکی از پیامبران بزرگ بود، تو به او پادشاهی بزرگی عنایت کردی، او قدرت های عجیبی داشت که مایه تعجب همه شده بود.

وقتی سلیمان (علیه السلام) از دنیا رفت، شیطان که می خواست مردم را گمراه کند، مطالبی را درباره جادوگری در اختیار مردم قرار داد. شیطان کتابی را در

ص: ۱۲۸

دسترس مردم قرار داد و کاری کرد که مردم خیال کنند این کتاب از سخنان سلیمان(علیه السلام) است.

بعد از آن، مردم خیال کردند که سلیمان(علیه السلام)، آن همه قدرت خود را از سحر و جادو به دست آورده بود و برای همین بود که مردم به جادوگری رو آوردند و سحر و جادو را به دیگران آموزش دادند.

کم کم عده ای خیال کردند که سلیمان(علیه السلام) اصلاً پیامبر نبوده است، بلکه او جادوگر بزرگی بوده است.

متأسفانه یهودیان هم این سخنان را باور کردند و به جادوگری رو آوردند، آنان به جای آن که تورات را بخوانند و به آن عمل کنند، به جادوگری دل بستند.

تو در اینجا اعلام می کنی که سلیمان جادوگر نبوده است، او پیامبر بود و هرگز برای پیشبرد اهداف خود از سحر و جادو استفاده نکرد. (۷۷)

* ماجرای دوم:

مردم بابل به سحر و جادو رو آورده بودند، تو دو فرشته به نام «هاروت» و «ماروت» را به میان آنان فرستادی. آنان مأمور بودند تا راه باطل کردن سحر و جادو را به مردم آموزش بدهند. معلوم است که هر کس بخواهد جادویی را باطل کند، باید با جادوگری هم آشنایی داشته باشد. آن دو فرشته ناچار بودند ابتدا راه و روش جادو کردن را بگویند و سپس راه باطل کردن آن را شرح بدهند.

ص: ۱۲۹

در این میان، عدّه ای از این یهودیان سوءاستفاده کردند و از آموزش های آن دو فرشته، راه جادوگری را آموختند و توانستند بین زن و شوهر با جادو اختلاف و جدایی بیفکنند.

یهودیان به جای آن که از این آموزش ها برای باطل کردن جادو استفاده کنند، آن را وسیله فساد قرار دادند.

آن ها از نوشته هایی که در زمان سلیمان باقی مانده بود و از آموزش های آن دو فرشته، جادوگری را رواج دادند، آنان می دانستند جادوگری هیچ سودی در روز قیامت ندارد، پس سعادت و رستگاری ابدی را از دست دادند، اگر به جای رو آوردن به جادو به کتب آسمانی رو می آوردند، رستگار می شدند و بهشت جاودان را از آن خود می کردند.

ص: ۱۳۰

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انظُرْنَا وَاسْمَعُوا وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ (۱۰۴)

محمد (صلی الله علیه و آله) برای مردم سخن می گوید، جمعیت زیادی دور او جمع شده اند، صدا به همه نمی رسد، یکی می گوید: «راعنا». معنی این عبارت این است: «مراعات حال ما را بنما، اندکی صبر کن تا ما سخنانت را بهتر درک کنیم و فرصت پرسش کردن داشته باشیم».

چند یهودی که در آن جمع حضور دارند این ماجرا را به گوش بزرگان خود می رسانند. آنان از این ماجرا سوءاستفاده می کنند و می خواهند به خیال خود آبروی مسلمانان را ببرند.

ناگهان در همه جا این سخن پخش می شود که مسلمانان به پیامبر خود

می گویند: «ای محمّد! ما را احمق کن!».

همه به فکر فرو می روند، این سخن از کجا درست شد؟

کلمه «راعنا» در زبان عربی به معنای «به ما مهلت بده!» است، اما در زبان عبری که زبان یهودیان است به معنای «ما را احمق کن!» می باشد.

عجیب است، پیامبر برای مسلمانان سخن می گفت، مسلمانان همه به عربی سخن می گویند، معلوم است که منظور مسلمانان چیست، اما یهودیان این گونه می خواستند مسلمانان را مسخره کنند.

و تو آیه ای برای محمّد (صلی الله علیه و آله) نازل می کنی، مسلمانان می فهمند هرگاه خواستند که پیامبر آرام تر با آن ها سخن بگویند دیگر از واژه قبلی استفاده نکنند، بلکه به جای آن بگویند: «انظُرنا». واژه «انظُرنا» به معنای: «به ما مهلت بده» است، دیگر این واژه در زبان یهودیان معنای بدی ندارد تا آنان سوءاستفاده کنند.

و این ماجرا را در قرآن اشاره می کنی تا مسلمانان در طول تاریخ درس مهمی بگیرند. ما باید مواظب باشیم که هرگز بهانه به دست دشمن ندهیم.

آری، حتی به کار بردن کلمه ای می تواند به دشمن، فرصت سوءاستفاده دهد. مسلمان باید با دقت سخن بگوید و به نتیجه سخن خود فکر کند، مبادا با سخن خود، بهانه دست دشمن بدهد.

***

بقره: آیه ۱۰۵

مَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا الْمُشْرِكِينَ

ص: ۱۳۲

أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ مِنْ خَيْرٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَاللَّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ (۱۰۵)

باز هم برای مسلمانان سخن می گویی، به آنان خبر می دهی که بُت پرستان و گروهی از یهودیان و مسیحیان به شما حسادت میورزند و حاضر نیستند ببینند که برای مسلمانان پیامبری فرستاده ای و قرآن را به او نازل کرده ای.

این اراده تو بود که اسلام، آخرین دین آسمانی باشد و محمد(صلی الله علیه و آله) هم آخرین فرستاده تو.

کینه توزی و حسادت دیگران هرگز در اراده تو تأثیری ندارد، فضل و بخشش تو بسیار است، هر کس را که شایسته بدانی، رحمت و خیر خود را نصیبش می کنی.

* * *

به راستی رحمت مخصوص خود را به که داده ای؟ من در جستجوی آن رحمت خاص تو هستم.

شنیده ام وقتی رحمت و مهربانی خود را آفریدی، آن را به ۱۰۰ قسمت تقسیم نمودی، ۹۹ قسمت آن را به محمد(صلی الله علیه و آله) و خاندان پاک او دادی و یک قسمت باقیمانده را میان همه آفریده های خود تقسیم کردی. (۷۸)

برای همین محمد(صلی الله علیه و آله) و خاندان او معدن مهربانی تو هستند، اگر در جستجوی رحمت و مهربانی تو هستم، باید به در خانه آن ها بروم که تو آنان

ص: ۱۳۳

را جایگاه رحمت خود قرار داده ای.

امروز هم تو رحمت خاص خود را به مهدی (علیه السلام) داده ای، او امام زمان من است، او اساس و اصل مهربانی توست، در هر کجای دنیا که مهربانی و عطوفت می بینم.

من باید بدانم که مهدی (علیه السلام) واسطه جاری شدن آن مهربانی است. امروز اگر می خواهی بر بندگان خود مهربانی کنی، خیر و برکتی را بر مردم نازل نمایی، آن را ابتدا نزد مهدی (علیه السلام) نازل می کنی، زیرا تو او را واسطه میان خود و بندگان قرار داده ای.

آری، هیچ کس نمی تواند رحمت تو را به طور مستقیم دریافت دارد، مگر اینکه لیاقت و شایستگی خاصی داشته باشد که تو امروز این شایستگی را فقط و فقط به مهدی (علیه السلام) داده ای، او واسطه فیض و رحمت توست.

***

بقره: آیه ۱۰۷ - ۱۰۶

مَا نَنْسَخُ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِئَهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلَهَا أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (۱۰۶) أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ (۱۰۷)

تو را شکر می کنم که پیرو دین تو هستم، دین اسلام که کامل ترین دین هاست. می دانم تو برای هدایت انسان، پیامبران زیادی فرستادی و هر

ص: ۱۳۴

کدام مردم را به یکتاپرستی فرا خواندند.

موسی (علیه السلام) دین یهود و کتاب تورات را آورد، عیسی (علیه السلام) دین مسیح و انجیل را آورد و محمد (صلی الله علیه و آله) هم دین اسلام و قرآن را برای بشریت به ارمغان آورد.

باید بدانم که تغییر ادیان آسمانی و کامل شدن آن‌ها نشانه نارسایی و نقص دین قبلی نیست. بلکه میزان رشد انسان‌ها زمینه ساز نزول ادیان مختلف است، وقتی پایان دین یهود را اعلام نمودی، دین مسیحیت را جایگزین آن نمودی، بعد از مدتی هم پایان دین مسیحیت را اعلام کردی و دین اسلام که دینی کامل تر از آن بود را جایگزین ساختی.

بار دیگر تو را سپاس می گویم که پیرو کامل ترین دین هستم.

من باید بدانم که فقط تو همه کاره آسمان‌ها و زمین هستی، هیچ کس غیر از تو نمی تواند مرا یاری کند و سرپرستیم را به عهده بگیرد، تو خدای مهربانی و من اگر از تو رو برگردانم، هیچ پناهی ندارم.

***

بقره: آیه ۱۱۰ - ۱۰۸

أَمْ تُرِيدُونَ أَنْ تَسْأَلُوا رَسُولَكُمْ كَمَا سُئِلَ مُوسَىٰ مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَتَّبِعِ الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ (۱۰۸) وَذَكَرْنَا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسِبًا مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (۱۰۹) وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ

ص: ۱۳۵

خَيْرَ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (۱۱۰)

سرگذشت بنی اسرائیل را برایم گفتی، از بهانه جویی و درخواست های آنان سخن به میان آوردی، اینکه آنان از موسی(علیه السلام)خواستند تا تو را با چشم ببینند، در حالی که تو جسم نیستی تا بتوان با چشم تو را دید.

اکنون یادآوری می کنی که مبادا راه آنان را بروم و خواسته نامعقولی مانند آنان داشته باشم، باید از سرنوشت آنان برای امروز خود درس بگیرم.

نکته دیگر اینکه کافران و یهودیان هرگز به کفر خود بسنده نمی کنند، بلکه آنان تلاش می کنند کاری کنند که مسلمانان دست از اسلام بردارند.

آری، آنان هر روز دسیسه می کنند، سؤال هایی را مطرح می کنند، ایجاد شبهه می کنند تا شاید من دست از دین و آیین آسمانی خود بردارم، باید هشیار باشم، فریب آنان را نخورم!

تو می دانی چرا این کار را می کنند، آنان این کار را از روی حسادت می کنند، می دانند که دین اسلام دین حق است، اما باز هم با این دین دشمنی می کنند.

می خواهی تا در مقابل تلاش های آنان عفو و گذشت داشته باشم و منتظر فرصت مناسب باشم، نباید در برخورد عجله کنم، باید با خویشتن داری و تقوا با آنان برخورد کنم.

باید به درون خود هم توجه کنم!

به اصلاح خود بپردازم، توجه من فقط به دشمن نباشد، باید نماز بخوانم و نسبت به جامعه خود بی تفاوت نباشم، زکات و صدقه بدهم تا فقر از جامعه ریشه کن شود. هر کار خیری را که انجام دهم، آن را نزد تو خواهم یافت.

اگر به نیازمندی کمک مالی کنم، این پول از بین نرفته است، بلکه در حساب بانکی قیامت ذخیره می شود و می توانم روز قیامت از آن برداشت کنم. (۷۹)

ص: ۱۳۷

وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا أَوْ نَصَارَى تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (۱۱۱) بَلَى مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ
لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (۱۱۲)

وقتی با یهودیان روبرو می شوم، می گویند: «فقط کسی که پیرو دین ما باشد، اهل بهشت است».

این سخن را از مسیحیان نیز شنیده ام، آنان هم می گویند بهشت فقط از آن کسی است که مسیحی باشد.

اکنون تو چنین سخن می گویی: «این آرزویی باطل است، به آنان بگویند اگر راست می گویند دلیل سخن خود را بیاورند».

آری، تو می دانی هیچ دلیلی برای این سخن ندارند، این آرزو و خیالی است

که در سر دارند. مگر تورات و انجیل، بشارت آمدن محمد (صلی الله علیه وآله) را نداده اند، چرا آنان به کتاب آسمانی خود عمل نمی کنند؟

از من می خواهی که از آنان دلیل بخواهم، تو دوست داری بین ما انسان ها تفکر منطقی حاکم شود. به راستی که آرزوهای خام هرگز نمی تواند محور گفتگوها باشد، محور اصلی، حق است که با دلیل روشن ثابت می شود.

تو یک قانون مهم داری، هر کس با تمام وجود تسلیم تو شود و کار نیکو انجام دهد، اهل بهشت است و در روز قیامت هیچ ترسی به دل نخواهد داشت.

یهودیان و مسیحیان اگر دست از لجاجت بردارند و تسلیم شوند، باید به اسلام ایمان بیاورند، زیرا در کتب آسمانی از آن ها خواسته شده که با ظهور آخرین پیامبر به او ایمان بیاورند، اما چرا آنان لجاجت می کنند؟ چرا از قبول حق سر باز می زنند؟

* * *

بقره: آیه ۱۱۳

وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارَى عَلَى شَيْءٍ وَقَالَتِ النَّصَارَى لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلَى شَيْءٍ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ (۱۱۳)

یک روز، گروهی از مسیحیان نزد پیامبر آمدند تا درباره اسلام سخنانی بشنوند، از طرف دیگر، جمعی از یهودیان هم نزد پیامبر آمده بودند.

یکی از یهودیان رو به مسیحیان کرد و گفت: «دین و آیین شما هیچ پایه و

ص: ۱۳۹

اساسی ندارد»، او با این سخن، پیامبری عیسی (علیه السلام) و کتاب انجیل را انکار کرد.

مردی مسیحی از جا برخاست و او هم دین یهود را بی اساس خواند و موسی (علیه السلام) و تورات او را انکار کرد.

تو که این سخنان را می شنیدی به محمد (صلی الله علیه و آله) وحی کردی که آنان تورات و انجیل را خوانده اند، اما چه شده که مانند بُت پرستان، رسالت پیامبران را انکار می کنند؟ من در روز قیامت میان یهودیان و مسیحیان داوری خواهم نمود.

***

بقره: آیه ۱۱۴

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسِعَىٰ فِي خَرَابِهَا أُولَٰئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَنْ يَدْخُلُوهَا إِلَّا خَائِفِينَ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ (۱۱۴)

در سال هفتم هجری، پیامبر همراه با گروه زیادی از مسلمانان به سوی مکه حرکت کردند تا در مسجدالحرام نماز بخوانند و دور خانه تو طواف کنند، اما مشرکان و بُت پرستان مکه نگذاشتند پیامبر و همراهانش وارد شهر شوند و در مسجدالحرام عبادت را بجا آورند.

ستم بُت پرستان مکه از همه ظالمان بیشتر است، مسجد خانه توست، خانه تو احترام زیادی دارد، هر کس کاری کند که نتیجه اش تخریب مسجد یا از رونق افتادن آن باشد، او را دشمن می داری و ذلت و خواری در دنیا و عذاب سخت آخرت را نصیبش می کنی، تعطیل کردن مسجد و خراب نمودن آن، بزرگ ترین ستم هاست، زیرا با تعطیلی مسجد، مردم از دین، جدا می شوند و شرک رواج می یابد و رونق شرک، ستمی بس بزرگ به بشریت است.

ص: ۱۴۰

از همه ما می خواهی تا مساجد را با حضور خود رونق دهیم تا ستمکاران از حضور ما بترسند و دست آن ها از این مکان های مقدس کوتاه شود.

***

بقره: آیه ۱۱۵

وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ (۱۱۵)

اگر بخواهم با تو سخن بگویم به کدام سو رو کنم؟ کجا بروم؟ اگر مرا از حضور در مسجد باز داشتند، چه کنم؟ اگر در جایی زندگی کنم که مسجدی نباشد، چگونه با تو سخن بگویم؟

اینجاست که این سخت برایم رهگشاست: «به هر طرف رو کنید، به من رو کرده اید».

پس هر جایی که باشم، می توانم تو را بخوانم، با تو سخن بگویم. نمازهای واجب خود را باید به سمت کعبه بخوانم، اگر در حال مسافرت باشم، مثلاً در ماشین یا هواپیما باشم و ندانم که قبله کجاست، می توانم برای خواندن نماز مستحبی به هر سو رو کنم. (۸۰)

سراسر جهان از آن توست، تو این جهان را آفریدی، مکان هم آفریده توست، تو هرگز در آفریده های خود قرار نمی گیری. هنوز مکان نبود، ولی تو بودی. (۸۱)

تو خدای من هستی، نه مکان داری و نه زمان! تو از همه مکان ها باخبر هستی، هر طرف رو کنم، به مشرق یا مغرب، به سویت رو کرده ام، صدایم را می شنوی و از عالم باخبری.

ص: ۱۴۱

اگر خواسته ای تا نماز واجبیم را رو به کعبه بخوانم برای این است که وحدت مسلمانان در جامعه جلوه کند و یاد و نام ابراهیم (علیه السلام) زنده بماند، همان کسی که بت شکن بود و به کعبه حیاتی دوباره داد.

* * *

بقره: آیه ۱۱۷ - ۱۱۶

وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ (۱۱۶) بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ (۱۱۷)

عده ای از مردم می گویند که تو برای خود فرزندی برگزیدی، مسیحیان می گویند که «عیسی» پسر توست، یهودیان می گویند «عزیر» پسر توست.

عزیر یکی از پیامبران تو بود که تو او را برای هدایت یهودیان فرستاده بودی.

بُت پرستان هم بُت ها را دختران خدا می دانند، آنان برای بُت ها قربانی می کنند و به عبادت آن ها می پردازند. (۸۲)

این سخن باطلی است، تو هیچ فرزندی نداری، مقام تو بالاتر از این است که فرزند داشته باشی. هرچه در آسمان ها و زمین است، از آن توست و همه آفرینش در برابر فرمانت تسلیم هستند.

این انسان است که نیاز به فرزند دارد، زیرا عمرش محدود است و برای ادامه نسل خود، محتاج تولد فرزند است، از طرف دیگر، قدرت انسان محدود است، او در هنگام پیری و ناتوانی، نیازمند کسی است که کمکش کند، انسان محتاج عاطفه و محبت است، برای همین دوست دارد فرزندی در کنارش

ص: ۱۴۲

باشد تا به او انس گیرد، اما تو بی نیاز از همه این ها هستی.

من تو را ستایش می کنم که همواره یگانه و بی نیاز بوده و هستی.

اگر خوب فکر کنم می بینم این قانون است: انسانی که فرزند دارد، روزی از بین می رود و فرزندش جای او را می گیرد. هر چیزی که فرزند داشته باشد، محکوم به فناست، اما تو خدایی هستی که فرزند نداری، یعنی تو هرگز پایانی نداری، همیشه بوده و خواهی بود. (۸۳)

تو آسمان ها و زمین را آفریده ای و هرگاه چیزی را اراده کنی، آن چیز بدون هیچ فاصله ای به وجود می آید. هر چه را که بخواهی بیافرینی، کافی است بگویی: «باش!» و آن، خلق می شود. (۸۴)

* * *

بقره: آیه ۱۱۸

وَقَالَ الَّذِينَ لَمَّا يَعْلَمُونَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللَّهُ أَوْ تَأْتِينَا آيَةٌ كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِثْلَ قَوْلِهِمْ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ قَدْ بَيَّنَّا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ (۱۱۸)

عده ای از مردم نادان می گویند چرا خدا خودش با ما سخن نمی گوید؟ چرا پیامبر را واسطه بین ما و خود قرار داده است؟ چه اشکالی داشت که ما خود سخن خدا را می شنیدیم؟

می دانی این خواسته آنان چیزی جز بهانه جویی نیست، این سخنان را خیلی ها قبل از این هم گفته بودند، تو نشانه ها و دلایل هدایت را برای همه بیان کرده ای، اگر آنان واقعاً می خواهند حقیقت را بشناسند، قرآن برای آنان کفایت می کند.

ص: ۱۴۳

سخن گفتن با تو مستلزم مقدماتی است، از طرف دیگر، نزول فرشته وحی بر قلب هر کسی ممکن نیست، قلبی می تواند شایسته این مقام گردد که از سیاهی ها و تیرگی ها به دور باشد.

برای همه اتمام حجت کرده ای، وقتی که دلایل روشن خود را بیان کردی و قرآن را فرو فرستادی، دیگر به بهانه جویی ها پاسخی نمی دهی.

***

بقره: آیه ۱۲۰ - ۱۱۹

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَا تُسْأَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ (۱۱۹) وَلَنْ تَرْضَىٰ عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ إِنَّ هُدَىٰ اللَّهِ هُوَ الْهُدَىٰ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ (۱۲۰)

اکنون با پیامبر سخن می گویی:

ای محمد! ای پیامبر من! من تو را به سوی مردم فرستادم تا آنان را به بهشت بشارت بدهی و از عذاب روز قیامت بترسانی، وظیفه توست که پیام مرا به مردم برسانی، تو فقط مأمور به وظیفه هستی، نه ضامن نتیجه! تو قرآن را ابلاغ کن و مردم را به سوی حق راهنمایی کن، اگر در این میان، عده ای از قبول حق سر باز زدند و راه گمراهی را برگزیدند، هرگز مسئول آنان نیستی. آنان به اختیار خود راه شیطان را انتخاب کرده اند و سزای آن را هم خواهند دید.

ای محمد! بدان که یهودیان و مسیحیان از تو راضی نخواهند شد مگر زمانی که از اسلام دست برداری و از آیین آن ها پیروی کنی! به کمتر از تغییر

دین اسلام راضی نمی شوند، به آنان بگو که فقط هدایت خدا، هدایت واقعی است و تو هرگز به دینی که تحریف شده است، ایمان نخواهی آورد.

دین یهود و مسیحیت به دست پیروان آنان تحریف شده است، برای همین دیگر نمی توانند هدایت کننده انسان باشند، این قرآن است که هیچ تحریفی ندارد و می تواند مایه هدایت بشر شود.

ای محمد! یهودیان و مسیحیان دوست دارند که تو از آنان پیروی کنی، بدان اگر این کار را بکنی، دیگر تو را یاری نمی کنم و تو دیگر هیچ یار و یآوری نخواهی داشت.

سخن تو با محمد (صلی الله علیه وآله) به پایان می رسد، امّا این سخن، در واقع سخن با همه مسلمانان هم هست. اگر ما بخواهیم یهودیان و مسیحیان را از خود راضی کنیم، باید دست از اسلام و قرآن برداریم، اگر ما به خواسته هایشان عمل کنیم، دیگر تو ما را یاری نمی کنی و به حال خود رهایمان می کنی.

ما باید بدانیم که تنها راه رستگاری، راه وحی است.

***

بقره: آیه ۱۲۱

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ (۱۲۱)

قرآن، سخن توست، تو آن را بر قلب محمد (صلی الله علیه وآله) نازل کردی، خوشا به حال کسانی که قرآن را آن گونه که شایسته است، می خوانند و عمل می کنند. افرادی که از قبول آن سر باز زنند، خودشان زیان می کنند، زیرا از سعادت ابدی بی بهره می مانند.

ص: ۱۴۵

به راستی، چگونه می توانم قرآن را آن گونه که شایسته است، بخوانم؟ آیا اینکه تنها قرآن را حفظ کنم و با صوت و ترتیل بخوانم کفایت می کند؟

هرگز!

باید در قرآن اندیشه کنم، به آیات آن فکر کنم، از آن درس زندگی بگیرم، راه و رسم خوب زندگی کردن را از آن بیاموزم، اگر این کار را کنم، قرآن، مایه سعادت خواهد شد. (۸۵)

***

بقره: آیه ۱۲۳ - ۱۲۲

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ (۱۲۲) وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ (۱۲۳)

تو از بنی اسرائیل می خواهی تا به یاد نعمت هایی که به آنان دادی باشی، تو آنان را بر مردم آن روزگار، برتری دادی و آنان باید شکر این نعمت را به جا آورند.

من هم باید به یاد نعمت هایی باشم که به من ارزانی کرده ای و هراس روز قیامت را در دل داشته باشم، روزی که سزای کارهای خود را می بینم.

آن روز هیچ کس به فکر کسی نیست، همه به فکر خود هستند، روزی است که من باید خودم پاسخ عملم را بدهم. روز قیامت، هیچ کس دیگری را یاری نمی دهد.

آدمی به هرچه دل بسته باشد، دیگر به کارش نمی آید. این واقعیت است،

ص: ۱۴۶

همه بُت ها، نابود شده اند، تازه آن زمان است که انسان می فهمد بُت هایی را که پرستیده است، به هیچ کار نمی آیند، آن روز فقط روز خدا و روز بندگان خوب خداست، روزی است که هر کس با پیامبران و جانشینانش دوست باشد و راهشان را رفته باشد، از شفاعت آنان بهره مند خواهد شد، زیرا پیامبران به اذن خدا شفاعت مؤمنان را خواهند نمود.

وای به حال کسانی که به دنبال بُت های خود رفتند، آن ها تصوّر می کردند که بت هایشان روزی به یاریشان خواهند آمد، آن ها خیلی دیر می فهمند که هیچ یار و یآوری ندارند!

وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ (۱۲۴)

اکنون برایم از ابراهیم (علیه السلام) سخن می گویی، من نیاز به الگویی دارم تا از او پیروی کنم، ابراهیم (علیه السلام) را الگوی یکتاپرستی معرفی می کنی، از من می خواهی به یاد آورم زمانی را که او در معرض امتحانات سخت قرار گرفت و در همه امتحان ها موفق و سربلند شد. آن وقت بود که او را امام قرار دادی.

به راستی امتحان ابراهیم (علیه السلام) چه بود؟

او در مقابل بُت پرستی قیام کرد، به بتکده شهر بابل رفت و همه بُت ها را نابود کرد و حاضر شد در آتش انداخته شود اما دست از یکتاپرستی برندارد، از او خواستی تا زن و فرزندش را در سرزمین خشک و بی آب مکه ساکن کند

و او نیز چنین کرد.

از او خواستی تا فرزندش اسماعیل را قربانی کند و او فرزندش را به قربانگاه برد و آماده شد تا او را برای تو فدا کند، وقتی دیدی که ابراهیم (علیه السلام) واقعاً در انجام دستورات کوتاهی نمی کند، گوسفندی برایش فرستادی تا آن گوسفند را به جای فرزندش قربانی کند.

وقتی دیدی که ابراهیم (علیه السلام) از همه امتحانات سخت، سربلند شد، مقام امامت را به او عنایت کردی، مقام امامت، بالاتر از مقام پیامبری است، مقام امامت آخرین سیر تکاملی ابراهیم (علیه السلام) بود.

امام انسان کاملی است که اسوه همه ارزش ها است و هر کس که بخواهد به سعادت و رستگاری برسد باید از او پیروی کند، امام همچون خورشیدی است که با نور خود مایه هدایت همگان می شود. (۸۶)

کسانی که در بیابانی گم می شوند، راه به هیچ جا نمی برند، خطرات زیادی آنها را تهدید می کند: تشنگی، گرسنگی، حمله درندگان و...

در این میان، یک نفر پیدا می شود و دست مردم را می گیرد و در ادامه مسیر آنان را کمک می کند و نمی گذارد به بیراهه بروند، او آنان را به سلامت به مقصد می رساند.

این مثالی بود برای بیان تفاوت پیامبر و امام، پیامبر مردم را به راه راست راهنمایی می کند، امام کسی است که دست آنان را می گیرد و آنان را به مقصد می رساند.

***

وقتی مقام امامت را به ابراهیم (علیه السلام) دادی، بسیار خوشحال شد و از تو خواست

ص: ۱۴۹

تا مقام امامت را به فرزندانش هم عنایت کنی، تو به ابراهیم (علیه السلام) گفتی که امامت، عهد و پیمان من است، این عهد و پیمان هرگز به ستمکاران، نخواهد رسید.

آری، می خواستی به ابراهیم (علیه السلام) بگویی که هر کس سابقه ظلم و ستم دارد، هرگز به امامت نخواهد رسید. فقط کسی که معصوم و بی گناه است، شایستگی این مقام را دارد.

با این سخن معلوم می شود که اگر کسی مدتی از عمر خود را به بُت پرستی مشغول باشد، به خود ظلم کرده است، او ستمگر است و هرگز شایستگی مقام امامت را ندارد.

***

نزدیک به دو هزار و پانصد سال از مرگ ابراهیم (علیه السلام) گذشت، تو محمد (صلی الله علیه و آله) را به پیامبری مبعوث کردی، محمد (صلی الله علیه و آله) از نسل ابراهیم (علیه السلام) بود، محمد (صلی الله علیه و آله) به مسلمانان خبر داد که پس از من، دوازده امام خواهند آمد، او علی (علیه السلام) را جانشین و اولین امام معرفی کرد، علی (علیه السلام) حتی برای یک لحظه هم بُت پرستید، او همواره یکتاپرست بود.

عجیب است، وقتی که از برادران اهل سنت می خواهم تا آن دوازده امام را شمارش کنند، چنین می گویند: «ابوبکر، عمر، عثمان...».

به آنان می گویم:

___ مگر قرآن نمی گوید که امامت، عهد خداست و هرگز به ظالمان نمی رسد؟

___ آری، این سخن خداست.

___ شما چگونه می گوید این سه نفر به مقام امامت رسیدند؟

___ مسلمانان با آنان بیعت کردند و آنان امام شدند.

___ آیا قبول دارید که این سه نفر قبل از ظهور اسلام، بت پرست بودند؟

___ آری، آن ها مثل بقیه مردم بودند. آن زمان همه بت پرست بودند.

___ هر کس بت پرست باشد، ستمکار است و به خودش ظلم کرده است و نمی تواند به امامت برسد. این مولای من، علی (علیه السلام) است که هرگز بت نپرستید و شایسته این مقام است. (۸۷)

***

بقره: آیه ۱۲۵

وَإِذْ جَعَلْنَا الْهَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُضِلًّا وَعَهْدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنَّ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ (۱۲۵)

اکنون برایم از ابراهیم (علیه السلام) سخن می گویی، من نیاز به الگویی دارم تا از او پیروی کنم، ابراهیم (علیه السلام) را الگوی یکتاپرستی معرفی می کنی، ابراهیم (علیه السلام) همسر و فرزندش، (اسماعیل) را از فلسطین به سرزمین مکه آورد، آن زمان مکه سرزمینی خشک و بی آب و علف بود. آنجا فقط خانه تو بود و بس!

چرا ابراهیم (علیه السلام) چنین تصمیمی گرفت؟ ماجرا چه بود؟ اول باید خلاصه ای از این ماجرا را بدانم:

ابراهیم (علیه السلام) با ساره ازدواج کرده بود و در فلسطین زندگی می کرد، سال های سال بود که تو به ابراهیم فرزند نمی دادی. ساره از این موضوع بسیار ناراحت بود، او پیر شده بود و هیچ زنی در سن و سال او، دیگر بچه دار نمی شد.

ساره کنیزی داشت به نام «هاجر»، هاجر زنی مؤمن بود، خود ساره

ص: ۱۵۱

از ابراهیم(علیه السلام)خواست تا او را به همسری انتخاب کند تا شاید تو به او فرزندی بدهی. ابراهیم پیشنهاد ساره را پذیرفت. مدتی گذشت و تو به ابراهیم و هاجر، فرزندی به نام «اسماعیل» دادی.

وقتی اسماعیل به دنیا آمد، محبت ابراهیم(علیه السلام)به هاجر و اسماعیل، روز به روز زیادتر می شد، ساره از ابراهیم(علیه السلام)خواست تا هاجر و اسماعیل را از فلسطین به جای دیگری ببرد.

اینجا بود که به ابراهیم(علیه السلام)وحی کردی تا اسماعیل و هاجر را به مکه ببرد، تو برای آنان «بُراق» را فرستادی و ابراهیم آنان را به مکه برد. بُراق، مرکبی بهشتی بود، چیزی شبیه اسب بهشتی! بُراق دو بال داشت و با سرعت برق پرواز می کرد و می توانست تمام دنیا را در یک چشم به هم زدن پیماید.(۸۸)

ابراهیم(علیه السلام)به مکه آمد و اسماعیل و هاجر را آنجا ساکن کرد و خودش به فلسطین نزد ساره (همسر اولش) بازگشت، بعد از مدتی تو به ابراهیم(علیه السلام)و ساره فرزندی به نام «اسحاق» دادی.

این خلاصه ای از ماجرای ابراهیم(علیه السلام)بود، اکنون آیه ۱۲۵ این سوره را می خوانم.

***

از من می خواهی به یاد بیاورم زمانی که کعبه را محلّ عبادت قرار دادی و برای همین است که یکتاپرستان به آن خانه رو می آورند، آنجا پناهگاه و کانون امن و امان است.

ابراهیم(علیه السلام)به مکه آمد و کعبه را بازسازی نمود، بعد از آن بر روی سنگی ایستاد و همه مردم را به سوی آن خانه فرا خواند.

ص: ۱۵۲

سنگی که ابراهیم (علیه السلام) بر روی آن ایستاد در نزدیکی کعبه قرار دارد و نام آن «مقام ابراهیم» است، از همه می خواهی وقتی به مکه رفتند، پشت آن مقام، نماز بخوانند.

از ابراهیم و اسماعیل (علیهما السلام) خواستی تا کعبه و اطراف آن را از همه آلودگی ها پاک کنند، ابراهیم (علیه السلام) با آن مقام والایش، خادم کعبه شد تا آنجا را برای مردم پاکیزه نماید، آری، من هم باید همچون ابراهیم (علیه السلام) در پاکیزگی و زیبایی مساجد بکوشم. (۸۹)

***

بقره: آیه ۱۲۶

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ آمَنَ مِنْهُمْ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُ قَلِيلًا ثُمَّ أَضْطَرُّهُ إِلَىٰ عَذَابِ النَّارِ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ (۱۲۶)

ابراهیم (علیه السلام) به دستور تو همسرش هاجر و فرزندش اسماعیل را به سرزمین مکه آورد، آن زمان مکه سرزمینی خشک و بی آب و علف بود، ابراهیم (علیه السلام) نگاهی به آسمان کرد و این گونه دعا کرد: «بارخدا یا! این سرزمین را محل امن قرار بده و هر کس از اهل ایمان را که در اینجا باشد از نعمت های خود روزی ده».

در جواب به ابراهیم (علیه السلام) چنین وحی کردی: «من نعمت های خود را برای مؤمن و کافر فرو می فرستم، به آنان که کافر باشند، فرصت کوتاه چند روزه دنیا را می دهم و در روز قیامت به عذاب گرفتارشان خواهم کرد».

آری، به علت دعای ابراهیم (علیه السلام) است که در شهر مکه برکت زیادی وجود

دارد، هر سال میلیون ها نفر به این شهر سفر می کنند و دور کعبه طواف می کنند و همه نعمت ها در دسترسشان است. (۹۰)

اینکه مردم چنین اشتیاقی به زیارت کعبه دارند و دوست دارند به این سفر بروند، اثر همان دعای ابراهیم (علیه السلام) است.

آری، دل های اهل ایمان مشتاق سفر به مکه است. (۹۱)

***

بقره: آیه ۱۲۸ - ۱۲۷

وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ (۱۲۷) رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمِينَ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ (۱۲۸)

کعبه خانه توست، اولین مسجدی است که روی زمین بنا شده است، در گذر زمان در اثر سیل، ساختمان کعبه فرو ریخت و تو از ابراهیم (علیه السلام) خواستی تا کعبه را باز سازی کند. ابراهیم (علیه السلام) همراه با جوان خود، اسماعیل (علیه السلام) شروع به بازسازی کعبه کردند.

ابراهیم (علیه السلام) نگاه کرد، پایه های کعبه مقداری بالا آمده بود، در این لحظه او دست به دعا برداشت و چنین گفت: «خدایا! این عمل را از ما بپذیر که تو شنوا و دانا هستی، خدایا! ما را تسلیم فرمان خود قرار بده و کاری کن که نسل ما هم تسلیم تو باشند، خدایا! راه و رسم عبادت را نشانمان بده و توبه ما را بپذیر که تو، توبه پذیر مهربان هستی! بارخدایا! از تو می خواهیم تا در نسل من، پیامبری قرار دهی که سخنت را برای مردم بخواند و به آنان کتاب

ص: ۱۵۴

و حکمت را بیاموزد و آنان را رشد داده و از پلیدی ها پاک نماید».

باید در این دعای ابراهیم (علیه السلام) فکر کنم، به راستی که او الگوی کاملی است، من از او یاد می گیرم که در هنگام دعا فقط به فکر خود و زمان خود نباشم، باید دعایم فراتر از زمان و مکان باشد، برای نسل خود طلب هدایت و رحمت کنم.

باید بخواهم که به من و نسلم روحیه تسلیم عنایت کنی تا در مقابل فرمانت تسلیم باشیم و هرگز از روی خودخواهی با فرمان تو مخالفت نکنیم.

* * *

بقره: آیه ۱۳۰ - ۱۲۹

رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (۱۲۹) وَمَنْ يَرْغَبْ
عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ وَلَقَدْ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ (۱۳۰)

ابراهیم (علیه السلام) نگاهی به فرزندش اسماعیل کرد، او دوست داشت که آخرین پیامبر خدا از نسل اسماعیل باشد، همان پیامبر موعود که بهترین و کامل ترین دین را برای بشر خواهد آورد. آن روز ابراهیم (علیه السلام) دعا کرد تا بهترین پیامبر از

ص: ۱۵۵

نسل اسماعیل باشد.

سال های سال گذشت و تو محمد (صلی الله علیه و آله) را که از نسل اسماعیل بود به پیامبری برگزیدی، محمد (صلی الله علیه و آله) در کنار کعبه ایستاد و یادی از ابراهیم (علیه السلام) کرد و گفت: «من نتیجه دعای پدرم ابراهیم (علیه السلام) هستم». (۹۲) آری، یک دعا چقدر می تواند بابرکت باشد، محمد (صلی الله علیه و آله) به پیامبری مبعوث شد و دین او مایه هدایت و سعادت انسان ها تا روز قیامت است.

* * *

کسی که نادان است به سوی آیین ابراهیم (علیه السلام) نمی رود، تو ابراهیم (علیه السلام) را در دنیا برگزیده خودت قرار دادی و در روز قیامت نیز از بندگان شایسته توست.

آری، آیین ابراهیم (علیه السلام)، آیین انسان ساز است، آیینی که بر اساس یکتاپرستی پایه گذاری شده است و نتیجه آن، سعادت دنیا و آخرت است.

این از جهالت و نادانی من است اگر این آیین زیبا را رها کنم و به سراغ آیین هایی بروم که با عقل و فطرت سازگاری ندارد و دنیا و آخرت مرا تباہ می کند. (۹۳)

ص: ۱۵۶

إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمَ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ (۱۳۱) وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمَ بَيْنَهُ وَيَعْقُوبَ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ لَكُمْ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ (۱۳۲)

به یاد می آورم زمانی را که به ابراهیم (علیه السلام) وحی کردی که تسلیم فرمان تو باشد و او در پاسخ گفت: «من تسلیم تو هستم که تو پروردگار جهانیان هستی».

ابراهیم (علیه السلام) هنگام مرگ به فرزندان خود وصیت کرد که خدا برای شما این دین را برگزیده است، از شما می خواهم تا لحظه مرگ، تسلیم حق باشید. یعقوب (علیه السلام) هم در لحظه جان دادن به فرزندان خود همین وصیت را نمود.

یعقوب، نوه ابراهیم (علیه السلام) بود، (یعقوب (علیه السلام) پسر اسحاق و اسحاق هم پسر ابراهیم (علیه السلام) بود). او دوازده پسر داشت که بنی اسرائیل همه از نسل آن دوازده پسر بودند، او به فرزندان خود وصیت کرد تا همواره پیرو حق و حقیقت

باشند.

یهودیان و مسیحیان که خود را پیرو ابراهیم و یعقوب (علیهما السلام) می دانند، اکنون به آن ها یادآوری می کنی که اگر شما واقعاً پیرو ابراهیم و یعقوب (علیه السلام) هستید، چرا به وصیت آن ها عمل نمی کنید؟ چرا در برابر حق تسلیم نمی شوید؟ شما می دانید که محمد (صلی الله علیه وآله) همان پیامبر موعود است، چرا به او ایمان نمی آورید؟

* * *

بقره: آیه ۱۳۳

أَمْ كُنتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ إِلَهَكَ وَإِلَهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ (۱۳۳)

عده ای از یهودیان مدینه باور داشتند که یعقوب (علیه السلام) به هنگام مرگ از فرزندان خود خواسته است که دین یهود را برگزینند و همواره یهودی باقی بمانند.

یهودیان مدینه با نقل این مطلب، مسلمان نشدن خود را توجیه می کردند.

اینجاست که با آنان چنین سخن می گویی: «آیا آن لحظه ای که مرگ یعقوب فرا رسید، شما آنجا بودید که به فرزندان خود چه گفت؟ یعقوب در آن لحظه های آخر از فرزندان خود پرسید: بعد از این، چه کسی را می پرستید؟ آن ها در جواب گفتند: ما خدای تو و خدای ابراهیم و اسماعیل و اسحاق را می پرستیم، ما خدای یگانه را می پرستیم و تسلیم فرمان او هستیم».

فرزندان یعقوب به پدر خود قول دادند که همواره در برابر فرمان تو تسلیم باشند و از حق و حقیقت پیروی کنند.

اکنون ای یهودیان مدینه! شما در کتاب آسمانی خود تورات، نشانه های

ص: ۱۵۸

پیامبر موعود را خوانده اید، شما می دانید که محمد (صلی الله علیه و آله) همان پیامبر موعود است، شما حق را شناخته اید، چرا آن را قبول نمی کنید؟ شما که خود را پیرو یعقوب (علیه السلام) می دانید، چرا به وصیت او عمل نمی کنید؟ چرا تسلیم حق نیستید؟

***

بقره: آیه ۱۳۴

تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ (۱۳۴)

یهودیان به نیاکان خود بسیار افتخار می کردند و باور داشتند که تو گناهانشان را به علت خوبی های پدرانشان خواهی بخشید. اکنون هشدار می دهی که هر کسی مسئول اعمال خودش است، درست است که نیاکان آنان پیامبر و انسان های برگزیده ای بودند، ولی این دلیل نمی شود که پیامبران از خطای فرزندان، چشم پوشی کنند.

آری، می خواهی درسی بزرگ به همه ما بدهی، به جای مباهات و افتخار به نیاکان خود، بهتر است در اصلاح عقیده و کردار خود تلاش کنیم، ما را آزاد و مختار آفریدی و هر کدام از ما با اراده خود راه زندگی خود را انتخاب می کنیم و در برابر این انتخاب خود مسئول هستیم و فردای قیامت درباره آن از ما سؤال خواهی کرد.

***

بقره: آیه ۱۳۵

وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ (۱۳۵)

ص: ۱۵۹

وقتی مسلمانان با یهودیان روبرو می شدند، یهودیان می گفتند: «ای مسلمانان! یهودی شوید»، همین طور مسیحیان می گفتند: «مسیحی شوید».

آری، خودمحوری باعث می شود که انسان، حق را فقط در راه و روش خود بداند و دیگران را باطل انگارد و تلاش کند تا دیگران را هم به آیین خود در آورد.

اما تو دوست داری که همه انسان ها حق محور باشند و همگان را نیز به حق و حقیقت دعوت کنند.

اکنون به مسلمانان یاد می دهی تا در جواب یهودیان و مسیحیان چه بگویند، تو به مسلمانان می گویی چنین بگویند: «بیاید همچون ابراهیم (علیه السلام) حق گرا باشیم، ابراهیم (علیه السلام) که هرگز به خدا شرک نرزید».

به راستی که همه ادیان آسمانی، ابراهیم (علیه السلام) را قبول دارند، ابراهیم (علیه السلام) و آیین و روش او می تواند حلقه وصل همه ادیان آسمانی باشد.

ابراهیم (علیه السلام) همان کسی بود که «حنیف» بود، حنیف کسی است که به حق و حقیقت می پیوندد. بیاید در جستجوی حق باشیم، قول بدهیم اگر حقیقت را یافتیم به آن ایمان بیاوریم.

***

بقره: آیه ۱۳۶

قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ (۱۳۶)

ص: ۱۶۰

ما ابراهیم و موسی و عیسی (علیهم السلام) را پیامبران خدا می دانیم، به همه پیامبران قبلی و کتاب هایشان ایمان داریم و فرقی بین آن ها نمی گذاریم، زیرا هدف همه آن ها یکی بوده است، آن ها می خواستند بشر را در پرتو یکتاپرستی و حق و عدالت هدایت کنند.

مسلمان واقعی کسی است که به همه پیامبران ایمان داشته باشد و این ایمان، لازمه تسلیم است.

فرقی میان پیامبران نیست زیرا همه آنان دارای اصول مشترکی بوده اند، هرچند که شرایط زمان و مکان آن ها، باعث می شد، هر کدام به وظیفه خاصی عمل کنند.

ادیان آسمانی، کلاس های بشر در طول تاریخ بوده اند و پیامبران، معلمان این کلاس ها.

البته کامل ترین دین و بالاترین کلاس، همان دین اسلام است که آخرین پیامبر، محمد (صلی الله علیه و آله) آن را برای هدایت بشر آورده است.

***

بقره: آیه ۱۳۷

فَإِنْ آمَنُوا بِمِثْلِ مَا آمَنْتُمْ بِهِ فَقَدْ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ (۱۳۷)

اگر یهودیان و مسیحیان به محمد (صلی الله علیه و آله) و قرآنی که تو بر او نازل کرده ای ایمان آوردند، هدایت شده و رستگار می شوند، اما اگر از پذیرفتن حق خودداری کردند، تو شر آنان را دفع خواهی کرد.

تو به مسلمانان این پیام را می فرستی که از توطئه یهودیان و مسیحیان

ص: ۱۶۱

نترسند زیرا تو خدای شنوا و دانا هستی و از همه کارهایشان خبر داری و شرّ آنان را به خودشان برمی گردانی.

* * *

بقره: آیه ۱۳۸

صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ (۱۳۸)

در میان مسیحیان رسم بود، وقتی فرزندشان به دنیا می آمد، او را «غسل تعمید» می دادند. تعمید، در زبان یونانی به معنای غوطهور شدن در آب است.

مسیحیان گاهی در آبی که قرار بود کودک خود را در آن شستشو بدهند، ادویه مخصوصی می ریختند که رنگ آب را کاملاً زرد می کرد. معتقد بودند که انسان، گناهکار به دنیا می آید و با این غسل است که او پاک می شود، آنان این گونه ایمان خود را به عیسی (علیه السلام) و کلیسا نشان می دادند، آن هایی که عیسی (علیه السلام) را پسر تو می دانستند!

مسیحیان به انحراف کشیده شدند و عیسی (علیه السلام) را پسر تو خطاب کردند، حال آن که تو هرگز فرزندی نداشته ای! تو همواره بی نیاز بوده و هستی.

اکنون بر این مطلب خط بطلان می کشی و از مسلمانان می خواهی تا فقط رنگ تو را بپذیرند که همان رنگ ایمان و توحید خالص است.

تو خدای یگانه ای و جسم نیستی تا رنگ داشته باشی، معلوم است که منظور تو از «رنگ خدا»، رنگ پاکی، رنگ عدالت، رنگ توحید و رنگ اسلام است، در پرتو این رنگ است که همه رنگ های نژادی، خرافات، شرک و انحرافات

ص: ۱۶۲

اگر رنگ تو را به خود بگیرم، روح و جانم از آلودگی ها پاک می شود، رنگ تو، رنگ بی رنگی و حذف همه رنگ هاست. رنگ حقیقت و آزادگی است، رنگ محبت به تو و دوستان توست. اگر ولایت و محبت به خاندان پیامبر را داشته باشم، رنگ تو را دارم، اگر من مهدی (علیه السلام) را دوست داشته باشم، رنگ تو را به خود گرفته ام.

آری، روزی که تو روح همه انسان ها را آفریدی، از آنان پیمان گرفتی. آن روز تو با ما سخن گفتی، خود و پیامبران و جانشینان آنان را به ما معرفی کردی. آن روز بود که دوازده امام خویش را شناختم، امامت آنان را پذیرفتم، عهد کردم که در مقابل آنان تسلیم باشم و گوش به فرمانشان باشم. آن روز بود که من رنگ تو را به خود گرفتم. (۹۵)

* * *

بقره: آیه ۱۳۹

قُلْ أَتَحَابُّونَنَا فِي اللَّهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ وَلَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ (۱۳۹)

یهودیان و مسیحیان بحث و جدال داشتند که چرا تو آخرین پیامبر خود را از میان آن ها انتخاب نکرده ای و چنین می گفتند: «همه پیامبران از نژاد ما بوده اند، اگر محمّد (صلی الله علیه و آله)، راست می گوید و پیامبر موعود است، پس چرا از نژاد ما نیست؟».

آری، پیامبران زیادی از نسل اسحاق بودند، تو پیامبران زیادی را از نسل اسحاق برگزیدی، یعقوب پیامبر، پسر اسحاق بود، یوسف، موسی و

عیسی (علیه السلام) و پیامبران دیگری هم از نسل اسحاق بودند. بنی اسرائیل هم همه از نسل اسحاق بودند.

اکنون می دیدند محمّد (صلی الله علیه و آله) از نسل اسحاق نیست، بلکه او از نسل اسماعیل (علیه السلام)، برادر اسحاق است، آنان می دانستند که او همه نشانه های پیامبر موعود را دارد، ولی حاضر نبودند به او ایمان بیاورند. آنان به این کار اعتراض داشتند و می گفتند چرا آخرین پیامبر خود را از نژاد ما انتخاب نکردی؟

تو از مسلمانان می خواهی تا در جواب چنین بگویند: «خدای یگانه، آفریدگار ما و شماسست، هر کس مسئول اعمال خودش است و نتیجه آن را می بیند. ما فقط خدای یگانه را می پرستیم و هرگز به او شرک نمیورزیم».

* * *

بقره: آیه ۱۴۱ - ۱۴۰

أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ كَانُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى قُلْ أَأَنْتُمْ أَعْلَمُ أَمْ اللَّهُ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةَ عِنْدَهُ مِنَ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ (۱۴۰) تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ (۱۴۱)

یهودیان می گویند که ابراهیم و اسحاق و یعقوب (و فرزندان یعقوب)، همه یهودی بودند. از سوی دیگر مسیحیان باور دارند که ابراهیم و اسحاق و... همه مسیحی بودند.

اگر به تاریخ رجوع کنیم می بینیم که دین یهود بعد از آمدن موسی (علیه السلام) و مسیحیت بعد از آمدن عیسی (علیه السلام) به وجود آمدند، نکته مهم این است که ابراهیم

و اسحاق و یعقوب (و فرزندان یعقوب)، صدها سال، قبل از موسی و عیسی (علیهم السلام) زندگی کرده اند، حال چگونه ممکن است آن ها یهودی و یا مسیحی باشند؟ زمانی که آنان زنده بودند، هنوز هیچ خبری از ادیان یهود و مسیحیت نبود؟ دین یهود نهصد سال پس از ابراهیم (علیه السلام) و دین مسیحیت هزار و ششصد سال بعد از ابراهیم (علیه السلام) به وجود آمد.

به راستی چرا یهودیان و مسیحیان این گونه حقایق تاریخی را تحریف می کنند؟ پنهان کردن حقایق دینی و تحریف تاریخ، بزرگ ترین ظلم به بشریت است، این کار به فکر و عقیده مردم ضربه می زند.

آنان برای اینکه مانع رشد اسلام شوند هر کاری می کنند، اما باید بدانند که تو از کار آن ها باخبر هستی و به زودی سزای آنان را خواهی داد.

یهودیان می گویند که ابراهیم، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) یهودی بودند، مسیحیان می گویند همه آن ها مسیحی بودند، تو به آنان گفتی که این سخن از نظر تاریخی درست نیست، زیرا در زمان آنان نه دین یهود آمده بود نه مسیحیت.

اکنون می خواهی مطلب دیگری را به آنان بگویی، اگر حقّ با شما باشد و ابراهیم، اسحاق و یعقوب (علیهم السلام) یهودی یا مسیحی بوده باشند، باز هم راه فراری برای شما نیست، زیرا آن پیامبران مسئول کردار خود بودند و شما هم مسئول کردار خود هستید، شما که امروز حقیقت را شناخته اید و یقین دارید که محمّد (صلی الله علیه و آله) همان پیامبر موعود است، چرا به او ایمان نمی آورید؟ چرا از پذیرش حقّ خودداری می کنید؟

سَيَقُولُ الشُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَيَّا وَلَاهُمْ عَنْ قِبَلَتِهِمْ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا قُلْ لِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (۱۴۲) وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسِيًّا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعَ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلَى عَقْبَيْهِ وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضَيِّعَ إِيمَانَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرءُوفٌ رَحِيمٌ (۱۴۳)

من به سوی کعبه نماز می خوانم، کعبه قبله من است، قبله، جهت و هدفی است که روح و جان خویش را متوجه آن می سازم، قبله نماد عقیده و جهت گیری در زندگی است. قبله من، همان سمت و سویی است که راه زندگی را نشان می دهد.

من به سوی کهن ترین معبد جهان، کعبه نماز می خوانم، همان جا که خانه توست، خانه ای که از ابتدای آفرینش، پناه انسان بود، آدم(علیه السلام) که از بهشت رانده شد، کنار آن فرود آمد، بر روی کوه صفا، همان کوهی که فقط ۱۳۰ متر با کعبه فاصله دارد. آدم(علیه السلام) گریه کرد و توبه نمود. اینجا بود که تو جبرئیل را فرستادی و او آدم(علیه السلام) را به پایین کوه صفا می برد، جبرئیل به جایی می رود که در آنجا کعبه باید ساخته شود و در آنجا خانه تو را می سازد و در کنار آن، خیمه ای برای آدم و حوا برپا می کند.

به امر تو، هفتاد هزار فرشته از آسمان نازل می شوند و دور خانه ات طواف می کنند.

بعد از آن، آدم نیز به طواف خانه خدا می پردازد و این گونه است که تو رحمت خود را بر آدم نازل می کنی و او را پیامبر خود قرار می دهی و بعد از آن، ابراهیم(علیه السلام) را مأمور می کنی تا از فلسطین به مکه بیاید و این خانه را آباد کند.

کعبه را دوست دارم، کعبه، یک سنگ نیست، حقیقت زنده است، راه یکتاپرستی را نشانم می دهد، هر روز پنج بار به سوی آن می ایستم. آرزویم، طواف این خانه است، قلب من در آرزوی دیدارش است، هیچ خانه دیگری را قبله خود نمی دانم، هرگز صاحبان زر و زور و تزویر را خانه امید و آرزوی خود قرار نمی دهم، من تنها یک قبله دارم، آن هم خانه توست.

***

محمد(صلی الله علیه و آله) پیامبر توست، به او دستور داده ای تا به سوی بیت المقدس نماز بخواند، سیزده سال است که او و همه مسلمانان به سوی فلسطین نماز

ص: ۱۶۷

می خوانند.

امشب محمد (صلی الله علیه وآله) بی قرار است، از خانه بیرون آمده است و در تاریکی شب، به آسمان پرستاره نگاه می کند، او با تو سخن می گوید. هر کس به او نگاه کند می فهمد که از موضوعی رنج می برد، قلب او به درد آمده است. چه شده است؟ تو که از راز دل او باخبر هستی. برایم بگو، می خواهم بدانم ماجرا چیست؟

محمد (صلی الله علیه وآله) در انتظار است، انتظار او کی به سر خواهد آمد؟ کی جبرئیل از راه خواهد رسید؟ فقط تو می دانی و بس! (۹۶)

* * *

بقره: آیه ۱۴۵ - ۱۴۴

قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَهُ تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ وَإِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ (۱۴۴) وَلَئِنْ آتَيْتَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ آيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتِكَ وَمَا أَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ وَلَئِنْ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ مِنْ بَعِيدٍ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ إِنَّكَ إِذَا لَمِنَ الظَّالِمِينَ (۱۴۵)

سال دوم هجری است، محمد (صلی الله علیه وآله) و مسلمانان از مکه به این شهر هجرت کرده اند، از او خواسته ای تا به سوی بیت المقدس نماز بخواند، او هم از این دستور پیروی کرد.

مدتی است که سخنی در شهر مدینه رد و بدل می شود، عده ای از یهودیان در

ص: ۱۶۸

مدینه زندگی می کنند، آنان می گویند: اگر محمد(صلی الله علیه وآله) واقعاً دین جدیدی آورده است، پس چرا به سوی قبله ما نماز می گزارد؟ معلوم می شود که او حرفی برای گفتن ندارد، معلوم می شود که آیین یهود بر حق است، او برای سخن گفتن با خدا به سوی قبله ما می ایستد، پس چرا دین ما را قبول ندارد؟

این سخن ها به گوش محمد(صلی الله علیه وآله) می رسد، غمی بزرگ بر دل او می نشیند، او کعبه را دوست دارد، کعبه ای که یادگار ابراهیم(علیه السلام) است، افسوس که مشرکان کعبه را بتخانه کرده اند! بزرگان مکه داخل کعبه، سیصد و شصت بُت قرار داده اند.

پانزده سال قبل، وقتی محمد(صلی الله علیه وآله) را به پیامبری مبعوث کردی، می خواستی دین محمد(صلی الله علیه وآله)، نوید بخش رهایی از بُت پرستی باشد، کعبه ای که آکنده از بت ها شده بود، نمی توانست قبله ای باشد که تحوّل ایجاد کند، از محمد خواستی تا به سوی بیت المقدس نماز بخواند.

اکنون پانزده سال از آن ماجرا می گذرد، امروز دیگر یکتا پرستی در میان مسلمانان نهادینه شده است، بیزاری از بُت و بُت پرستی، اصلی اساسی برای همه است، دیگر وقت آن است که از محمد(صلی الله علیه وآله) بخواهی تا به سوی کعبه نماز گزارد.

* * *

شهر مدینه از چند محله تشکیل شده است، هر محله مسجدی دارد، مسجد اصلی در مرکز شهر است که معمولاً محمد(صلی الله علیه وآله) در آنجا نماز می خواند، اما گاهی او به مسجد محله های دیگر می رود.

امروز محمد(صلی الله علیه وآله) به محله «بنی سالم» آمده است و می خواهد نماز ظهر را

همراه با مردم در مسجد این محلّه، نماز بخواند.

اذان ظهر گفته می شود، محمّد(صلی الله علیه وآله) همراه با مسلمانان به سوی بیت المقدس نماز می گزارد، اکنون رکعت دوم نماز را تمام کرده است، در این هنگام، جبرئیل نزد محمّد(صلی الله علیه وآله) می آید، بازویش را می گیرد و او را به سوی کعبه می چرخاند و می خواهد تا به سوی کعبه نماز بخواند، این آرزوی محمّد(صلی الله علیه وآله) بود که کعبه، قبله باشد.

خدایا! تو او را به آرزویش رساندی!

این اولین نمازی است که به سوی کعبه خوانده می شود، محمّد(صلی الله علیه وآله) با تمام وجود خوشحال می شود. این خبر در همه جا پخش می شود، همه مسلمانان خوشحال می شوند.

این گونه می شود که نام مسجد این محلّه، تغییر می کند، دیگر مردم این مسجد را به نام «مسجد ذوقبلتین» می شناسند، مسجدی که پیامبر، یک نماز را به دو قبله خواند.

خدایا! تو خود می دانی مثل همه، من هم آرزو دارم وقتی به مدینه سفر کردم، به این مسجد بروم و در آن نماز بخوانم.

***

خبر به گوش یهودیان مدینه می رسد، آن ها از شنیدن این خبر ناراحت می شوند و به فکر فرو می روند. تصمیم می گیرند نزد محمّد(صلی الله علیه وآله) بروند.

گروهی از یهودیان به پیامبر تو چنین می گویند:

___ ای محمّد! تو سال های سال است که به سوی بیت المقدس نماز می خواندی، اکنون چه شده است که قبله خود را تغییر داده ای؟

ص: ۱۷۰

— این دستور خدای من است.

— ای محمّد! بگو بدانیم، کدام کار، درست و کدام باطل است؟ آن زمانی که به سوی بیت المقدس نماز می خواندی یا الآن که به سوی کعبه نماز می خوانی؟ نمی شود که هر دو کار درست باشد، اگر کار الان تو درست است، خوب، چرا پانزده سال کار باطل و اشتباهی را انجام دادی و اگر آن زمان که به سوی قبله ما نماز می خواندی، درست بود، پس چرا دیگر به سوی آن نماز نمی خوانی؟

— شرق و غرب جهان هستی از آن خدای من است، او خانه و مکانی ندارد، اینکه ما در نماز به سوی قبله می ایستیم، نشانه جهت گیری دل به سوی اوست. مهم این است که تسلیم فرمان او باشیم، او زمانی دستور داد تا سوی بیت المقدس نماز گزارم، اکنون هم او خواسته تا سوی کعبه نماز بخوانم. (۹۷)

* * *

بقره: آیه ۱۵۰ - ۱۴۶

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ آبَاءَهُمْ وَإِنَّ فَرِيقًا مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ (۱۴۶) الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ (۱۴۷) وَلِكُلِّ وِجْهَةٍ هُوَ مُوَلِّيُهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمْ اللَّهُ جَمِيعًا إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (۱۴۸) وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِنَّهُ لِلْحَقِّ مِنْ رَبِّكَ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ (۱۴۹) وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَحْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي وَلَا تَمَنَّوْا نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ (۱۵۰)

ص: ۱۷۱

این تغییر قبله، برای مسلمانان آزمایش الهی بود تا پیروان واقعی پیامبر شناخته شوند، گروهی از مسلمانان با خود می گفتند ما که سال ها به سوی بیت المقدس نماز خواندیم، آیا آن نمازها باطل بوده است؟

بار دیگر با پیامبر سخن می گویی: «ای محمد! به آنان بگو که نمازهای قبلی شما صحیح است، شما به دستور من به سوی بیت المقدس نماز می خواندید، اجر و مزد شما با من است، من با همه شما مهربان هستم».

آری، این گونه معلوم می شود مسلمان واقعی کیست، افرادی بودند که ادعا می کردند پیرو پیامبر هستند، اما وقتی کار به اینجا رسید، دچار شک و تردید شدند، حرف زدن آسان است، اینکه به حرف خود عمل کنی، مشکل است.

* * *

تو مسلمانان را امت میانه قرار دادی، امت اسلامی، امتی معتدل و میانه هستند، اسلام دین اعتدال است.

آری، به همین علت است که تو اسلام را آخرین و کامل ترین دین معرفی کرده ای، اسلام، یعنی اعتدال! مسلمان واقعی کسی است که هم به دنیا و هم به آخرت توجه دارد، هرگز برای آخرت، دنیا را فراموش نمی کند و برای دنیا، از آخرت غافل نمی شود.

مسلمان خود را در محیط بسته قرار نمی دهد، با دیگر امت ها ارتباط دارد، اما اصالت و استقلال خود را از دست نمی دهد، مسلمان هرگز خود را از دانش دیگران محروم نمی کند و خودباخته هر ندایی هم نمی شود.

باید ساعت ها درباره اعتدال اسلام فکر کرد، فکر می کنم باید اسلام را دوباره بشناسم، باید دوباره مسلمان شوم! این افراط و تفریط ها، اسلام نیست!

ص: ۱۷۲

اگر برای یهودیان و مسیحیان هزاران دلیل هم بیاوریم، آنان کعبه را قبله خود قرار نخواهند داد. اکنون از پیامبر می خواهی تا هرگز از قبله یهودیان و مسیحیان پیروی نکند.

از همه مسلمانان می خواهی در هر کجا که باشند کعبه و مسجدالحرام را قبله خود بدانند و باور کنند این تغییر قبله، نعمتی است که تو به آنان داده ای و ثمره آن استقلال از یهودیان و مسیحیان است، تو از آنان می خواهی تا از دشمنان پروایی به دل نداشته باشند.

* * *

در تورات و انجیل درباره آمدن آخرین پیامبر خود بشارت دادی و نشانه های محمد (صلی الله علیه و آله) را بیان کردی، یهودیان و مسیحیانی که در زمان پیامبر زندگی می کردند، به راحتی می توانستند حق و حقیقت را متوجه شوند، آنقدر روشن و واضح درباره محمد (صلی الله علیه و آله) سخن گفته بودی که جای هیچ شکی نبود.

آن زمان عامه مردم خواندن و نوشتن نمی دانستند، فقط دانشمندان یهود می توانستند تورات را بخوانند، همان طور که دانشمندان مسیحی انجیل را می خواندند، آنان همان طور که فرزندان خود را می شناختند، آخرین پیامبر را هم شناخته بودند، اما اشکال کار این بود که نمی خواستند حق را بپذیرند، حق را شناختند و آن را کتمان کردند، نگذاشتند که مردم عادی با حقیقت آشنا شوند، زیرا با مسلمان شدن مریدانشان، همه منافع خود را از دست می دادند، آنان برای اینکه بتوانند ریاست کنند و از ثروت مردم استفاده کنند، از قبول حق سر باز زدند و حقیقت را کتمان کردند.

اکنون تو از محمد (صلی الله علیه و آله) می خواهی تا در راه خود ثابت قدم باشد و در مقابل

ص: ۱۷۳

دشمنی های دشمنان تردید به خود راه ندهد. همه مسلمانان باید از این سخن درس بگیرند، اگر من به راه خود یقین دارم، دیگر نباید دچار شک و تردید شوم، باید تنها به تو توکل کنم و از تو یاری بخواهم.

***

اگر به زندگی انسان ها نگاه کنم، می بینم که هرکدام از آنان شیوه ای برای زندگی خود انتخاب کرده اند، اکنون می خواهی یک شیوه زندگی معرفی کنی، می خواهی من همواره در خوبی ها و زیبایی ها پیش قدم باشم، زندگی من، میدان مسابقه خوبی ها باشد! چه می دانم این شیوه زندگی چه معنای باشکوهی دارد!

از اول صبح که چشم باز می کنم، مردمی را می بینم که سرگرم جمع کردن مال دنیا هستند و زندگی خود را میدان مسابقه ای می دانند که باید همیشه بدونند تا ثروت بیشتر به دست بیاورند!

از من می خواهی از این مسابقه خارج شوم، زیرا هرچه آنان به دست بیاورند، به زودی از دست خواهند داد، هیچ کس بیش از یک کفن با خود نبرده است، مرگ در کمین من است، دیر یا زود به سراغم خواهد آمد و من باید همه ثروت خود را بگذارم و دست خالی بروم!

لحظه مرگ، خواهم فهمید که آنچه از مال دنیا برای خود اندوخته ام، ثروت واقعی نبوده است، ثروت آن چیزی است که بتوانم با خود ببرم و آن چیزی جز خوبی و نیکویی نیست، برای همین از من می خواهی همواره در مسابقه خوبی ها شرکت کنم، زندگی خود را این گونه بینم، در هر لحظه، برای کسب خوبی ها از دیگران سبقت بگیرم.

ص: ۱۷۴

در روز قیامت همه را زنده خواهی کرد، تو به هر کاری توانا هستی، من روز قیامت را باور دارم، شاید در این دنیا تمام اثرات کارهای خوب خود را نینم، اما روز قیامت بی شک اثر آن را به چشم خواهیم دید، روزی که همه از هم فرار می کنند و هیچ کس به فکر دیگری نیست، آن روز، روز نجات من خواهد بود، اگر توشه ای از کارهای خوب برای خود انداخته باشم. (۹۸)

ص: ۱۷۵

كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِنْكُمْ يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ (۱۵۱)
فَاذْكُرُونِي أَذْكَرُكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ (۱۵۲)

محمد(صلی الله علیه وآله) را برای هدایت ما فرستادی، پیامبری که همانند ما بود و برای همین می تواند الگو باشد، آری، تو پیامبر را از میان فرشتگان قرار ندادی، می خواستی او از جنس بشر باشد تا از دردها، نیازها و مسائل ما آگاه باشد.

محمد(صلی الله علیه وآله) را از میان انسان ها برگزیدی، او را فرستادی تا سخن و پیام تو را بخواند، ما را از آلودگی ها پاک کند و به سوی روشنایی ها و زیبایی ها ببرد، دانش آسمانی بیاموزد و ما را از جهالت و نادانی نجات دهد.

اکنون از ما می خواهی تا به یاد تو باشیم، تو سرچشمه همه خوبی ها هستی،

اگر همواره به یادت باشیم، زیبایی‌ها در زندگی ما رشد می‌کند، روح و جان ما نیز پاک و روشن می‌شود.

به راستی اگر ما به یاد تو باشیم، تو هم ما را یاد خواهی کرد، رحمت و مهربانی مخصوص خود را نازل خواهی کرد.

البته یاد تو تنها با زبان نیست، بلکه باید با دل و جان تو را یاد کنیم، اگر زمینه گناه برایم پیش آمد و از آن دوری کردم، این همان یادِ توست، وای به حال کسی که فقط به زبان تو را یاد می‌کند، اما هنگام گناه با اشتیاق به سوی گناه می‌دود!

* * *

از من می‌خواهی تا شکر نعمت‌هایت را به جا آورم و هرگز کفرانِ نعمت نکنم. معلوم است که شکر کردن، فقط به زبان نیست، اگر من هزار بار بگویم: «خدایا! شکر»، اما نعمت‌هایت را به طور صحیح، مصرف نکنم، شکر تو را به جا نیاورده‌ام.

باید فکر کنم، مرا برای چه آفریده‌ای؟ آیا هدف از خلقت من این بوده که خوب بخورم، خوب گردش کنم و خوب بخوابم؟

اگر من هر روز صدبار سجده شکر به جا آورم، اما سرمایه‌های وجودی خود را، فقط در راه جمع‌آوری ثروت دنیا صرف کنم، باز هم بنده شکرگزارت نیستم! باید بدانم برای چه خلق شده‌ام، نگاه من باید به آینده باشد، آینده‌ای که دیر یا زود فرا خواهد رسید، باید برای زندگی بعد از این دنیا، توشه بگیرم، این دنیا محلّ امتحان است، اینجا مزرعه آخرت است، اگر فراموش کنم که برای چه در دنیا هستم و فقط به فکر دنیای خود باشم، شکر تو را به جا

ص: ۱۷۷

بقره: آیه ۱۵۳

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ (۱۵۳)

زندگی دنیا با سختی همراه است و بندگان در گرداب این سختی ها که گرفتار می شوند، نیاز به کمک دارند، از آنان می خواهی در آن لحظات از صبر و نماز کمک بخواهند.

تو دوست داری که بندگانت در سختی ها صبر کنند و به نماز پناه ببرند و با تو سخن بگویند، نماز معراج مؤمن است. سختی های این دنیا، باعث کمال انسان می شود، می دانم هر کس را بیشتر دوست داری بلائی بیشتری برایش می فرستی، زیرا انسان در کوره بلا از ضعف ها و کاستی های خود آگاه می شود.

در اوج بلاها من می توانم از دنیا دل بکنم و به درگاہت روی آورم. اگر بلا و سختی نباشد دل من برای همیشه اسیر دنیا می شود، ارزش من کم و کمتر می شود، این بلاست که دل های ما را آسمانی می کند.

تو وعده دادی که لطف و محبت و یاری تو همواره از آن کسانی خواهد بود که صبر پیشه کنند، آری، صبر، مادر همه خوبی ها می باشد.

صبر فقط این نیست که من در سختی ها کم نیاورم، بلکه باید در برابر گناه، ایستادگی کنم، یعنی اگر زمینه گناه پیش آمد باید خویشتن داری کنم و به گناه آلوده نشوم، اگر مال حرامی به دستم رسید، از آن پرهیز کنم، وقتی ماه رمضان

فرا می رسد، در مقابل تشنگی و گرسنگیِ روزه داری صبر کنم و مطیع فرمان تو باشم، اگر صبر کنم، یاری تو هم فرا می رسد و من لطف و مهربانیت را به چشم می بینم.

***

بقره: آیه ۱۵۴

وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ (۱۵۴)

سال دوم هجری، پیامبر همراه با مسلمانان به جنگ کافران رفت، در منطقه ای به نام «بدر» جنگ آغاز شد و در این میان، چهارده نفر از مسلمانان به شهادت رسیدند.

اکنون از مسلمانان می خواهی تا بدانند شهیدان زنده اند، آنان هرگز نمرده اند، آری، هر کس در راه تو کشته شود، زنده است، آنان در جوار رحمت تو زندگی می کنند و غرق شادی و بشارت هستند.

نمی توانم معنای زندگی آنان را بفهمم، من تصور می کنم که آن ها هم مثل بقیه مردم مرده اند، اما تو می گویی آنان زنده اند.

عشق به شهادت در راه تو باعث می شود تا مسلمانان برای مبارزه با ظلم و ستم وارد میدان شوند و هرگز از کشته شدن نهراسند، شهادت، سعادت و زندگی جاودان و افتخار ابدی است، نه مرگ و نابودی! این واقعیتی است که برای خیلی ها قابل درک نیست.

بارخدا یا! از تو می خواهم شهادت در راه خودت را نصیبم کنی، آرزو دارم که در راه امام زمان خویش شهید شوم، دوست ندارم در بستر بمیرم، دوست

ص: ۱۷۹

ندارم مرگ من، مردن باشد، کاری کن که من شهید شوم و این گونه به زندگی واقعی برسم!

آری، وقتی قرار است من در مسیر پیامبران قدم بردارم باید در برابر ستمکاران قیام کنم، باید دست از بی خیالی بردارم، باید بر سر ظالمان فریاد برآورم، طبیعی است که این رفتار خطرانی را برایم در پی دارد، باید آماده باشم که سختی ها را به جان بخرم، باید از زندگی فانی دنیا چشم پوشم، دل از همسر و فرزندان خویش برگیرم.

چگونه ممکن است این اتفاق بیفتد؟ وقتی که باور کنم، شهادت، زندگی واقعی است، تو می خواهی من به این نقطه برسم، آن وقت است که هیچ چیز در دلم هراس ایجاد نمی کند.

آری، مهم نیست به هدف خود می رسم یا نه، مهم این است که من با شهادت به زندگی واقعی می رسم.

***

بقره: آیه ۱۵۷ - ۱۵۵

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ (۱۵۵) الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاغِبُونَ (۱۵۶) أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ (۱۵۷)

اکنون می خواهی مرا از قانون بزرگ خویش باخبر سازی، انسان را به این دنیا آورده ای تا به کمال برسد و برای همین کاری می کنی تا همه

ص: ۱۸۰

استعدادهایش شکوفا شود، یکی از راه های شکوفایی استعدادها، سختی ها و بلاها می باشد.

همه را به سختی مبتلا می کنی، پیامبران بزرگ خویش را هم به صحنه آزمایش می آوری و از آنان سخت ترین امتحان ها را می گیری. می دانم هیچ چیز بر تو مخفی نیست، وقتی معلمی از شاگردش امتحان می گیری، می خواهی بداند او چقدر رشد کرده است، اما تو که به همه چیز آگاهی و از همه چیز باخبر هستی، تو بدون امتحان هم می دانی بندگانت در چه سطحی از کمال هستند. امتحان گرفتن برای رفع ابهام نیست، تو از بندگان امتحان می گیری تا استعدادهای آنان شکوفا شود.

یادم نمی رود سالها پیش وقتی که به روستایی رفته بودم، کشاورزی را دیدم که مشغول کشت گندم بود. من هم هوس کشاورزی کردم، او به من مشتی گندم داد و قرار شد آن ها را بکارم.

چند هفته گذشت، بار دیگر به آن روستا رفتم، به سراغ گندم های خود رفتم، دیدم که گندم ها سبز نشده اند، اما همه گندم هایی که آن کشاورز کاشته بود، سبز شده اند، آنجا گندم زاری زیبا شده بود، رنگ سبز آن دلنوازی می کرد.

نگاهم به گندم های خودم دوخته شده بود، چرا گندم های من سبز نشده بودند؟ چه رازی در میان بود؟

نزد کشاورز رفتم تا برایم بگویند چه اتفاقی افتاده است، او گفت: تو گندم ها را درست زیر خاک قرار ندادی، گندمی که زیر خاک نباشد، جوانه نمی زند.

این سخن کشاورز مرا به فکر فرو برد، اگر می خواستم که هر گندم به هفتصد گندم تبدیل شود، باید خاک روی آن می ریختم، گندم باید تاریکی را تجربه

می کرد، این تاریکی برای او خیر و برکت بود، همه گندم هایی که زیر خاک قرار گرفتند، اکنون سبز شده اند و به زودی خوشه های زیبایی خواهند داد.

آن روز فهمیدم که بلاها و سختی های این دنیا هم برایم خیر است، اگر من در این سختی ها و بلاها قرار نگیرم، هرگز استعدادهايم شکوفا نمی شود، ترس و گرسنگی، زیان مالی، داغ عزیزان، بیماری و... همه برای این بود که من شکوفا شوم.

تو در قرآن از این راز مهم پرده برمی داری، از من می خواهی تا در سختی ها صبر پیشه کنم و بدانم که همه کارهای تو از روی حکمت است.

می خواهی وقتی مصیبتی به من می رسد و داغ عزیزی را می بینم، بی تابی نکنم بلکه چنین بگویم: **إِنَّا لِلَّهِ وَاِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ**، ما از آن خداییم و به سوی او بازمی گردیم.

تو برای آنانی که در مصیبت ها صبر می کنند، رحمت و درود خاص خود را می فرستی، این رحمت توست که باعث می شود آنان در زندگی، هرگز دچار لغزش نشوند و در اوج بلاها، زیبایی ها را ببینند و تو را ستایش کنند.

***

تو دوست داری که ما این جمله را هنگام مصیبت به زبان جاری کنیم.

آری! وقتی عزیزی را که ما به او علاقه زیادی داریم، از دنیا می رود، قلبمان می شکند، تحمل این داغ بر ما سخت می شود، در آن لحظه است که ما باید این جمله را بر زبان جاری کنیم: **إِنَّا لِلَّهِ وَاِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ**.

ما همه از آن تو هستیم، این هستی ما از خود ما نیست، تو این هستی را به ما داده ای، مرگ ما هم به دست توست، هر وقت که بخواهی روح ما را از این

دنیای خاکی به اوج آسمان ها می بری. با مرگ تولدی دوباره می یابیم و از زندان دنیا آزاد می شویم. به سوی مهربانی تو پر می کشیم و اوج می گیریم.

من بار دیگر این جمله را تکرار می کنم:

إِنَّا لِلَّهِ: ما از آن خداییم.

امام سجّاد(علیه السلام) این آیه را برای ما این گونه معنا می کند: «هستی ما، مالِ خدا است. ما از آن خدا هستیم». (۹۹)

تو مالک همه جهان هستی، ما از خود هیچ نداریم، ما را آفریده ای و مالک ما هستی.

وَإِنِّي لَأِلَيْهِ رَاجِعُونَ: ما به سوی تو بازمی گردیم.

تو مکانی نداری، بالاتر از همه مکان هایی، تو بودی که مکان را آفریدی، پس «بازگشت به سوی تو» چه معنایی دارد؟

روح از این دنیای خاکی نیست، روح ما از دنیایِ غیب است. روح ما را در آنجا آفریدی و سپس ما را به این دنیا آوردی تا امتحانمان کنی.

وقتی که مرگ فرا رسد، روح، از این دنیای خاکی به اوج آسمان ها پر می کشد. ما بار دیگر به سوی دنیایِ بالا می رویم، به سوی دنیایِ معنا پرواز می کنیم.

آن دنیا، مقام والایی دارد و هیچ کجای دیگر به شرافت آنجا نمی رسد، بازگشت به دنیایِ معنا، همانند بازگشت به سوی توست!

آری! تو در بالای آسمان ها و در عرش خود، مکان های مقدّسی را قرار داده ای. وقتی روح ما به آن مکان ها پرواز کند و اوج گیرد، همانند این است که به سوی تو آمده ایم.

***

إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَاجَّ الْمَيْتَةَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَمَّا جُنَّحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ
(۱۵۸)

برایم از صبر سخن گفتی، تو دوست داری من در سختی ها صبر کنم،

اکنون برایم نمونه ای از صبر را بیان می کنی، صبر مادری که با چشم خود دید فرزندش در آتش عطش می سوزد، او هرگز زبان به ناسپاسی نگشود، در جستجوی آب بر آمد و صبر زیبایی داشت.

تو از هاجر برایم می گویی، زمانی که شوهرش ابراهیم به امر تو او و اسماعیل را به مکه آورد، سرزمینی خشک و بی آب و علف، آنجا فقط خانه تو بود و بس!

ابراهیم، هاجر و اسماعیل را آنجا تنها گذاشت و به سوی فلسطین حرکت کرد. هاجر به دنبال او آمد و گفت: ای ابراهیم! ما را به که می سپاری؟ ابراهیم در پاسخ گفت: شما را به خدا می سپارم. هاجر گفت: به همین راضی و خشنودم. هاجر بار دیگر با ابراهیم خداحافظی کرد و نزد نوزادش اسماعیل باز گشت.

چند ساعت گذشت، آب مشک تمام شد، هوا گرم شده بود و اسماعیل از تشنگی بی تاب شد. هاجر چه باید می کرد. به سوی کوه صفا رفت، می خواست از آن بلندی به اطراف نگاهی کند، آیا می تواند کسی را بیابد؟ آیا آبی در آن اطراف یافت می شود؟ آیا هیچ کس در آنجا نبود، او نگاهی به کوه مروه کرد، به سوی آن کوه رفت، وقتی به بالای کوه رسید، به اطراف نگاهی

کرد، اما نه از آب خبری بود و نه از کسی.

آن روز هیچ کس در آن اطراف نبود. هاجر، مضطرب و نگران نوزادش بود، بار دیگر به سوی کوه صفا بازگشت، هفت بار فاصله صفا و مروه را پیمود، سرانجام به سوی نوزادش بازگشت، دید که از زیر پای اسماعیل چشمه آب گوارایی جوشیده است. به سوی چشمه آب رفت، این همان آب زمزم است که تقریباً چهار هزار سال است حاجیان از آن می نوشند و سیراب می شوند.

و تو به احترام هاجر بر همه واجب کردی تا وقتی به سفر حج می روند هفت بار مانند هاجر فاصله کوه صفا و کوه مروه را بپیمایند.

سال ها گذشت و مردم آیین یکتاپرستی را فراموش کردند، آنان بالای هر کدام از کوه صفا و مروه، بُت بزرگی قرار دادند و وقتی به صفا و مروه می رسیدند به آن دو بُت دست می کشیدند، محمد(صلی الله علیه و آله) را به پیامبری مبعوث کردی، بعضی از مسلمانان می خواستند از سعی صفا و مروه چشم پوشی کنند، زیرا آن را عمل درستی نمی دانستند، تو این آیه را نازل کردی و فهماندی که سعی صفا و مروه از نشانه های حج است، هیچ کس نباید به علت کار بُت پرستان، از سعی صفا و مروه چشم پوشی کند. مسلمانان باید وظیفه خود را انجام دهند، تو به زودی به محمد(صلی الله علیه و آله) قدرت فتح مکه را می دهی تا این شهر را از وجود همه بُت ها پاک کند، اما تا آن زمان باید صبر کرد.

تو دوست داری بندگانت اهل صبر باشند، از تندروی پرهیز کنند و تسلیم امر تو باشند که یاری تو بسیار نزدیک است.

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ (۱۵۹) إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَبَيَّنُّوا فَأُولَٰئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ (۱۶۰) إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارًا أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ (۱۶۱) خَالِدِينَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ (۱۶۲)

تو دوست داری که همه انسان ها به راه راست هدایت شوند و با حق و حقیقت آشنا شوند، این حق همه است که از زیبایی ها و خوبی های تو بشنوند و تو را دوست بدانند.

سعادت انسان در این است که محبت تو را به دل داشته باشد و به گونه ای

زندگی کند که تو از او خواسته ای. پیام ابراهیم (علیه السلام) و پیامبران، یکتاپرستی بود، اما به راستی چه کسانی این پیام را به مردم خواهند رسانید؟

اینجاست که به نقش دانشمندان در رساندن این پیام به توده مردم تأکید می کنی، آری، وظیفه دانشمندان بسیار سنگین است، آنان باید سختی های زیادی را تحمل کنند و با جهالت مردم مبارزه کنند و باعث رشد و کمال آنان شوند. این رسالت بزرگ آنان است.

روزی که دانشمندان گرفتار دنیاپرستی و پیروی از هوس ها شوند و رسالت خود را فراموش کنند و دین را دکان دنیای خود قرار دهند، آن روز دیگر حقیقت دین به مردم نخواهد رسید.

می دانی عده ای از دانشمندان حقیقت را کتمان خواهند نمود، برای همین چنین سخن می گویی: «ای کسانی که سخنان مرا کتمان می کنید، بدانید که از رحمت من دور هستید و گرفتار لعنت من خواهید شد. همه مؤمنان هم شما را لعنت خواهند نمود».

البته راه را بر آنان نمی بندی و آنان را از رحمت خود ناامید نمی کنی، اگر توبه کنند و با زبان و قلم خود به بیان حقیقت پردازند و گذشته را جبران کنند، رحمت خود را بر آنان نازل می کنی که تو بسیار مهربان هستی.

کسانی که تا لحظه مرگ بر راه باطل اصرار بورزند و به حق و حقیقت کفر بورزند، لعنت تو و فرشتگان و مردم بر آنان خواهد بود. آنان گرفتار عذاب سختی خواهند شد، عذابی که همیشگی است و دیگر فرصتی ندارند.

***

سخن تو را باید آویزه گوش خود کنم، اگر بر من منت نهادی و بهره ای از

علم و دانش به من دادی، باید شکرگزار باشم و دیگران را از آن بهره مند سازم.

باید بدانم که اگر کسی نزد من آمد و سؤالی کرد که جواب آن را می دانم، وظیفه دارم جواب بدهم، اگر بهانه بیاورم که وقت ندارم و از پاسخ دادن خودداری کنم، لعنت تو را برای خود خریده ام.

آری، این خیال باطلی است که این آیه فقط برای دانشمندان است، اگر من فقط جواب یک مسأله را بدانم و یکی از بندگان تو از من راهنمایی بخواهد، وظیفه دارم پاسخ او را بدهم و اگر بی دلیل، از پاسخ دادن خودداری کنم، حقیقت را کتمان کرده ام. (۱۰۰)

* * *

بقره: آیه ۱۶۴ - ۱۶۳

وَالْهَيْكُمُ إِلَهُ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ (۱۶۳) إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَع النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَّاءٍ فَأَخْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعِيدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَضْرِيحِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ (۱۶۴)

تو برای هدایت بشر، قرآن را فرستادی. در قرآن، آیه ها و نشانه هایی برای هدایت انسان است، تو دوست داری که انسان زندگی هدفمندی داشته باشد، راه ابراهیم (علیه السلام) را ادامه بدهد، از بُت ها بیزاری جوید و فقط در مقابل تو سر تعظیم فرود آورد.

آری، تو با مردم سخن گفتی و گروهی که سخن تو را کتمان می کنند و کفر

میورزند، گناه آنان بسیار بزرگ است، آنان آیه های تو را از مردم مخفی می کنند، اما نمی دانند که آیه های تو فقط قرآن نیست، در کتاب طبیعت، هزاران آیه و نشانه وجود دارد، کافی است که انسان چشم باز کند و به این آیه ها دقت کند، هر کس که با فطرت پاک خود به آسمان ها و زمین بنگرد، هدفمندی جهان هستی را متوجه می شود و می فهمد که این جهان خالق دانا و توانا دارد، خدایی یگانه و مهربان!

اکنون هفت آیه از کتاب طبیعت را برایم بازگو می کنی: آسمان ها و زمین، روز و شب، کشتی ها، باران، حیوانات، بادهای ابرها.

به راستی اگر در این هفت نشانه با دقت فکر کنم، به خوبی می توانم درس توحید را فرا گیرم:

زمین و منظومه شمسی در کهکشان راه شیری قرار دارند، اگر بخواهیم ستارگان این کهکشان را شمارش کنیم و در هر ثانیه یک ستاره را بشماریم، ما نیاز به سه هزار سال عمر داریم تا بتوانیم همه ستارگان این کهکشان را شمارش کنیم. اگر امروز، یک پیام رادیویی را از زمین به مرکز کهکشان ارسال کنیم، سی هزار سال طول می کشد تا این پیام به آنجا برسد. طول کهکشان ما صد هزار سال نوری است. کهکشان راه شیری با سرعت ۲۸۸ کیلومتر در ثانیه در حال حرکت است.

در آسمان، صد میلیون کهکشان قرار دارد که هر کدام از آنان حداقل صد میلیارد ستاره دارند. همه این کهکشان ها در حال حرکت هستند.

کره زمین به صورت منظم به دور خود می چرخد و از این چرخش، شب و روز پدید می آید تا هم آب و هوای زمین معتدل بماند و هم شب مایه آرامش

بشر باشد و روز هم فرصتی برای کار و تلاش.

حرکت کشتی‌ها در دریاها یکی از نعمت‌های توست، بیشترِ نقل و انتقال کالاها به وسیله کشتی صورت می‌گیرد، امروزه کشتی‌ها بیش از هفتاد درصد انتقال کالا را انجام می‌دهند و به این وسیله بشر می‌تواند نیازهای خود را از هر جای دنیا تهیه کند.

باران، مایه حیات و دوام زندگی همه موجودات است، جنگل‌های انبوه، کشتزارهای زیبا، همه به برکت باران در زمین به وجود آمده‌اند.

حیوانات مختلفی که روی زمین زندگی می‌کنند، قسمتی از غذای بشر از گوشت آنان تأمین می‌شود و فایده‌های دیگری هم از آنان به بشر می‌رسد.

این بادها هستند که ابرها را در آسمان جابه‌جا می‌کنند و مطلوب شدن هوا را در پی دارند. این ابرها هستند که باعث بارش باران می‌شوند و این گونه مناطق تشنه را از آب سیراب می‌سازند.

آری، شناخت طبیعت، یکی از راه‌های شناخت توست، از ما می‌خواهی تا به طبیعت نگاه کنیم و از نظم و هماهنگی آن به وجودت پی ببریم، زیرا این نظم در طبیعت، دلیل آن است که این جهان خالق‌ی توانا دارد.

این نشانه‌ها برای کسی که اندیشه خود را به کار گیرد، راهی است برای شناخت تو، افسوس که بسیاری از مردم به سادگی از این نشانه‌ها می‌گذرند و هرگز به آن‌ها نمی‌اندیشند!

***

بقره: آیه ۱۶۷ - ۱۶۵

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَادًا

ص: ۱۹۰

يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ يَرُونَ الْعَذَابَ أَنَّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا وَأَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ (۱۶۵) إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا وَرَأَوْا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ (۱۶۶) وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ أَنَّنَا كَرِهَ فَنَتَّبِعَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّأُوا مِنَّا كَذَلِكَ يُرِيهِمُ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ (۱۶۷)

اگر انسان به نشانه های طبیعت خوب نگاه کند، به شناخت تو می رسد و نظام آفرینش را هدفمند می یابد و تلاش می کند تا زندگی رنگ و بوی حقیقت به خود بگیرد.

اما گروهی از مردم به جای پرستش تو به پرستش بُت ها می پردازند، گروهی به جای آن که تو را پروردگار خود بدانند، در مقابل صاحبان قدرت سر تعظیم فرود می آورند، مطیع چشم و گوش بسته آنان می شوند و صاحبان زر و زور و تزویر را آن چنان دوست می دارند که باید تو را این گونه دوست داشت. دل انسان حرم توست، در دل باید بالاترین محبت ها که همانا محبت توست خانه کند، اما گروهی بت پرست و مُرادپرست می شوند.

آنان فراموش می کنند که همه چیز غیر از تو روزی نابود می شود، به زودی همه بُت ها و مرادها از بین خواهند رفت.

آری، تو انسان را به گونه ای آفریده ای که همیشه در جستجوی کمال و زیبایی باشد، دل آدمی اگر به محبت تو برسد، آرام می شود زیرا همه زیبایی ها و کمال ها از آن توست و تو هرگز نابود نمی شوی.

وقتی انسان دلباخته چیزی می شود که پایان دارد، درست است که ابتدا بسیار

خوشحال می شود، از این دلبستگی لذت می برد، آن چیز، بت او می شود و همه فضای قلب او را پر می کند، اما وقتی آن بت از بین می رود، دل آدمی هم از بین می رود.

وقتی انسان با چشم خود ببیند که بت و آرمان او نابود می شود، خودش هم نابود می شود، آن روز می فهمد باید دلباخته کسی می شد که هرگز پایانی نداشت.

اهل ایمان تو را بیش از همه دوست دارند، این محبت ریشه در فطرت آنان دارد، این محبتی است که از روی عقل و علم و آگاهی است و برای همین هرگز سرد و خاموش نمی شود، اما عشق به بت ها و مرادها ریشه در جهل و خرافه و خیال دارد و به زودی این عشق سرد و خاموش خواهد شد.

* * *

روز قیامت که فرا رسد پرده های تعصب، غرور و جهل از جلوی دیدگان همه کنار می رود، همه به قدرت تو پی می برند و با تمام وجود قدرتت را حس می کنند، آن روز، روز سختی برای کسانی خواهد بود که به جای دوستی تو، دوستی دیگران را در دل داشته اند.

آن روز می فهمند چقدر اشتباه کرده اند که به غیر تو دل بسته اند و از شدت بیچارگی دست به دامن بت ها و رهبران خود می شوند، ولی بت ها و رهبرانشان از آنان بیزار می جویند، آن وقت است که آن مردم بیچاره دستشان از همه جا کوتاه و همه پیوندهای آنان بریده می شود.

آن روز پیروان گمراه وقتی بیوفایی بت ها و رهبران خود را می بینند، پشیمان می شوند ولی دیگر کار از کار گذشته است. سرمایه های وجودی

خود را در راه رهبران گمراه خود صرف نموده اند، دین خود را به دنیا فروخته اند، حسرت بزرگی به دل دارند و با خود چنین می گویند: «ای کاش ما بار دیگر به دنیا باز می گشتیم و از رهبران خود بیزاری می جستیم، اگر ما دوباره به دنیا باز می گشتیم هرگز از آنان پیروی نمی کردیم»، امّا این حسرت هیچ فایده ای ندارد، آن روز هرگز راهی برای بازگشت به دنیا نیست، روز قیامت روزی است که هر کس سزای عمل خویش را می بیند و دیگر جایی برای جبران گذشته ها نیست.

* * *

باید به هوش باشم، رهبر من کیست؟ مراد من کیست؟ عشق و محبت چه کسی را به دل دارم؟ اگر به دنبال رهبری باشم که مرا از او نهی کرده ای، باید بدانم که من پلی شده ام تا او به قدرت، هوس ها و آرزوهای خود برسد و در روز قیامت مرا رها خواهد کرد و از من بیزاری خواهد جست و تنها حسرت برای من می ماند و بس!

باید از رهبران طاغوتی دل برکنم و به سوی رهبران آسمانی بروم، آری، تو برایم رهبران آسمانی برگزیدی، پیامبر و جانشینان پاک او، همان رهبران آسمانی هستند که دوست داری از آنان پیروی کنم، امروز هم، مهدی (علیه السلام) حجت تو روی زمین است، از من می خواهی تا عشق و محبت او را به دل داشته باشم.

محبت به امام زمان، محبت به توست. از من خواسته ای تا فقط ولایت او را بپذیرم و پیرو او باشم. اگر به سوی او بروم به هدایت، رهنمون می شوم و سعادت دنیا و آخرت را از آن خود می کنم.

ص: ۱۹۳

امام زمان، نور تو در آسمان ها و زمین است، او مایه هدایت همه است، رهبری است که همه را به سوی تو راهنمایی می کند، اگر راهنمایی او نباشد، هیچ کس نمی تواند به سعادت و رستگاری برسد.

هر کس می خواهد به سمت تو بیاید، باید به سوی امام زمان رو کند، فقط از راه او می توان به تو رسید. هر کس با او بیگانه باشد، هرگز به مقصد نخواهد رسید. (۱۰۱)

تو به من یاد داده ای که در نماز بگویم: (اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ)، راه مهدی (علیه السلام) همان راه هدایت است، اگر مهدی (علیه السلام) را دوست دارم، چون تو مرا به محبت او امر کرده ای، از من خواسته ای از طاغوت ها بیزاری بجویم و حجت تو را دوست بدارم، همه دین، دوستی دوستان تو و دشمنی با دشمنان توست، من باید از طاغوت های زمان خود بیزاری بجویم و عشق مهدی (علیه السلام) را در دل جای دهم، این تنها راه سعادت و رستگاری است، مهدی (علیه السلام) را دوست دارم چون او را از همه پلیدی ها و زشتی ها پاک کرده ای، عشق به او، عشق به همه خوبی ها و زیبایی ها می باشد، فقط اوست که مرا به سوی تو رهنمون می کند. (۱۰۲)

* * *

بقره: آیه ۱۶۹ - ۱۶۸

يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ (۱۶۸) إِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ (۱۶۹)

سخن از پیروی انسان از رهبران گمراه بود، آنان برای پیروان خود،

ص: ۱۹۴

معیارهای حلال و حرام را معرّفی کرده اند، پیروان آنان از دستورهایشان اطاعت می کنند، اکنون از من می خواهی تا قانون تو را بپذیرم، تو نعمت های خود را برای همه حلال کردی و هیچ کس حق ندارد آنچه را که تو برای بندگان خود حلال کردی، حرام اعلام کند، باید از قانون تو پیروی کنم و از وسوسه های شیطان دوری کنم که او دشمن سعادت من است.

آری، این شیطان است که انسان را وسوسه می کند تا به سمت بدی ها و زشتی ها برود. دوست دارد که همه به گناه آلوده شوند و کاری می کند که مردم به دنبال خرافات و دروغ پردازی بروند و از حقیقت دور شوند.

* * *

بقره: آیه ۱۷۰

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوْلُو كَانُوا آبَاؤُهُمْ لَّا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ (۱۷۰)

رهبران گمراه دوست دارند که پیروانشان چشم و گوش بسته از آنان پیروی کنند، آنان پیروان خود را خام می کنند و فرصت تفکر و اندیشه را از آنان می گیرند. آن رهبران به پیروان خود یاد داده اند که اگر کسی پرسید این چه عقیده ای است که شما دارید، آنان در جواب بگویند: پدران و گذشتگان ما این عقیده را داشته اند و ما از سنت و دین آنان پیروی می کنیم!

زمانی که مردم بُت ها را می پرستیدند، تو محمد(صلی الله علیه وآله) را برای هدایت آنان فرستادی، وقتی محمد(صلی الله علیه وآله) از آنان پرسید: چرا به جای خدای یگانه این بُت ها را پرستش می کنید؟ رهبران مکه که از بُت پرستی مردم منافع زیادی نصیبشان

ص: ۱۹۵

می شد به مردم یاد داده بودند که در جواب محمد (صلی الله علیه و آله) بگویند: «پدران ما همه بت پرست بودند، ما از دین آنان پیروی می کنیم».

به راستی اگر پدران آنان اهل فکر و اهل هدایت نبودند، باز هم باید از آنان پیروی کنند!

در اینجا برای پذیرش فرهنگ گذشتگان، یک معیار بیان می کنی و آن، بررسی عاقلانه است. اگر پدرانمان بر چیزی اعتقاد داشتند که آن را بر اساس عقل یافتیم، ما نیز آن را می پذیریم، اگر دیدیم عقل آن را تأیید نمی کند، باید از آن دست برداریم.

این درس بزرگی است که تو به انسان ها می دهی تا به هوش باشند و از تقلید کورکورانه گذشتگان دست بردارند و به سوی عقل گرایی گام بردارند.

* * *

بقره: آیه ۱۷۱

وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءً وَنِدَاءً صُمُّ بُكُمْ عُمَىٰ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ (۱۷۱)

گروهی از انسان ها به جای پرستش تو، خدایان دروغین را می پرستند، آنان هرگز به ندای اهل ایمان گوش نمی دهند و به کار خود مشغول هستند.

اکنون می خواهی حال آن گمراهان را در قالب مثال برایم بیان کنی: گله گوسفندی به چراگاه سرسبزی رسیده است و به خوردن علف های تازه مشغول است، در این میان، گرگی به کمین می نشیند تا در اولین فرصت به گوسفندان حمله کند. اگر کسی از راه برسد و بخواهد گوسفندان را از خطر باخبر سازد، چه کار باید بکند؟ او هر چه فریاد برآورد که ای گوسفندان!

ص: ۱۹۶

گرگ در کمین شماست، گوسفندان معنای آن را نمی فهمند و متوجه خطر نمی شوند.

مَثَل آنانی که کفر میورزند و از قبول حَقّ و حقیقت سر باز می زنند، مانند آن گوسفندان می باشد، بلکه آنان از گوسفندان بدتر می باشند، زیرا گوسفندان حداقل سر و صدا را متوجه می شوند، اما این کافران به جایی می رسند که کور و کر و لال می شوند، اصلاً هیچ صدای حَقّی را نمی شنوند.

آری، انسان در اثر کفر به جایی می رسد که دیگر امیدی به هدایت او نیست. (۱۰۳)

ص: ۱۹۷

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ (۱۷۲) إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالْدَّمَ وَلَحْمَ الْخَيْزِيرِ وَمَا أُهْلَ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ فَمَن اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ (۱۷۳)

انسان را خلق کردی و روزی پاکیزه به او دادی و دستور می دهی تا غذای پاک مصرف کند و شکر تو را به جا آورد.

ما می توانیم همه غذاهای پاک را مصرف کنیم، البته باید از گوشت مردار و خون و گوشت خوک پرهیز کنیم. همچنین باید از خوردن گوشت حیوانی که هنگام ذبح آن، نام غیر تو بر آن برده شده است، دوری کنیم.

تو دوست داری که انسان به بهداشت غذای خود توجه کند، زیرا غذایی که پاکیزه نباشد زیان جسمی و آثار بد اخلاقی دارد. خوردن گوشت مردار برای

سلامتی انسان مضر است، مردار معمولاً کانون انواع میکروب‌ها می‌باشد، خون خواری هم باعث می‌شود خلق و خوی انسان تغییر کند و دلش سیاه شود، خوک هم سمبل بی‌غیرتی در امور جنسی است، اما راز حرام بودن گوشت حیوانی که نام غیر تو بر آن برده شده چیست؟ می‌خواهی هیچ‌کاری رنگ و بوی بُت پرستی نداشته باشد، می‌خواهی همه کارها بر مدار یکتاپرستی باشد تا بتوانیم به کمال و سعادت برسیم، اگر هنگام ذبح حیوانی نام بُت‌ها برده شود، فرهنگ شرک و کفر باقی می‌ماند.

تو دین اسلام را کامل‌ترین دین‌ها قرار دادی و در آن، راه و روش زندگی انسان را معین کردی، خوشا به حال کسی که به این قوانین احترام می‌گذارد و می‌داند این قوانین به نفع خود اوست.

ممکن است کسی در جایی گرفتار شود که هیچ غذایی یافت نشود و او به علت گرسنگی در خطر مرگ باشد، در این صورت به او اجازه داده‌ای که به مقدار ضرورت، از غذای حرام مثل مردار بخورد. آری، حفظ جان واجب است، در این شرایط، خوردن غذای حرام، حلال است. دین اسلام، دین کاملی است، در هیچ مرحله، بن بست ندارد، هر تکلیفی در هنگام اضطرار، از مسلمان برداشته می‌شود. (۱۰۴)

***

بقره: آیه ۱۷۶ - ۱۷۴

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتَرُونَ بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ (۱۷۴) أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الضَّلَالَهَ بِالْهُدَى وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى

ص: ۱۹۹

النَّارِ (۱۷۵) ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ نَزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِي الْكِتَابِ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ (۱۷۶)

درباره بهداشت غذای جسم برایم سخن گفتمی، امّا روح انسان هم نیاز به غذا دارد و تو برای روح بشر، سخنان خود را بر پیامبران نازل نمودی، سخنانی که مایه سعادت و رستگاری بشر می شود.

به راستی چه کسانی باید سخن و پیام تو را به توده مردم برسانند؟ گروهی که تو به آنان علم و دانش دادی و می توانند کتاب تو را بخوانند و مردم را با حقیقت آشنا کنند، امّا متأسفانه گروهی از این دانشمندان فریب شیطان را می خورند و همه حقیقت را به مردم نمی گویند، آنان فقط قسمتی از حقیقت را بیان می کنند و قسمت دیگر آن را کتمان می کنند. این خطر بزرگی برای توده مردم است.

در اینجا است که به دانشمندان هشدار می دهی تا بدانند که در مقابل آگاهی مردم مسئول می باشند، مبادا آنان به سرنوشت دانشمندان یهود گرفتار شوند. وقتی محمّد (صلی الله علیه و آله) را به پیامبری مبعوث کردی، دانشمندان یهود که در مدینه بودند، یقین پیدا کردند که محمّد (صلی الله علیه و آله) همان پیامبری است که بشارت آمدنش در تورات بیان شده است، امّا این حقیقت را کتمان کردند، آنان با این کار چند سالی ریاست بیشتری کردند و ثروت و پول بیشتری کسب نمودند. این هدیه ها و غذاهای چرب و نرمی که آنان می خوردند، چیزی جز آتش جهنّم نبود، تو در روز قیامت هرگز به آنان نظر رحمت نمی کنی و گناه آنان را نمی بخشی و به عذاب دردناک گرفتارشان می سازی، زیرا آنان باعث گمراهی

گروه زیادی شدند.

این هشدار برای همه دانشمندان است، اگر آنان دین خود را به دنیا بفروشند و برای کسب قدرت و ثروت، حقیقت را کتمان کنند، سرنوشت سختی در انتظارشان خواهد بود.

وای به حال این دانشمندان بی تقوا که بخشش و مهربانی تو را فروختند و غضب و عذاب را برای خود خریدند، وای به حال آنان که هدایت را فروختند و گمراهی را خریدند، وای به حال آنان که آخرت را فروختند و دنیا را خریدند، آنانی که در حق مردم و نسل های آینده خیانت کردند.

به راستی چه چیزی آنان را در مقابل عذاب همیشگی شکبیا نمود؟ آنان چگونه جرأت کردند برای خوشی چند روزه دنیا، آتش همیشگی جهنم را از آن خود کنند؟

آری، تو کتاب آسمانی خود را با دلیل های روشن برای مردم فرستادی تا شبهه و ابهامی باقی نماند، افسوس که این دانشمندان بی تقوا برای حفظ منافع خود، دست به تحریف حقیقت می زنند و موجب اختلاف می شوند! دین تو بسیار واضح و روشن است و هیچ ابهامی در آن نیست، اما این دانشمندان گمراه هستند که در دین اختلاف ایجاد می کنند، آنان آب را گل آلود می کنند تا از آن ماهی بگیرند!

تو به آنان وعده عذاب دردناک جهنم را می دهی و خبر می دهی که خود آنان در اختلاف بزرگی خواهند بود.

***

ص: ۲۰۱

لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ (۱۷۷)

سخن از دانشمندان گمراه به میان آمد، کسانی که دین تو را دکان دنیای خود می کنند، آن ها همواره گرفتار ظاهرینی می شوند و هدف اصلی دین را فراموش می کنند، اکنون به آنان هشدار می دهی که بیشتر به هدف دین توجه کنند، هدف دین همان اصول نیکی و نیکوکاری است.

پانزده سال مسلمانان به سوی بیت المقدس نماز می خواندند، بعد از آن تو از محمد (صلی الله علیه وآله) خواستی تا به سوی کعبه نماز بخواند، وقتی این خبر به دانشمندان یهود رسید سر و صدای زیادی به راه انداختند و زبان به اعتراض گشودند که چرا قبله مسلمانان تغییر کرده است؟

اکنون می گویی که خوبی و نیکی در این نیست که هنگام نماز، به کدام سو رو کنید، اگر شما به دنبال خوبی ها و نیکی ها هستید، به دنبال این موارد باشید:

۱ - ایمان به خدا، قیامت، فرشتگان، کتاب آسمانی و پیامبران.

۲ - ایثار با کمک کردن به خویشاوندان، یتیمان، فقیران، در راه ماندگان و بیچارگان.

۳ - برپاداشتن نماز.

۴ - پرداخت زکات.

آری، تو همه خوبی ها را در اینجا ذکر می کنی، هدف دین در این شش مورد، خلاصه می شود، تو ایمان و نماز را در کنار همکاری اجتماعی ذکر می کنی تا اهل ایمان بدانند که باید به همه چیز توجه داشته باشند.

برای همین پیامبر فرمود: «هر کس به این آیه عمل کند، ایمانش کامل است». (۱۰۵)

باید از این سخن تو درس بگیریم، نباید ظاهربین باشیم، باید به هدف اساسی دین توجه کنیم، نباید دین را امری فردی بدانم که فقط به ارتباط من و تو می پردازد، من وقتی مسلمان واقعی هستم که هم نماز بخوانم، هم در متن جامعه باشم و با اشتیاق به دیگران کمک کنم، اگر به کسی قول می دهم، به آن وفا کنم، اگر ثروت زیادی داشتم، حتماً زکات آن را پرداخت کنم.

تو دوست نداری که من در جستجوی معنویت و کمال به کنج عزلت پناه ببرم بلکه باید در متن جامعه حضور پیدا کنم و نسبت به دیگران احساس مسئولیت داشته باشم.

* * *

بقره: آیه ۱۷۹ - ۱۷۸

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلَى الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأُنثَى بِالْأُنثَى فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتَّبِعْ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ فَمَنِ اعْتَدَى بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ (۱۷۸) وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ (۱۷۹)

وقتی دین مسیحیت را بررسی می‌کنم، می‌بینم که این دین بیشتر به ارتباط انسان با تو پرداخته است و کمتر به «شریعت» و «فقه» می‌پردازد.

شریعت، همان راه و رسم زندگی فردی و اجتماعی است، مسیحیت برنامه‌ای برای زندگی فردی و اجتماعی انسان ندارد. دین اسلام را کامل‌ترین دین‌ها قرار دادی، این دین، برای همه زندگی من برنامه دارد، این همان فقه اسلامی است که برای تولد، ازدواج، خواب، خوراک، پوشاک من برنامه دارد، یک مسلمان در چهارچوب این برنامه زندگی می‌کند و این برنامه به او، هویت اسلامی می‌دهد، چیزی که مسیحیت از آن محروم است. اسلام برای ارتباط بین انسان‌ها هم برنامه دقیقی دارد. جالب است افرادی که از مسیحیت به اسلام رو می‌آورند، بیشتر مجذوب این برنامه زندگی اسلامی می‌شوند.

* * *

تو انسان را آزاد آفریدی، راه خوب و بد را به او نشان دادی، پیامبران را برای هدایت او فرستادی، ندای وجدان و فطرت را درون او قرار دادی تا از زشتی‌ها برحذرش دارد. در این میان عده‌ای ستمکار با اختیار، زشتی‌ها را انتخاب می‌کنند و به دیگران ظلم و ستم می‌کنند و گاه فرد مظلومی را می‌کشند.

اکنون می‌خواهی قانون قصاص را بیان کنی، اگر انسانی دست به قتل انسان دیگری زد، باید مجازات شود، البته شرط این مجازات این است که این قتل از روی عمد و آگاهی باشد، اگر یک نفر در هنگام رانندگی به صورت غیر عمدی به یک نفر برخورد کند و منجر به فوت شود، فقط باید خون بها بدهد، زیرا عمداً این کار را نکرده است.

ص: ۲۰۴

سخن در این است که اگر کسی از روی آگاهی و با عمد شخصی را بکشد، باید کشته شود، این همان قانون قصاص است.

اجرای این قانون مانع می شود که قتل و جنایت در جامعه زیاد بشود، تو خواسته ای تا از جان انسان دفاع کنی. قصاص را برای حفظ حیات و زندگی اجتماعی معرفی می کنی. قصاص یک برخورد و انتقام شخصی نیست، بلکه تأمین کننده امنیت اجتماعی است. اگر در جامعه متجاوز قصاص نشود، عدالت و امنیت از بین می رود.

اگر به بهانه های مختلف از اجرای این قانون سرپیچی کنیم، جامعه دیگر روی آرامش و امنیت را نخواهد دید.

امروزه می بینیم در بعضی کشورها از قصاص قاتل خودداری می کنند و فقط به زندانی کردن اکتفا می کنند، متأسفانه در این کشورها آمار قتل و جنایت رو به فزونی نهاده است.

البته تو سه راه حلّ برای بازماندگان مقتول ارائه می دهی:

۱ - بدون دریافت خون بها، قاتل را ببخشند.

۲ - خون بها دریافت کنند که در این صورت قاتل قصاص نمی شود.

۳ - قاتل را قصاص کنند.

این دستور عادلانه، باعث اجرای عدالت می شود و از خونریزی ها جلوگیری می کند، زیرا گاهی پیش آمده است که با کشته شدن یک نفر، خویشاوندان آن مقتول، برای انتقام گیری دست به کشتن چندین نفر می زدند، اما قانون تو، بر عدالت تأکید دارد، خویشاوندان مقتول فقط حقّ دارند یک نفر را مجازات کنند، آن هم شخصی که ثابت شده قاتل است. از طرف دیگر

راه عفو و بخشش را نمی بندی. نکته مهم این است که این قانون، احترام خون انسان را کاهش نمی دهد و قاتلان را جسور نمی سازد.

آری، این قانونی است که آن را برای نظم جامعه وضع کرده ای، ممکن است برای عده ای، قصاص در نگاه اول ظالمانه باشد. اگر قدری فکر کنند می فهمند که این قانون، رمز حیات و بقای جامعه سالم است.

* * *

۱- اگر مردی به دست یک مرد کشته شود، مرد قاتل را می توان قصاص کرد.

۲- اگر مردی به دست زنی کشته شود، زن قاتل را می توان قصاص نمود.

۲- اگر زنی به دست مردی کشته شود، آیا می توان مرد قاتل را قصاص کرد؟

در این صورت باید بازماندگان آن زنی که کشته شده است، نصف پول خون بهای مرد را به خانواده مرد پرداخت کنند، در این صورت آن ها می توانند آن مرد قاتل را قصاص کنند.

این قانون توست، اما آیا این قانون معنایش این است که خون زن کم رنگ تر از خون مرد است؟

خیر. از آنجا که مرد نقش بیشتری در تأمین اقتصاد خانواده دارد و مخارج خانواده به عهده اوست، طبیعی است که فقدان مرد برای خانواده، ضرر مالی بیشتری دارد، برای همین خون بهای مرد بیشتر از زن است تا به این وسیله مقاداری از اثرات سوء فقدان مرد برای افراد خانواده اش جبران شود. البته برخی زنان نیز نان آور خانواده خود می باشند، اما قانون بر اساس وضعیت کلی جامعه در کل تاریخ بشر است.

* * *

كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدُكُمْ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةَ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ (۱۸۰) فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَإِنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (۱۸۱) فَمَنْ خَافَ مِنْ مَوْصٍ جَنَفًا أَوْ إِثْمًا فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (۱۸۲)

از من می خواهی تا به یاد مرگ باشم، باور کنم که دیر یا زود باید از این دنیا دل برکنم، این دنیا منزل گاهی است که مدتی کوتاه در آن اقامت دارم و سپس به سوی آخرت می روم.

یکی از دستورات تو این است که وصیت نامه بنویسم و با این کار آمادگی خود را برای سفر آخرت بیشتر نمایم.

نباید مسلمان شب بخوابد در حالی که وصیت نامه اش را ننوشته است! (۱۰۶)

اکنون فکر می کنم که در وصیت نامه خود چه چیزی را باید بنویسم؟

اگر نماز یا روزه قضایی دارم، باید آن را بنویسم. اگر به کسی بدهکار هستم، باید آن را بنویسم تا اگر قبل از مرگ نتوانستم آن را پرداخت کنم، بازماندگانم برای پرداخت آن اقدام کنند.

همچنین می توانم یک سوم دارایی خود را در راه خیر وصیت کنم، می توانم برای پدر، مادر و خویشان خود سهمی را در نظر بگیرم، آری، کار خیر بهتر است اول برای نزدیکانم باشد، کار خیر هرچیز می تواند باشد، کمک به ساختن مسجد، مدرسه، بیمارستان و...

تو اکنون به دیگران هشدار می دهی که اگر مسلمانی وصیتی کرد، بعد از مرگ

او هرگز وصیت او را تغییر ندهند که این خیانت است و گناه بزرگی است.

در موارد زیر می توان وصیت نامه را تغییر داد:

۱- اگر به چیزی وصیت شود که گناه و معصیت است.

۲- اگر وصیت به گونه ای است که در حق بازماندگان ظلمی شده است و عمل به آن وصیت باعث درگیری و فساد شود.

آری، در این موارد می توان وصیت را تغییر داد، در اسلام بن بست وجود ندارد و چون مسیر همه اعمال برای رسیدن به تقواست، می توان براساس تقوا موارد ضد تقوا را اصلاح کرد.

***

بقره: آیه ۱۸۴ - ۱۸۳

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ (۱۸۳) أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (۱۸۴)

بر مسلمانان روزه را واجب کردی، آنان باید در ماه رمضان از سپیده دم تا غروب آفتاب از خوردن و آشامیدن و برخی اعمال دیگر خودداری کنند. البته در ادیان دیگر هم این دستور وجود دارد و چیز تازه ای نیست.

روزه تمرین تقوا و خویشتن داری است. وقتی از آب و غذا و همسر خود دوری کنم، راحت تر می توانم خود را نسبت به مال و ناموس دیگران کنترل کنم. اگر من طعم گرسنگی را چشیدم، با درد گرسنگان و بیچارگان آشنا

ص: ۲۰۸

می شوم و سعی می کنم به آنان کمک کنم.

اگر ماه رمضان بیمار باشم، نباید روزه بگیرم، باید صبر کنم وقتی بیماری من برطرف شد، قضای آن را بگیرم و به تعداد روزهایی که روزه آن را نگرفته ام، روزه قضایی بگیرم.

آری، تو روزه گرفتن را برای کسی که روزه برایش ضرر دارد، منع کرده ای، پس اگر می دانم واقعاً روزه برای من، ضرر دارد نباید روزه بگیرم، مهم اطاعت از فرمان توست.

همچنین اگر در ماه رمضان مسافرت باشم، وقتی به وطن بازگشتم، باید روزه خود را قضا کنم.

افرادی که اصلاً توانایی گرفتن روزه را ندارند (همانند سالمندان)، آنان از روزه گرفتن معاف هستند و قضای روزه ها هم بر آنان لازم نیست، آنان باید برای هر روز ماه رمضان، یک وعده غذا به فقیر بدهند، البته اگر بتوانند غذای بیشتری به فقیر بدهند، کار بسیار شایسته ای انجام داده اند.

این دستور توست و می دانم روزه گرفتن من برای تو هیچ نفعی ندارد، این دستور را داده ای تا من رشد کنم و تقوا را تمرین کنم و از ثواب زیادی بهره مند شوم و نزد تو عزیز شوم.

وقتی روزه هستم، حتی خواب من عبادت است، نفس کشیدن من ثواب عبادت دارد و همچنین روزه در روز قیامت مانند سپری مرا از آتش جهنم حفظ می کند.

***

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ فَمَن شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُم وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (۱۸۵)

تو ماه رمضان را برای روزه داری برگزیدی، این ماه مبارکی است، ماهی که قرآن را در آن نازل کرده ای، قرآنی که مایه هدایت انسان است و حق را از باطل جدا می کند.

تو در ماه رمضان همه را به مهمانی خود دعوت می کنی تا رحمت و مهربانیت را بر آنان نازل کنی. این ماه، بهار توبه است، در این ماه، درهای رحمت خود را بر روی بندگانت باز می کنی و توبه آنان را می پذیری و آنان را از همه زشتی ها پاک می کنی.

آری، دستور تو بر اساس آسانی و طاقت انسان است، کسی که مسافر یا بیمار است، نباید روزه بگیرد. هرگز بر بندگان خود سخت نمی گیری. از بندگانت می خواهی شکرگزار نعمت های تو باشند، روزه گرفتن خود زمینه ساز شناخت نعمت های تو و سپاسگزاری از توست. ما باید تو را به بزرگی یاد کنیم و با جان و دل همه دستورات را انجام دهیم و باور کنیم این تنها راه سعادت ماست.

***

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ

الدَّاعِ إِذَا دَعَانَ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ (۱۸۶)

ماه رمضان ماه دعا و نیایش است، چقدر خوب است که خودت درباره راه و رسم دعا کردن برایم سخن بگویی، بعضی ها وقتی می خواهند دعا کنند و تو را بخوانند، فریاد می زنند، آنان خیال می کنند که هر چقدر بلندتر تو را بخوانند بهتر دعای آنان را می شنوی.

یادم نمی رود یکی از شب های ماه رمضان به جلسه دعا رفته بودم، مدّاحی که دعا را می خواند گفت: «اگر می خواهی به حاجت برسی، چنان فریاد بزن و حاجتت را بخواه که صدایت به عرش خدا برسد تا خدا جوابت را بدهد».

آن شب مردم همه فریاد زدند، خیلی دلم می خواست به آن مدّاح بگویم: مگر خدا در عرش است که تو از ما می خواهی فریاد بزنی؟

آن شب از بس سر و صدا شد، دیگر نتوانستم تمرکز لازم را برای دعا داشته باشم و مجلس را ترک کردم.

ما چه وقت می خواهیم باور کنیم که تو در مکان خاصی نیستی؟ این تو هستی که مکان را آفریده ای، برای همین هرگز در مکانی جای نمی گیری. عرش را آفریدی و بالا-تر از این هستی که در آفریده خود قرار گیری. این مخلوقات هستند که در مکان هستند، تو هرگز صفت و ویژگی مخلوقات را نداری.

آری، مشکل این است که ما کمتر، تو را می شناسیم. ما خیال می کنیم که تو در بالای عرش هستی و باید فریاد بزنی تا صدای ما به گوش تو برسد.

آن شب وقتی به منزل آمدم به مطالعه پرداختم، به این نکته تاریخی برخورد

کردم که پیامبر عده ای را دید که با صدای بلند دعا می کردند، پیامبر به آنان فرمود: «شما کسی را که ناشنواست نمی خوانید، شما کسی را که از شما دور باشد، صدا نمی شنود. خدا شنواست و در نزدیکی شماست». (۱۰۷)

در کتاب دیگری خواندم که روزی عده ای از مسلمانان نزد پیامبر آمدند و از او سؤال کردند که آیا خدا نزدیک است تا آهسته او را مناجات کنیم یا از ما دور است تا با صدای بلند او را بخوانیم؟

و تو آن روز این سؤال را شنیدی و این آیه را بر پیامبر نازل کردی: «وقتی بندگانم درباره من از تو می پرسند، به آنان بگو که من در نزدیکی آن ها هستم، از رگ گردن به آن ها نزدیک تر هستم، صدای کسی که مرا می خواند می شنوم و پاسخ می دهم. به بندگانم بگو که دعوت مرا اجابت کنند و به من ایمان بیاورند».

آری، تو از همه به ما نزدیک تر هستی، صدای ما را می شنوی، پس بهتر است که به آرامی تو را بخوانیم و با تو مناجات کنیم.

***

بقره: آیه ۱۸۷

أَحَلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصَّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَائِكُمْ هُنَّ لِيَّاسٍ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِيَّاسٍ لَهُنَّ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ فَالآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مِمَّا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتُمُوا الصَّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ (۱۸۷)

ص: ۲۱۲

اکنون درباره روزه ماه رمضان بیشتر سخن می‌گوییم، اولین سالی که روزه بر مسلمانان واجب شد، از آنان خواستی که در کل روز و شب‌های ماه رمضان از ارتباط جنسی با همسر خود پرهیز کنند. همچنین فقط تا ساعتی بعد از غروب آفتاب حق داشتند بخورند و بیاشامند، وقتی شب استراحت می‌کردند، اگر چه سحر از خواب بیدار می‌شدند، نباید خوردنی یا آشامیدنی مصرف کنند.

این دو دستور برای آنان سخت بود و تو می‌دانستی که آنان به گناه آلوده خواهند شد، برای همین بود که به مسلمانان تخفیف دادی و روزه را آسان‌تر نمودی و حکم جدید روزه را بیان کردی، بعد از آن، مسلمانان می‌توانستند از غروب آفتاب تا سپیده دم، بخورند و بیاشامند، در واقع مدت زمان روزه را از سپیده صبح تا غروب آفتاب معین کردی که فقط در این فاصله مسلمانان باید از کارهایی که روزه را باطل می‌کند دوری می‌کردند. همچنین هر مسلمان می‌تواند در شب‌های ماه رمضان با همسر خود ارتباط جنسی داشته باشد، وقتی آنان روزه دار هستند و یا در مسجد اعتکاف می‌کنند، باید از ارتباط جنسی خودداری کنند.

اعتکاف یعنی اینکه انسان برای عبادت سه روز در مسجد بماند و در این مدت روزه بگیرد و از بعضی لذت‌ها دوری کند تا روح او پاک و توبه اش پذیرفته شود.

آری، تو نمی‌خواهی بر انسان سخت‌گیری، برای همین هر کجا دیدی بشر طاقت کافی برای قانونی ندارد، آن قانون را برداشته و قانون ساده‌تری جایگزین کردی.

بقره: آیه ۱۸۸

وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِّنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ (۱۸۸)

از مسلمانان می خواهی تا به اموال یکدیگر تعرض نکنند و ظلم نکنند و رشوه خواری نکنند .

بزرگ ترین بلایی که دامن گیر جامعه می شود، رشوه خواری است، این عمل را سرزنش می کنی و از بندگان می خواهی هرگز برای اینکه قاضی به نفع آنان حکم کند به او رشوه ندهند.

آری، رشوه باعث می شود تا عدالت در جامعه اجرا نشود و افراد ضعیف و ناتوان دچار یأس و ناامیدی شوند و ثروتمندان جسور شوند و اعتماد عمومی از بین برود. با رواج رشوه خواری، سامان زندگی اجتماعی از هم می پاشد و ظلم و فساد و تبعیض در جامعه گسترش می یابد.

یک روز به پیامبر خیر دادند که یکی از فرمانداران او رشوه ای را (که به صورت هدیه بوده است) پذیرفته است. پیامبر او را فرا خوانده و فرمود:

___ چرا آنچه حقّ تو نیست، قبول می کنی؟

___ من هدیه ای بیش نگرفته ام.

___ اگر فرماندار نبود، آیا باز هم مردم به تو هدیه می دادند؟

پیامبر دستور داد تا هدیه را از او گرفتند و به بیت المال پرداخت کردند و آن شخص را هم از کار برکنار کرد. (۱۰۸)

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْاِهْلِهِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحِجِّ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِاَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقَىٰ وَآتُوا الْبُيُوتَ مِنْ
أَبْوَابِهَا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (۱۸۹)

ما باید در ماه رمضان روزه بگیریم، برای همین نیاز داریم بدانیم که اول ماه رمضان چه روزی است.

همچنین، یک بار در طول عمر حج خانه خدا بر ما واجب است، البته اگر استطاعت مالی داشته باشیم. حج در ماه ذی الحجه انجام می گیرد، باید بدانیم روز نهم و دهم ماه ذی الحجه چه روزی است تا برای انجام اعمال مخصوصی به سرزمین عرفات و منا (که در نزدیکی مکه است) برویم.

گردش ماه به دور زمین ۲۹ یا ۳۰ روز است، شب اولی که ماه به دور زمین شروع به گردش می کند، ماه به شکل هلال است. هلال، هر شب کامل و کامل تر می شود تا اینکه در شب چهاردهم، ماه کامل می شود و سپس گردی آن، کمتر و کمتر می شود تا اینکه در آخر ماه، دیگر اصلاً دیده نمی شود و باید صبر کرد تا هلال جدید در افق نمایان شود.

تو بودی که با قدرتت برای ماه حالات مختلفی تعیین کردی و برنامه های عبادی را بر طبق آن تنظیم نمودی.

***

تو دوست داری که بندگان اهل خرافات نباشند، آداب و رسومی که ریشه در دین و وحی ندارد، انجام ندهند، برای همین با خرافات مبارزه می کنی.

زمانی که محمد(صلی الله علیه وآله) را به پیامبری مبعوث کردی، مردم بت پرست بودند و

کعبه را بتکده کرده بودند، اما آنان هر سال حج را انجام می دادند. این چیزی بود که از ابراهیم (علیه السلام) به یادگار مانده بود، البته آیین حج در طول زمان دچار تحریفات زیادی شده بود، در قرآن، حج واقعی را برای مردم بیان کردی تا مردم از خرافات فاصله بگیرند.

کسی که اعمال حج را انجام می دهد، لباس معمولی را از تن در می آورد و لباس احرام به تن می کند، مردم آن زمان وقتی لباس احرام به تن داشتند، دیگر از در خانه وارد خانه نمی شدند، بلکه دیوار پشت خانه را می شکافتند و از آنجا وارد خانه می شدند. این عادت خرافی بود و این را خوب و نیکو می پنداشتند.

این سخن توست: نیکی آن نیست که از پشت خانه وارد خانه شوی، نیکی در تقواست نه در پیروی از رسوم خرافی! شما باید از راهش وارد خانه خود شوید.

با این سخن آن عادت خرافی از میان رفت، اما این بیان دو درس برای ما دارد:

۱ - مسلمان هرگز اهل خرافات نیست. اگر من دیدم رسم و آیینی در جامعه رواج دارد باید درباره آن تحقیق نمایم، اگر دلیلی عقلی یا شرعی بر آن نیافتم، باید از آن دوری کنم.

۲ - برای ورود به هر کاری باید از راه صحیح آن اقدام نمود نه از راه های انحرافی. اگر من می خواهم به معارف و علوم اسلامی دسترسی پیدا کنم، باید به اهل بیت (علیهم السلام) مراجعه کنم زیرا آنان پرورش یافتگان مکتب وحی هستند.

پیامبر به مسلمانان چنین فرمود: «من شهر علم هستم و علی (علیه السلام) دروازه آن

است، هر کس خواهان علم است آن را از علی (علیه السلام) بیاموزد». آن کس که معارف دین را نزد دیگران می جوید و شاگردی مکتب اهل بیت (علیهم السلام) را نمی کند، باید بداند بیراهه می رود.

***

بقره: آیه ۱۹۰

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ (۱۹۰)

مسلمانان باید از خود و ناموس خود دفاع کنند، اگر دشمن به آنان حمله کرد، همه وظیفه دارند در مقابل آن ها بایستند و با آنان بجنگند. البته در دفاع نباید از اصول انسانی و اخلاقی چشم پوشی کرد. از ما می خواهی: فقط با کسانی که با شما وارد جنگ شده اند، به مبارزه پردازید و از حد، تجاوز نکنید و به زنان و کودکان بی گناه حمله نکنید.

***

بقره: آیه ۱۹۲ - ۱۹۱

وَأَقْتُلُواهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ أَخْرَجُواكُمْ وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ وَلَمَّا تَقَاتَلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَيْثُ يُقَاتِلُونَكُمْ فِيهِ فَإِنْ قَاتَلُواكُمْ فَاغْتُلُوهُمْ كَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ (۱۹۱) فَإِنْ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (۱۹۲)

وقتی محمد (صلی الله علیه وآله) به پیامبری مبعوث شد، گروهی از مردم مکه به او ایمان آوردند، اما بت پرستان آنان را از شهر بیرون کردند. پیامبر هم مجبور شد به شهر مدینه هجرت نماید.

ص: ۲۱۷

بعد از مدتی که تعداد مسلمانان زیاد شد، به آنان اجازه دادی تا به شهر مکه بازگردند و خانه تو را از بُت پرستی پاک کنند، شهر مکه، یادگار ابراهیم و اسماعیل و هاجر (علیهم السلام) بود و بُت پرستان آنجا را تصرف کرده بودند، آنان مسلمانان را از خانه های خود آواره کرده بودند، اکنون دیگر وقت آن بود که با آنان مثل خودشان رفتار شود.

تو به مسلمانان دستور می دهی تا با بُت پرستان مکه وارد جنگ شوند و کعبه را از بُت ها پاک کنند، زیرا بُت پرستی از کشتار هم بدتر است.

از مسلمانان می خواهی تا جنگ را به مسجد الحرام نکشانند و حرمت آن مکان مقدّس را نگاه دارند، البته اگر بُت پرستان در آنجا با مسلمانان وارد جنگ شدند، مسلمانان می توانند با آنان بجنگند. سپس از مسلمانان می خواهی اگر بُت پرستان توبه کردند و دست از بُت پرستی برداشتند، جنگ را متوقّف کنند زیرا تو مهربان هستی و توبه بُت پرستان را می پذیری و از گناهان گذشته آنان چشم پوشی می کنی.

***

بقره: آیه ۱۹۴ - ۱۹۳

وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ فَإِنْ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ (۱۹۳) الشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَاتِ قِصَاصٌ فَمَنْ اعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى عَلَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ (۱۹۴)

در اینجا از مسلمانان می خواهی با بُت پرستان بجنگند تا آنجا که ریشه شرک

ص: ۲۱۸

و بُت پرستی از روی زمین برچیده شود و یکتاپرستی در همه جا فراگیر شود، اگر بُت پرستان از راه باطل خود دست برداشتند، دیگر نباید مزاحم آنان شد.

آری، راه بازگشت بر هیچ کس بسته نیست، حتّی دشمن سر سخت نیز اگر تغییر مسیر بدهد، او را عفو می کنی و می بخشی. تو چهار ماه را به عنوان «ماه حرام» اعلام می کنی. این چهار ماه، ماه های حرام هستند: «رجب، ذی القعدة، ذی الحجّه، محرّم». از همه می خواهی تا به این چهار ماه احترام بگذارند، تو جنگ در این ماه ها را حرام کردی و برای همین این چهار ماه، ماه های حرام نام گرفتند.

مسلمانان حقّ ندارند در این چهار ماه جنگی را آغاز کنند، اگر دشمن در این چهار ماه حمله کرد، آنان می توانند از خود دفاع کنند و با دشمن بجنگند، زیرا حرمت خون مسلمان از حرمت ماه های حرام بیشتر است. احترام این ماه ها در برابر کسانی لازم است که این ماه ها را محترم بشمارند، اگر دشمن در این ماه حرام به مسلمانان حمله کرد، مسلمانان هم می توانند از خود دفاع کنند و با آن ها بجنگند.

***

اگر لشکر مسلمانان و سپاه کافران روبروی هم قرار گیرند، یکی از دو حالت وجود دارد:

الف. دفاع

وقتی کافران به مسلمانان حمله کنند و مسلمانان از خود دفاع می کنند (در این صورت مسلمانان وظیفه دارند تا با آنان به مقابله بپردازند و از خود و ناموس و آیین خود دفاع کنند و دست دشمن متجاوز را کوتاه کنند).

ص: ۲۱۹

وقتی که کافران جنگ را آغاز نکرده اند، بلکه این مسلمانان هستند که جنگ را آغاز می کنند.

مسلمانان با شرایط خاصی می توانند برای ریشه کن کردن کفر و بُت پرستی با کافران و بُت پرستان بجنگند. این جنگ برای خدا و در راه اوست و بر خلاف جنگ های دیگر، اصول اخلاقی در آن رعایت می شود، زیرا پیامبر و یا امام معصوم رهبری آن را به عهده دارد.

جنگ با کافران فقط در صورتی جایز است که پیامبر و یا امام معصوم فرماندهی آن را به عهده داشته باشد، چون پیامبر یا امام معصوم از هر خطایی به دور است، برای همین هرگز این جنگ برای به دست آوردن غنیمت یا کشورگشایی نیست، بلکه هدف آن نجات انسان ها از بُت و بُت پرستی است.

در حدیثی که از امام صادق (علیه السلام) به ما رسیده به این نکته تأکید شده است که جنگ با کافران اگر به فرمان امام معصوم نباشد، حرام است و گناه بزرگی محسوب می شود. (۱۰۹)

اگر به تاریخ اسلام مراجعه کنیم، می بینیم که علی (علیه السلام) در زمان پیامبر در جنگ های مختلفی شرکت نمود و با شجاعت های خود باعث پیشرفت اسلام و نابودی شرک و بُت پرستی شد. اما بعد از وفات پیامبر، مسلمانان، ابوبکر و عمر و عثمان را به عنوان خلیفه، انتخاب نمودند، می بینیم که در زمان این سه خلیفه، مسلمانان، گروه گروه به کشورهای دیگر حمله کردند و به اسم جنگ با کافران، آن کشورها را تصرف کردند و به غنیمت های زیادی رسیدند.

اکنون سؤال مهمی برای همه مطرح است: علی (علیه السلام) که در زمان پیامبر در صف

اول همه جنگ ها بود، چرا حتی برای یک بار در این جنگ ها شرکت نکرد؟

هیچ کدام از امامان معصوم (علیهم السلام) در جنگ های این چنینی شرکت نکردند، زیرا می دانستند که این جنگ ها برای خدا و در راه خدا نیست. آنان پیروان خود را از شرکت در این جنگ ها منع می کردند و این نکته بسیار مهمی است که باید به آن توجه کنیم.

هر کسی اجازه ندارد به اسم گسترش اسلام و مبارزه با بُت پرستی، اسلحه در دست بگیرد و به جنگ کافران برود، اگر کافران با ما کاری نداشتند و به ما حمله نکردند، نباید جنگ را با آنان آغاز کنیم، آری، اگر پیامبر یا امام معصوم، فرمان جنگ با کافران را دادند، باید مسلمانان اطاعت کنند.

* * *

بقره: آیه ۱۹۵

وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ (۱۹۵)

از ما می خواهی تا در راه تو از مال خود هزینه کنیم، دفاع از اسلام و کشور اسلامی همان اندازه که به مردان کار آزموده نیاز دارد به مال و ثروت هم احتیاج دارد، اسلحه مناسب و تجهیزات جنگی، بسیار مهم است، در اینجا به انفاق و صرف مال اشاره می کنی و تأکید می کنی که انفاق نکردن، باعث کشته شدن سربازان اسلام خواهد شد، سربازانی که اسلحه و تجهیزات نداشته باشند، نمی توانند در مقابل دشمن ایستادگی کنند و شکست می خورند و آن وقت است که دشمن متجاوز به شهرها حمله می کند.

از طرف دیگر، انفاق فقط کمک برای دفاع از مرزها نیست. اگر من به دین

خود عشق میورزم باید برای تبلیغ زیبایی های اسلام کاری کنم، تبلیغ دین هزینه دارد، تو از من می خواهی تا از ثروت خود به کسانی که از مرزهای اعتقادی دفاع می کنند، کمک کنم تا آنان بتوانند شبهات و برنامه های فرهنگی دشمن را خنثی کنند.

اگر من می توانم با قلم و بیان از اسلام دفاع کنم، باید تلاش کنم و اگر این هنر را ندارم، با ثروت خویش از اسلام دفاع نمایم.

اگر همه مسلمانان به فکر خود باشند و برای دفاع از اسلام و قرآن و اعتقادات اسلامی هیچ کاری نکنند، جبهه فرهنگی اسلام ضعیف خواهد شد. آن وقت است که بی دینی و بی اعتقادی جامعه را فرا خواهد گرفت و فرهنگ دشمن در آن رواج پیدا خواهد کرد و این سرنوشتی است که مردم برای خود رقم زده اند.

ما باید با خدا معامله کنیم، بدانیم خدا کسانی را که در راه او کمک می کنند دوست دارد، اگر ما ثروت خویش را در راه خدا خرج کنیم، محبت خدا را برای خود خریده ایم و این گوهر ارزشمندی است که در روز قیامت ارزش آن معلوم خواهد شد.

* * *

یادم نمی رود وقتی به عربستان سفر کرده بودم، اطلاعیه ای را دیدم که روی دیوار مسجدی زده بودند: «اگر نمی توانید با قلم خود برای اسلام بنویسید، با پول خود بنویسید».

بعد شماره حسابی داده بود تا مردم بتوانند کمک های خود را به یک مرکز فرهنگی پرداخت نمایند. بعد از مدتی متوجه شدم که آن مرکز سالانه ده ها

کتاب بر ضد اعتقادات شیعه چاپ و آن را رایگان در میان مردم توزیع می کند.

یکی از آن کتاب ها درباره انکار ولادت امام زمان بود. آنان کتابی را در شمارگان ۳۰۰ هزار به زبان فارسی و رایگان توزیع کرده بودند.

آن روز خیلی غصه خوردم، وقتی دیدم وهیابی ها این گونه برای آرمان خود، تلاش می کنند، آنان به فکر افتاده اند تا برای ضربه زدن به مهدویت، کار فرهنگی کنند، آنان ثروتمندان جامعه خویش را این گونه تشویق می کنند تا در راه هدفشان به آن ها کمک کنند.

به راستی ما شیعیان چه می کنیم؟ ثروتمندان جامعه ما بیشتر به فکر ساختن ساختمان ها و دادن شام و نهار هستند تا به فکر دفاع از مکتب تشیع!

اگر امام زمان را دوست داریم، اگر ما به این مکتب عشق میورزیم، باید کاری کنیم، با پول خود از این مکتب دفاع کنیم و کار فرهنگی نماییم. (۱۱۰)

ص: ۲۲۳

وَأْتَمُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَخْلُقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفَدَيْتُهُ مِنْ صِيَّامٍ أَوْ صِدْقَةٍ أَوْ نُسُكٍ فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَنَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَّامٌ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَهُ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ (۱۹۶)

دنیا مرا به سوی خود می کشد، خیلی زود شیفته زیبایی های آن می شوم و مرگ را فراموش می کنم. گاهی می شود که تصور می کنم همیشه در این دنیا خواهم بود و اصلاً مرگ به سراغم نخواهد آمد. غافل از اینکه اگر من مرگ را فراموش کنم، مرگ مرا فراموش نمی کند، دیر یا زود باید آماده سفر آخرت

شوم.

خوشا به حال کسی که از مرگ هیچ هراسی ندارد و مرگ را این گونه معنا می کند: سفر زیبایی که به آغوش مهربانی تو ختم می شود!

من هم دوست دارم مرگ را زیبا ببینم! کاش راهی پیدا می شد؟ کاش می شد از این دنیا دل می کندم، دنیایی که در بیوفایی، حرف اول را می زند.

کی می شود که قلبم پر از محبت تو بشود و تو را بیش از همه کس دوست داشته باشم. معلوم است که وقتی تو دوست من باشی، مشتاق هستم تا هرچه زودتر به دیدارت بیایم، آری، هیچ کس از دیدار دوست خود غمگین نمی شود.

***

از من می خواهی به سفر حج بروم، کعبه را زیارت کنم و پروانهوار دور آن طواف کنم.

برای این سفر قوانینی وضع کرده ای مثلاً- باید قبل از رسیدن به شهر مکه، لباس احرام به تن کنم. لباس احرام لباسی سفید رنگ است که شبیه کفن است، باید ذکر «لَبَّيْكَ» بگویم، دعوت را اجابت کنم و به سویت بیایم.

تو می دانستی که من از مرگ می ترسم، برای همین خواسته ای تا یک بار مرگ را تجربه کنم، لباس احرام که همان کفن است به تن نمایم، به سوی تو بیایم، از همه دنیا دل بکنم، وقتی لباس احرام به تن دارم و لبیک گفته ام، دیگر نباید نگاه به آینه بکنم، نباید عطر بزنم، باید از لذت های دنیایی چشم پوشم، نباید با همسر خود رابطه ای داشته باشم، نباید مو و ناخن خود را کوتاه کنم، می خواهی من در این سفر از دنیا چشم پوشم و فقط به تو توجه کنم و در

ص: ۲۲۵

سفر حج، مرگ را تجربه کنم، این فلسفه این سفر زیباست.

وقتی من از این سفر بازمی‌گردم، دیگر نباید از مرگ بترسم، زیرا یک بار به اختیار خود مرگ را تجربه کرده‌ام، از این دنیا دل‌کنده‌ام، از لذت‌های دنیا چشم‌پوشی کرده‌ام، مهمان‌مهربانی‌های تو شده‌ام، دور‌خانه‌زیبایت طواف کرده‌ام، به دریای رحمت تو وصل شده‌ام، دیگر از چه بترسم؟

***

سفر حج باشکوه‌ترین عبادتی است که در دین اسلام وجود دارد، هر سال در ایام حج، میلیون‌ها مسلمان از سرتاسر جهان به شهر مکه می‌آیند تا در این مراسم شرکت کنند.

باید در ماه ذی‌القعدة یا ذی‌الحجه به سوی مکه سفر کنم و دو مرحله زیر را انجام دهم:

۱ - عمره: قبل از رسیدن به مکه، در مکان‌های مخصوصی که به آن «میقات» می‌گویند، باید لباس احرام به تن کنم و سپس به مکه بروم. وقتی به مکه رسیدم، دور کعبه طواف کنم (طواف یعنی هفت بار دور کعبه بچرخم) و بعد از آن نماز طواف بخوانم. سپس بین کوه صفا و مروه را هفت بار رفت و آمد کنم. بعد از آن، مقداری از موی سر خود را کوتاه کنم. اکنون من می‌توانم لباس معمولی خود را به تن کنم. (۱۱۱)

۲ - حج: باید در شهر مکه بمانم تا روز نهم ذی‌الحجه که روز عرفه است فرا رسد. آن روز باید از شهر مکه خارج شوم و به سرزمین عرفات بروم.

این اعمال مثل امتحانی است که سه مرحله دارد، من باید سه مرحله را پشت سر بگذارم:

ص: ۲۲۶

مرحله اول: سرزمین عرفات.

مرحله دوم: سرزمین مشعر.

مرحله سوم: سرزمین منا.

وقتی این مراحل را انجام دادم، بار دیگر به مکه باز خواهم گشت. از مکه که بیرون می روم وقتی ۶ کیلومتر راه آمدم، به سرزمین منا می رسم، اما از آن عبور می کنم، سپس حدود ۵۰۰ متر راه می روم که به ابتدای سرزمین مشعر می رسم. باید از مشعر هم عبور کنم، وقتی از سرزمین مشعر بیرون آمدم باید ۴ کیلومتر دیگر بروم تا به سرزمین عرفات برسم. برای اعمال حج باید به این ترتیب عمل کنم: اعمال عرفات، اعمال مشعر، اعمال منا، اعمال مکه. (ولی وقتی من از مکه خارج می شوم موقعیت جغرافیایی این سه منطقه به این صورت است: منا، مشعر، عرفات. مهم این است که من باید خود را به عرفات برسانم، حدود ۲۱ کیلومتر از مکه که دور شدم به عرفات می رسم).

روز نهم ذی الحجّه (که همان روز عرفه است) از ظهر تا غروب باید در عرفات بمانم. به راستی عرفات کجاست؟ همان جایی که جبرئیل، آدم (علیه السلام) را به آنجا برد و به او گفت که در آنجا به گناه خود اعتراف کن! آری، آنجا جایی است که گناهان بزرگ انسان بخشیده می شود. شنیده ام که همه پیامبران بزرگ اعمال حج را انجام داده اند.

راستی چرا باید از شهر مکه خارج شوم و به عرفات بروم؟ من باید از این شهر بیرون بروم و اعمالی را انجام دهم تا روح من از همه آلودگی ها پاک شود و شایستگی بیشتری برای طواف کعبه پیدا کنم.

وقتی آفتاب روز نهم غروب کرد و شب دهم فرا رسید، بعد از آن باید به

مرحله دوم که همان مشعر است بروم و شب را آنجا بمانم. آن شب با تو مناجات می کنم. آن شب، شب شگفت انگیزی است، این سرزمین، صحرای محشر و روز قیامت را به یاد من می اندازد، همه مردم با لباس های سفید به اینجا آمده اند.

وقتی صبح روز دهم ذی الحجّه (که همان روز عید قربان است) فرا رسید، باید به سرزمین «منا» بروم. به راستی چرا آنجا را سرزمین منا می گویند؟ منا به معنای آرزوست. وقتی آدم (علیه السلام) به آن سرزمین رسید، جبرئیل به او گفت: «ای آدم! هر چه می خواهی آرزو کن». آری، در این سرزمین آرزوهای من برآورده می شود.

در منا ابتدا به «جمرات» می روم، آنجا به صورت نمادین شیطان را سنگ می زنم، شنیده ام که ابراهیم (علیه السلام) در خواب دید که باید پسر خود را در راه خدا قربانی کند، او اسماعیل را همراه گرفت تا به قربانگاه برود، وقتی به این مکان رسیدند شیطان به صورت انسانی ظاهر شد و نزد اسماعیل رفت و خواست او را وسوسه کند، ابراهیم به اسماعیل دستور داد تا او را سنگ بزند، برای همین همه حاجیان وقتی به منا می آیند اول به جایگاه شیطان سنگ می زنند.

بعد از آن باید به قربانگاه بروم و گوسفندی را قربانی کنم همانگونه که ابراهیم (علیه السلام) به جای اسماعیل، گوسفندی را قربانی کرد، ابراهیم (علیه السلام) از این امتحان بزرگ سربلند بیرون آمد و برای همین یاد و خاطره او برای همیشه زنده خواهد ماند.

سپس موی سرم را می تراشم (اگر زنی به سفر حجّ برود باید مقدار کمی از موی سر خود را کوتاه کند).

شبِ یازدهم و دوازدهم را در سرزمین منا می مانم و روز یازدهم و دوازدهم نیز برای سنگ زدن به شیطان اقدام می کنم.

بعد از ظهر روز دوازدهم به شهر مکه بازمی گردم و بار دیگر طواف کعبه را انجام می دهم و نماز آن را می خوانم و سعی صفا و مروه را انجام می دهم. در پایان باید طواف نساء را انجام دهم و نماز آن را بخوانم.

این مجموعه اعمالی است که باید در این سفر انجام دهم و آن وقت است که من «حاجی» شده ام.

***

مسلمانان باید در عمر خود یک بار، اعمال حج و عمره را انجام دهند و در آن کوتاهی نکنند زیرا حج، پرچم و شعار اسلام است.

وقتی من لباس احرام پوشیدم و لئیک گفتم، واجب است همه اعمال را انجام دهم و تا زمانی که اعمال واجب را انجام نداده ام، نمی توانم لباس معمولی به تن کنم، عطر بزنم، در آینه نگاه کنم و...

«میقات» همان جایی است که باید لباس احرام به تن کنم و ذکر لئیک را بگویم. بین میقات تا مکه، صدها کیلومتر راه است، اگر در میان راه بیمار شوم یا دشمنی مانع شود باید گوسفندی را قربانی نمایم. بعد از این قربانی، می توانم از لباس احرام بیرون بیایم.

تا زمانی که در لباس احرام هستم، حق ندارم موی سر خود را کوتاه کنم، اگر به علت بیماری، مجبور بودم، می توانم این کار را انجام دهم به شرط اینکه سه روز روزه بگیرم یا به شش فقیر غذا بدهم یا گوسفندی را قربانی کنم.

اگر محل زندگی شخصی تا شهر مکه بیش از ۸۶ کیلومتر باشد، باید اعمال

حج را به صورتی که در بالا ذکر شد انجام دهد و در روز عید قربان در سرزمین منا، گوسفندی را قربانی کند (به این حج، اصطلاحاً حج تمتع می گویند). (۱۱۲)

اگر به دلیل نبودن حیوان برای قربانی یا نداشتن پول برای خرید آن، نتوانست قربانی کند، وظیفه او چیست؟

دین اسلام بن بست ندارد، برای آنان راه حلی بیان شده است. کافی است آنان روز هفتم و هشتم و نهم ذی الحجه را روزه بگیرند و وقتی به شهر خود بازگشتند هفت روز دیگر هم روزه بگیرند. در واقع ده روز روزه، جایگزین قربانی کردن است.

مسلمانان باید قوانین حج را با دقت عمل نمایند و باور داشته باشند که این احکام در شکل گیری حج ابراهیمی و رشد و کمال معنوی آن ها بسیار مؤثر است.

* * *

بقره: آیه ۱۹۷

الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفَعَّلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَىٰ وَاتَّقُونِ يَا أُولِيَ الْأَلْبَابِ (۱۹۷)

اعمال حج از دو مرحله تشکیل شده است:

مرحله اول: مرحله مقدماتی (اعمال عمره).

که این اعمال را می توان در یکی از ماه های شوال، ذی القعدة و ذی الحجه انجام داد.

ص: ۲۳۰

مرحله دوم: مرحله اصلی (اعمال حج).

که این اعمال از روز نهم ذی الحجّه شروع می شود.

مسلمانان باید دقت کنند که اعمال این دو مرحله را در زمان مخصوص آن انجام دهند.

بقیه ایام سال می توانم به مکه بروم و اعمال عمره انجام دهم ولی این عمره، اصطلاحاً عمره مفرده است و ربطی به حج ندارد. اگر بخواهم حج به جا آورم باید حتماً در یکی از این سه ماه، عمره انجام دهم و اصطلاحاً به این عمره، عمره تمتع می گویند، یعنی عمره ای که بعد از آن حج تمتع صورت می گیرد.

اگر به سفر حج بروم باید از همه چیزهایی که بر من حرام شده است، پرهیز کنم.

محیط حج، محیط عبادت و اخلاص و ترک لذت های مادی است، محیطی است که باید روح انسان از آن نیرو بگیرد، برای همین در طول اعمال حج، لذت های جنسی بر من حرام است همان طور که بحث و کشمکش را باید کنار بگذارم.

سفر حج فرصت مناسبی برای تهیه توشه معنوی است، در این سفر جلوه هایی از رحمت خدا را می بینم که در هیچ جای دیگر نمونه ندارد، اگر من این فرصت را غنیمت بشمارم می توانم برای آخرت خود، بهترین توشه ها را فراهم سازم که بهترین توشه ها برای آن روز تقواست و این سفر هم تمرین تقواست.

***

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ فَإِذَا أَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ وَإِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمَنِ الضَّالِّينَ (۱۹۸)

سفر حجّ دارای حکمت های مختلفی است که یکی از آن حکمت ها، بُعد اقتصادی آن است، مسلمانان از سرتاسر جهان به مکه می آیند و کنگره بزرگ حجّ را تشکیل می دهند، این امر می تواند پایه و اساسی برای جهش اقتصادی مسلمانان باشد.

عده ای از مردم تصوّر می کردند که هنگام حج، هرگونه خرید و فروش، حرام است و اگر کسی در ایام حج، خرید و فروشی انجام دهد، حجّ او باطل می شود. در این آیه به این نکته اشاره می شود که خرید و فروش در ایام حجّ هیچ اشکالی ندارد و این نشانه ای است که اسلام دین جامع و کاملی است و در کنار مسائل عبادی به مسائل اقتصادی هم توجه دارد، البته این خرید و فروش نباید به گونه ای باشد که مردم از هدف اصلی غافل شوند، برای همین از مردم خواسته شده است تا در سرزمین عرفات و مشعر، خدا را یاد کنند و شکر نعمت های او را به جا آورند که بالاترین نعمت، همان نعمت ایمان است.

***

ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (۱۹۹)

در زمان پیامبر عده ای از اهل مکه برای خود امتیاز ویژه ای در نظر می گرفتند و در ایام حجّ به سرزمین عرفات نمی رفتند، در این آیه این کار آن ها باطل

اعلام می شود زیرا حجّ مظهر برابری و یکرنگی است و باید همه افراد مثل هم باید این مراسم را انجام دهند، آری، امتیازطلبی به هر نام و عنوان، ممنوع است.

هر کس که برای حجّ آمده است، باید مثل همه به عرفات برود و قطره ای از دریای جمعیت گردد و غروب روز عرفه، مانند همه از عرفات به سوی سرزمین مشعر و منا حرکت کند. حجّ فرصتی است برای توبه از گناهان، از این فرصت باید استفاده کرد و از گناهان خود طلب بخشش و مغفرت نمود.

***

بقره: آیه ۲۰۲ - ۲۰۰

فَإِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلْقٍ (۲۰۰) وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ (۲۰۱) أُولَئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ (۲۰۲)

در زمان پیامبر، عده ای از مردم وقتی به حجّ می رفتند، با شور خاصی درباره پدران و گذشتگان خود سخن می گفتند، آن ها بیشتر به گفتگو درباره کارهای پدران خود، سرگرم می شدند.

به راستی چرا آنان این کار را می کردند؟

خوب، معلوم بود، آنان مدّتی در سرزمین منا می ماندند، در آنجا هیچ کار دیگری نداشتند، از زندگی و کار خود فاصله گرفته بودند، فرصت زیادی داشتند، برای همین دور هم جمع می شدند و به بیان قصّه ها و حکایت های

گذشتگان خود می پرداختند و به آن ها افتخار می کردند.

اصل این سفر که سنت ابراهیم (علیه السلام) است برای این است که انسان فرصتی برای فکر کردن به قیامت پیدا کند، برای همین به ما تذکر می دهی که بعد از انجام مراسم حج، تو را یاد کنیم و این یاد تو باید پرشور و از عمق وجودمان باشد.

کسی که به حج می رود باید از تو چه بخواهد؟

مردم در دعا کردن سه گروه هستند:

گروه اول: کسانی که فقط به فکر آخرت هستند و در دنیا گوشه گیری و عبادت را انتخاب می کنند.

گروه دوم: افرادی که فقط دنیا را می خواهند و آخرت خود را فدای لذت های این دنیا می کنند.

گروه سوم: کسانی که هم به فکر دنیا هستند و هم به فکر آخرت.

اینجا روش گروه اول و دوم را سرزنش می کنی و از مسلمانان می خواهی جزء دسته سوم باشند و این گونه دعا کنند: «بارخدا یا! در دنیا و آخرت به ما نیکی نما و در روز قیامت ما را از عذاب رهایی بخش».

مسلمان واقعی کسی است که دنیا را فراموش نمی کند، خیر و برکت و ثروت حلال دنیا را طلب می کند، اما این ها را وسیله ای برای تهیه توشه سفر آخرت می نماید.

باید دعا کنیم که تو در دنیا به ما نور ایمان، خوش اخلاقی، برکت، ثروت، همسر با ایمان، فرزندان خوب و... عنایت کنی و در آخرت هم از نعمت های بی اندازه خود ما را بهره مند سازی.

***

ص: ۲۳۴

وَأَذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَعِيْدُوْدَاتٍ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَمَّا إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَنْ تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقَىٰ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ (۲۰۳)

یکی از اعمال مهم حج این است که حاجی در روز عید قربان (روز دهم ذی الحجه) در سرزمین منا گوسفندی را قربانی کند و روزهای یازدهم و دوازدهم و سیزدهم را در سرزمین منا بماند و خدا را یاد کند.

چه شکوهی دارد این روزها! قلم من از بیان زیبایی آن ناتوان است، وقتی در سرزمین منا بودم، احساس می کردم سبکبال شده ام، روزهایی که خدا مرا به مهمانی خود دعوت کرده بود و من زیر خیمه، حال و هوایی داشتم. روزهایی که بعد از نماز این ذکر را همه با هم می گفتیم:

الله اكبر، الله اكبر، لا اله الا الله و الله اكبر و الله الحمد...

من می توانم درباره اعمال سرزمین منا، یکی از کارهای زیر را انجام دهم:

۱ - روز یازدهم و دوازدهم ذی الحجه در منا بمانم و در این دو روز به جایگاه شیطان سنگ بزنم، ذکر خدا بگویم، وقتی ظهر روز دوازدهم شد به سوی شهر مکه حرکت کنم. با خروج من از سرزمین منا دیگر اعمال این سرزمین تمام می شود.

۲ - بعد از آن که روز یازدهم و دوازدهم را در منا ماندم، شب سیزدهم را هم در سرزمین منا بمانم در این صورت باید روز سیزدهم به جایگاه شیطان سنگ بزنم، بعد از آن می توانم از سرزمین منا خارج شوم و دیگر اعمال این سرزمین تمام می شود.

من در انتخاب یکی از گزینه های بالا اختیار دارم و هر کدام را خواستم می توانم انجام دهم.

من باید بدانم که سفر حج یادآور سفر قبر و قیامت من است، وقتی من در این سفر می بینم که میلیون ها نفر از همه جای دنیا به این سرزمین آمده اند، همه لباس سفید احرام را به تن کرده اند، به یاد روز قیامت می افتم، سعی می کنم خود را برای آن روز آماده کنم، اهل تقوا شوم و از گناه دوری کنم.

ص: ۲۳۶

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيُشْهَدُ اللَّهُ عَلَىٰ مَا فِي قَلْبِهِ وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ (۲۰۴) وَإِذَا تَوَلَّىٰ سَعَىٰ فِي الْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفُسَادَ (۲۰۵) وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللَّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ (۲۰۶)

در هر جامعه ای افرادی دورو وجود دارند، آنان هرگز به تو و روز قیامت ایمان نمی آورند، وقتی با اهل ایمان روبرو می شوند، با زبان آنان را فریب می دهند، اکنون تو درباره آنان سخن می گویی و به ما هشدار می دهی که مبادا فریبتان را بخوریم.

در زمان پیامبر شخصی به نام «أَخْنَس» در مدینه زندگی می کرد، او بسیار زیبا سخن می گفت و چهره زیبایی هم داشت. هنگام نماز که می شد به مسجد

می آمد و پشت سر پیامبر نماز می خواند، بارها به پیامبر می گفت: «ای رسول خدا! من تو را دوست دارم، من به خدای یگانه ایمان دارم».

مدتی گذشت، او با گروهی از مسلمانان اختلاف پیدا کرد، برای همین نیمه شب به محل زندگی آنان حمله کرد، محصولات کشاورزی آنان را به آتش کشید و حیوانات آنان را کشت، خسارت سنگینی به آنان وارد کرد.

آن روز معلوم شد که او منافقی بیش نبوده است، اکنون تو درباره منافقان هشدار می دهی تا من شیفته چرب زبانی آنان نشوم، آری، منافقان اگر قدرت و فرصت پیدا کنند دست به ظلم و ستم می زنند و همه چیز را نابود می کنند.

منافقان هرگز موعظه و نصیحت دیگران را نمی پذیرند و به گناه و معصیت ادامه می دهند و البته سزای این کار خود را خواهند دید و در آتش جهنم گرفتار خواهند شد.

* * *

بقره: آیه ۲۰۷

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاهِ اللَّهُ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ (۲۰۷)

می توانم در دنیا با تو معامله کنم، تو بهترین خریدار من هستی. سرانجام مرگ به سراغم خواهد آمد، پس چه بهتر که من جان خود را به تو بفروشم و در مقابل رضایت تو را بخرم. این تجارتی بس بزرگ است، وقتی از من راضی و خشنود باشی، دیگر روز قیامت هرگز ترس و نگرانی ندارم و بهشت جاودان منزلگاه من خواهد بود.

ص: ۲۳۸

من شیعه علی (علیه السلام) هستم، او امام اول من است، او را الگوی خود می دانم، او کسی بود که این تجارت را نمود و جان خود را فروخت و رضایت تو را خرید.

من آن شب باشکوه را از یاد نمی برم، شبی که پیامبر می خواهد به مدینه هجرت کند و دشمنان گرداگرد خانه اش را محاصره کرده اند تا او را به شهادت برسانند، به راستی چگونه می تواند از این محاصره نجات پیدا کند؟

هوا تاریک شده است، بیست و پنج نفر با شمشیر بیرون خانه ایستاده اند و می خواهند به پیامبر حمله کنند.

یکی می گوید: محمّد اینجاست، او در محاصره ماست، نمی تواند فرار کند، صبر کنید، صبح زود حمله کنیم، الآن زن ها و بچه ها خوابند. (۱۱۳)

این نظر را بقیه قبول می کنند و قرار می شود صبح حمله کنند، آن ها مواظب هستند و نگهبانی می دهند تا محمّد (صلی الله علیه و آله) از خانه بیرون نیاید، آری، آنان هم قسم شده اند که صبح زود محمّد (صلی الله علیه و آله) را به قتل برسانند، اما داخل خانه چه خبر است؟ علی (علیه السلام) با محمّد (صلی الله علیه و آله) سخن می گوید:

___ ای رسول خدا! شما باید امشب از این خانه بروید و به مدینه هجرت کنید.

___ دشمنان همه جا را محاصره کرده اند، آنان خانه را زیر نظر دارند.

___ امشب من جای شما در بستر شما می خوابم، کافران خیال می کنند که شما

از خانه بیرون نرفته اید، این طوری شما می توانید از فرصت استفاده کنید و تا روشن شدن هوا از مگه دور شوید.

پیامبر نگاهی به علی(علیه السلام) می کند، علی(علیه السلام) می داند این کار خطر زیادی دارد، بیست و پنج مرد قسم خورده اند و صبح زود به این خانه هجوم خواهند آورد، اما علی(علیه السلام) امشب برای حفظ جان پیامبر، این خطر را به جان می خرد.

پیامبر با علی(علیه السلام) خداحافظی می کند و عبای سبز رنگ خود را به علی(علیه السلام) می دهد و علی(علیه السلام) در رختخواب می خوابد و آن عبا را بر روی خود می اندازد، پیامبر آیه ای از قرآن را می خواند و از خانه بیرون می رود و هیچ کس پیامبر را نمی بیند.

مشرکان به طور مرتب از پنجره داخل خانه را کنترل می کنند، خیال می کنند که این محمد(صلی الله علیه و آله) است که در رختخواب خوابیده است، با خود می گویند: نگاه کنید، محمد به چه خوابی فرو رفته است، او نمی داند چند ساعت دیگر مرگ سختی در انتظارش خواهد بود، با شمشیرهای خود بدن او را قطعه قطعه خواهیم کرد. (۱۱۴)

شب اول ماه ربیع الاول است، شهر در خاموشی و تاریکی است، اما در آسمان ها امشب چه خبر است؟

***

تو می دانی جبرئیل و میکائیل به یکدیگر علاقه زیادی دارند، آنان دو

ص: ۲۴۰

فرشته ای هستند که کارهای بزرگی می کنند، امشب با آنان سخن می گویی: میان شما، پیمان دوستی و برادری بسته ام و شما سال های سال زنده خواهید بود، اما قرار است یکی از شما زودتر از دیگری از دنیا برود. بگویید بدانم کدام یک از شما حاضر است عمر کوتاه تری داشته باشد و در عوض، دوست او بیشتر زنده بماند؟

جبرئیل مقداری فکر می کند، او دوست دارد بیشتر زنده بماند، میکائیل هم همین طور، او هم دوست دارد بیشتر زنده باشد، هیچ کدام از آنان حاضر نمی شود که زودتر از دیگری بمیرد.

در این هنگام تو به آنان چنین می گویی: ای فرشتگان من! شما چرا مانند علی (علیه السلام) نبودید؟ من بین او و بین محمد (صلی الله علیه و آله) پیمان برادری بستم، امشب علی (علیه السلام) جان خویش را فدای محمد (صلی الله علیه و آله) نمود. از شما می خواهم به زمین بروید و علی (علیه السلام) را از شر دشمنان حفظ نمایید.

و این گونه است که جبرئیل و میکائیل به فکر فرو می روند، باید رفاقت را از علی (علیه السلام) بیاموزند که این گونه از جان خود برای حفظ جان پیامبر می گذرد.

آنان به امر تو کنار علی (علیه السلام) می آیند، می بینند که علی (علیه السلام) عبای سبز پیامبر را روی خود انداخته است، جبرئیل بالای سر علی (علیه السلام) می ایستد و میکائیل پایین پای او. جبرئیل نگاهی به اطراف می کند، بیست و پنج مرد جنگجو با شمشیرهای برهنه، کنار در نشسته اند و منتظرند صبح فرا رسد، جبرئیل

می بیند علی(علیه السلام) با کمال آرامش در بستر پیامبر آرمیده است، او از جان خود گذشته است، با تو معامله کرده است و آرزوی شهادت دارد، او می داند اگر کشته شود به آغوش مهربانی تو خواهد آمد.

جبرئیل از این کار علی(علیه السلام) تعجب می کند و می گوید: ای علی! خوشا به حالت که امشب خدا به تو مباحثات کرد.

و این گونه است که امشب این آیه را نازل می کنی و در وصف علی(علیه السلام) چنین می گویی: از بندگان من کسانی هستند که جانشان را برای خشنودی من می فروشند و من به آنان مهربان هستم.

و تو جان علی(علیه السلام) را حفظ می کنی، وقتی صبح می شود مشرکان به داخل خانه هجوم می آورند، علی(علیه السلام) سریع از جا برمی خیزد، آنان تعجب می کنند، از علی(علیه السلام) می پرسند:

___ ای علی! محمد کجاست؟ او کجا رفته است؟

___ مگر شما محمد(صلی الله علیه و آله) را به من سپرده بودید که اکنون او را از من می خواهید؟

بُت پرستان می فهمند که دیشب محمد(صلی الله علیه و آله) از شهر خارج شده است، برای همین سریع به تکاپو می افتند تا شاید بتوانند او را بیابند، اما آن ها نمی دانند که تو او را یاری خواهی کرد و او به سلامت به مدینه خواهد رسید. (۱۱۵)

***

بقره: آیه ۲۰۹-۲۰۸

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السَّلَامِ كَافَّةً

ص: ۲۴۲

وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ (۲۰۸) فَإِنْ زَلَلْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْكُمْ الْبَيِّنَاتُ فَاَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (۲۰۹)

از ما می خواهی تا همه تسلیم فرمان تو باشیم، بزرگ ترین فرمان تو، همان پیروی از پیامبر و خاندان اوست. ولایت آنان را بر همه واجب کرده ای، روز قیامت به مردم می گویی: ای مردم! من خاندان پیامبر را به عنوان رهبران شما برگزیدم، چرا از آنان پیروی نکردید؟ چرا بیراهه رفتید؟ چرا به سخنان آنان گوش فرادادید؟ چرا برای خودتان خلیفه تعیین کردید و دین مرا تباه ساختید؟ (۱۱۶)

امروز هم مهدی(علیه السلام)حجّت و نماینده تو روی زمین است، در سایه ولایت او، همه اختلاف ها برطرف می شود، شرط قبولی اعمال، همانا ولایت اوست، اگر کسی ولایت او را قبول نداشته باشد، خدا هیچ کدام از اعمالش را نمی پذیرد.

ولایت اهل بیت(علیهم السلام)محور اتحاد است و از دشمنی ها جلوگیری می کند و باعث دوستی و برادری می شود، تو اهل بیت(علیهم السلام)را معصوم قرار داده ای و آنان از هر اشتباه و خطایی به دور هستند، پیروی از آنان، مایه سعادت دنیا و آخرت می شود.

هشدار می دهی تا مبادا از دسیسه های شیطان پیروی کنیم، که او دشمن سعادت ماست.

از ما می خواهی با اهل بیت (علیهم السلام) باشیم و از رهبران شیطانی دوری کنیم، رهبرانی که مردم را به سوی آتش جهنم می برند، هر کس که از غیر اهل بیت (علیهم السلام) پیروی کند، فریب شیطان را خورده است. شیطان قسم خورده است که انسان ها را گمراه کند و برای این هدف خود تمام تلاش خود را می کند، تو هشدار می دهی تا مواظب باشیم و فریب دشمن را نخوریم.

با این همه، گروهی از انسان ها رهبری کسانی را می پذیرند که دشمن اهل بیت (علیهم السلام) هستند، به دنبال دسیسه های شیطان می روند و پایشان می لغزد، البته راه را برای همه مشخص کرده ای همه می توانند به سوی هدایت و رستگاری بیایند، امّا آنان به اختیار خود راه نادرست را انتخاب می کنند، هر کس که از راه سعادت رو برگرداند و به گمراهی خویش ادامه دهد، به خود ضرر می زند، زیرا تو خدایی هستی که در اوج اقتداری. (۱۱۷)

***

بقره: آیه ۲۱۰

هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ فِي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَلَائِكَةُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ (۲۱۰)

آخر چگونه خدایی را که نمی بینم، پرستش کنم؟ اینکه نمی شود، برای خدایی نماز بخوانم که نمی بینمش!

این سخنی است که بارها از کسانی که به تو ایمان ندارند، شنیده ام. آنان می گویند اگر خدایی را که می پرستید، وجود دارد، چرا او را به ما نشان

ص: ۲۴۴

نمی دهید؟

بُت پرستان هم انتظار داشتند تا تو همراه با فرشتگان در سایه ابرها به زمین بیایی و آن ها تو را ببینند!

به درستی که سرانجام، روز قیامت فرا می رسد، آن روز همه انسان ها زنده می شوند و برای حسابرسی به پیشگاه تو می آیند، آری، بازگشت همه کارها به سوی توست.

* * *

تو جسم نیستی که بتوان تو را با چشم دید، تو بودی که زمین و آسمان را

آفریدی، زمان و مکان را آفریدی، تو بالاتر از آن هستی که در مکان و زمانی، جای گیری.

تو نشانه های خود را برای انسان بیان کردی و از هیچ چیز فروگذار نکرده ای و سرانجام همه کارها به دست توست.

آری، باید در جواب آنان چنین بگویم: «خدای من بالاتر از این است که با چشم دیده شود. خدای من از دیده ها پنهان است، هیچ کس نمی تواند او را ببیند و حقیقت او را بفهمد. اگر خدا را می شد با چشم دید، او دیگر خدا نبود، بلکه یک آفریده بود. اگر خدای من، بُت بود، می توانستم او را با چشم ببینم، اما خدای من، الله است، او را هرگز نمی توان با چشم دید.» (۱۱۸)

آری، هر مخلوقی روزی نابود می شود، دیر یا زودش فرقی نمی کند، وقتی

ص: ۲۴۵

دل انسان دل‌باخته چیزی می شود که پایان دارد، ابتدا، خیلی خوشحال است، از این دل‌بستگی لذت می برد، آن چیز، بتِ او می شود و همه فضای قلب او را پر می کند، اما وقتی آن بت از بین می رود، دل آدمی هم از بین می رود! وقتی با چشم خود می بینم که بتم نابود می شود، خودم هم نابود می شوم، آن روز می فهمم باید دل‌باخته کسی می شدم که هرگز پایانی نداشته باشد.

آری! بت‌هایی را که می توان دید، نابودشدنی است، باید خدایی را پرستم که با چشم دیده نمی شود، افتخار می کنم تو را می پرستم که پنهان از دیده ها هستی، تو هرگز دیده نمی شوی و نابود نمی شوی، تو همیشه بوده و خواهی بود. (۱۱۹)

سَلِّ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَمَا آتَيْنَاهُمْ مِنْ آيَةٍ بَيْنَهُ وَمَنْ يُبَدِّلْ نِعْمَةَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ (۲۱۱)

می خواهی به سرنوشت امت ها توجه کنم، هر امتی که نعمت های تو را در مسیر انحرافی به کار بردند، گرفتار خشم و غضب شدند، برای مثال به بنی اسرائیل نعمت های فراوان دادی، برای هدایت آنان پیامبران را فرستادی، تورات را به موسی (علیه السلام) نازل کردی، امکانات مادی و معنوی در اختیار آنان قرار دادی، ولی آنان با آن نعمت ها چه کردند؟ آیا شکر آن را به جا آوردند؟

آنان نعمت ها را در مسیر صحیح استفاده نکردند و با این کار خود، فساد و تباهی را برای خود به ارمغان آوردند و گرفتار خشم شدند و در دنیا جز خواری چیزی ندیدند و در آخرت هم، عذاب سختی در انتظار آنان است.

باید از سرنوشت آنان درس بگیرم، مواظب باشم که این نعمت ها را در راهی

(که رضای تو در آن است) به کار گیرم، اگر به من قدرت، سلامتی و آبرو داده ای، باید مواظب باشم که این نعمت ها، برایم مایه نگون بختی نشود، باید دقت کنم که این نعمت ها را در راه صحیح آن مصرف کنم.

* * *

بقره: آیه ۲۱۲

زَيْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاللَّهُ يَزُكُّ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ (۲۱۲)

ثروت دنیا خوب است، با استفاده از ثروت می توان زندگی مادی بهتری داشت، اما باید مواظب باشیم که فریفته ثروت خود نشویم، اگر کسی دچار مستی ثروت شد، کم کم قبر و قیامت را فراموش می کند.

اکنون هشدار می دهی که مبادا من هم دچار این حالت شوم، برایم از ثروتمندان مکه می گویی: زمانی که محمد (صلی الله علیه و آله) به پیامبری رسید، اول کسانی به او ایمان آوردند که دستشان از مال دنیا خالی بود، مثل بلال که بنده ای بود و از خود هیچ نداشت، یاسر و سمیه و فرزندشان عمار.

ثروتمندان مکه وقتی می دیدند فقیران به محمد (صلی الله علیه و آله) ایمان آورده اند، آنان را مسخره می کردند، این ثروتمندان به مال و ثروت خود می نازیدند و می گفتند: اگر محمد واقعاً پیامبر است، چرا یک مشت فقیر دور او جمع شده اند؟

آری، زندگی دنیا در چشم آنان زیبا جلوه کرده بود، عشق به دنیا باعث غرور آنان شده و به دیگران ریشخند می زدند، اما به زودی معلوم خواهد شد که چه کسی فقیر واقعی است، دیر یا زود مرگ سراغ این ثروتمندان خواهد آمد و

ص: ۲۴۸

باید همه ثروت خود را بگذارند و مهمان تاریکی قبر شوند، روز قیامت برپا می شود و آنان هیچ توشه ای برای آن روز ندارند، امّا فقیران امروزی، ثروتمندان آن روز هستند، آنان با خود سرمایه ایمان را آورده اند و بهشت در انتظارشان است، آنان در بهشت مهمان مهربانی خدا خواهند بود.

تو خدای دانا و توانا هستی و ثروت این دنیا را به نسبت کفر و ایمان تقسیم نمی کنی، ثروت و پول، نشانه شخصیت و ارزش انسان ها نیست، چه بسا ممکن است به کافری ثروت زیادی بدهی و مؤمنی را در فقر نگاه داری، تو بر اساس حکمت عمل می کنی، امّا روز قیامت این گونه نیست، آنجا فقط بر ملاک ایمان، نعمت به افراد داده خواهد شد، زندگی دنیا بسیار سریع می گذرد، آنچه مهم است روز قیامت است که اهل ایمان را در بهشت مهمان می کنی و آنان در نعمت های جاودان خواهند بود و کافران به عذاب گرفتار خواهند شد.

* * *

بقره: آیه ۲۱۳

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيُحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِي مَا اختلفُوا فِيهِ وَمَا اختلف فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا لِمَا اختلفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (۲۱۳)

آدم (علیه السلام) را آفریدی و او را پیامبر خود قرار دادی، بعد از مدتی، دو پسر به نام های هابیل و قابیل به او دادی، از آنان امتحان گرفتی و هابیل را به عنوان

ص: ۲۴۹

جانشین پدر برگزیدی، اما آتش حسد در جان قابیل شعله‌ور شد و برادرش هابیل را به قتل رساند.

پسر دیگری به نام «شیث» به آدم (علیه السلام) دادی و شیث، حجت و جانشین پدر شد، اما به او دستور دادی تا این امر را پنهان کند و هیچ کس را از آن مطلع نکند، زیرا اگر قابیل متوجه این ماجرا می شد، شیث را هم به قتل می رساند.

این گونه بود که حجت تو مخفی بود، نسل آدم کم کم زیاد شدند، آنان همه در سرگردانی بودند، نور فطرت در وجودشان روشن بود، اما کسی نبود تا برایشان از تو سخن بگوید، آن روزها، روزهای حیرت بشر بود و همه در گمراهی بودند.

بعد از آن اراده کردی تا پیامبران خود را برای مردم بفرستی و آنان به صورت آشکارا مردم را به سوی تو دعوت کنند و از روز قیامت سخن بگویند، نوح (علیه السلام) را برای مردم فرستادی، او سال های سال برای هدایت مردم تلاش کرد، وقتی نوح (علیه السلام) دعوت خود را آشکار کرد، عده ای به او ایمان آوردند و عده ای هم مخالفت کردند، در جامعه بشری اختلاف پیش آمد و این ماجرا تکرار شد، برای هر ملتی که پیامبری را مبعوث می کردی، عده ای به او ایمان می آوردند و گروهی هم با او دشمنی می کردند، پیام و سخن خود را برای مردم فرستادی، آنان همه حق و حقیقت را فهمیدند، اما عده ای از روی حسادت با پیامبران دشمنی کردند، آری، به انسان اختیار دادی تا خودش راه خودش را انتخاب کند.

البته کسانی را که دعوت پیامبران را اجابت کردند، یاری نمودی و راه راست را به آنان نشان دادی، توفیق خود را بر آنان نازل کردی، اما کسانی را که کافر

بقره: آیه ۲۱۴

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُدْخَلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسْتَهْتُمُ الْبَاسِيَاءَ وَالضَّرَّاءَ وَزُلُزِلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصُرُ اللَّهُ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ (۲۱۴)

یادم نمی رود وقتی نوجوان بودم، اگر یک شب نماز شب می خواندم، انتظار داشتم فردا اتفاق خوبی برایم بیفتد، پاداش بزرگی بگیرم و اگر اتفاقی برایم می افتاد که ناراحتم می کرد با خود می گفتم: آخر چرا؟ من که نماز شب خواندم، چرا خداوند کمکم نکرد؟

آری، آن روزها تصوّر می کردم، هر کس باایمان است، در دنیا راحت زندگی می کند، زمان زیادی گذشت تا سخن تو را خواندم و فهمیدم حقیقت چیز دیگری است.

ماجرای جنگ احزاب را خواندم، وقتی ده هزار نفر از کافران به شهر مدینه هجوم آوردند، هر کدام از قوم و قبیله ای بودند، یهودیان و همه قبایل بُت پرستان باهم متحد شده بودند تا اسلام را نابود کنند. آنان مدّت زیادی مدینه را محاصره کرده بودند، مسلمانان در شرایط خوبی نبودند، تعداد آن ها بسیار کمتر از دشمنان بود، فقر و گرسنگی هم در مدینه غوغا می کرد، طاقت بعضی ها تمام شده بود، ترس و اضطراب بر خیلی ها غلبه کرده بود، درست بود که مسلمانان راه عبور دشمنان را با کندن خندق (کانال) گرفته بودند، اما

خطر هر لحظه مسلمانان را تهدید می کرد. ابوسفیان که فرمانده نیروهای دشمن بود پیام داده بود: ای محمد! گفته بودم که می آیم! آماده باش که این بار پیروزی از آن من است.

عده ای از مسلمانان با خود می گفتند: مگر ما بر حق نیستیم، پس چرا خدا ما را یاری نمی کند؟ چرا ما باید این همه سختی را تحمل کنیم؟ پس وعده یاری خدا کجاست؟

ولی قانون و سنت تو چیز دیگری است، اگر آنان از تاریخ بشر آگاه بودند، هرگز چنین سختی نمی گفتند، وقتی کسی اهل ایمان شد، تازه سختی های او آغاز می شود.

کسی که ایمان ندارد، نیاز به امتحان ندارد، مثل بچه ای که اصلاً به مدرسه نرفته است و سواد ندارد، هیچ وقت این بچه معنای شب امتحان را نمی فهمد، هیچ کس از او امتحان نمی گیرد.

من که دوست دارم باسواد باشم، بتوانم کتاب بخوانم، نویسنده شوم، باید در مدرسه بارها و بارها امتحان بدهم، یادم نمی رود چه شب هایی را تا دیر وقت بیدار ماندم، شب های امتحان را هرگز فراموش نمی کنم!

وای! چقدر دیر فهمیدم که من اگر اهل ایمان شدم و نماز خواندم، تازه وارد مدرسه تو شده ام، باید هر روز امتحان بدهم، اما با خود فکر می کنم چگونه بندگان را امتحان می کنی؟

با سختی ها و بلاهایی که برایشان می فرستی، البته می دانم تو دانا و توانا هستی و از قبل، از نتیجه امتحان من باخبر هستی، هدف از این امتحان این است که من رشد کنم، من در بلاها و سختی ها می توانم بشکفم و رشد کنم.

مرا آفریده ای و می دانی رشد من در چیست، کمال من در چیست، به دنبال خوشی این دنیا هستم، اما تو به فکر سعادت و خوشبختی من در روز قیامت، قیامتی که هرگز پایان ندارد.

آری، این قانون توست، مؤمنان باید به استقبال مشکلات و بلاها بروند و البته یاری تو بسیار نزدیک است، پایان شب سیاه، سفید است، هرگز مؤمنان را به حال خود رها نمی کنی، پیروزی را برای آنان می فرستی، بعد از آن که امتحانات را پشت سر گذاشتند. معلم نباید در سر جلسه امتحان، جواب سؤالات را به شاگردان بگوید، باید صبر کند تا همه استعداد و لیاقت خود را نشان بدهند، بعد از آن که امتحان تمام شد، حالا نوبت جایزه دادن به نفرات برتر است.

***

بقره: آیه ۲۱۵

يَسْأَلُونَكَ مَا إِذَا يُنْفِقُونَ قُلْ مَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلَّوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ (۲۱۵)

بعضی وقت ها چشم من دوربین می شود، مشکلات و گرفتاری های دیگران را می بینم، اما از حال نزدیکان خود غافل می شوم و این پسندیده نیست. اگر می خواهم کار خیری انجام دهم، باید ابتدا بررسی کنم که آیا پدر و مادر، فرزندان و خویشانم به چیزی نیاز دارند، آن ها را باید در اولویت قرار بدهم، سپس به یتیمان و بیچارگان و در راه ماندگان کمک کنم.

تو دوست داری تا از پدر و مادر و نزدیکان خود غافل نشوم، مثل کسی

ص: ۲۵۳

نباشم که چندین مدرسه می سازد، اما مادر خود را به خانه سالمندان برده است و اگر خیلی هنر کند، ماهی یک بار به او سر می زند. شاید مادر او نیاز مادی نداشته باشد، اما نیاز به مهربانی و محبت فرزند خود دارد. آری، من نباید مانند کسانی باشم که مهربانی را به غریبه ها هدیه می دهند، اما نزدیک ترین افراد به آنان در عطش محبت می سوزند.

از همه خوبی ها آگاهی داری و من باید در کارهای خوب خود رضای تو را در نظر بگیرم و به پدر و مادر و اقوام و دیگران کمک کنم و یقین بدانم که تو پاداش مرا هرگز فراموش نمی کنی، اگر این طور باشد، دیگر از هیچ کس انتظار مزد نخواهم داشت.

***

بقره: آیه ۲۱۶

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَّكُمْ وَعَسَىٰ أَن تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَعَسَىٰ أَن تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ (۲۱۶)

در زمان پیامبر، بُت پرستان، خانه کعبه را بُتکده کرده و یکتا پرستان را از مکه اخراج کرده بودند، تو به پیامبر دستور دادی تا از شهر مکه هجرت کند و به مدینه برود، آن روز تعداد مسلمانان کم بود و نمی توانستند با بُت پرستان روبرو شوند و از حق خود دفاع کنند، برای همین باید مکه را ترک می کردند.

چند سال گذشت، تعداد مسلمانان در مدینه زیاد و زیادتر شد و آن وقت بود که اجازه دادی تا مسلمانان کعبه را از بُت و بُت پرستی پاک کنند، تو از آنان خواستی تا با بُت پرستان وارد جنگ شوند و معلوم است که جنگ،

ص: ۲۵۴

سختی های زیادی دارد، گروهی از مسلمانان به دنبال راحتی بودند و نمی خواستند پیامبر را در این امر مهم یاری کنند، تو به آنان چنین گفتی: «شما خبر از حکمت کارها ندارید، از کجا که در پس آنچه در نظر شما ناپسند است، خیری نباشد و در پس آنچه شما پسند کرده اید، شری نباشد؟ تنها من هستم که از تمام اسرار نهفته آگاهم».

این سخن پنجره ای تازه به روی همه می گشاید، من بسیاری از چیزها را دوست دارم و نمی دانم این چیزها برایم خوب نیست، یاد آن روزها به خیر!! جوان بودم، آرزویی داشتم، دست به دعا برداشتم، به تو التماس کردم، اما حاجتم را ندادی، ده سال گذشت و آن روز فهمیدم که آن آرزو صلاح من نبود، سر به سجده گذاشتم و از تو تشکر کردم که آن حاجتم را برآورده نکردی.

چیزی را خوب می دانستم و آن را می خواستم که مصلحت من در آن نبود، تو مرا دوست داشتی و به همین علت، به التماس های من توجه نکردی، صبر کردی تا خودم همه چیز را فهمیدم.

از طرف دیگر چه بسا من چیزی را بد بدانم، اما تو آن را برایم خوب بدانی.

یادم نمی رود روزی که مشغول نوشتن اولین کتاب خود بودم، همسرم نزد آمد و گفت: «وقت واکسن پسرمان، علیرضا است». علیرضا که سه سال داشت در گوشه ای مشغول بازی بود. نمی توانستم به او بگویم که او را می خواهیم کجا ببریم، چون او از واکسن زدن خیلی می ترسید.

وقتی پرستار می خواست به او واکسن بزند محکم او را نگه داشتم. آن روز خیلی گریه کرد.

وقتی به خانه برگشتیم، با من قهر کرد، هر وقت به سمتش می رفتم از من فرار می کرد و می گفت: «چرا مرا به دکتر بردی؟»

نمی توانست بفهمد که این واکسن برایش مفید بوده و مانع ابتلا به بیماری ها می شود.

ای خدای مهربان! آن روز به فکر فرو رفتم، دیدم خود من هم به سبب واکسنِ بلا با تو قهر کرده ام!

وقتی بلا بیماری، سردرد یا ضرر مالی را برایم فرستادی، ناراحت شدم و صبر خود را از دست دادم و گفتم: تو دیگر چه خدایی هستی؟! !!

وقتی کودکم را به دست پرستار سپردم تا به او واکسن بزند، به من نگاه می کرد و با گریه می گفت: ای بابای بی رحم! من هم هنگام بلا به تو اعتراض کردم، در حالی که تو دوستم داشتی و برای همین مرا به بلا مبتلا کردی.

من تصوّر می کردم به این دنیا آمده ام تا خانه ای بسازم و ماشینی بخرم، سرگرم چنین کارهایی شوم، دنیا مرا به خود مشغول کرده بود. کسی را که دلباخته دنیا است و از صبح تا شب دنبال دنیا می دود و لحظه ای آرام ندارد چگونه باید درمان کرد؟ به زودی مرگ سراغم می آید و من از این دنیایی که برای خود ساخته ام جدا می شوم و در دل تاریکی قبر جا می گیرم. باید زودتر از این ها بیدار می شدم!

ولی متأسفانه بیدار نشدم. هر چه تو برای من پیام فرستادی من متوجّه نشدم و سرگرم دنیای خود بودم، مقصد را فراموش کرده بودم، سرانجام کاخ آرزوهایم را خراب کردی.

من در فکر ساختن این دنیا بودم و تو در فکر ساختن من!

اگر به اینجا آمده بودم برای این بود که ساخته شوم؛ اینجا وطن من نیست، وطن من بهشت است، چند روزی اینجا هستم و باید بروم، اما اسیر زرق و برق دنیا شده ام. باید تو بزم مرا بسوزانی و خانه ام را خراب کنی و بُت آرزویم را بشکنی، شاید به خود بیایم!

با دست های مهربانت، کاخ آرزوهایم را خراب کردی تا آباد شوم، بُت هایم را شکستی تا بزرگ شوم، من اسیر دنیا شده بودم، پول، ریاست، قدرت و شهرت دنیا، آرزوی من شده بود. این عشق به خاک و خاکی ها، بیماری بود، تو باید مرا درمان می کردی. و این گونه بود که برایم بلا فرستادی.

این بلا نشانه دوستی و مهربانی تو بود. چقدر دیر فهمیدم!

***

بقره: آیه ۲۱۸ - ۲۱۷

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ فِيهِ كَبِيرٌ وَصِيدٌ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجِ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّى يَزِدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا وَمَنْ يَزِدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (۲۱۷) إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَةَ اللَّهِ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ (۲۱۸)

گروهی از پیامبر درباره ماه های حرام سؤال می کنند و تو به پیامبر خود وحی می کنی بگویند که جنگ در این ماه ها، حرام است و گناه بزرگی است،

ص: ۲۵۷

مسلمانان در ماه رجب، ذی القعدة، ذی الحجه و مُحَرَّم با هیچ کس جنگ نکنند و حرمت این ماه ها را نگاه دارند.

البته اگر در این ماه ها دشمنی به مسلمانان حمله کرد آنان می توانند از خود دفاع کنند.

سپس به این نکته اشاره می کنی که گناه بُت پرستی بیشتر و بالاتر از قتل است، در زمان پیامبر، بُت پرستان مکه مانع می شدند که مسلمانان برای زیارت کعبه به مکه بروند، آنان حتی مسلمانان مکه را هم از آن شهر بیرون کرده بودند و مکه را که شهر تو بود به مرکز بُت پرستی تبدیل کرده بودند، تو گناه این کار را بالاتر از قتل عمد معرّفی می کنی.

مسلمانان نباید تصوّر کنند که دشمنان، آنان را به حال خود رها خواهند کرد، دشمنان اسلام تلاش می کنند تا مسلمانان دست از دین و آیین خود بردارند، آن ها همه توان و نیروی خود را برای سست کردن اعتقادات مسلمانان به کار می گیرند.

ممکن است عده ای از مسلمانان هم فریب آنان را بخورند و از اسلام دست بردارند، آنان وقتی مسلمان بودند، کارهای خوب زیادی انجام داده اند، نماز خوانده اند و روزه گرفته اند، اما باید بدانند اگر به سوی کفر بروند، همه اعمال خوب آنان نابود خواهد شد و عذاب در انتظارشان خواهد بود، زیرا گناه کفر آنقدر بزرگ است که همه اعمال نیک قبلی انسان را از بین می برد.

از طرف دیگر، افراد مؤمنی هم هستند که در راه تو تلاش می کنند و خدمات بزرگی برای دین انجام می دهند، اما گاهی خطایی از آنان سر می زند، ممکن است آنان به سبب این خطای خود، دچار یأس و ناامیدی شوند، اکنون به آنان

چنین امید می دهی: «از خطایشان چشم پوشی می کنی»، آری تو بخشنده و مهربانی!

* * *

بقره: آیه ۲۱۹

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْمِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ (۲۱۹)

وقتی می خواهی چیزی را برای مسلمانان حرام کنی، ابتدا زیان آن را بیان می کنی تا همه بدانند که دلیل این کار چه بوده، نوشیدن شرابی که مستی می آورد و همچنین قمار در اسلام حرام است، ممکن است شراب و قمار، فایده مختصری برای بعضی ها داشته باشد، اما ضررشان برای جامعه بسیار زیادتر است.

شراب، عقل و هوش را از سر انسان می برد و در آن شرایط، انسان ممکن است به هر کاری دست بزند، شرابخواری باعث زیاد شدن جرم و جنایت در جامعه است و عمر را هم کوتاه می کند.

قمار باعث می شود، اقتصاد جامعه از حالت پویایی خارج شود و نشاط کار مفید از بین برود، قمار، هیجان و بیماری های عصبی را به دنبال دارد و بسیاری از جنایات با قمار ارتباط نزدیکی دارند.

این گونه است که یاد می گیریم سود و زیان چیزها را با هم بسنجیم و یک جانبه داوری نکنیم.

ص: ۲۵۹

سپس از من می خواهی تا در بخشش و کمک به دیگران رعایت اعتدال و میانه روی را بکنم، نه آنقدر به فکر دیگران باشم که از فرزندان و خویشان خود غافل شوم، نه آنقدر خسیس که به دیگران کمک نکنم، باید در انفاق و کمک کردن به دیگران، میانه رو باشم. افراط و تفریط در هیچ کاری صحیح نیست حتی در انفاق.

* * *

بقره: آیه ۲۲۰

فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَى قُلْ إِضْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَغْنَتْكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (۲۲۰)

سخن از میانه روی شد، زیاده روی در هر کاری بد است، تو خوردن مال یتیم را گناه بزرگی اعلام نمودی و از مسلمانان خواستی که مبادا به مال یتیمان تعرض کنند.

در زمان پیامبر، برخی از مسلمانان سرپرستی یتیمان را به عهده گرفته بودند، به یتیمانی که پدر یا مادر خود را از دست داده بودند، ارثی از پدر و مادرشان رسیده بود، مسلمانان خرج غذا و پوشاک یتیمان را از مال خود آن یتیمان می دادند و وقتی هم آنان بزرگ می شدند بقیه ارث آن ها را تحویلشان می دادند.

البته گروهی بودند که تمام ارث یتیمان را برای خود برمی داشتند، (اگر چه

ص: ۲۶۰

ارث آن یتیم ها صدها برابر خرجشان بود)، به مسلمانان هشدار دادی که به یتیمان ظلم نکنند و آتش دوزخ را برای خود نخرند.

گروهی از مسلمانان با شنیدن این پیام خیلی ترسیدند، یتیمان را از خانه خود بیرون کردند، هدف آنان این بود که مبادا مال یتیم را بخورند! گروه دیگری سفره و غذای یتیمان را از دیگر فرزندان خود جدا نمودند و برای آنان غذای جداگانه تهیه می کردند تا مبادا مال یتیم با زندگیشان مخلوط شود، این کار آن ها، باعث ناراحتی و رنجش یتیمان شد. (۱۲۱)

اکنون این آیه را بر پیامبر نازل می کنی و آنان را از این کار نهی می کنی و می خواهی در این امر نیز میانه رو باشند، مهم این است که نیت فرد خیر باشد و بخواهد به یتیمان کمک کند، سرپرستی آنان کار پسندیده ای است و ثواب زیادی دارد، به آنان می گویی که یتیمان برادر یا خواهر کوچک شما هستند، آنان جزئی از خود شما هستند و اشکالی ندارد در متن زندگی شما باشند، تو هرگز نمی خواهی تا مسلمانان در امور یتیمان سخت گیری زیاد کنند. مهم این است که نیت و قصد شما خیر باشد و قصد ظلم و ستم به آنان را نداشته باشید.

آری، من باید تلاش کنم با درک صحیح به وظیفه خود عمل کنم و از سخت گیری بیش از اندازه خودداری کنم، باید میانه روی را در اجرای دستور تو فراموش نکنم.

وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّى يُؤْمِنَ وَلَا مَهَّ مُؤْمِنَةً خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ أُولَئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ وَيُبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ (۲۲۱)

یکی از نیازهای انسان، نیاز به همسر است تا بتواند کنار او آرامش را تجربه کند، تو به آثار تربیتی و وراثتی ازدواج بیش از هر چیز دیگر توجه کرده ای و برای همین از مسلمانان خواسته ای تا بُت پرستان را به عنوان همسر خود انتخاب نکنند.

ممکن است مسلمانی که تصمیم به ازدواج دارد به علّت هیجانِ روزگار جوانی بخواهد با شخص کافری ازدواج کند، اما فلسفه اصلی ازدواج، ادامه

نسل است و طبیعی است که اگر کودکی در دامن شخص کافری بزرگ شود، سرنوشت شومی خواهد داشت.

آری، از ما می خواهی در انتخاب همسر به ایمان، اصالت بدهیم، پس نباید فریب ظاهر زیبای مشرکان را بخوریم و باید بدانیم که ازدواج خوب و موفق زمینه ساز سعادت فرزندانمان خواهد بود و ازدواج با مشرکان و کافران باعث گمراهی آنان می شود.

اگر من در جستجوی آرامش هستم، اگر می خواهم زندگی همراه با سعادت داشته باشم باید به سخن تو گوش فرا دهم و ملاک ازدواج را ایمان قرار دهم.

گاه پیش می آید که دو زمینه انتخاب برای ازدواج دارم:

۱ - کسی که موقعیت اجتماعی پایین تری دارد و از زیبایی کمتری برخوردار است، اما به تو ایمان دارد.

۲ - کسی که موقعیت اجتماعی بالاتری دارد، زیبایی ویژه ای دارد، ولی قلب او از ایمان به تو خالی است.

به من می گویی که گزینه اول بهتر از گزینه دوم است، تو خیر مرا می خواهی، آیا من سخن تو را باور دارم؟

شاید با دیدن زیبایی، دل خود را ببازم، موقعیت اجتماعی بالای همسر برای من مهم جلوه کند و سخنت را نادیده بگیرم، اما آیا زیبایی و دارایی و ثروت آن همسری که دل به او بستم، دوام دارد؟ یک اتفاق کوچک می تواند همه زیبایی او را از بین ببرد، یک غفلت می تواند همه ثروتش را نابود کند. آری، هیچ گاه زیبایی و ثروت نمی تواند تکیه گاه زندگی باشد.

خوشا به حال کسانی که به سخن تو گوش فرا می دهند، فقط ایمان به تو

می تواند تکیه گاه مطمئنی برای آینده زندگی زناشویی باشد.

***

بقره: آیه ۲۲۳ - ۲۲۲

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذَىٰ فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرُبُوهُنَّ حَتَّىٰ يَطْهُرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ (۲۲۲) نِسَاءُؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّىٰ شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ مُلَاقُوهُ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ (۲۲۳)

سخن از ازدواج به میان آمد و در اینجا به بیان چند نکته می پردازیم که به زنان و حقوق آنان ارتباط دارد:

زنان هر ماه، چند روزی حالت زنانگی برایشان پیش می آید که به آن قاعدگی (پریود) می گویند، یهودیان برای زنانی که این حالت برای آن ها پیش می آمد، سخت گیری زیادی می کردند، آنان باور داشتند که همه بدن و لباس او نجس است، در این حالت هر کس به آنان دست بزند، نجس خواهد شد، اگر زنی در این حالت در جایی بنشیند، آن مکان نیز نجس می شود. یهودیان اجازه نمی دادند زنان در آن حالت بر سر سفره غذا حاضر شوند.

اکنون در قرآن این کار یهودیان را نادرست می شماری و از مسلمانان می خواهی در اینجا نیز میانه رو باشند، احترام زن و شخصیت او را در این حالت نگاه دارند و هرگز تحقیرش نکنند، در ضمن به مرد دستور می دهی در زمانی که همسرش در این حالت است با او رابطه جنسی نداشته باشد زیرا

ص: ۲۶۴

این کار باعث بیماری می شود.

به مسلمانان می گویی که اگر می خواهید شما را دوست داشته باشم، راه توبه و راه پاکی را در پیش گیرید.

سپس به دیدگاه برخی اشاره می کنی که وجود زن را وسیله ای برای هوس بازی و شهوت رانی می دانند، این دیدگاه غلطی است، وجود زن برای حفظ حیات نوع بشر است، هدف از زندگی زناشویی، پرورش فرزندان صالح است، فرزند صالح، بهترین سرمایه برای آینده است.

از طرف دیگر در زندگی زناشویی، زن باید حقوق همسرش را درباره رابطه جنسی به رسمیت بشناسد و مانع آلوده شدن مردش به گناه شود.

* * *

بقره: آیه ۲۲۵ - ۲۲۴

وَلَمَّا تَجَلَّوْا لِلَّهِ عُرْضَةً لِّأَيْمَانِكُمْ أَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصَلِّحُوا بَيْنَ النَّاسِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (۲۲۴) لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ (۲۲۵)

اگر بین زن و شوهری اختلافی پیش آمد، نزدیکان باید برای رفع اختلاف آن دو تلاش کنند. در زمان پیامبر شخصی به نام «ابن رواحه»، دختر خود را شوهر داد، بعد از مدتی دختر با همسرش اختلاف پیدا کرد. وقتی ابن رواحه از این ماجرا مطلع شد، به جای اینکه برای صلح دختر و داماد خود اقدام کند، با عصبانیت قسم خورد که هرگز برای صلح آن دو اقدام نکند.

بعد از مدتی از این کار خود پشیمان شد، نزد پیامبر آمد و گفت من چنین

قسمی خورده ام، اکنون می خواهم برای نجات زندگی دخترم کاری بکنم، اما نمی دانم چه کنم؟ آیا باید به این قسم پایبند باشم؟

این دو آیه را بر پیامبر نازل کردی و از مسلمانان خواستی تا به نام تو قسم یاد نکنند و نام تو را کوچک نکنند و برای اصلاح بین مردم اقدام کنند.

تو اعلام می کنی سوگندی که در حال خشم و عصبانیت و یا از روی عادت و بدون توجه گفته شود، هیچ اعتباری ندارد، فقط سوگندی را باید ترتیب اثر داد که از روی توجه باشد و گوینده عمداً گفته باشد.

پیامبر به ابن رواحه خبر داد که او می تواند برای صلح دختر و دامادش اقدام کند زیرا سوگند او در حال خشم زیاد و بدون توجه بوده است.

* * *

بقره: آیه ۲۲۷ - ۲۲۶

لِّلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِن نِّسَائِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ فَإِن فَاءُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ (۲۲۶) وَإِن عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَإِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (۲۲۷)

اگر مردی همسرش را به حال خود رها کند و قسم بخورد که دیگر با او هیچ رابطه ای نخواهد داشت، زن چه باید بکند؟ شوهرش نه او را طلاق می دهد و نه با او زندگی می کند.

تو به مرد چهار ماه فرصت می دهی، اگر در این مدت او به زندگی معمولی خود با همسرش برگشت که بهتر و اگر این کار را نکرد و می خواست همسرش را در سرگردانی قرار دهد، راه حلی برای زن قرار داده ای، زن می تواند از مرد خود شکایت کند و دادگاه اسلامی مرد را مجبور به یکی از این

ص: ۲۶۶

دو کار می کند:

۱ - مرد به زندگی خود برمی گردد و به همه حقوق زن خود احترام می گذارد و آن ها را مراعات می کند.

۲ - مرد زن خود را طلاق بدهد و آن زن از دست مرد آسوده می شود.

مرد یکی از این دو را باید انتخاب کند و هیچ راه دیگری ندارد، این حکم توست که نمی خواهی زن در سرگردانی باشد. آری، تو این گونه از حقوق زن در برابر مرد کج اندیش حمایت می کنی تا زن سرگردان نباشد.

* * *

بقره: آیه ۲۲۸

وَالْمُطَلَّعَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مِمَّا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِنْ كُنَّ يُؤْمِنَنَّ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
وَبِعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكِ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ
(۲۲۸)

اصل زندگی زناشویی این است که زن و شوهر با تفاهم و صمیمیت، فضایی را برای آرامش یکدیگر آماده کنند، اما گاهی به علت اختلافات، ادامه زندگی برایشان مشکل می شود. در اینجاست که در اسلام قانون طلاق قرار داده شده است.

هرگاه زن و شوهری از یکدیگر با طلاق جدا می شوند، برای آنان دو حالت تصور می شود:

۱ - آن زن و شوهر با یکدیگر، رابطه جنسی نداشته اند. در این صورت،

ص: ۲۶۷

پیمان زناشویی آنان با طلاق از بین می رود. بعد از طلاق، زن می تواند فوراً با مرد دیگری ازدواج کند. (۱۲۲)

۲- آن زن و شوهر با یکدیگر، رابطه جنسی داشته اند، اینجا بر زن واجب است به مدت سه دوره عادت ماهیانه صبر کند و بعد از آن می تواند با مرد دیگری ازدواج نماید. به مدتی که زن باید صبر کند، «عده طلاق» می گویند.

اما فلسفه عده طلاق چیست؟

با عده طلاق، فرصتی برای فکر کردن و بازگشت به زندگی مشترک پیدا شود و هیجان ها فروکش کند و هم مشخص شود آیا زن باردار هست یا نه، تا اگر تصمیم به ازدواج با مرد دیگری گرفت، نسل مرد بعدی با شوهر قبلی اشتباه نگردد.

البته در این مدت، شوهر می تواند بار دیگر به همسر خود رجوع کند و آنان زندگی زناشویی خود را دوباره آغاز نمایند و نیز بر زن واجب است که در هنگام طلاق اگر از شوهر خود حامله شده است، آن را اعلام نماید. همچنین صیغه طلاق باید در هنگامی جاری شود که زن عادت ماهیانه (پرئود) نباشد، زن باید در این موضوع، حقیقت را بگوید.

وقتی به انجیل که فعلاً در دسترس مسیحیان است مراجعه کردم، دیدم در آن آمده که مرد فقط در صورتی می تواند زن خود را طلاق بدهد که زن به فحشا رو آورده باشد و طلاق به دلیل عدم تفاهم فکری و عاطفی زن و شوهر و یا هر دلیل عاقلانه دیگری ممنوع است. همچنین اگر کسی با زنی که از شوهرش طلاق گرفته است ازدواج نماید، زناکار است. (۱۲۳)

اکنون می فهمیم که چرا اسلام دین کامل و جامعی است، اسلام به تحکیم

نظام خانواده اهمیت می دهد، اما راه را برای آینده زن نمی بندد، اگر او ازدواج ناموفقی داشت، می تواند بعد از گذشت مدتی، با مرد دیگری ازدواج نماید.

نکته دیگر اینکه مردان و زنان، هر کدام نیروهای جسمی و روحی ویژه ای دارند که با هم تفاوت دارد، زنان از عواطف و احساسات بیشتری برخوردارند، به همین علت، آنان برای انجام وظایف عاطفی (مثل مادری و پرورش فرزند) مناسب تر می باشند، اما مردان قوای جسمی بیشتر و احساسات کمتری دارند، برای همین وظیفه تامین معاش خانواده و وظایف سختی مانند دفاع به دوش آنان است. پس بین زن و مرد تفاوت وجود دارد و با وجود این تفاوت ها، حقوق و مسئولیت های آنان نیز متفاوت است.

***

بقره: آیه ۲۳۰ - ۲۲۹

الطَّلَاقُ مَرَّتَانٍ فَإِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌ بِإِحْسَانٍ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا إِلَّا أَنْ يَخَافَا أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ (۲۲۹) فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدِ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا إِنْ ظَنَّا أَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ (۲۳۰)

قبل از اسلام مردمی که در عربستان زندگی می کردند برای طلاق هیچ حدّ و اندازه ای نداشتند، یک مرد می توانست ده ها بار زن خود را طلاق بدهد و بار

ص: ۲۶۹

دیگر زندگی با او را شروع کند، این کار آزار و اذیت زن را به دنبال داشت.

در اینجا جلوی سوءاستفاده از زنان را درباره قانون طلاق می‌گیری، در اسلام وقتی مردی زن خود را طلاق داد زن باید سه دوره عادت ماهیانه صبر کند، در این مدّت، مرد می‌تواند به زن «رجوع» کند، یعنی تصمیم بگیرد که زندگی با آن زن را دوباره از سر بگیرد. این حقّ به مرد داده شده است، اما این رجوع کردن فقط برای دو بار است. اگر مردی دو بار به همسرش رجوع کرد و بعد از رجوع کردن دوم، همسر خود را طلاق داد، دیگر نمی‌تواند برای بار سوم به آن زن رجوع کند. در واقع با طلاق سوم، دیگر هرگونه ارتباطی بین این مرد و زن گسسته می‌شود.

حکم جدایی مرد و زن بعد از طلاق سوم، همیشگی است. فقط در یک صورت مرد می‌تواند با این زن ازدواج مجدد نماید، آن هم وقتی است که این زن با مرد دومی ازدواج نماید و میان این زن و شوهر دومش رابطه جنسی برقرار گردد، اکنون اگر شوهر فعلی، این زن را طلاق داد و زن هم، به مدّت سه دوره عادت ماهیانه صبر کرد، حالا همسر سابق می‌تواند از این زن خواستگاری کند و در صورت رضایت زن، عقد ازدواج جاری شود و آنان بار دیگر زن و شوهر می‌شوند.

این امر با جریحه دار کردن وجدان مرد تا حدود زیادی از طلاق سوم جلوگیری می‌کند و در حقیقت این قانون، مانعی بر سر مردان فریب کار می‌شود که زن را بازیچه هوس‌های سرکش خود ن سازند.

طلاق نباید باعث کینه، خشونت و انتقام باشد، اگر به هر دلیل طلاقی صورت گرفت، باید بر اساس نیکی باشد، در هنگام طلاق، مرد حقّ ندارد

مهریه ای را که به زن داده است از او پس بگیرد (و در صورتی که هنوز مرد، مهریه زن را پرداخت نکرده است، باید مهریه را پرداخت نماید).

البته در یک صورت اگر مرد مهریه را پس بگیرد، اشکالی ندارد و آن وقتی است که زن بخواهد از مرد جدا شود ولی شوهرش حاضر به طلاق او نباشد. در اینجا زن می تواند مهریه خود را به مرد پس بدهد (یا اگر هنوز زن مهریه خود را نگرفته است، آن را به مرد ببخشد) به این شرط که مرد او را طلاق بدهد. اشکال ندارد مرد مهریه ای را که به زن داده پس بگیرد (یا اگر آن را پرداخت نکرده دیگر از پرداخت آن معاف بشود) و در عوض همسر خود را طلاق بدهد. نکته مهم این است که اگر زن مهریه اش را به مرد برگرداند (یا آن را به مرد ببخشد)، دیگر مرد بعد از طلاق، حق رجوع به آن زن را ندارد و هر گونه ارتباطی بین این زن و مرد از هم گسسته می شود.

***

بقره: آیه ۲۳۲ - ۲۳۱

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سِرِّهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضَرَارًا لِيَتَّعِدُوا وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ وَلَا تَتَّخِذُوا آيَاتِ اللَّهِ هُزُوعًا وَادْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمَا أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (۲۳۱) وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَمَّا تَعَضُّهُنَّ أَوْ يَنْكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ إِذَا تَرَاضُوا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ ذَلِكَ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَمِ أَرْكَانُكُمْ وَأَطْهَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ (۲۳۲)

ص: ۲۷۱

اگر زن و شوهر با هم رابطه جنسی داشتند و سپس مرد زن را طلاق داد، تو به مرد فرصت می دهی تا پایان مدّت مخصوص (سه دوره عادت ماهیانه زن) بتواند با همسرش آشتی کند و به او رجوع نماید و بار دیگر زندگی صمیمانه ای را آغاز کنند، البته اگر مرد به همسرش رجوع نکرد، بعد از گذشت این مدّت، دیگر هرگونه ارتباط بین این زن و شوهر از هم گسسته می شود و زن به دنبال زندگی جدید خود می رود، (بعد از پایان این مدّت، آن زن می تواند با مرد دیگری ازدواج نماید).

بعد از تمام شدن این دوره، نتیجه هرچه باشد (خواه رجوع، خواه جدایی)، باید رفتار مرد با نیکوکاری همراه باشد و از هرگونه انتقام جویی و زیان رساندن به زن پرهیز کند. مرد حقّ ندارد به زن رجوع کند، اما نیت او اذیت و آزار او باشد، زیرا این کار سوءاستفاده از قانون است.

آری، با سخنان حکمت آمیز خود، همه را موعظه می کنی و از مردم می خواهی تقوا پیشه کنند که تو از همه کارهای آنان آگاهی.

زنی که از شوهرش جدا می شود بعد از گذشت سه دوره عادت ماهیانه می تواند دنبال زندگی خود برود، حال اگر شوهر سابقش به خواستگاری او بیاید و آن زن مایل باشد می تواند به این خواستگاری جواب مثبت بدهد و با عقد جدیدی، آنان زندگی مشترک را از سر بگیرند و نیز اقوام و خویشان زن حق ندارند مانع این ازدواج شوند.

عمل کردن به دستورات تو باعث تکامل و خیر و برکت می شود و زندگی انسان را از آلودگی ها پاک می کند.

***

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا لَمَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَالِدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْرِعُوا بِوَالِدِكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا آتَيْتُم بِالْمَعْرُوفِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (۲۳۳)

اکنون که سخن از حقوق زنان به میان آمده است، به این مناسبت تو به بیان حق شیردهی مادر به نوزاد خود می پردازی و این حق را در شش قانون بیان می کنی:

۱ - مادر حق دارد که به مدت دو سال فرزند خود را شیر بدهد و در این مدت حق نگهداری و سرپرستی نوزاد به عهده مادر است، البته مادر مجبور نیست که حتماً دو سال کامل به نوزادش شیر بدهد، می تواند مدت کمتری هم شیر بدهد ولی سرپرستی کودک تا دو سال با مادر است، این به سبب رعایت عواطف مادر و توجه به حال کودک است.

۲ - هزینه زندگی مادر از نظر غذا و لباس در دوران شیردهی بر عهده پدر می باشد تا مادر بتواند با خیال آسوده، فرزندش را شیر بدهد.

در واقع اگر زنی از همسرش طلاق گرفته باشد بعد از طلاق و گذشتن سه دوره عادت ماهیانه، دیگر مخارج آن زن بر عهده مرد نیست، اگر زن از آن مرد، نوزادی داشته باشد، مرد نمی تواند آن نوزاد را از مادرش بگیرد و باید دو سال صبر کند و در این دو سال مخارج مادر را پرداخت نماید.

۳- پدر و مادر نباید سرنوشت کودک خود را قربانی اختلافات خود کنند، پدر باید اجازه بدهد که کودک به مدت دو سال نزد مادر بماند و مادر هم باید اجازه بدهد پدر، فرزندش را ببیند.

۴- اگر در این مدت شیردهی مادر، مرد از دنیا برود، وارثان آن مرد باید عهده دار مخارج مادر بشوند و احتیاجات او را در این دو سال شیردهی برآورده کنند.

۵- زمان از شیر گرفتن کودک قبل از دو سال، به تصمیم پدر و مادر بستگی دارد، این زمان با توجه به وضع جسمی کودک و با هم فکری و توافق پدر و مادر معین می شود.

۶- هرگز نمی توان از حق شیر دادن و سرپرستی مادر جلوگیری کرد. گاهی پیش می آید که مادر از این کار انصراف می دهد یا مانعی برای او پیش می آید، در این صورت می توان نگهداری و شیر دادن به کودک را به دایه مناسبی واگذار کرد و باید حق دایه را نیز پرداخت نمود.

* * *

بقره: آیه ۲۳۵ - ۲۳۴

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَمَّا جُنَّحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ (۲۳۴) وَلَا جُنَّاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْنُتُمْ فِي أَنْفُسِكُمْ عَلِيمَ اللَّهِ أَنْتُمْ سَيِّدُكُرُونَهُنَّ وَلَكِنْ لَا تُوعِدُوهُنَّ سِرًّا إِلَّا أَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًا وَلَا تَغْرِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ

ص: ۲۷۴

رعایت حریم زندگی زناشویی، حتی بعد از مرگ همسر، موضوعی فطری است و همه اقوام و ملل در این باره قوانین و آدابی دارند، امّا گاهی این قوانین زنان را در بن بست اسارت قرار می دهد، شنیده ام که در کتاب انجیل آمده است: «زنی که شوهرش از دنیا رفته است، هرگز نباید مجدداً شوهر کند و اگر کسی با او ازدواج کند، زناکار است.» (۱۲۴)

امّا تو دین اسلام را دین کامل و جامعی قرار دادی، به زنان دستور می دهی بعد از مرگ شوهر، چهار ماه و ده روز صبر کنند و بعد از آن می توانند ازدواج مجدد داشته باشند.

آری، ازدواج بی درنگ زن پس از مرگ شوهر با محبت و دوستی و حفظ احترام همسر قبلی، سازگار نیست و نیز ممکن است زن از شوهر مرحومش باردار باشد، برای همین آنان باید این مدت را صبر کنند و این برای حفظ حریم زندگی مشترک است.

اکنون سؤالی مطرح می شود: در این مدت چهار ماه و ده روز (که زن بعد از مرگ شوهرش باید صبر کند)، آیا می توان از آن زن خواستگاری کرد؟

خواستگاری اگر به صورت کنایه و سر بسته باشد، اشکالی ندارد و زن هم می تواند به صورت کنایه جواب مثبت بدهد، ولی او باید این مدت را به احترام همسر سابقش صبر کند، بعد از تمام شدن این دوره، خواستگاری رسمی صورت می گیرد، هرگونه خواستگاری صریح و شفاف در این زمان حرام است.

با این قانون چند نکته مورد توجه قرار گرفته است: رعایت قانون صبر زن بعد از فوت شوهر سابق، رعایت احترام شوهر سابق، میل فطری زن به ازدواج. در جامعه باید این قوانین اجرا شوند و همه به صورت شایسته به آن عمل کنند.

* * *

بقره: آیه ۲۳۷ - ۲۳۶

لَمَّا جُنَّاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ مِمَّا لَمْ تَمْسُوهُنَّ أَوْ تَفَرَّضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً وَمَتَّعُوهُنَّ عَلَى الْمَوْسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتَرِ قَدَرُهُ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ (۲۳۶) وَإِنْ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مِمَّا فَرَضْتُمْ إِلَّا أَنْ يَعْفُونَ أَوْ يَعْفُوَ الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى وَلَا تَنْسُوا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (۲۳۷)

تو بر مرد واجب کردی که اگر با زنی ازدواج نمود، مهریه آن زن را پرداخت نماید. مهریه، پشتوانه اقتصادی زن است، اگر ازدواج به طلاق و جدایی بکشد، زن خسارت بیشتری می بیند و شانس او برای ازدواج مجدد کمتر است، مهریه برای جبران خسارت زن و وسیله ای برای تأمین زندگی آینده اوست.

پرداخت مهریه به یکی از چهار صورت زیر می باشد:

۱ - معمولاً مرد و زن قبل از عقد درباره مهریه به توافق می رسند، ولی گاهی قبل از عقد ازدواج، اصلاً سخنی از مهریه به میان نمی آید و عقد ازدواج

ص: ۲۷۶

خوانده می شود و زندگی زناشویی آغاز می شود. اگر بین زن و شوهر رابطه جنسی پیش نیامده باشد و این ازدواج به طلاق و جدایی برسد، در این صورت مرد باید هدیه ای به زن بدهد که آن هدیه مناسب با جایگاه زن باشد. این هدیه از فشار روحی بر زن می کاهد. البته زن هم نباید مرد را برای هدیه گرفتن، زیر فشار قرار دهد، هر مرد باید به مقدار توانایی خود اقدام به تهیه هدیه ای کند.

۲- اگر قبل از عقد ازدواج، مهریه مشخص نشود و عقد ازدواج خوانده شود و بین زن و شوهر رابطه جنسی نیز پیش آید، در صورت طلاق، مرد باید نگاه کند که در جامعه، زنانی که در جایگاه اجتماعی همسر او هستند، چقدر مهریه دارند. مرد باید به همان اندازه به همسرش مهریه پرداخت نماید.

۳- اگر پیش از عقد، مهریه مشخص شود و عقد ازدواج صورت بگیرد و رابطه جنسی میان زن و شوهر برقرار گردد، مرد باید کل مهریه زن را پرداخت نماید.

۴- اگر پیش از عقد ازدواج، مهریه ای برای زن معین شود و قبل از رابطه جنسی این ازدواج به جدایی و طلاق بکشد، مرد باید نصف مهریه را پرداخت نماید، البته زن می تواند از حق خود بگذرد و در این صورت دیگر چیزی بر شوهر واجب نیست، همان طور که بهتر است مرد کل مهریه را، به زن پرداخت کند.

اگر مرد قبلاً همه مهریه را به زن پرداخت کرده است، می تواند نصف آن را از زن پس بگیرد، البته بهتر است که مرد نصف دیگر این مهریه را به زن ببخشد، زیرا این بخشش مرد به پارسایی نزدیک تر است و می تواند گوشه ای از

مشکلات اقتصادی و روانی زن را برطرف و جامعه را از آفت‌ها حفظ نماید.

آری، تو دوست داری که اگر طلاق هم در جامعه صورت می‌گیرد با حس انتقام جویی نباشد، بلکه زن و مرد با بزرگواری، گذشت و نیکوکاری با یکدیگر برخورد کنند و کرامت انسانی را فراموش نکنند.

* * *

بقره: آیه ۲۳۹-۲۳۸

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ (۲۳۸) فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا فَإِذَا أَمْتُمْ فَادْكُرُوا اللَّهَ كَمَا عَلَّمَكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ (۲۳۹)

سخن از حقوق خانواده به درازا کشید، اکنون تو به نماز و اهمیت آن اشاره می‌کنی، در واقع می‌خواهی به مسلمانان این درس را بدهی که نباید زندگی زناشویی، آن‌ها را از نماز غافل کند. برای همین از آنان می‌خواهی تا یاد تو را فراموش نکنند و بر خواندن نمازها مخصوصاً نماز ظهر مواظب کنند و با فروتنی و خشوع نماز گزارند، مسلمان هرگز با کسالت و اجبار، نماز نمی‌خواند، چون او می‌داند نماز، باعث پاکی روح از پلیدی‌ها می‌شود.

چرا در اینجا به نماز ظهر تأکید بیشتری می‌کنی؟

تو می‌دانستی که در تابستان‌های گرم مدینه و آفتاب داغ آن، برای مسلمانان سخت است که ظهر به مسجد بیایند و با پیامبر نماز بخوانند، برای همین به نماز ظهر تأکید بیشتری می‌کنی.

در شرایط سخت لازم نیست نماز با همه آداب آن خوانده شود، مثلاً اگر مسلمانان در میدان جنگ باشند می‌توانند پشت به قبله هم نماز بخوانند

ص: ۲۷۸

و رکوع و سجده را با اشاره انجام دهند و یا در حالی که راه می روند و یا سواره هستند نماز بخوانند، دین اسلام، دین سخت گیری نیست.

مهم این است که انسان ارتباط خود را با تو قطع نکند، در شرایط سخت، این نماز است که نقطه امید انسان خواهد بود.

***

بقره: آیه ۲۴۰

وَالَّذِينَ يَتُوفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِأَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرِ إِخْرَاجٍ فَإِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَعْرُوفٍ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (۲۴۰)

بار دیگر سخن از حقوق زنان را مطرح می کنی، هیچ دینی این گونه به حقوق مادی زنان توجه نکرده است، می دانی وقتی زنی شوهرش از دنیا رفت، نگران آینده زندگی خود است، به این فکر فرو می رود که بعد از مرگ شوهر خود چگونه زندگی خود را از لحاظ مادی تأمین کند؟

اکنون از مرد می خواهی تا وصیت کند که همسرش بعد از مرگش می تواند به مدت یک سال در خانه او بماند و وارثان باید مخارج او را در این مدت پرداخت نمایند.

طبیعی است که در اینجا اختیار با زن است، او می تواند بعد از فوت همسر خانه شوهر را ترک کند و در مکان دیگری زندگی کند (او می تواند بعد از مدت چهار ماه و ده روز، ازدواج مجدد نماید و زندگی جدیدی را آغاز کند)، اگر دوست داشت می تواند به مدت یک سال، در خانه شوهر فوت شده اش

ص: ۲۷۹

زندگی کند و در این زمان، وارثان مرد باید مخارج زندگی او را تأمین کنند.

در واقع تو دستور می دهی تا هزینه زندگی و مسکن زن تأمین شود، البته در این دستور به آزادی زن هم احترام گذاشته می شود، اگر زن تصمیم به ترک خانه شوهر و یا ازدواج مجدد گرفت، هیچ کس نمی تواند مانع او شود.

واضح است که او اگر از خانه شوهر بیرون رفت، باید بعد از فوت شوهر، به مدت چهار ماه و ده روز صبر کند، بعد از گذشت این مدت است که او می تواند ازدواج مجدد داشته باشد.

* * *

بقره: آیه ۲۴۲ - ۲۴۱ وَلِلْمُطَلَّقاتِ مَتاعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ (۲۴۱) كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ (۲۴۲)

به مرد دستور دادی تا در هنگام طلاق، مهریه زن را پرداخت نماید و پرداخت مهریه را بر مرد واجب نمودی، اکنون یک دستور مستحبی دیگری می دهی، از مرد می خواهی اگر برایش امکان دارد در هنگام طلاق، هدیه ای به زن بدهد زیرا این هدیه باعث دلجویی از او می شود، شایسته است که پرهیزکاران به این دستور عمل کنند.

تو دستورات خود را به صورت شفاف برای مسلمانان بیان کردی و آنان باید در این دستورات تفکر کنند که تفکر در آن، زمینه ساز دوری از کارهای ناشایسته می شود. (۱۲۵)

ص: ۲۸۰

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللَّهُ مُوتُوا ثُمَّ أَحْيَاهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ (۲۴۳)

نام او حزقیل است، پیامبری از پیامبران تو، او خسته است، از راه دوری آمده است، می خواهد قدری استراحت کند، آفتاب بر بدن او می تابد، به دنبال سایه ای می گردد. نگاهی به دور دست می کند، آن طرف شهری را می بیند، نزدیک و نزدیک تر می شود، شهری ویران شده است! شهری که سال ها پیش مردمان آن مرده اند.

به سایه دیوار پناه می برد تا قدری استراحت کند، نگاهی به استخوان هایی می افتد، این استخوان ها چیست؟ ده ها استخوان جمجمه در آن طرف افتاده است، او نگاهی به شهر می کند، هر گوشه و کناری، استخوان های زیادی دیده

می شود.

او می فهمد که مردم این شهر همه به یک باره از دنیا رفته اند، آری، کسی نبوده است تا بدن آنان را به خاک بسپارد. این مردم در شهر دیگری زندگی می کردند، در شهر آنان طاعون آمد، آن ها به اینجا آمدند، آن وقت بود که مرگشان فرا رسید. اشک در چشمان حزقیل حلقه می زند، دست های خود را رو به آسمان می کند و تو را می خواند، از تو می خواهد بار دیگر آنان را زنده کنی تا تو را عبادت کنند.

تو به او وحی می کنی:

___ ای حزقیل! آیا واقعاً دوست داری این مردم را زنده کنم؟

___ آری.

___ ای حزقیل، اسم اعظم خود را به تو یاد می دهم، این اسم اعظم را بر زبان جاری کن آن وقت خواهی دید که آنان زنده خواهند شد.

حزقیل، اسم اعظم تو را بر زبان جاری کرد و تو همه آنان را زنده نمودی تا بار دیگر در این دنیا زندگی کنند.

این حکایت را در اینجا بیان می کنی تا همه بدانند که بر هر کاری قادر و توانا هستی، تو می توانی مردگان را زنده کنی، روز قیامت همه سر از خاک بر خواهند داشت و برای حسابرسی به پیشگاهت خواهند آمد.

* * *

باید به زندگی خود دوباره نگاه کنم، تو چقدر بر من مهربانی کرده ای! افسوس که زود این همه لطف و مهربانیت را فراموش می کنم، نعمت حیات،

ص: ۲۸۲

نعمت ایمان، نعمت سلامتی و هزاران نعمت دیگر را به من داده ای، کاش می توانستم شکر این همه نعمت تو را به جا آورم.

***

بقره: آیه ۲۴۵ - ۲۴۴

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (۲۴۴) مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً وَاللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْسُطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ (۲۴۵)

در اینجا از من می خواهی این دو کار را فراموش نکنم:

۱ - جنگ و جهاد در راه تو.

۲ - قرض دادن به دیگران.

به من می گویی که قرض دادن به مردم نیازمند، در واقع قرض دادن به توست و تو چندین برابر آن را بازمی گردانی و آن را همانند بذری که در زمین افشانده می شود، آبیاری می کنی و وقتی به بار نشست، به من بازمی گردانی.

آری، برکت زندگی و همچنین تنگدستی من در زندگی در دست توست، بازگشت من هم به سوی توست. اگر به این نکات خوب فکر کنم، می توانم راحت تر به دیگران کمک کنم، زیرا اگر من نیازمندان را یاری کنم، برکت زندگی خودم زیاد خواهد شد و در روز قیامت هم وقتی که هیچ پناهی نداشته باشم، مهربانی تو به یاریم خواهد آمد.

باید یاد بگیرم تا سرمایه های خود را در بانک تو ذخیره کنم که سودش از همه بانک ها بیشتر است، این بانکی است که در روز قیامت هم تعطیل نمی شود و سود زیادی به من می دهد.

ص: ۲۸۳

بقره: آیه ۲۴۶

أَلَمْ تَرَ إِلَى الْمَلَآءِ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى إِذْ قَالُوا لِنَبِيِّ لَهُمْ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ أَلَّا تُقَاتِلُوا قَالُوا وَمَا لَنَا أَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَدْ أُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَأَبْنَاءِنَا فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا إِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ (۲۴۶)

تو دوست داری تا تاریخ را خوب بخوانم و از زندگی گذشتگان عبرت بگیرم، اکنون از بنی اسرائیل سخن می گویی، آنان سالیان سال در انتظار آمدن موسی (علیه السلام) بودند تا به کمک او بتوانند به بیت المقدس بازگردند، سرانجام موسی (علیه السلام) را فرستادی و آنان توانستند از مصر به بیت المقدس بازگردند، اما بعد از مرگ موسی (علیه السلام) دچار رفاه طلبی شدند و در میانشان اختلافات زیادی پیش آمد، سپس پیامبری به نام «اشموئیل» را برای هدایتشان فرستادی، ولی آنان هرگز به سخنان او توجه نکردند، سرانجام کافران به رهبری جالوت به شهرشان حمله کردند، زنان و فرزندانشان را اسیر کردند و مردانشان را از شهر بیرون کردند. بنی اسرائیل مجبور شدند به سرزمین های اطراف پناه ببرند. این حادثه حدود ۵۰۰ سال بعد از موسی (علیه السلام) اتفاق افتاد.

آنان برای نجات خود و زنان و فرزندانشان تصمیم به مبارزه گرفتند و نزد پیامبر خود آمدند و از او خواستند تا فرماندهی برای آنان برگزیند تا به فرماندهی او به جنگ جالوت بروند و بیت المقدس را آزاد سازند.

اشموئیل که آنان را به خوبی می شناخت به آنان رو کرد و گفت:

— می ترسم شما در موقعی که باید از فرمانده خود، پیروی و اطاعت کنید، از اطاعت او سر باز زنید و برای پیکار با دشمن بهانه تراشی کنید.

— ای پیامبر خدا! چگونه چنین چیزی ممکن است؟ ما آماده ایم تا پای جان از فرماندهی که برای ما معین می کنی، اطاعت کنیم، ما همه سرباز او می شویم و گوش به فرمان او خواهیم بود، مگر نمی بینی که جالوت وطن ما را تصرف کرده و زنان ما را به اسیری گرفته است؟ برای دفاع از ناموسمان هم که باشد از جان خود دریغ نخواهیم کرد.

اشموئیل از آنان پیمان گرفت، هنگامی که فرماندهی برای آنان انتخاب شد و فرمان جهاد صادر شد، همه پیمان شکنی کردند و فقط تعداد کمی در جبهه جنگ حاضر شدند.

اما این ماجرا چگونه اتفاق افتاد؟ چه شد که آنان پیمان خود را فراموش کردند؟ در آیه های بعد این ماجرا را برایم شرح می دهی.

* * *

بقره: آیه ۲۴۸ - ۲۴۷

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًا قَالُوا أَنَّى يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةَ مِنَ الْمَالِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ وَاللَّهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ (۲۴۷) وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ آيَةَ مُلْكِهِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ مِّنْ رَبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِّمَّا تَرَكَ آلُ مُوسَىٰ وَآلُ هَارُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلَائِكَةُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لَّكُمْ إِن كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ (۲۴۸)

ص: ۲۸۵

بنی اسرائیل همه نزد اشموئیل آمده اند و از او می خواهند تا فرماندهی را برای آنان انتخاب کند تا به جنگ جالوت ستمگر بروند. این چنین بود که اشموئیل دست به دعا برداشت و از تو یاری خواست، او دعا کرد تا تو فرماندهی شجاع و شایسته برای آنان برگزینی.

تو به اشموئیل وحی کردی که من طالوت را برای فرماندهی آنان انتخاب می کنم.

وقتی اشموئیل این سخن را شنید، تو را سپاس گفت و سجده شکر به جا آورد و به مردم خبر داد که هرچه زودتر آماده جنگ شوید که خداوند فرمانده شما را تعیین کرده است.

آنان پرسیدند که فرمانده کیست؟ اشموئیل به آنان خبر داد که طالوت فرماندهی است که خدا او را برای جنگ با جالوت ستمگر انتخاب کرده است.

به راستی طالوت کیست؟ جوانی گمنام که نه از مال دنیا چیزی دارد و نه از خانواده ای سرشناس است.

وقتی مردم این سخن را شنیدند فریاد اعتراضشان بلند شد، گفتند: چرا خدا طالوت را انتخاب نمود؟ در میان ما کسانی هستند که برای فرماندهی لیاقت بیشتری دارند. طالوت فقیر است و از مال دنیا هیچ ندارد، خدا باید فرمانده را از میان ثروتمندان و بزرگان انتخاب می کرد.

اشموئیل رو به آنان کرد و گفت که این انتخاب خداست، طالوت، هوش و علم و حکمت دارد و از نظر جسمی قوی و پر قدرت است.

گویا بنی اسرائیل هنوز به مأموریت طالوت از طرف تو اطمینان پیدا نکرده

بودند، برای همین از اشموئیل خواستند تا از تو بخواهد نشانه و دلیلی برای آنان بفرستی.

تو هم به اشموئیل وحی کردی که نشانه حق بودن طالوت این است که صندوق مقدس به بنی اسرائیل بازمی گردد.

وقتی بنی اسرائیل دیدند، صندوق مقدس از آسمان نازل شد حاضر شدند تا فرماندهی طالوت را بپذیرند.

دوست دارم بدانم صندوق مقدس چه بوده است؟

وقتی موسی (علیه السلام) به دنیا آمد، مادرش، او را در میان صندوقی نهاد و آن را به دریا انداخت. آن صندوق در نزد بنی اسرائیل بسیار مقدس بود. موسی (علیه السلام)، قبل از مرگ خود، تورات اصلی را (که بر لوح های گِل نوشته شده بود) در همین صندوق قرار داد و به جانشین خود «یوشع» سپرد.

تا زمانی که این صندوق میان یهودیان بود، آنان عزیز بودند؛ اما از زمانی که صندوق از میان آن ها رفت عزت آن ها هم رفت. آنان حرمت آن صندوق را نگاه نداشتند و تو صندوق را از آن ها گرفتی. (۱۲۶)

آن روز بود که فرشتگان را مأمور کردی تا صندوق را به بنی اسرائیل بازگردانند، با بازگشت این صندوق آرامش از دست رفته بازگشت و آنان آماده مبارزه با جالوت ستمگر شدند.

***

بقره: آیه ۲۵۰ - ۲۴۹

فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّي إِلَّا مَنِ اعْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ
فَشَرِبُوا مِنْهُ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ

ص: ۲۸۷

وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ قَالُوا لَمَّا طَاقَهُ لَنَا الْيَوْمَ بِحِجِّ الْوُتِّ وَجُنُودِهِ قَالَ الَّذِينَ يُظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُوا اللَّهِ كَمْ مِنْ فِتْنَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِتْنَهُ كَثِيرَةً يَأْذِنُ اللَّهُ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ (۲۴۹) وَلَمَّا بَرَزُوا لِحِجِّ الْوُتِّ وَجُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ (۲۵۰)

طالوت با لشکریان خود به سوی بیت المقدس حرکت کردند تا با جالوت مبارزه و شهر را آزاد کنند، لشکریان بعد از مدتی راه رفتن، بر اثر گرمای آفتاب همگی تشنه شدند، طالوت به آنان گفت: به زودی به رودخانه ای می رسیم، آگاه باشید که خدا می خواهد شما را امتحان کند، شما باید پیمان ببندید که از آن آب، سیر ننوشید، هر کس از آب سیر بنوشد، دیگر از لشکر من نخواهد بود. اگر می خواهید در این امتحان سربلند شوید، اصلاً آب ننوشید یا فقط کف دستی از آب بگیرید.

همه قول دادند که به فرمان طالوت عمل کنند، لحظاتی گذشت، به رودخانه رسیدند، آبی زلال و گوارا در جریان بود، همین که چشم لشکریان به آب افتاد، خوشحال شدند، خود را به آن رساندند و عده زیادی از آن آب سیر نوشیدند، فقط سیصد و سیزده نفر بر سر پیمان خود استوار ماندند.

شصت هزار نفر در این امتحان مردود شدند، طالوت آنان را به حال خود رها کرد و با همان سیصد و سیزده نفر به سوی دشمن حرکت کرد. اکنون دیگر لشکر او بسیار کم شده بود، شصت هزار نفر کجا و سیصد و سیزده نفر کجا؟

از طرف دیگر، جالوت که از حرکت طالوت باخبر شده بود، سپاه خود را بسیج نمود و به مقابله با طالوت آمد. وقتی یاران طالوت نزدیک دشمن

رسیدند، نگاهی به سپاه جالوت ستمگر نمودند، چند نفر از آنان به طالوت گفتند: ما امروز توانایی جنگ با سپاه جالوت را نداریم، تعداد ما خیلی کمتر از آنان است.

گروه دیگری از یاران طالوت که ایمانشان از بقیه بیشتر بود و به روز قیامت یقین بیشتری داشتند به طالوت گفتند: ما گوش به فرمان تو هستیم و پیروزی در دست خداست. چه بسا گروهی اندک به اذن خدا بر سپاهی بزرگ پیروز شده اند و یاری خدا با کسانی است که در راه او بر مشکلات صبر می کنند.

طالوت تصمیم گرفت تا با لشکر خود به مقابله با جالوت برود، وقتی آنان با جالوت و سپاه بزرگ او روبرو شدند چنین دعا کردند: بارخدا یا! در راه خود صبر به ما عنایت کن و گام های ما را استوار گردان و ما را بر این مردم کافر پیروز کن!

طالوت دستور می دهد تا لشکر در نزدیکی سپاه دشمن اردو بزند.

* * *

بقره: آیه ۲۵۲ - ۲۵۱

فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ وَقَتَلَ دَاوُودُ جَالُوتَ وَآتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَلَكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ (۲۵۱) تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ تَنْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ (۲۵۲)

جوانی با عجله به این سو می آید، وقتی به لشکر بنی اسرائیل می رسد، ابتدا نزد برادران خود می رود، سه تن از برادران او در این لشکر هستند، به آنان

ص: ۲۸۹

سلام می کند و وسایلی را که پدر برایشان فرستاده است را تحویل برادرانش می دهد. او می فهمد که لشکر از زیادی سپاه جالوت ترسیده اند، به آنان می گوید: چرا شما این قدر سپاه جالوت را بزرگ می پندارید؟ به خدا قسم اگر من با جالوت روبرو شوم او را خواهم کشت.

این سخن همه را به تعجب و امید داد و آوازه آن به همه جا می رسد، طالوت هم خبردار می شود و به دنبال این جوان می فرستد و به او چنین می گوید:

___ ای جوان! نام تو چیست و اینجا چه می کنی؟

___ من داوود هستم و آمده ام شما را یاری کنم.

___ چرا تو این قدر دیر آمدی؟

___ پدر پیری دارم، خدا به او چهار پسر داده است، او سه برادرم را برای یاری تو فرستاد و مرا که کوچکتر از بقیه بودم نزد خود نگه داشت تا گوسفندان را برای چرا به صحرا ببرم. وقتی سپاه شما حرکت کرد، پدرم از من خواست تا مقداری وسایل برای برادران خود بیاورم.

___ آیا نمی خواهی نزد پدر خود بازگردی؟

___ من می خواهم جالوت را به قتل برسانم.

* * *

فردا صبح دو لشکر در مقابل هم قرار گرفتند، لشکر جالوت با شمشیرهای برهنه به صف ایستاده بودند، جالوت هم که به پیروزی خود مطمئن بود به میدان مبارزه آمده بود و با هزاران سرباز در مقابل جمعیتی اندک ایستاده بود و از روی تمسخر لبخند می زد.

در این هنگام داوود جلو آمد، او شمشیری همراه خود نداشت، فقط یک

قلاب سنگ با خود آورده بود، او معمولاً با این قلاب سنگ از گله گوسفند محافظت می کرد. داوود از کسی سؤال کرد:

___ آیا تو جالوت را می شناسی؟ می توانی به من نشان بدهی؟

___ ای جوان! آنجا را نگاه کن، آن فیل را می بینی که صدها نگهبان در اطرافش با شمشیر ایستاده اند؟

___ آری.

___ آن مردی که سوار بر فیل است، جالوت است.

___ ممنون.

داوود در فرصتی مناسب، سنگی داخل قلاب سنگ گذاشت و آن را به سوی جالوت پرتاب کرد و سنگ به پیشانی جالوت اصابت کرد و او از روی فیل به زمین افتاد و کشته شد، با کشته شدن جالوت سپاه او در هم شکست و لشکر طالوت پیروز شد و این گونه بود که بنی اسرائیل توانستند به بیت المقدس برگردند و زنان و فرزندان خود را نجات دهند. (۱۲۷)

* * *

تو بعدها داوود را برای پیامبری برگزیدی و به او فرمانروایی و علم و دانش کرم کردی و فرزند او، سلیمان را هم به پیامبری انتخاب کردی و پادشاهی بزرگی به او دادی.

این قانون توست: باید در برابر ستمکاران قیام کرد و آنان را سرکوب کرد. اگر در مقابل ستمکاران قیامی نشود، فساد و تباهی سرتاسر جهان را می گیرد.

جالوت ستمگر بود و باید اهل ایمان او را به سزای کارش می رساندند، سرکوب ستمکاران، یک ضرورت برای اجتماع بشری است.

ص: ۲۹۱

این داستان‌هایی که برایم بیان می‌کنی، نشانه علم و قدرت و حکمت توست، باور دارم که داستان‌های قرآن واقعی است و هرگز دروغ و افسانه نیست.

***

در اینجا داستان طالوت و صندوق مقدّس را برایم گفتی، صندوق مقدّسی که نشانه حقّ بودن طالوت بود و باعث اطاعت بنی اسرائیل از طالوت شد. اکنون می‌خواهم از آینده این صندوق بیشتر بدانم.

من در انتظار ظهور مهدی (علیه السلام) هستم، باور دارم که سرانجام او می‌آید و دنیا را پر از عدل و داد می‌کند.

او در مکه ظهور می‌کند، سیصد و سیزده یار باوفای او کنار کعبه با او بیعت می‌کنند و او قیام خویش را آغاز می‌کند سپس به کوفه می‌آید، در کوفه حکومت خویش را تشکیل می‌دهد، مدّتی می‌گذرد و او تصمیم می‌گیرد به سوی فلسطین حرکت کند. وقتی به فلسطین می‌رسد، چند روز صبر می‌کند تا روز جمعه فرا رسد. در آن روز گروهی از مسیحیان و یهودیان در آنجا جمع می‌شوند، آن روز عیسی (علیه السلام) از آسمان می‌آید و پشت سر مهدی (علیه السلام) نماز می‌خواند و آن وقت است که مسیحیان مسلمان می‌شوند.

سپس مهدی (علیه السلام) همان صندوق مقدّس را به یهودیان نشان می‌دهد، وقتی یهودیان آن را نزد مهدی (علیه السلام) می‌بینند عده زیادی از آن‌ها به مهدی (علیه السلام) ایمان می‌آورند و مسلمان می‌شوند، آنان بر این اعتقادند که صندوق مقدّس را نزد هر کس یافتند باید تسلیم او شوند، گذشتگان آن‌ها بر این باور بوده‌اند وقتی پیامبری از دنیا می‌رود، آن‌ها باید ببینند که این صندوق نزد چه کسی است. این صندوق نزد هر کس که یافت می‌شد، او پیامبر بعدی بود و یهودیان

ص: ۲۹۲

تسلیم او می شدند. (۱۲۸)

عده کمی از آنان زمانی که حق را می بینند از قبول آن سر باز می زنند و با مهدی (علیه السلام) وارد جنگ می شوند ولی سرانجام شکست خواهند خورد.

* * *

بقره: آیه ۲۵۳

تِلْمَكِ الرُّسُلِ فَضَلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللَّهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا اقْتَتَلَ الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعِيدٍ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ وَلَكِنْ اخْتَلَفُوا فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا اقْتَتَلُوا وَلَكِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ (۲۵۳)

پیامبران زیادی را برای هدایت انسان ها فرستادی تا آنان پیام و سخن تو را ابلاغ کنند و مردم بتوانند راه سعادت و خوشبختی را پیدا کنند، البته مقام و جایگاه پیامبران یکسان نیست و هر کدام از آنان جایگاه و امتیازی دارند، ابراهیم (علیه السلام) را فریادگر توحید قرار داده و به تنهایی او را یک امت حساب نمودی و به او نسلی پربرکت عنایت کردی، نوح (علیه السلام) را عمر طولانی و توفیق پایداری در راه حق عنایت کردی و از طرف خود به او سلام ویژه ای نمودی، با موسی (علیه السلام) سخن گفتی، به عیسی (علیه السلام) معجزات خاصی مثل شفای بیماران و زنده کردن مردگان عنایت کردی و جبرئیل را به کمک او فرستادی، به محمد (صلی الله علیه و آله) امتیاز خاتمیت دادی و دین او را کامل ترین و جامع ترین ادیان قرار دادی، به او قرآنی دادی که هرگز تحریف نخواهد شد زیرا تو خود حافظ این

ص: ۲۹۳

پیامبران معلّمان بزرگ بشریت هستند که هر کدام در یک رتبه و کلاسی، به آموزش بشر پرداخته اند، آنان از اصول و برنامه یکسانی پیروی کرده اند.

راه خوب و بد را به انسان ها نشان دادی، پیامبران مسیر حقّ و حقیقت را برای مردم بیان کردند، بعد از آن دیگر نوبت انتخاب مردم بود، آن ها باید راه خودشان را انتخاب می کردند، تو انسان را با اختیار آفریدی، به او حقّ انتخاب داده ای، خود او باید راه خود را انتخاب کند، تو همواره آن ها را به سوی ایمان فرا می خوانی و وسیله هدایت آن ها را فراهم می سازی، اما هرگز آن ها را در پیمودن راه صحیح مجبور نمی کنی، راه را نشان می دهی، انتخاب با خود آن هاست.

وقتی بنا شد اختیار با خود انسان باشد، طبیعی است که عدّه ای ایمان می آورند و عدّه ای هم کافر می شوند و بین مردم اختلاف پیش می آید، عدّه ای فریب شیطان را می خورند و در حقّ دیگران ظلم می کنند.

اگر تو انسان ها را مجبور به پذیرفتن راه حقّ می کردی، هرگز جنگ و اختلافی پیش نمی آمد و تاریخ بشر هرگز ظلم و ستم را به چشم نمی دید، اما در آن صورت، بشر به تکامل نمی رسید، بشری که اختیار ندارد، ظلم هم نمی کند، ولی تو انسان را به گونه ای آفریدی که می تواند راه درست را انتخاب کند، اگر انسان رستگار شود، به اختیار خودش بوده است و این زیبایی انسان است. شکوه انسان در اختیار اوست، وقتی قرار است انسان، موجودی آزاد و

مختار باشد، طبیعی است که گروهی از انسان‌ها که راه زشتی‌ها را انتخاب می‌کنند، روی زمین فساد خواهند کرد، اما تو می‌دانی همه زیبایی انسان در اختیار اوست، معنای انسان در اختیار است، اگر اختیار را از انسان بگیری، خوب بودن انسان، دیگر ارزشی ندارد.

می‌خواهی کسی را خلق کنی که در این دنیای خاکی، در میان سختی‌ها و بلاها، راه خوبی‌ها را انتخاب کند و اگر ظلم و ستمی را دید با آن مبارزه کند.

***

بقره: آیه ۲۵۴

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ (۲۵۴)

در اینجا بار دیگر از من می‌خواهی تا سرمایه‌های خود را در راه تو به کار بگیرم، من تا فرصت دارم باید برای سفر آخرتم توشه‌ای بگیرم، دنیا مزرعه آخرت است، اگر من در راه تو به دیگران کمک کنم، روز قیامت می‌توانم پاداش آن را ببینم، در روز قیامت دیگر نمی‌توان کار خوبی انجام داد، آن روز، فقط روز نتیجه و پاداش است.

باید بدانم که روز قیامت، هیچ دوستی نخواهد بود، آن روز هیچ کس به فکر دیگری نیست، همه به فکر خود هستند، روزی است که من باید خودم به تنهایی، پاسخ کارهایم را بدهم. هیچ کس دیگر یاریم نمی‌کند، باید خودم را

ص: ۲۹۵

برای آن روز آماده کنم. انسان به هر چه دل بسته باشد، دیگر به کارش نمی آید. این واقعیت است، همه بُت ها، نابود شده اند، انسان می فهمد بُت هایی که آن ها را پرستیده است، به هیچ کار نمی آیند، آن روز فقط روز تو و روز بندگان خوب توست، هر کس با پیامبران و جانشینانش دوست باشد و راهشان را رفته باشد، از شفاعت آنان بهره مند خواهد شد، چون پیامبران به اذن تو شفاعت مؤمنان را به عهده دارند، وای به حال کافران که به دنبال بُت های خود رفتند، آنان به خود ظلم کردند، افسوس که دیر می فهمند که هیچ یار و یآوری ندارند.

ص: ۲۹۶

بقره: آیه ۲۵۵ (آیه الکرسی)

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ
(۲۵۵)

جز تو خدایی ندارم، با همه بُت ها و دلبستگی ها قهر می کنم، از هرچیز که بخواهد جای تو را در دلم بگیرد بیزاری می جویم، فقط تو را می خوانم و به سوی تو می آیم. خدایی جز تو نیست، من فقط تو را به خدایی قبول دارم، همه زیبایی ها از آن توست.

تو «حی» هستی، تو زنده ای، تو همواره بوده و هستی، خدایی یگانه که پیش از آغاز روزگارها بوده و پس از نابودی روزگارها نیز خواهد بود، هرگز نابود

نمی شود و پایان نمی پذیرد، هستی خود را از موجود دیگری نگرفته ای، پس هیچ گاه نابود نمی شوی. (۱۲۹)

تو «قیوم» هستی. «قیوم» به کسی گفته می شود که روی پای خود ایستاده و دیگران به او وابسته اند، آری، این جهان با این عظمت را تو برپا کرده ای، این جهان را آفریده ای، به همه روزی می دهی، هدایت می کنی، زندگی و مرگ در دست توست، تو به کمک هیچ کس نیاز نداری، همه جهان به تو نیازمند است، اگر لحظه ای تدبیر و حمایت تو نباشد، جهان به هم می ریزد و نابود می شود.

* * *

تو هرگز سستی و خواب نداری، برای یک لحظه هم از این جهان غافل نمی شوی، فیض و لطف تو دائمی است و لحظه ای قطع نمی شود، مانند بندگان خود نیستی که در اثر خواب از دیگران غافل می شوند.

تو مالک حقیقی همه جهانی، تو مالک آسمان ها و زمینی، هر تصرفی که در جهان می شود، از طرف توست. همه کاره این جهانی!

گروهی از مردم به بُت ها عقیده دارند، برای بُت ها قربانی می کنند و می گویند: این بُت ها در روز قیامت از آنان شفاعت خواهند کرد، این چه عقیده باطلی است، چگونه می شود انسان، سنگی را بتراشد و از آن مجسمه انتظار داشته باشد که در روز قیامت نجاتش دهد؟

کیست که در روز قیامت بدون اجازه تو بتواند شفاعت کند و مردم را از آتش برهاند؟

تو صاحب روز قیامت هستی! انسان نمی تواند با خیال و توهم به بُت خود

ص: ۲۹۸

مقام شفاعت بدهد. شفاعت در روز قیامت تنها به اجازه توست.

آن روز فقط روز تو و روز بندگان خوب توست، به پیامبران و جانشینانشان اجازه می دهی تا دیگران را شفاعت کنند و به پیروان راستین خود یاری رسانند.

درست است مقام شفاعت را به پیامبران و جانشینان آن ها داده ای، امّا من نباید درباره آنان زیاده گویی و غلو کنم، آنان بندگان تو هستند، مخلوق تو هستند، مبادا درباره آن ها گزافه بگویم و چیزی را باور داشته باشم که با یکتاپرستی منافات دارد.

آری، آنان از خود چیزی ندارند، تو به گذشته و آینده آنان علم داری. تو بودی که به پیامبران وحی نازل کردی و آنان را از علم غیب آگاه ساختی، اگر وحی نبود، آنان هرگز نمی توانستند از علم غیب باخبر شوند، آنان آن مقداری از علم غیب را می دانند که تو اراده کرده ای.

* * *

تخت تو همه زمین و آسمان ها را در بر گرفته است !!

یادش به خیر ! کلاس دوم ابتدایی که بودم، معلّم ما، هر روز، اوّل درس، این آیه را برایمان می خواند و همه با او همخوانی می کردیم. بعد از چند ماه، همه ما «آیه الكرسي» را حفظ بودیم.

یک روز از او سؤال کردم:

___ معنای کلمه «کرسی» چیست؟

___ کرسی یعنی تخت، تخت پادشاهی !

___ چرا به این آیه، آیه تخت می گویند؟

ص: ۲۹۹

___ چون در آن از تخت خدا سخن گفته شده است. این آیه می گوید که تخت خدا، همه آسمان ها و زمین است.

کودکی بودم هشت ساله، در ذهن خود چنین تصوّر کردم که تو در آسمان ها، تخت بزرگی داری و بر روی آن نشسته ای. آن روز دیگر چیزی به معلم نگفتم و سؤالی هم نکردم، زیرا به خیال خودم، معنای «آیه الکرسی» را فهمیده بودم.

وقتی بزرگ تر شدم، کم کم فهمیدم که تو جسم نیستی تا بخواهی بر روی تخت پادشاهی خودت بنشینی.

البته شنیده ام عده ای از اهل سنت معتقد هستند که تو واقعاً تخت بزرگی داری و بر روی آن نشسته ای و فرمان می دهی، حتی آن ها این سخن را هم نقل کرده اند که وقتی روز قیامت فرا می رسد تو بر تخت پادشاهی خود می نشینی و مردم به تو نگاه می کنند و گروهی هم در پای آن تخت به سجده می افتند.

وقتی با کتاب های حدیثی آشنا شدم، این ماجرا را خواندم که روزی شخصی به نام حفص نزد امام صادق (علیه السلام) آمد و از او درباره این آیه سؤال کرد:

___ آقای من! منظور این سخن قرآن چیست: «تخت خدا همه آسمان ها و زمین را فرا گرفته است»؟

___ منظور از واژه «کرسی» در این آیه، علم و دانش خداست. علم و دانش او همه زمین و آسمان ها را فرا گرفته است. هیچ چیز از علم خدا پوشیده نیست. (۱۳۰)

من قدری به سخن امام صادق (علیه السلام) فکر کردم، وقتی پادشاه بر روی تخت خود می نشیند، در واقع او قدرت و احاطه خود را به کشور خود نشان می دهد.

تخت پادشاه، نشانه قدرت او بر کشورش است. تو که خدای یگانه ای، از همه هستی خبر داری، آری! هیچ چیز بر تو پوشیده نیست. هر برگ درختی که از درختان می افتد تو از آن آگاهی داری، تو تختی نداری که بر روی آن بنشینی و به آفریده های خود فرمان بدهی، تو بالاتر از این هستی که بخواهی در مکانی و جایی قرار گیری.

***

حفظ و نگهداری آسمان ها و زمین برای تو کار سختی نیست، زیرا قدرت تو حدّ و اندازه ای ندارد و تو بر هر کاری توانایی.

تو از همه چیز بالاتر و بزرگ تر هستی، هیچ شریکی نداری، خدای بزرگ و بی نهایت که به همه کارها تواناست.

اکنون که من این آیه را خواندم، تو را بهتر می شناسم:

تو سرچشمه جاوید جهان و برپادارنده این جهانی، این جهان هدف دار است و زندگی و حرکت در آن به سویی است که تو آن را معین نموده ای.

تو مالک همه آسمان ها و زمینی، بدون اذن تو هیچ کس نمی تواند شفاعت دیگری را نماید، حاکمیت تنها از آن توست!

به همه چیز علم داری، به بندگانت قسمتی از علم را عنایت می کنی. خدایی بزرگ هستی، جهان با این عظمت را آفریده ای و این نشانه قدرت بی اندازه توست، حفظ و نگهداری جهان برای تو کار سختی نیست.

***

بقره: آیه ۲۵۷ - ۲۵۶

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ

ص: ۳۰۱

فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَمَّا انْفَصَلَتْ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (۲۵۶) اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (۲۵۷)

نام او حصین بود، خیلی پریشان بود، سراسیمه به سوی مسجد پیامبر می آمد، همه امید او دو پسری بود که به او داده بودی، اما امروز خبردار شد که آن ها دست از آیین اسلام برداشته و مسیحی شده اند، گویا بازرگانی که از سوریه به مدینه آمده بود با آنان سخن گفته و آن ها را مسیحی کرده است و می خواهد این دو پسر را با خود به سوریه ببرد تا در میان مسیحیان زندگی کنند.

حصین نزد پیامبر می آید، او ماجرا را برای پیامبر تعریف می کند و از آن حضرت اجازه می خواهد تا به زور و اجبار، دو پسر خود را به اسلام بازگرداند.

در این هنگام تو جبرئیل را می فرستی تا این آیه را برای پیامبر بخواند.

آری، در پذیرش دین هیچ اجباری نیست، انسان را آفریدی و راه هدایت و سعادت و راه گمراهی و بدبختی را نشان دادی، اختیار با خود اوست.

وقتی راه حق از راه گمراهی مشخص شده است، چه نیازی به اجبار انسان ها برای قبول اسلام است؟

***

نوروز سال ۱۳۹۱ است، بهار فرا رسیده است و بیشتر مردم به مسافرت

ص: ۳۰۲

رفته اند، من در خانه مانده ام و مشغول نوشتن این صفحه ها هستم. دو پسر من آمده اند، آن ها می خواهند تا ما هم به مسافرت برویم، اما من حوصله این جاده های شلوغ را ندارم، قول می دهم در فرصت مناسب تری آن ها را به مسافرت ببرم.

هیچ کس مرا مجبور نکرده است به مسافرت بروم یا نروم. اختیار با خود من است، اما نکته مهم این است که اگر من سوار ماشین شدم، باید به قوانین راهنمایی و رانندگی احترام بگذارم، در قسمتی از جاده، سبقت ممنوع است، نباید سرعت من بیش از صد و بیست کیلومتر در ساعت بشود، در پیچ های خطرناک، نباید سرعت از سی کیلومتر در ساعت بیشتر باشد. باید این قوانین را مراعات کنم، یعنی مجبور هستم، اگر این کار را نکنم، جریمه می شوم، حتی ممکن است پلیس ماشین مرا توقیف کند و به پارکینگ ببرد.

آری، تأکید می کنم هیچ کس مرا مجبور نمی کند رانندگی کنم، اگر رانندگی را انتخاب کردم، مجبورم به قانون احترام بگذارم.

اسلام هم یک مسیر زندگی است، راه و رسم چگونه زیستن است، مجبور نیستم مسلمان باشم، می توانم هر دینی را برای خود انتخاب کنم، اگر اسلام را پذیرفتم، باید به قوانین این دین احترام بگذارم، باید نماز بخوانم، روزه بگیرم، گوشت مردار نخورم، امر به معروف کنم و...

آری، در اصل قبول اسلام، هیچ اجباری نیست، اگر کسی مسلمان شد باید قوانین اسلام را بپذیرد.

به راستی اگر انسان در انتخاب دین، آزاد است، پس چرا پیامبر بارها و بارها به جنگ کافران و مشرکان رفت؟ آیا معنای این کار پیامبر این نیست که او

می خواست آن ها را مجبور به پذیرفتن اسلام کند؟

وقتی من درباره جنگ هایی که در زمان پیامبر روی داد، تحقیق می کنم، متوجه می شوم که بعضی از آن جنگ ها، جنبه دفاعی داشته و مسلمانان از شهر مدینه در مقابل تهاجم بُت پرستان دفاع کرده اند، بعضی از آن جنگ ها هم برای سرنگونی نظامی بوده که مانع آزاداندیشی مردم بوده اند.

آری، انسان برای انتخاب دین آزاد است. اسلام بُت پرستی را دین نمی داند، بلکه آن را انحراف می داند مسلمانان به فرمان پیامبر یا امام معصوم نسبت به ریشه کن کردن آن اقدام می کنند تا زنجیرهای اسارت از فکر انسان ها زدوده شود.

***

هر کس به طاغوت کافر شود و به تو ایمان آورد، به دستاویزی استوار که گسستنی نیست، چنگ زده است.

طاغوت هر کس یا هر چیزی است که باعث گمراهی انسان ها می شود، شیطان، بُت ها، ستمگران و رهبران دروغین همه این ها طاغوت هستند و من اوّل باید دل از آنان برکنم، باید از آن ها جدا شوم، تا بتوانم به تو برسم، این تنها راه رسیدن به توست، باید از طاغوت بیزاری بجویم.

اگر در درّه ای عمیق و هولناک گرفتار شوم و بخواهم نجات پیدا کنم، باید به دستاویز محکمی چنگ بزنم، دستاویزی که هرگز گسسته نشود، باید طناب محکمی پیدا کنم. اگر این طناب محکم نباشد ممکن است مرا تا مقداری از قعر درّه بالا آورد، اما در میانه راه پاره شود و به درّه سقوط کنم.

عشق به این دنیا و جلوه های آن، همانند درّه ای عمیق است، اگر من بخواهم

از قعر این درّه به قلّه سعادت و رستگاری برسم، باید از هرچه مرا از یاد تو غافل می کند، جدا شوم و به تو ایمان بیاورم. این تنها راه نجات من است، اگر قلب خود را از محبت طاغوت های زمان خود خالی کنم و ایمان آورم، نجاتم می دهی، زیرا تو شنوا و دانا می باشی و از حال من باخبری.

بدون کمک تو نمی توانم نجات پیدا کنم، نیاز به سرپرستی دارم که مرا راهنمایی کند، تو سرپرست و راهنمای همه مؤمنان هستی، برای همین از آنان خواسته ای تا از پیامبر و امامان معصوم پیروی کنند.

امروز اگر من ایمان واقعی داشته باشم و پیرو مهدی (علیه السلام) باشم مرا یاری می کنی و از تاریکی ها به سوی نور میبری، لحظه به لحظه مرا از ناامیدی و اضطراب به سوی امید و آرامش میبری، نور ایمان در قلب من زیاد و زیادتر می شود.

آری، اگر امام زمان خود را بشناسم و از او پیروی کنم، تو گناهان مرا می بخشی، از سیاهی ها و تاریکی های گناهان نجات می دهی، به من توفیق توبه می دهی و بخشش و مغفرت خود را نازل می کنی، آن وقت است که قلب من نورانی می شود.

(۱۳۱)

از طرف دیگر، کسانی که به تو ایمان ندارند و از طاغوت ها پیروی می کنند، لحظه به لحظه از آرامش دور می شوند، شیطان و رهبران گمراه، آنان را به سوی تاریکی ها می برند. کسی که پیرو طاغوت ها شد، سرانجام گرفتار عذاب دوزخ خواهد شد، عذابی که هرگز پایانی ندارد.

* * *

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ (۲۵۸)

در چند آیه قبل، از توحید برایم سخن گفתי، اکنون می خواهی سه ماجرای تاریخی را نقل کنی تا ایمان من به تو و روز قیامت زیادتر شود:

ماجرای اول درباره ابراهیم(علیه السلام) و نمرود است، بار دیگر از من می خواهی از ابراهیم(علیه السلام) یاد کنم، او که زنده کننده یکتاپرستی بود، در زمان نمرود زندگی می کرد، نمرودی که سرمست قدرت و حکومت خود شده بود. روزی نمرود از ابراهیم(علیه السلام) پرسید:

___ ای ابراهیم! بگو بدانم خدای تو کیست؟

___ همان کسی که زنده می کند و می میراند، همان که مرگ و زندگی در دست اوست.

___ ای ابراهیم! من هم زنده می کنم و هم می میرانم!

نمرود دستور داد تا دو زندانی را به کاخ بیاورند، کسانی که در کاخ بودند نگاه می کردند، یکی از آن دو را آزاد کرد و دیگری را به قتل رساند، سپس رو به ابراهیم کرد و گفت: ای ابراهیم! دیدی که زندگی و مرگ هم به دست من است!

ابراهیم لحظه ای به فکر فرو رفت، می توانست به این کار نمرود اشکال

بگیرد و بگوید که کشتن یک زندانی و آزاد کردن دیگری، ربطی به مسأله مرگ و زندگی طبیعی ندارد، اما فهمید که اگر بخواهد در این زمینه سخن بگوید، فرصت از دست می رود و کسانی که در کاخ نمرود جمع شده اند، به این سخنان فکر نخواهند کرد، برای همین رو به نمرود کرد و گفت: «ای نمرود! خدای من کاری کرده است که خورشید از مشرق طلوع می کند، تو که ادعای خدایی می کنی کاری کن که خورشید از مغرب، طلوع کند».

نمرود نتوانست هیچ جوابی بدهد و مات و مبهوت، نگاه می کرد.

در این ماجرای که برایم نقل کردی، اگر من چشم های خود را باز کنم، می توانم دلایل بسیاری برای یکتایی و قدرت تو بیابم، می توانم از طبیعت، آسمان، زمین، درس معرفت بیاموزم.

* * *

بقره: آیه ۲۵۹

أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَى قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّى يُحْيِي هَذِهِ اللَّهُ بَعِيدَ مَوْتِهَا فَأَمَاتَهُ اللَّهُ مِثَّةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَسَأَلَ بَيْتُ لَبِثْتَ مِثَّةَ عَامٍ فَانظُرْ إِلَى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ وَانظُرْ إِلَى حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ آيَةً لِلنَّاسِ وَانظُرْ إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (۲۵۹)

ماجرای دوم درباره پیامبری است به نام عزیر، از من می خواهی با قدرت تو بیشتر آشنا شوم و این گونه معرفت من به تو بیشتر شود:

ص: ۳۰۷

عُزَیر، یکی از پیامبران بنی اسرائیل بود. روزی گذرش به شهری ویران افتاد، استخوان های مردگان زیادی در آنجا بود.

او مدتی به آن استخوان ها و جمجمه ها نگاه کرد، سؤالی ذهن او را مشغول نمود: در روز قیامت، چگونه این مردگان، زنده خواهند شد؟

در این هنگام به عزرائیل دستور دادی تا جان او را بگیرد، مرگ عُزَیر فرا رسید.

بعد از صد سال، دوباره او را زنده کردی، وقتی زنده شد نگاهی به اطراف خود کرد، به او وحی کردی:

___ ای عُزَیر! فکر می کنی چند وقت است که اینجاایی؟

___ یک روز و شاید هم کمتر از یک روز.

___ تو صد سال است که اینجاایی. نگاهی به غذا و آشامیدنی خود نما، ببین که هیچ تغییری در آن ایجاد نشده است. آن الاغ توست، ببین از او فقط مثنی استخوان مانده است. اکنون نگاه کن که من چگونه او را زنده می کنم.

آن روز عُزَیر آن منظره را دید و چنین گفت: تو بر هر چیزی توانا هستی.

این گونه بود که او آرامش یافت و مسأله رستاخیز برایش به شکلی محسوس حل شد. در واقع با این کار صحنه قیامت را به دنیا آوردی و برای عُزَیر نمایش دادی.

سؤال عُزَیر درباره اصل معاد نبود، او به معاد ایمان داشت، فقط در حیرت بود که تو چگونه استخوان های پوسیده را جمع می کنی و انسان ها را زنده

می کنی، می خواست با چشم ببیند که چگونه بدنی را که به خاک تبدیل می شود، زنده می کنی.

بعد از این ماجرا، عزیز به شهر خود بازگشت، وقتی به شهر رسید همه چیز تغییر کرده بود، آری! صد سال گذشته و همسر او از دنیا رفته بود. (۱۳۲)

* * *

بقره: آیه ۲۶۰

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى قَالْ أَوْلَمْ تَأْمَنْ قَالْ بَلَىٰ وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي قَالْ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ فَصِرْ بِهِنَّ
إِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلَىٰ كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا وَاعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (۲۶۰)

ماجرای سوم نیز درباره ابراهیم (علیه السلام) است: روزی از کنار ساحل دریایی عبور می کرد، مرده ای را دید که در ساحل افتاده است، پرندگان و حیوانات خشکی و ماهیان دریا مرده را طعمه خود قرار داده اند، دیدن این منظره ابراهیم (علیه السلام) را به فکر قیامت انداخت، با خود فکر کرد که انسان چگونه زنده خواهد شد، او با تو چنین سخن گفت:

___ بارخدا یا! نشانم بده که چگونه مردگان را زنده خواهی کرد؟

___ مگر به این مطلب ایمان نداری؟

___ ایمان دارم، ولی می خواهم اطمینان قلبی پیدا کنم.

___ ای ابراهیم! چهار پرنده بگیر و آنان را ذبح نما، سپس گوشتشان را با هم

مخلوط کن و آن را چند قسمت نما و هر قسمت را بر بالای کوهی بگذار، بعد پرندگان را صدا بزن، آنان به قدرت من زنده خواهند شد و نزد تو خواهند آمد.

ابراهیم(علیه السلام)چهار پرنده (طاووس، خروس، کبوتر و کلاغ) تهیه کرد و دستور تو را اجرا کرد، وقتی آن ها را صدا زد، همه زنده شدند و به سوی ابراهیم(علیه السلام)آمدند و این گونه بود که قلب او آرام شد و به یقین بیشتری دست یافت.(۱۳۳)

تو در روز قیامت، اجزاء بدن مرا به هم متصل می کنی و بار دیگر مرا زنده می کنی، اگر چه هر جزء از بدن من، در گوشه ای از دنیا باشد، آری تو خدایی هستی که به هر کاری توانایی.(۱۳۴)

ص:۳۱۰

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُبُلَةٍ مِنْهُ حَبَّةٌ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ (۲۶۱)

وضع اقتصادی مردم روی اخلاق و آرمان و رفتار آنان تأثیر می گذارد، جامعه ای که با توحید آشنا شد و از طاغوت فاصله گرفت، باید نگاه درستی به دنیا و ثروت داشته باشد، برای همین از «انفاق» سخن می گویی و از همه می خواهی به نیازمندان کمک کنند تا فقر از جامعه ریشه کن شود و جامعه توحیدی از آسیب های فقر در امان بماند.

تو می دانی دل من اسیر دنیا می شود، دلبستگی من به مال و ثروت دنیا زیاد است، برای همین می خواهی تا این دلبستگی را کم کنم و با ثروت خود، کارهای نیک انجام دهم، به نیازمندان کمک کنم.

دیر یا زود مرگ به سراغم خواهد آمد و به جز کفن، هیچ چیز دیگر نمی توانم با خود ببرم، چقدر خوب است به نیازمندان کمک کنم، کارهای خیر انجام دهم، مالی که در راه تو خرج شود سرمایه ای برای روز قیامت خواهد بود.

اکنون برایم مثالی می زنی، از من می خواهی به دانه گندم نگاه کنم، اگر این دانه در زمینی مناسب قرار گیرد و از آب سیراب شود، رشد می کند و بعد از چند ماه، هفت خوشه می دهد که هر خوشه آن، صد دانه گندم دارد.

وقتی که کشاورز دانه های گندم را در دل خاک قرار می داد، می دانست چه می کند، او به آینده ایمان داشت، ولی کسی که از کشاورزی هیچ اطلاعی ندارد، شاید با خود می گوید چرا کشاورز این گندم ها را در خاک مرطوب قرار می دهد؟ او سرمایه خود را از دست می دهد. می توانست با این گندم ها، نانی تهیه کند. چند ماه می گذرد، فصل برداشت فرا می رسد، هر دانه گندم، هفتصد دانه شده است، کشاورز خوشحال است.

مؤمن می تواند با سرمایه خود، ماشین بهتر، خانه بهتر و... تهیه کند، اما این کار را نمی کند، او باور دارد پولی را که در راه تو بدهد، صدها برابر خواهد شد و به او باز خواهد گشت، فقط باید تا زمان برداشت صبر کرد، دیر یا زود مرگ فرا می رسد، آن وقت او می بیند که تو سرمایه اش را هفتصد برابر بلکه بیشتر از آن کرده ای و به او برمی گردانی.

* * *

بقره: آیه ۲۶۳ - ۲۶۲

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَمْ يَتَّبِعُوا مِمَّا أَنْفَقُوا مَنًّا وَلَا أَدَىٰ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (۲۶۲) قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِّنْ صَدَقَةٍ يَتَّبِعَهَا أَدَىٰ وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ (۲۶۳)

اگر به کسی کمک کردم، نباید منتی بگذارم و آبروی او را نزد دیگران ببرم و یا با آزار و اذیت دلش را بشکنم، با این کار، ثواب کار خیر خود را از بین برده ام، شرط قبولی کار خیر من این است که منت نگذارم و آزار نرسانم، باید کار خیر را برای تو انجام دهم، من با تو معامله می‌کنم و ثواب آن را هم از تو می‌خواهم، کار ندارم دیگران از کار من باخبر می‌شوند یا نه، مهم این است که تو می‌بینی، تو آگاه هستی و پاداش مرا صدها برابر خواهی داد، در روزی که همه در ترس و اضطراب هستند، لطف را بر من ارزانی خواهی داشت و من در سایه مهربانی تو خواهم بود.

شاید فقیری از من کمک خواست و من در آن لحظه نتوانستم کمکش کنم، باید با دل جویی و محبت و بزرگواری با او سخن بگویم و اگر تندی کرد من با گذشت برخورد کنم، این کار من بهتر از این است که به او کمک کنم ولی بعداً بر او منت بگذارم و او را آزار دهم.

***

بقره: آیه ۲۶۵ - ۲۶۴

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَبْطُلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَىٰ كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانَ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا

ص: ۳۱۳

يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِّمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ (۲۶۴) وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ ابْتِغَاءَ مَرْضَاهِ اللَّهِ وَتَثْبِيتًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَآتَتْ أُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ فَإِنْ لَمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (۲۶۵)

باید بدانم تو کاری را که از روی ریا و خودنمایی باشد و یا با منت گذاشتن بر سر نیازمندان همراه باشد، نمی پذیری، کاری را قبول می کنی که از روی اخلاص باشد و فقط برای رضایت و خشنودی تو باشد.

در زمین های سنگلاخ گیاهان نمی توانند به خوبی رشد کنند، گیاه نیاز به زمینی دارد که بتواند ریشه های خود را داخل آن فرو ببرد و مواد مورد نیاز خود را از آن بگیرد، گاهی زمین های صخره ای با قشر نازکی از خاک پوشیده می شوند، اگر بذری در این خاک قرار گیرد، جوانه می زند و رشد می کند، اگر طوفان و باران تندی بیاید، خاک صخره و گیاهان روئیده شده بر روی آن را می شوید و با خود می برد. بعد از آن، دیگر هیچ اثری از گیاهان نیست و صخره ای بیش باقی نمانده است.

کسانی که از روی ریا و خودنمایی، کار خیر انجام می دهند و یا بر دیگران منت می نهند، کار نیک آنان، مانند کاشت بذر روی صخره است، تو وعده دادی که کار خیر را صدها برابر رشد دهی، امّا این رشد نیاز به فضای مناسب دارد، دل این ریاکاران هرگز برای این رشد مناسب نیست، ریاکاری و منت نهادن آنان، مانند رگبار تندی است که هیچ چیز را بر روی آن صخره باقی نمی گذارد، آنان با این کار خود، اعمال خوب خود را از بین می برند.

از طرف دیگر باغ هایی را دیده ام که در مناطق مرطوب واقع شده اند، کشاورز این باغ را در جای بلندی درست کرده تا از خطر سیل در امان بماند، خاک باغ، مناسب و حاصلخیز است، در آنجا گیاهان به خوبی رشد می کنند، وقتی باران تند هم بیارد، درختان از آب سیراب می شوند، و محصول این باغ دو برابر می شود. اگر باران هم نیارد، ریزش شبانم، طراوت و لطافت باغ را حفظ می کند.

کسانی که برای خشنودی تو و تقویت ایمانشان، کار خیر انجام می دهند، کار آن ها مانند این باغ پر برکت، مفید و ارزشمند است و هرگز نابودی ندارد، آن ها پاداش کار خود را به زودی خواهند دید.

هر کاری را که من انجام می دهم، تو می بینی، باید مواظب باشم که به اسم کار خیر به دنبال مطرح کردن خود نباشم، اگر من به فقیری کمک بکنم، اما هدفم خودنمایی باشد، شاید هیچ کس از نیت من باخبر نشود و همه تعریف مرا بکنند، اما تو که از همه چیز آگاه هستی و از دلم باخبری، باید مواظب باشم هدفم خودنمایی نباشد.

* * *

بقره: آیه ۲۶۶

أَيُّودٌ أَحَدُكُمْ أَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَأَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَةٌ ضَعْفَاءٌ فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ (۲۶۶)

ص: ۳۱۵

با من سخن می‌گویی تا بیشتر از ضرر ریا بدانم، تو دوست داری که هیچ کدام از کارهایم از روی ریا نباشد. ریاکار مانند کسی است که باغ سرسبز و خرمی دارد، در آن باغ، درختان میوه مثل انگور و خرما به چشم می‌آیند و نه‌های آب در آن جاری است. صاحب باغ دیگر پیر شده است، فرزندان کوچکی دارد، او می‌داند دیگر روزهای آخر عمرش است. تنها امید او برای آینده فرزندانش، این باغ است. یک شب، طوفانی سهمگین میوزد، صاعقه‌ای از آسمان می‌آید و این باغ را به آتش می‌کشد و هیچ درختی را باقی نمی‌گذارد، به راستی حال صاحب باغ چگونه خواهد شد و چه حسرت و اندوهی به او دست خواهد داد؟

کسانی که عمل نیکی انجام می‌دهند و سپس ریا می‌کنند یا بر دیگران مَنّت می‌گذارند، مانند این باغبان هستند که زحمت زیادی کشیده است و در هنگام نیاز، نتیجه کارش از بین می‌رود و جز حسرت و اندوه چیزی برایش نمی‌ماند.

ریاکاری و مَنّت گذاشتن، کارهای نیکم را از بین می‌برد و روزی که به این کارهای خوب خود نیاز دارم، جز حسرت چیزی نخواهم داشت.

***

بقره: آیه ۲۶۷

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِأَخِيذِهِ إِلَّا أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ (۲۶۷)

ص: ۳۱۶

در مدینه مردی زندگی می کرد که سرمایه زیادی را از راه حرام به دست آورده بود، او مقداری از اموالش را به عنوان صدقه به نیازمندان می داد. این آیه را بر پیامبر خود نازل کردی تا به مردم بگویند که تو صدقه ای را می پذیری که از مال حلال باشد.

اشتباه بزرگی است که عده ای برای به دست آوردن ثروت هر کاری می کنند، حقوق مردم را پایمال می کنند، از راه حرام بر ثروت خود می افزایند، بعد از آن که ثروتشان زیاد شد، مقداری از آن را در راه خیر مصرف می کنند، تو به آنان می گویی که این کارها را هرگز نمی پذیری، صدقه وقتی ارزشمند است که انسان زحمت بکشد و کسب حلال داشته باشد و آنگاه به نیازمندان انفاق کند.

***

مردم مدینه نخلستان های زیادی داشتند، در مدینه انواع درختان خرما وجود داشت، بعضی از درختان، خرمای بسیار مرغوب و گران می دادند، از بعضی درختان هم خرمای بسیار ارزان به دست می آمد.

عده ای از مسلمانان وقتی می خواستند صدقه بدهند، ارزان ترین نوع خرما را انتخاب می کردند و آن را صدقه می دادند، خرماهایی که شیرینی کمتری داشت و نامرغوب بود و خودشان از آن ها نمی خوردند و چه بسا آن ها را دور می ریختند.

به پیامبر وحی کردی تا به آنان بگویند که وقتی می خواهید در راه خدا انفاق کنید، از بهترین ها صدقه بدهید.

ص: ۳۱۷

آن‌ها نمی‌دانستند که وقتی چیزی را صدقه می‌دهند در واقع با تو معامله می‌کنند، پس چرا در هنگام معامله با خدا، پست‌ترین خرما را به فقیران می‌دهند؟ آیا این کار باعث تحقیر نیازمندان نمی‌شود؟

تو دوست داری که عزّت و احترام نیازمندان حفظ شود، باید چیزی را صدقه بدهم که خودم آن را دوست دارم.

اگر من چیزی را دوست ندارم، نباید آن را به عنوان صدقه به نیازمندان بدهم، من باید از بهترین مال خود صدقه بدهم.

ثروتمندی را می‌شناسم که خیلی وقت‌ها مهمانی‌های بزرگی می‌گیرد، آخر شب که می‌شود و مهمان‌ها می‌روند، غذایی را که باید دور بریزد برمی‌دارد و برای نیازمندان می‌برد. اینکه هنر نیست. هنر آن است که او سرِ شب، قبل از آن که برای مهمانان سفره پهن کند، مقداری از آن غذا را برای نیازمندان ببرد. کاری که او انجام می‌دهد صدقه نیست، بلکه اسم آن، جلوگیری از اسراف است! اسراف گناه است، او با این کار خود، از گناهی جلوگیری می‌کند، ولی نباید انتظار داشته باشد که به او ثواب صدقه را بدهی!

* * *

بقره: آیه ۲۶۸

الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِالْفَحْشَاءِ وَاللَّهُ يَعِدُكُم مَّغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ (۲۶۸)

وقتی می‌خواهم قسمتی از ثروت خود را در راه تو خرج کنم یا به نیازمندی کمک کنم یا کار خیری انجام دهم، شیطان مرا وسوسه می‌کند و از فقر

ص: ۳۱۸

می ترساند و از من می خواهد تا بخل بورزم، اما نباید فریب وسوسه شیطان را بخورم، با صدقه دادن و انجام کار خیر، مغفرت و آمرزش تو را برای خود می خرم و این کار باعث برکت زندگی من می شود، تو وعده دادی که در مقابل کمک به دیگران و انجام کار خیر، از گناهان من درگذری و روزیم را وسیع گردانی.

* * *

بقره: آیه ۲۶۹

يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ (۲۶۹)

سخن از کمک به دیگران به میان آمد، چه کسی می تواند از مال دنیا دل بکند و به نیازمندان کمک کند؟ کسی که تو به او «حکمت» عنایت کرده باشی و به هر کس که به او حکمت بدهی، خیر فراوانی داده ای.

به راستی حکمت چیست که تو آن را این قدر ارزشمند می دانی؟

یادم نمی رود وقتی که در دانشگاه بودم، استاد درباره این آیه برایمان سخن می گفت، او گفت که منظور از حکمت در این آیه، همان فلسفه یونان است.

این حرف برایم جالب بود، خوب دانشجویی بیش نبودم، اول راه بودم. سال ها گذشت، سؤالی برایم مطرح شد. در تاریخ خواندم که صدها سال بعد از پیامبر، برای اولین بار مسلمانان با فلسفه یونان آشنا شدند. خوب، معنای این سخن این بود که صدها سال، این آیه قرآن معنا و مفهومی نداشت، یعنی هم پیامبر و هم مسلمانان صدر اسلام از فلسفه هیچ حرفی نزده اند، اگر حکمت همان فلسفه یونان است، پس آنان از حکمت بی بهره بوده اند!

ص: ۳۱۹

من به مطالعه و تحقیق ادامه دادم، سخنی از امام صادق (علیه السلام) خواندم که آن حضرت، حکمت را «فهم درست دین» معنا کرده است. آری، اگر من دین اسلام را به درستی بفهمم و از کجروی ها دوری کنم، به خیر فراوان دست یافته ام، اسلام دین کاملی است، افسوس که گاهی مسلمانان دستورات دین را به خوبی نمی فهمند، دچار تندرویی ها و کندروی ها می شوند! این آفت بزرگی برای جامعه است.

سؤال مهم این است که چگونه می توانم به این فهم دقیق برسم؟ راه آن چیست؟

باید برای فهم درست اسلام نزد بهترین اسلام شناس بروم، از او درس بیاموزم و از او بخواهم مرا راهنمایی کند. ولی بهترین اسلام شناس کیست؟ هر کسی می تواند در فهم دین، دچار خطا و اشتباه شود، باید نزد کسی بروم که معصوم است. باید امام معصوم را بشناسم و پیرو او باشم. باید با دوازده امام پاک آشنا شوم، آنان که مفسران واقعی قرآن هستند، پیامبر فرمود که در میان شما دو چیز گرانبها به یادگار می گذارم که اگر پیرو این دو باشید، هرگز گمراه نخواهید شد: قرآن و اهل بیت (علیهم السلام).

آری، پیامبر از مسلمانان خواست تا بعد از او پیرو علی (علیه السلام) و امامان بعد از او باشند.

حکمتی که باید به دنبال آن باشم، همان معرفت و شناخت امام معصوم است.

اگر پیرو واقعی امامان باشم، دیگر به این دنیا دلبستگی نخواهم داشت، زیرا آنان الگوی من هستند، آنان هستی خود را در راه تو فدا نمودند، حماسه

عاشورا درس بزرگی است، اگر پیرو حسین (علیه السلام) هستم، باید آماده باشم تا جان و مال و هستی خود را در راه تو فدا کنم. این پیروی از امامان معصوم است که مرا به سوی همه خوبی ها دعوت می کند و عشق به زیبایی ها را در دل من می آورد. (۱۳۵)

***

بقره: آیه ۲۷۰

وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ (۲۷۰)

آنچه من در راه تو می بخشم، تو از آن آگاهی، اگر پیمان و نذری هم با تو ببندم، تو از آن آگاه هستی و پاداش آن را در روز قیامت می دهی، اگر امروز به نیازمندان کمک کنم، در روزی که من نیازمند باشم، یاریم می کنی. آن روز افراد بخیلی که ثروت خود را در راه تو خرج نکردند و به فقیران کمک نکردند، پشیمان خواهند شد، آنان آن روز هیچ یار و یآوری نخواهند داشت.

***

بقره: آیه ۲۷۱

إِنْ تَبَدُّوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ (۲۷۱)

اگر وضع مالی من خوب باشد، زکات بر من واجب می شود، برای مثال، در ماه رمضان وقتی یک ماه روزه گرفتیم، در روز عید فطر، باید «فطریه» بدهم که در واقع نوعی زکات است. اگر پرداخت زکات به صورت علنی و آشکار

ص: ۳۲۱

باشد، اشکالی ندارد.

تو دوست داری تا غیر از زکات واجب، باز هم به فقرا کمک و دستگیری کنم، این همان صدقه است، از من می خواهی تا صدقه من پنهانی باشد و دیگران از آن باخبر نشوند، می خواهی آبروی نیازمندان این گونه حفظ بشود، صدقه دادن اگر به صورت پنهانی باشد، باعث بخشش گناهانم می شود. آری، مهم این است که با نیت پاک و بدون ریا به نیازمندان کمک کنم، اینکه مردم از کار من باخبر بشوند یا نه، مهم نیست، مهم این است که تو باخبر باشی و پاداش مرا بدهی.

***

بقره: آیه ۲۷۲

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَا يُنْفِسْكُمْ وَمَا تُنْفِقُونَ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُؤْتِ بِإِيكُمُ وَأَنْتُمْ لَا تُظَلَمُونَ (۲۷۲)

پیامبر بارها از مردم خواست تا از ریا و خودنمایی پرهیز کنند و به نیازمندان منت نگذارند و این گونه آنان را آزار ندهند، اما باز هم عده ای ثروتمند ریاکاری می کنند و برای شهرت و خودنمایی پول خرج می کنند، به راستی چرا آنان به سخنان پیامبر تو گوش نمی کنند؟ چرا راه خود را می روند؟ مگر قرآن از آنان نخواست که ریا را کنار بگذارند، اما چرا این سخنان در آنان اثر نکرد؟

اگر کسی کار خیری انجام می دهد، نفع آن به خود او بازمی گردد، مهم این است که مردم در انجام کارهای نیک ریا نکنند و آن کارها را فقط برای تو

ص: ۳۲۲

انجام دهند که در این صورت آن ها روز قیامت نتیجه کارهای خود را خواهند دید و از پاداش آن بهره مند خواهند شد، آری، کاری که برای تو انجام شود، هرگز از بین نمی رود.

***

اکنون با پیامبر خود چنین سخن می گویی:

ای محمّد! وظیفه تو، دعوت مردم به سوی من است، از تو نخواسته ام که به اجبار مردم را هدایت کنی، من انسان ها را با اختیار آفریده ام، آنان در انتخاب راه خود آزاد هستند، می توانند به من ایمان بیاورند، می توانند پیرو طاغوت ها شوند و کفر بورزند.

ای محمّد! تو فقط پیام و سخن مرا برای مردم بازگو کن! تو فرستاده من هستی، باید کار ابلاغ قرآن را انجام دهی، مهم این است که همه سخن حق را بشنوند، اگر این کار را کردی، دیگر نباید نگران باشی که آیا آنان حق را می پذیرند یا نه، بدان که دوست دارم انسان با اختیار ایمان بیاورد، هیچ کس را مجبور به ایمان آوردن نمی کنم. همه زیبایی انسان در این اختیار اوست، راه خود را خودش انتخاب می کند.

ای محمّد! اگر احساس کردی عده ای مانع می شوند تا پیام من به گوش مردم برسد، می توانی با آنان مبارزه کنی، وقتی دیدم که بزرگان مکه مردم را تشویق به بُت پرستی می کنند و مؤمنان را از شهر خود بیرون می کنند، اجازه دادم که با آنان جنگ کنی، زیرا آنان مانع رسیدن پیام من به مردم بودند، اما وقتی که این موانع برداشته شد، دیگر تو باید کار خودت را انجام دهی و سخن مرا برای

ص: ۳۲۳

مردم بگویی، ممکن است عده ای باز هدایت نشوند، نباید آنان را مجبور به هدایت کنی.

* * *

«این خداست که هر کس را بخواهد هدایت می کند».

این سخن توست که مرا به فکر وا داشته است. ساعت ها درباره این سخن فکر کرده ام. منظور تو از این جمله چیست؟

یادم نمی رود وقتی اولین بار ترجمه این آیه را خواندم فکر اشتباهی به ذهنم رسید، کاش آن روز کسی بود که راهنماییم می کرد. آن روز با خود این گونه فکر کردم:

تو هر کس را بخواهی هدایت می کنی، پس ایمان من به این علت بوده است که تو این گونه خواسته ای. این ایمان که ارزشمند نیست، چون من مجبور بوده ام ایمان بیاورم، وقتی تو چیزی را اراده کنی، حتماً واقع می شود، گویا مجبور بوده ام که با ایمان باشم. آن کسی هم که کافر است، مقصّر نیست، خوب، این تو بودی که نخواستی او ایمان بیاورد، او هم کافر شده است، اگر من مؤمنم، برای این بوده که تو این گونه خواسته ای، اگر انسان دیگری کافر است، او هیچ گناهی ندارد، این تو بودی که او را در گروه اهل ایمان قرار ندادی، تو او را هدایت نکردی، او چه تقصیری دارد؟

مدت زیادی گذشت تا توانستم جواب این سؤال را پیدا کنم. برای اینکه بفهمم منظور از این سخن چیست، به این مثال توجه کردم:

هر کودکی وقتی به سنّ شش سالگی می رسد، می تواند به مدرسه برود و از

آموزش رایگان دولت استفاده کند، دولت این امکان را در اختیار همه قرار داده است، حال ممکن است یک کودک به اختیار خود به مدرسه نرود، مهم این است که امکان مدرسه رفتن برای او وجود دارد، حالا اگر این کودک به دبستان نرفت و درس نخواند، در آینده نمی تواند به دانشگاه برود. فقط کسانی می توانند به دانشگاه بروند (و بعدها پزشک، مهندس و... شوند) که دیپلم گرفته باشند.

دولت به کسی که دیپلم دارد فرصت می دهد به دانشگاه برود، هر کس دیپلم دارد می تواند در دانشگاه ادامه تحصیل دهد، آیا این قانون، قانون ظالمانه ای است؟ کسی که به اختیار خودش ترک تحصیل کرده است، می تواند درس بخواند، خودش نخواست که درس بخواند، پس نمی تواند به دانشگاه برود.

تو هم برای همه انسان ها زمینه هدایت را آماده کردی، راه خوب و بد را نشان آن ها دادی، این هدایت مرحله اول است.

عده ای این هدایت را پذیرفتند و ایمان آوردند و به سخنان پیامبر تو گوش فرا دادند، تو اراده کرده ای که به این افراد امتیاز ویژه ای بدهی و آنان را موفق به کارهای خوب و زیبا نمایی و مسیر کمال را به آنان نشان بدهی، این هدایت مرحله دوم است.

آنان مانند کسانی هستند که به مدرسه رفته اند و درس خوانده اند پس اکنون می توانند به دانشگاه بروند و به جایگاه های بالاتر اجتماعی دست پیدا کنند.

ولی عده ای دیگر به اختیار خود از پذیرش سخن پیامبر سر باز زدند، آنان راه شیطان را انتخاب نمودند و فریبش را خوردند. در واقع، هدایت مرحله

اول را نپذیرفتند، برای همین از هدایت مرحله دوم محروم می شوند. این افراد مانند کسانی هستند که به اختیار خود ترک تحصیل کردند و از رفتن به دانشگاه محروم شدند.

«تو هر کس را بخواهی هدایت می کنی». این جمله مربوط به هدایت مرحله دوم است، نه هدایت مرحله اول. یعنی تو در مرحله اول، همه را هدایت می کنی، پیام و سخن خود را به آنان می رسانی، راه خوب و بد را نشان می دهی. در قرآن بارها درباره هدایت مرحله اول سخن گفتی. در این آیه از هدایت مرحله دوم سخن می گویی، قانون مهم خود را بیان می کنی، قانون این است: فقط کسانی وارد هدایت مرحله دوم می شوند که هدایت مرحله اول را پذیرفته باشند. اراده تو این است. در واقع فقط کسانی را از هدایت مرحله دوم بهره مند می کنی که مرحله ابتدایی هدایت را طی کرده باشند. این هرگز جبر نیست. انسان هرگز مجبور نیست، او مختار است که هدایت را بپذیرد یا نه، اگر هدایت مرحله اول را نپذیرفت، طبق اراده تو، دیگر از هدایت مرحله دوم بهره مند نخواهد شد.

* * *

اکنون می خواهم سخن تو با پیامبر را به زبان ساده بیان کنم:

ای محمّد! وظیفه تو هدایت مرحله اول است، تو باید پیام و سخن مرا برای همه مردم بیان کنی، آنان را آزاد آفریده ام، نباید آنان را مجبور به ایمان آوردن کنی.

وظیفه تو تنها ابلاغ پیام است، وقتی کار خودت را انجام دادی، عده ای ایمان

ص: ۳۲۶

می آورند و عده ای هم در کفر و بُت پرستی باقی می مانند.

این اراده و خواست من است که هر کس هدایت مرحله اوّل را پذیرفت، شایستگی و لیاقت وارد شدن به مرحله بعدی هدایت را دارد، راه کمال را به او نشان می دهم، کاری می کنم که لحظه به لحظه به من نزدیک تر شود، دست او را می گیرم و او را به بهشت خویش رهنمون می سازم.

* * *

بقره: آیه ۲۷۳

لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ (۲۷۳)

باید در هر کاری، اولویت بندی بکنم، اگر می خواهم به نیازمندی کمک نمایم، باید فکر کنم و ببینم چه کسی در اولویت است، از من می خواهی تا در جامعه بگردم و قبل از همه به این افراد کمک کنم:

نیازمندی که به تنگنا گرفتار شده اند و از جهت شرم و حیایی که دارند، دیگران توانگرشان می پندارند و هرگز به اصرار از مردم چیزی را درخواست نمی کنند. باید ابتدا به فکر گرسنه هایی باشم که غذایی برای خود و فرزندانشان ندارند.

البته کسانی هم هستند که به کارهای مهمّ جامعه مشغول هستند و فرصتی برای تجارت و کسب درآمد ندارند، آنان زندگی خود را وقف خدمت به

ص: ۳۲۷

اسلام نموده اند و در سنگر جهاد خدمت می کنند.

حتماً در جامعه می توانم کسانی را پیدا کنم که برای حفظ اسلام زحمت می کشند. کسانی که اگر دشمن حمله کند، جان خویش را به خطر می اندازند. همچنین باید به دنبال کسانی بگردم که برای مقابله با دشمن در جبهه فرهنگی تلاش می کنند، آنان همه وقت خود را صرف دفاع از قرآن و اسلام می کنند، من نباید آنان را از یاد ببرم.

***

بقره: آیه ۲۷۴

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (۲۷۴)

او فقط چهار سکه دارد، دلش می خواهد با تو معامله کند، قدری فکر می کند، می داند تو دوست داری مردم آشکارا صدقه بدهند تا دیگران هم به این کار تشویق شوند و هم دوست داری مخفیانه به نیازمندان کمک شود تا آبروی آنان حفظ شود. برای همین او یکی از آن سکه ها را آشکارا و دیگری را مخفیانه صدقه می دهد، فقط دو سکه دیگر برای او مانده است، یکی از آن ها را روز و دیگری را شب صدقه می دهد، او شنیده است که اگر کسی در شب صدقه بدهد، تو رحمت خود را بر او نازل می کنی. اکنون او به خانه بازمی گردد، در خانه هیچ پس انداز دیگری ندارد.

صبح که می شود جبرئیل را نزد پیامبر می فرستی و این آیه را برای او می خوانی، تأکید می کنی به کسانی که اموال خود را شب و روز، پنهان و

ص: ۳۲۸

آشکارا، انفاق می کنند، پاداش بزرگی خواهی داد و آنان در روز قیامت هیچ غم و اندوهی نخواهند داشت.

جبرئیل به پیامبر خبر می دهد که این آیه درباره علی (علیه السلام) نازل شده است. پیامبر خیلی خوشحال می شود، در حقّ علی (علیه السلام) دعا می کند. (۱۳۶)

خوشا به حال کسانی که پیرو واقعی علی (علیه السلام) هستند، اگر آنان همچون مولای خود عمل کنند، خدا به آنان هم پاداش بزرگ می دهد و روز قیامت که همه در هراس و بیم هستند، روز شادی و خوشحالی آنان خواهد بود.

* * *

بقره: آیه ۲۷۵

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَمَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكِ بَأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (۲۷۵)

درباره «انفاق» سخن گفتی و از مسلمانان خواستی به نیازمندان کمک کنند.

در جامعه اختلاف بین افراد وجود دارد، برخی ثروتمند و عدّه ای دیگر از امکانات مادی کمتری برخوردارند، حال اگر همه انسان ها بندگان واقعی تو باشند و کمتر به دنیا دلبستگی داشته باشند، با یکدیگر مهربانی می کنند، ثروتمندان از فقیران دستگیری می نمایند و مشکلات مادی شان را برطرف می کنند، برای همین است که تو این قدر به انفاق تأکید می کنی.

ص: ۳۲۹

ولی اگر جامعه از یاد تو غافل شود و عاشق دنیا شود، چه اتفاقی می افتد؟ دنیاپرستی و رقابت جای یکتاپرستی و برادری را می گیرد، ثروتمندان با وجود آگاهی از فقر نیازمندان، به آنان کمک نمی کنند، بلکه به جای دلسوزی، شیره جان آنان را می گیرند، آنان پول خود را در اختیار دیگران قرار می دهند به شرط آن که زمان معینی اصل پول را با مقداری سود باز پس بگیرند، این همان ربا می باشد که حرام است.

ثروتمندان از تنگدستی فقیران سوءاستفاده می کنند و روز به روز ثروت بیشتری به دست می آورند، اکنون می خواهی درباره «ربا» سخن بگویی. می دانی ربا بیماری خطرناکی برای جامعه توحیدی است.

* * *

تو رباخواران را همانند کسانی می دانی که نمی توانند تعادل خود را حفظ کنند، این سخن پیام مهمی برای رباخواران دارد، کسی که به این عمل زشت رو آورد، دیگر نمی تواند حقایق را ببیند، مستی ثروت چشم او را کور می کند، عشق به دنیا همه وجودش را فرا می گیرد و فقط به سود بیشتر فکر می کند.

یادم نمی رود روزی با یکی از آنان روبرو شدم، دیدم خیلی در فکر است، او رو به من کرد و گفت:

___ امروز فکر می کردم که من چقدر ضرر کرده ام.

___ چطور مگر؟

___ اگر خانه خود را می فروختم و پول آن را به دیگران می دادم، می دانی سالی

چقدر سود می گرفتیم!

___ این چه حرفی است که می زنی. خانه محل آرامش انسان است، انسان نیاز به یک سرپناه دارد.

___ درست است، اما چه کنم، هروقت به خانه می روم، این فکر به ذهنم می رسد، دست خودم نیست. فکر می کنم که چقدر ضرر کرده ام.

آن روز فهمیدم که هر کس اهل رباخواری شد، دیگر روی آرامش را نمی بیند، مستی ثروت، چشم او را کور می کند و به خودش هم رحم نمی کند، شیطان بر تمام وجود او مسلط می شود و لحظه مرگ هم شیطان خواهد آمد و او را آشفته خواهد نمود. (۱۳۷)

آری، تو ربا را حرام اعلام می کنی و از مسلمانان می خواهی از این کار زشت پرهیز کنند و به جای آن به تجارت پردازند که تو برکت را در آن قرار داده ای.

قبل از ظهور اسلام عده ای رباخوار بودند، وقتی تو این آیه را نازل کردی، آنان از این کار دست برداشتند، قانون حرام بودن ربا، شامل گذشته نشد، یعنی کسانی که قبل از اسلام، ثروتی را از راه ربا به دست آورده بودند، مورد بخشش خود قرار دادی، مهم این بود که بعد از ابلاغ حرام بودن ربا، دیگر کسی به رباخواری پردازد.

* * *

بقره: آیه ۲۷۶

يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُزِيلُ الصَّدَقَاتِ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ (۲۷۶)

ص: ۳۳۱

در زمان پیامبر خیلی ها تصوّر می کردند که با ربا می توانند ثروت خود را زیاد کنند، اکنون از یک قانون مهم خبر می دهی، قانونی که خیلی ها از آن مّطلع نیستند، وقتی من به ظاهر زندگی رباخوار نگاه می کنم، خیال می کنم که او ثروت زیادی دارد و پول زیادی جمع کرده است، امّا تو عهد کرده ای ثروتی را که از راه ربا به دست آمده است، نابود کنی!

مهم پول زیاد نیست، مهم این است که این پول برکت داشته باشد، تو برکت را از ثروتی که از راه ربا جمع شده است می گیری، رباخوار یک عمر، پولی را جمع می کنی، امّا این پول هرگز برکت ندارد، این سرمایه را به هر کاری بزنی، ضرر می کند، چه بسا این پول را صرف دارو و درمان بیماری ها کنی، به دردهایی مبتلا می شوی که تصوّرش را هم نمی کرد.

ثروت چه وقت ارزش دارد؟ وقتی که به انسان آرامش دهد، امّا تو عهد کرده ای که پول رباخوار چیزی جز دردسر نباشد، درست است که رباخوار ثروتمند شده است، امّا این ظاهر قضیه است، ثروت واقعی آن آرامش است که در قلب انسان جای دارد، رباخوار با این کار دین خود را می فروشد، به جنگ تو می آید، او هرگز روی آرامش را نخواهد دید، ثروت دارد، امّا راحتی و آرامش ندارد.

تو از قانون دیگری هم سخن می گویی، به کسانی که کار خیر می کنند و صدقه می دهند، برکت می دهی، آرامش روح و جان می دهی، آری، کسی که قسمتی از مال خود را به فقیران می دهد، با تو معامله می کند، رضایت و

خشنودی تو را برای خود می خرد، تو هم عهد کرده ای که به مال او برکت دهی، شاید پول کمتری داشته باشد، اما این پول برکت دارد، او با پول خود هر کاری کند، سود واقعی می برد، او با پول خود تجارت می کند و تو به کار او برکت می دهی. مهم تر از همه، آرامش را به او هدیه می کنی، زندگی راحت و باصفایی دارد، تو این بنده خود را دوست داری.

به راستی آیا ثروتی بالاتر از این دوستی و محبت وجود دارد و آیا بدبختی بالاتر از دور بودن از رحمت و محبت خداوند برای رباخوار وجود دارد؟

* * *

بقره: آیه ۲۷۷

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (۲۷۷)

راستی چرا عده ای مجبور می شوند نزد رباخواران بروند و از آنان به صورت ربا، قرض بگیرند؟ علت، نیاز است. این نشانه آسویی است که در جامعه وجود دارد، از مسلمانان می خواهی دین را به صورت کامل ببینند، اسلام را خوب بفهمند، اسلام این نیست که نماز بخوانم امّا از جامعه غافل باشم، تو نماز و زکات را با هم واجب کرده ای، هرکجا سخن از نماز است، سخن از زکات هم شده است. این دو را با هم از من می خواهی، زکات راهی است که تو برای توزیع عادلانه ثروت در جامعه قرار داده ای. اگر همه

ص: ۳۳۳

مسلمانان همان طور که نماز می خوانند، زکات هم می دادند، آیا در جامعه نیازمندی پیدا می شد؟ آیا دیگر کسی مجبور بود نزد رباخواران برود؟

در اینجا از کسانی سخن می گویی که به تو ایمان می آورند و کار نیک انجام می دهند، نماز می خوانند، زکات می دهند، پاداشی بس بزرگ به آنان خواهی داد و هیچ ترس و اندوهی نخواهند داشت. آنان زندگی همراه با آرامش را تجربه خواهند کرد.

* * *

بقره: آیه ۲۸۰-۲۷۸

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ (۲۷۸) فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِن تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلُمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ (۲۷۹) وَإِن كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ وَأَن تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ (۲۸۰)

از همه مؤمنان می خواهی تا از ربا پرهیز کنند، رباخواری با روح ایمان سازگار نیست، انسان با ایمان از مال حرام دوری می کند و این نشانه تقوا و پارسایی اوست.

هر کس که از رباخواری پرهیز نکند به جنگ تو و پیامبر تو آمده است، آری، رباخواری، اعلام جنگ با تو و پیامبر است. رباخواری باعث می شود تعادل اقتصادی جامعه به هم بریزد و عده ای روز به روز ثروتمندتر و گروهی دیگر روز به روز فقیرتر شوند، اگر رباخواری در جامعه ای رواج یافت مردم دیگر

ص: ۳۳۴

به یکدیگر کمک نخواهند کرد و هر کس به فکر سود بیشتر خواهد بود.

رباخواران باید توبه کنند، می توانند اصل پولی را که به دیگران داده اند، از آنان پس بگیرند ولی گرفتن سود آن حرام است. اگر کسی از رباخواری پولی را قرض بگیرد، باید اصل پول رباخوار را به او پس بدهد، نمی تواند به بهانه حرام بودن ربا، اصل پول را برای خود بردارد، فقط سود پول را که به صورت ربا می باشد، حرام است و نباید پرداخت شود.

اکنون که رباخوار توبه کرده است و می خواهد فقط اصل پول خود را پس بگیرد، باید شرایط بدهکار را در نظر بگیرد، اگر او نمی تواند فعلاً پول را پس بدهد، مهلت دهد تا او در هنگام توانایی به پرداخت بدهی خود اقدام کند، اگر هم واقعاً نمی تواند بدهی خود را بدهد، چه بهتر که به نیت صدقه از دریافت آن، صرف نظر کند که این، کار انسانی ارزشمندی است.

* * *

بقره: آیه ۲۸۱

وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ (۲۸۱)

زشتی رباخواری نزد تو از هر کار بد دیگری بیشتر است، امام صادق (علیه السلام) در حدیثی فرموده اند که اگر کسی به قدر یک «درهم» ربا بگیرد، گناه او بزرگ تر از کسی است که داخل کعبه هفتاد زنا با مادر خود انجام دهد، وای که این ربا چقدر نزد تو زشت و ناپسند است !!

ص: ۳۳۵

اگر بخواهم «درهم» را به قیمت امروز بیان کنم باید بگویم هر «درهم» حدود دو دلار ارزش دارد. (۱۳۸)

اکنون تو در این آیه به همه یادآوری می کنی که روز قیامت را فراموش نکنند و بدانند که این دنیا به زودی می گذرد و انسان سزای همه کارهای خود را در روز قیامت خواهد دید.

کسی که رباخواری می کند، باید به فکر آینده خود باشد، به زودی مرگ سراغش خواهد آمد و او به غیر از یک کفن چیز دیگری را نمی تواند با خود ببرد، همه دارایی او به دیگران خواهد رسید و با دست خالی به سوی آخرت خواهد رفت، او با کار زشت خود به جنگ تو آمده، باید سزای کار خویش را ببیند و در آتش جهنم بسوزد.

***

بقره: آیه ۲۸۴ - ۲۸۲

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَيْتُمْ بِعَدِينِ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَاكْتُبُوهُ وَلْيَكْتُبَ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئًا فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكَّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَىٰ وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا وَلَا تَسْأَمُوا أَنْ تَكْتُبُوهُ صَاحِبًا أَوْ كَبِيرًا إِلَىٰ أَجَلِهِ ذَلِكُمْ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمٌ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَىٰ أَلَّا تَرْتَابُوا إِلَّا أَنْ

ص: ۳۳۶

تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَلَّا تَكْتُبُوهَا وَأَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ وَلَا يُضَارَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ وَإِنْ تَفَلَّحُوا فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَيُعَلِّمُكُمُ اللَّهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (٢٨٢) وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَى سَيْرٍ فَلَا تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌ فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُم بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي أُؤْتِمِنَ أَمْرَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ (٢٨٣) لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنْ تُبَدُّوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبُكُمْ بِهِ اللَّهُ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (٢٨٤)

سخن درباره مسائل اقتصادی جامعه است، در اینجا، ۱۶ قانون درباره امور تجاری بیان می‌کند تا سرمایه‌ها در مسیر رشد طبیعی خود قرار بگیرند:

۱ - اگر کسی به دیگری قرض داد و یا با او معامله‌ای انجام داد و خریدار، همه پول فروشنده را به صورت نقدی پرداخت نکرد، باید قراردادی بین آنان نوشته شود.

۲ - قرارداد را شخص سومی بنویسد تا اطمینان بیشتری حاصل شود.

۳ - نویسنده قرارداد باید واقعیت را با دقت بنویسد و چیزی را کم و زیاد نکند.

۴ - نوشتن قرارداد کار هر کسی نیست، آن شخص باید از احکام خرید و فروش آگاه باشد، برای همین اگر دو نفر از او خواستند که برای آنان، قراردادی بنویسد، نباید از این کار امتناع کند، بلکه باید در این امر اجتماعی

۵- در هر قرارداد آنچه مهم است، امضای بدهکار است که حقی را برای طلبکار ایجاد می کند. در هنگام نوشتن قرارداد باید دقت شود که قرارداد با توجه به گفته های بدهکار تنظیم شود تا بعداً جای انکار باقی نگذارد.

۶- شخص بدهکار باید حق را در نظر بگیرد و چیزی را مخفی نکند تا مبادا حقی از طلبکار ضایع شود.

۷- اگر کسی کم عقل یا گنگ یا سبک سر باشد و نتواند امور مالی خود را سامان ببخشد، باید سرپرست او نسبت به تنظیم قرارداد اقدام نماید، البته لازم است که سرپرست او رعایت حال او را بکند و حق او را ضایع نکند.

۸- در هنگام تنظیم قرارداد باید دو مرد یا یک مرد و دو زن شاهد آن قرارداد باشند، باید تمامی شاهدان، مسلمان و بالغ باشند و مورد اطمینان بدهکار و طلبکار باشند.

با خود فکر می کنم که چرا گواهی دو زن برابر با گواهی یک مرد است؟ شاید دلیل این باشد که زن موجودی عاطفی است و ممکن است تحت تأثیر عواطف خود قرار گیرد برای همین گواهی یک نفر دیگر به گواهی او ضمیمه شده است.

۹- در هنگام شهادت دادن، اگر شاهدان دو مرد بودند، هر کدام می توانند جداگانه شهادت بدهند، اگر شاهدان یک مرد و دو زن بودند، آن دو زن باید به اتفاق یکدیگر شهادت بدهند تا اگر یکی مرتکب اشتباهی شد، زن دیگر به او یادآوری کند.

۱۰ - در تنظیم قرارداد، فرقی بین بدهی کم یا زیاد نیست، مهم این است که در جامعه به علت روابط اقتصادی، اختلاف و درگیری روی ندهد، برای همین بهتر است برای هر تجارتي، قراردادی تنظیم شود.

۱۱ - اگر معامله به صورت نقدی انجام گرفت، نوشتن قرارداد ضرورت ندارد، بهتر است که برای این نوع معامله هم قرارداد تنظیم شود تا از هرگونه اشتباه و اعتراضی در آینده جلوگیری کند. نکته مهم این است که اگر معامله به صورت نقدی صورت گرفت و قرارداد تنظیم نشد، حتماً باید شاهد گرفت.

۱۲ - نویسنده قرارداد و همچنین شاهدان را نباید مورد اذیت و آزار قرار داد، اگر کسی آنان را به سبب حق گویی آزار دهد، گناه بزرگی انجام داده و از مسیر اسلام خارج شده است.

۱۳ - اگر مثلاً در سفر، تجارتي صورت گرفت و امکان نوشتن قرارداد نبود، بدهکار چیزی را به عنوان وثیقه به طلبکار بدهد تا طلبکار اطمینان داشته باشد که به حق خود خواهد رسید. وقتی که بدهکار بدهی خود را به طلبکار داد، طلبکار وثیقه را به بدهکار بازمی گرداند.

۱۴ - وثیقه باید به طور کامل در اختیار طلبکار قرار گیرد تا اثر اطمینان بخشی داشته باشد.

۱۵ - نوشتن قرارداد، شاهد گرفتن و وثیقه گذاشتن، مخصوص جایی است که دو طرف معامله به یکدیگر اطمینان نداشته باشند، اگر بین آنان اطمینان کامل باشد، نیاز به این امور نیست.

۱۶ - اگر از شاهدان خواسته شد که گواهی و شهادت بدهند، باید این کار را

انجام دهند. آنان نباید گواهی خود را کتمان نکنند زیرا کتمانِ گواهی از گناهان بزرگ به شمار می آید.

اگر کسی کتمانِ گواهی کرد و در این میان حقی از کسی ضایع شد، خشم و غضب تو را برای خود خریده است، آری، تو از درون و ضمیر انسان ها باخبری، نمی توان هیچ چیز را از تو پنهان کرد، در روز قیامت از آنان سؤال می کنی: چرا برای دفاع از کسی که حق او غصب شده بود، گواهی ندادی؟

***

حالا- می فهمم که تو چقدر به قانونمند کردن جامعه اهمیت می دهی و دوست داری عدالت در جامعه حکمفرما شود، می خواهی حق هیچ کس ضایع نشود و بدینی و اختلاف در جامعه رواج نیابد.

اکنون از قدرت خود می گویی، تو مالک آسمان ها و زمین هستی، تو بر هر کاری توانایی، تو برای اصلاح اقتصاد جامعه مطالب زیادی را بیان کردی، ما را به کمک کردن به نیازمندان و صدقه دادن تشویق کردی، از حرام بودن ربا سخن گفتی و از ما خواستی تا روابط اقتصادی خود را به صورت قرارداد در آوریم و بر آن شاهد بگیریم، از شاهدان خواستی تا هرگز گواهی خود را کتمان نکنند. اگر مردم به این سخنان عمل کنند، در جامعه دیگر فقر و اختلافی نخواهد بود.

تو می دانی عده ای خطا خواهند کرد، رباخواری خواهند کرد، به فقیران کمک نخواهند کرد، شهادت خود را کتمان خواهند کرد، اما تو راه توبه را بر

ص: ۳۴۰

روی آنان نمی بندی، نمی خواهی آن ها را ناامید کنی، تو به این نکته تأکید می کنی که همه کاره روز قیامت هستی، هر کس را که بخواهی می بخشی و از لغزش هایش چشم پوشی می کنی و هر کس را که بخواهی مجازات می کنی. درست است که بنده ای از بندگانت خطایی مرتکب شده و سزای او آتش دوزخ است، اگر واقعاً توبه کند و به سوی تو بازگردد و گذشته را جبران کند، او را می بخشی و در بهشت خود مهمان می کنی، چه کسی می تواند به این کار تو اعتراض کند.

آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا
غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ (۲۸۵)

وقتی می خواهم کار بزرگی انجام دهم، نیاز دارم با کسانی که در آن کار پیشگام شده اند و به خوبی از عهده آن برآمده اند آشنا شوم، این امر باعث می شود تا هم اعتماد به نفس پیدا کنم و هم از تجربه آنان بهره مند شوم.

از من خواسته ای تا به تو و روز قیامت ایمان آورم، اعمال نیک انجام دهم و از گناهان دوری کنم، به سوی زیبایی ها حرکت کنم و از پلیدی ها پرهیز کنم، از طاغوت ها دل بکنم و به سوی تو بیایم، تو برایم از ایمان پیامبر می گویی و نشانم می دهی که او قبل از همه به این سخنان عمل کرده است، او هرگز

چیزی نگفته است که خودش به آن ایمان ندارد.

بعد از آن برایم از ایمان مؤمنان سخن می گویی،

مؤمنان این ویژگی ها را دارند:

۱ - ایمان به تو.

۲ - ایمان به فرشتگان.

۳ - ایمان به کتاب های آسمانی.

۴ - ایمان به همه پیامبران.

۵ - شنیدن همه دستورهای تو و اطاعت از همه آن ها.

آری، آنان مثل یهودیان یا مسیحیان نیستند که فقط به پیامبر خود ایمان داشته باشند. مؤمنان اهل تعصب قومی و نژادی نیستند و به همه پیامبران تو ایمان دارند و به همه آنان احترام می گذارند.

مؤمنان پیامبران را معلّمان بزرگ بشریت می دانند که هر کدام در یک رتبه و کلاسی، به آموزش بشر پرداخته اند، پیامبران از اصول و برنامه یکسانی پیروی کرده اند که تو به آنان نازل کرده ای. هدف همه یکی بوده است، روش های متفاوت آنان ناشی از شرایط متفاوت زمانی و مکانی آنان بوده است.

ایمان به همه پیامبران و برنامه های آنان منافاتی با منسوخ شدن دین های قبلی ندارد. وقتی کسی به مدرسه می رود در کلاس اول، خواندن و نوشتن می آموزد، با فرا رسیدن سال بعد، به پایه بالاتر می رود و دروس پایه اول را

کنار می گذارد، اما او هرگز احترام به درس و معلم کلاس اول را کنار نمی گذارد. مؤمنان، موسی و عیسی (علیهم السلام) را پیامبران تو می دانند و اسلام را به عنوان دین خود انتخاب کرده اند، زیرا این دین از همه ادیان کامل تر است، آخرین دین آسمانی است.

مؤمنان با این آگاهی و معرفت، تسلیم فرمان تو هستند، از تو می خواهند تا گناه آنان را ببخشی و رحمت را بر آنان نازل کنی، آن ها می دانند که سرانجام همه به سوی تو خواهد بود، روز قیامت همه در پیشگاه تو خواهند آمد.

* * *

بقره: آیه ۲۸۶

لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ (۲۸۶)

برایم از پیامبر و مؤمنان واقعی سخن گفתי، چشم اندازی ترسیم کردی، از من خواستی تا مانند آنان باشم، آیا می توانم؟ من کجا و پیامبر تو کجا؟ من کجا و آن مؤمنان کجا؟

اکنون می گویی که به قدر استعدادم از من انتظار داری، تو هرگز بیش از اندازه توانم چیزی از من نمی خواهی، این قانون توست، به هر کسی

ص: ۳۴۴

استعدادی داده ای و متناسب با همان استعداد از او انتظار داری.

بار دیگر یادآوری می کنی که من نتیجه عمل نیک و بد خود را خواهم دید، من مسئول کارهایی هستم که انجام می دهم و درباره آن ها سؤال خواهد شد.

* * *

اکنون که راه خود را شناخته ام، باید دعا کنم تا تو مرا یاری کنی، از ابتدای این سوره سخنان مهمی را گفته ای، از من خواستی تا راه اهل ایمان را انتخاب کنم، تو مرا با آغاز آفرینش آشنا کردی، فهمیدم که تو مرا بر فرشتگان برتری دادی، تو تاریخ بنی اسرائیل را برایم گفتی تا از سرنوشت آنان درس بگیرم، مرا با ابراهیم (علیه السلام) آشنا کردی. من دانستم او چگونه برای زنده کردن نام و یاد تو، قیام کرد، بعضی از احکام دین را برایم گفتی: نماز، زکات، روزه، جهاد، حج و...

خواستی تا روز قیامت را فراموش نکنم و برای آن روز زاد و توشه بگیرم، به کمک کردن به نیازمندان تشویق نمودی.

این ها درس های تو برای من بود، اکنون دیگر می خواهم دعا کنم، اما چگونه؟

چقدر خوب است که تو خود بیاموزی چگونه دعا کنم، بگو من از تو چه بخواهم؟

برایم سخن بگو!

ص: ۳۴۵

بارخدایا! گاهی من سرگرم دنیا می شوم و مسئولیت و وظیفه خود را فراموش می کنم و خطا و اشتباهی از من روی می دهد که از هدف دورم می کند، به این دنیا آمده ام تا برای قیامت خود توشه بگیرم، اما چه کنم، گاهی آنقدر دنیا برایم دوست داشتنی می شود که دیگر قیامت را فراموش می کنم، دنیا همه چیزم می شود و فقط به آن فکر می کنم، آن چنان به دنبال دنیا می دوم که گویی قرار است هزاران سال در این دنیا باشم، آری، غفلت و فراموشی تمام وجود مرا می گیرد، فراموش می کنم که تا مرگ فقط یک قدم فاصله دارم، همه استعدادها و سرمایه های خود را صرف دنیا می کنم و در این میان چقدر ضرر می کنم، همه دنیا ارزش یک ساعت از عمر مرا ندارد، اما من خود را به دنیا می فروشم!

اکنون به سوی تو رو می کنم، دست هایم را به سوی آسمان می گیرم و از تو می خواهم این لغزش های مرا ببخشی، فقط عفو تو می تواند جبران ضررهای مرا کند.

خدایا! اَمّت های قبلی فریب شیطان را خوردند و معصیت تو را نمودند، تو برای کیفر آنان، تکالیف سختی را قرار دادی، مثلاً بر یهودیان حرام کردی که از گوشت های حلال بخورند، زیرا آنان پی درپی، نافرمانی می کردند، خدایا!

از تو می‌خواهم تکالیف سخت را بر دشمنان قرار ندهی، چیزی را بر ما واجب نکن که ما طاقت آن را نداشته باشیم.

خدایا! گناهان ما را ببخش و رحمتت را بر ما نازل کن و ما را بر کافران پیروز بگردان.

* * *

من در جستجوی «عفو»، «غُفران» و «رحمت» هستم، می‌دانم این سه واژه با هم تفاوت دارند، چقدر خوب است، قدری درباره معنای این سه واژه بدانم:

وقتی پسرم شش سال داشت، از من خواست تا برایش توپی بخرم، من هم برای او توپ خریدم ولی گفتم نباید داخل کوچه بازی کند زیرا همسایه‌ها اذیت می‌شوند.

یک روز در خانه نشسته بودم که ناگهان صدای شکستن شیشه به گوشم رسید، پسرم با توپ، شیشه‌خانه همسایه را شکسته بود.

از جا بلند شدم و به کوچه رفتم، دیدم که شیشه‌خانه همسایه شکسته است، به کسی آسیبی نرسیده بود.

هرچه می‌گفتم از پسرم خبری نبود، او ترسیده و فرار کرده بود. وارد خانه شدم؛ اما دلم پیش پسرم بود.

نگران‌ش بودم، اگر پسرم به خانه برمی‌گشت و از کار خودش پشیمان بود، او

ص: ۳۴۷

را می بخشیدم.

بعد از ساعتی پسر آمد، شرمنده بود، عذرخواهی کرد. او را بخشیدم، اما با شیشه شکسته چه باید کرد؟ به یکی از دوستانم زنگ زدم تا بیاید پنجره خانه همسایه را شیشه کند.

بعد از ساعتی همه چیز درست شد وقتی پسر را بخشیدم، در واقع او را «عفو» کرده بودم، وقتی من شیشه را درست کردم در حق پسر خود «غفران» کردم، وقتی او را در آغوش گرفتم و بوسیدمش، به او «رحمت» کرده ام. (۱۳۹)

خدایا!

تو به من فرمان دادی که از زشتی‌ها دوری کنم، اما چه کنم، شیطان مرا فریب داد و من به گناه آلوده شدم، دل من اسیر دنیا شد، عمر خود را صرف دنیا کردم، عمر من تباه شد، غفلت مرا گرفت، اکنون چه کنم؟

به که پناه ببرم؟ چه کسی جز تو می‌تواند گذشته مرا جبران کند؟

این تو هستی که با یک نگاه مهربان، همه گناهانم را به خوبی‌ها بدل می‌کنی، تو خدای خوبی‌ها هستی. از تو می‌خواهم اول مرا ببخشی و عذابم نکنی، بعد غفران را بر من نازل کنی، یعنی ابتدا همه ضررهایی که به خود زده‌ام، جبران کنی، بعد مرا در آغوش مهربانی خود جای بدهی!

من امیدوار به عفو، غفران و رحمت تو هستم... (۱۴۰)

ص: ۳۴۸

۱. جهت ارتباط با نویسنده به سایت M12.ir مراجعه کنید. سامانه پیام کوتاه نویسنده: ۳۰۰۰ ۴۵ ۶۹

۲. سوره های قرآن یا مکی می باشند یا مدنی. لازم می بینم چهار نکته درباره مکی و مدنی بودن سوره ها بنویسم:

* نکته اول

معمولاً امروزه قرآن را با خط عثمان طه چاپ می کنند و در پایان سوره های قرآن، فهرست سوره ها را ذکر می کنند. در این فهرست، مکی یا مدنی بودن سوره ها، مشخص شده است.

وقتی به این فهرست توجه می کنیم می بینیم که سوره زلزله، سوره مدنی معرفی شده است، اما عده ای از مفسران سوره زلزله را مکی می دانند، در تفسیر سوره زلزله این مطلب را توضیح داده ام و بیان کرده ام که این سوره، مکی است.

* نکته دوم

هر سوره ای که مکی است همه آیات آن قبل از هجرت پیامبر نازل شده است. این یک قانون کلی است.

برای شرح بیشتر این قانون کلی، باید سه مطلب را اینجا بنویسم:

___ مطلب الف: سوره هود، مکی است. همه این سوره و حتی آیه ۱۲ آن در مکه و قبل از هجرت پیامبر نازل شده است.

ص: ۳۴۹

توجه کنید: آیه ۱۲ این سوره دو بار نازل شده است. بار اول قبل از هجرت پیامبر و بار دوم در سرزمین قُدید، یک روز قبل از ماجرای غدیر خم، این نشانه اهمیت حادثه غدیر خم می باشد.

___ مطلب ب: سوره معارج مکی است. همه این سوره و حتی سه آیه اول آن در مکه و قبل از هجرت پیامبر نازل شده است.

توجه کنید: سه آیه اول این سوره دو بار نازل شده است. بار اول قبل هجرت پیامبر و بار دوم در سرزمین غدیر خم. این نشانه اهمیت حادثه غدیر خم می باشد.

___ مطلب ج. سوره مدثر مکی است و همه آیات آن در مکه نازل شده است. آیه اول سوره مدثر از وجوب نماز شب سخن می گوید، آیه آخر از تخفیف این حکم سخن می گوید، آیات اول این سوره در سال سوم بعثت پیامبر و آیه آخر آن در سال نهم یا دهم بعثت و در مکه نازل شده است.

* نکته سوم

هر سوره ای که مدنی است همه آیات آن بعد از هجرت پیامبر به مدینه نازل شده است، البته لازم نیست که این آیات در خود شهر مدینه نازل شده باشد، معیار و ملاک این است که سوره بعد از هجرت نازل شده باشد هر چند محل نزول آن مدینه نباشد. برای مثال آیه ۶۷ سوره مائده که درباره ابلاغ ولایت علی علیه السلام می باشد در غدیر خم نازل شده است و این سرزمین بین مکه و مدینه است.

* نکته چهارم

هر سوره ای که مدنی است همه آیات بعد از هجرت پیامبر نازل شده است. این یک قانون کلی است.

برای شرح بیشتر این قانون کلی، باید دو مطلب را اینجا بنویسم:

___ مطلب الف: سوره تغابن، مدنی است. بعضی ها بر این باور هستند که آیه ۱ تا ۱۵ این سوره مکی است، اما مهشور مفسرین این سخن را قبول نکرده اند و گفته اند همه این سوره مدنی است و حق هم همین است. در واقع تمام این سوره مدنی است.

___ مطلب دوم: سوره حج، مدنی است و آیات ۴۲ تا ۵۱ شباهت زیادی به آیات مکی دارد، اما این آیات در مدینه نازل شده است. پیامبر وقتی به مدینه هجرت کرد، بُت پرستان مکه به سخنان ناروای خود نسبت به پیامبر ادامه می دادند، پس این آیات در مدینه نازل شده است، گویا همان روزهای اولی که پیامبر به مدینه رفت، این آیات نازل شد و جواب آن سخنان ناروای بُت پرستان را داد.

این چهار نکته ای بود که درباره مکی - مدنی سوره های قرآن لازم بود شرح بدهم.

٣. القلب حرم الله، لا تُسكن حرم الله غير الله: بحار الأنوار ج ٦٧ ص ٢٥.

٤. فلو دعاني حتّى ينقطع عنقه أو تنتثر أنامله ما استجبتُ له: الكافي ج ٢ ص ٤٠٠، مستدرک الوسائل ج ١ ص ١٦٦، أمالي المفيد ص ٣، عدّه الداعي ص ٥٧، الجواهر السنيه ص ١١١، بحار الأنوار ج ١٤

ص: ٣٥٠

ص ٢٧٩، جامع أحاديث الشيعة ج ١ ص ٤٤٣، تفسير كنز الدقائق ج ١ ص ٤٥١، غايه المرام ج ٦ ص ١٣٧.

٥. ونحن الصراط المستقيم، ونحن عيبه علمه، ونحن تراجمه وحيه، ونحن أركان توحيدته: معانى الأخبار ص ٣٥، بحار الأنوار ج ٢٤ ص ١٢؛ (صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ)، يعنى محمّداً وذريّته: معانى الأخبار ص ٣٦، بحار الأنوار ج ٢٤ ص ١٣ (اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ)، يعنى أمير المؤمنين: تفسير العياشى ج ١ ص ٢٤، بحار الأنوار ج ٨٢ ص ٢٣ وج ٨٩ ص ٢٤٠.

٦. وحزبه، وعيبه علمه، وحجّته وصراطه ونوره، ورحمه الله وبركاته: عيون أخبار الرضا ج ١ ص ٣٠٥، من لا يحضره الفقيه ج ٢ ص ٦٠٩، تهذيب الأحكام ج ٦ ص ٩٥، وسائل الشيعة ج ١٤ ص ٣٠٩، المزار لابن المشهدى ص ٥٢٣، بحار الأنوار ج ٩٩ ص ١٢٧، جامع أحاديث الشيعة ج ١٢ ص

٧. الصِّراط والصِّرَاط والزِّرَاط: الطريق: الصحاح ج ٣ ص ١١٣٩ صرط، لسان العرب ج ٧ ص ٣٤٠ صرط؛ الصِّراط _ بالكسر _ : الطريق: تاج العروس ج ١٠ ص ٣٢٠ صرط؛ سَرَطٌ: أصلٌ صحيحٌ واحد، يدلُّ على غيبه فى مرّ وذهاب: معجم مقاييس اللغة ج ٣ ص ١٥٢ سَرَطٌ والصِّرَاطُ لغَةٌ فى الصِّراط: الصحاح ج ٣ ص ١١٣١ سَرَطٌ؛ إِنَّ الأَصْلَ الواحد فى هذه المادّه هو الطريق الواضح الواسع مادياً أو معنوياً: التحقيق فى كلمات القرآن ج ٦ ص ٢٢٨.

٨. السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا دَاعِيَ اللَّهِ وَرَبَّانِي آيَاتِهِ...: الاحتجاج ج ٢ ص ٣١٦، بحار الأنوار ج ٥٣ ص ١٧١ وج ٩١ ص ٢ وج ٩٩ ص ٨١.

٩. فى قوله: (اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ)، قال: قولوا _ معاشر العباد _ : أرشدنا إلى حبِّ محمّد وأهل بيته: مناقب آل أبى طالب ج ٢ ص ٢٧١، بحار الأنوار ج ٢٤ ص ١٦، الغدير ج ٢ ص ٣١١، نهج الإيمان لابن جبر ص ٥٣٩.

١٠. السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا دَاعِيَ اللَّهِ وَرَبَّانِي آيَاتِهِ...: الاحتجاج ج ٢ ص ٣١٦، بحار الأنوار ج ٥٣ ص ١٧١ وج ٩١ ص ٢ وج ٩٩ ص ٨١.

١١. يا زياد، هل الدين إلا الحبّ والبغض؟ تفسير فرات الكوفى ص ٤٣٠، مستدرک الوسائل ج ١٢ ص ٢٢٦، بحار الأنوار ج ٦٥ ص ٦٣، جامع أحاديث الشيعة ج ١٦ ص ٢١٠.

١٢. المغضوب عليهم: النصاب والضالّين: الشكّاك الذين لا يعرفون الإمام: تفسير القمى ج ١ ص ٢٩، التفسير الأصفى ج ١ ص ٩، تفسير الصافى ج ١ ص ٨٧، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ٢٤، بحار الأنوار ج ٢٤ ص ٢٠ وج ٨٢ ص ٥٢ وج ٨٩ ص ٢٣٠.

١٣. للاطلاع أكثر على تفسير هذه السوره راجع: التبيان ج ١ ص ٣٥، الكشّاف عن حقائق التنزيل ج ١ ص ٤٨، تفسير جوامع الجامع ج ١ ص ٥٥، تفسير مقاتل بن سليمان ج ١ ص ٢٥، جامع البيان ج ١ ص ٩٢، تفسير أبى حاتم ج ١ ص ٢٩، أحكام القرآن ج ١ ص ٨، تفسير السمرقندى ج ١ ص ٤٣، تفسير السلمى ج ١ ص ٣٦، تفسير الثعلبى ج ١ ص ١٠٤، تفسير الواحدى ج ١ ص ٨٩، تفسير السمعانى ج ١ ص ٣٧، زاد المسير ج ١ ص ٧، تفسير الرازى ج ١ ص ٣، تفسير القرطبى ج ١ ص ٩٤، تفسير البيضاوى ج ١ ص ٦٣، تفسير البحر المحيط ج ١ ص ١٤٠، تفسير ابن كثير ج ١ ص ١٢، تفسير الجلالين ص ٢، تفسير الثعلبى ج

١ ص ١٦٤، فتح القدير ج ٢ ص ٥٦، تفسير آلوسی ج ١ ص ٣٨.

ص: ٣٥١

١٤. لو قرأت الحمد على ميت سبعين مره، ثم ردت فيه الروح، ما كان عجبا: الكافي ج ٢ ص ٦٢٣، وسائل الشيعه ج ٦ ص ٢٣١، مكارم الأخلاق ص ٣٦٣، بحار الأنوار ج ٨٩ ص ٢٥٧، التفسير الصافي ج ١ ص ٨٨، البرهان ج ١ ص ٨٨، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ٤. دقت كنيد: حديث با سند معتبر در كتابي معتبر نقل شده است. سند اين حديث به اين شرح است: الشيخ الكليني عن علي بن إبراهيم، عن أبيه، عن ابن أبي عمير، عن معاوية بن عمار، عن أبي عبدالله عليه السلام.

اسم الله الأعظم مقطع في أم الكتاب: ثواب الاعمال ص ١٠٤، وسائل الشيعه ج ٦ ص ٣٩، مستدرک الوسائل ج ٤ ص ١٥٨، بحار الأنوار ج ٨٩ ص ٢٣٤، جامع احاديث الشيعه ج ١٥ ص ٨٨.

١٥. ممّا علّمناهم، يُنبئون، وممّا علّمناهم من القرآن يتلون: تفسير القمّي ج ١ ص ٣٠، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ٢٦، البرهان ج ١ ص ١٠٠.

١٦. فأَمّا كفر الجحود فهو الجحود بالربوبية، وهو قول من يقول: لا ربّ ولا جنّه ولا نار، وهو قول صنفين من الزنادقه...: الكافي ج ٢ ص ٣٨٩، وسائل الشيعه ج ١ ص ٣٢، مستدرک الوسائل ج ١ ص ٧٦، بحار الأنوار ج ٦٩ ص ١٠٠، التفسير الأصفي ج ٧ ص ١١٦١، تفسير الصافي ج ٥ ص ٧، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ٣٢.

١٧. اللهم طهر قلبي من النفاق: مصباح المتهجد ص ٥٩٩، بحار الأنوار ج ٩٥ ص ٩٥.

١٨. فإنّها نزلت في قوم منافقين أظهروا لرسول الله صلّى الله عليه وآله الإسلام، وكانوا إذا رأوا الكفّار... والاستهزاء من الله هو العذاب: تفسير القمّي ج ١ ص ٣٤، بحار الأنوار ج ٩ ص ١٧٤.

١٩. إنّ الله تبارك وتعالى لا- يوصف بالترك كما يوصف خلقه: عيون أخبار الرضا ج ٢ ص ١١٣، الاحتجاج ج ٢ ص ١٩٧، الفصول المهمّة للحزّ العاملي ج ١ ص ٢٣٩، بحار الأنوار ج ٥ ص ١١، التفسير الأصفي ج ١ ص ١٧، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ٣٦، تفسير شبر ص ٤٢، كشف الغمّه ج ٣ ص ٧٨.

٢٠. (الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ)، قال: من آمن بقيام القائم عليه السلام أنّه حقّ: كمال الدين ص ١٧، بحار الأنوار ج ٥١ ص ٥٢، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ٣١، تفسير كثر الدقائق ج ١ ص ٨٦، مكيال المكارم ج ١ ص ٣٨٩، البرهان ج ١ ص ١٠٠.

٢١. إنّ القائم منّا إذا قام لم يكن لأحد في عنقه بيعه، فلذلك تُخفى ولادته ويغيب شخصه: كمال الدين ص ٣٠٣، بحار الأنوار ج ٥١ ص ١٠٩، معجم أحاديث الإمام المهدي ج ٣ ص ٣٣، أعيان الشيعه ج ٢ ص ٥٥.

٢٢. إنّ أهل زمان غيبته القائلون بإمامته، المنتظرون لظهوره، أفضل أهل كلّ زمان: كمال الدين ص ٣٢٠، الاحتجاج ج ٢ ص ٥٠، بحار الأنوار ج ٣٦ ص ٣٨٧ و ج ٥٢ ص ١٢٢، أعلام الوري ج ٢ ص ١٩٦، مكيال المكارم ج ٢ ص ١٢٩.

٢٣. ولو علم أنّهم يرتابون لما غيب حجّته طرفه عين، ولا- يكون ذلك إلّا- على رأس شرار الناس: الإمامه والتبصره ص ١٢٣، الكافي ج ١ ص ٣٣٣، كمال الدين ص ٣٣٨، كتاب الغيبة للنعماني ص ١٦٥، بحار الأنوار ج ٥٢ ص ١٤٥، أعلام الوري ج ٢ ص ٢٣٦.

٢٤. اللهم ولا- تسلبنا اليقين لطول الأمد في غيبته وانقطاع خبره عنا: مصباح المتهجد ص ٤١٣، كمال الدين ص ٥١٣، جمال الأسبوع ص ٣١٦، بحار الأنوار ج ٥٣ ص ١٨٨.

٢٥. (لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ)، أى اعبدوه لعلكم تتقون النار: البرهان ج ١ ص ١٢١.

٢٦. العنكبوت: ٤٠.

٢٧. حج: ٧٣.

٢٨. فالبعوضه أمير المؤمنين عليه السلام، وما فوقها رسول الله صلى الله عليه وآله: تفسير القمى ج ١ ص ٣٥، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ٤٥، البرهان ج ١ ص ١٢٧.

٢٩. إن الله خلق لها خمسين ألف عام، فتركها قاعاً فقراء خاويه عشره آلاف عام: تفسير العياشى ج ١ ص ٣١، بحار الأنوار ج ٥٤ ص ٨٦.

٣٠. وإنما قالوا ذلك بخلق مضى، يعنى الجان أبا الجنّ: تفسير العياشى ج ١ ص ٣١، مستدرک الوسائل ج ٩ ص ٣٧١، بحار الأنوار ج ٩٦ ص ٢٠٥، جامع أحاديث الشيعة ج ١٠ ص ٨.

٣١. انظروا إلى أهل الأرض من خلقى من الجنّ والنسناس...: تفسير القمى ج ١ ص ٣٥، بحار الأنوار ج ٦٠ ص ٢٣٤، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ٥٥، تفسير كنز الدقائق ج ١ ص ٢٣٢، البرهان ج ١ ص ١٣٧.

٣٢. اديم به معنای سطح روى زمین است. سطح روى زمین معمولاً به عمق ٢٠ تا ٥٠ سانتيمتر است ومحل رویش گیاهان می باشد: (وذلك أن الله تبارك وتعالى بعث جبرئيل عليه السلام وأمره أن يأتيه من أديم الأرض: علل الشرائع ج ١ ص ٢، بحار الأنوار ج ١٠ ص ١٣، البرهان ج ١ ص ١٤٠).

٣٣. فهم يلوذون حول العرش إلى يوم القيامة. فلما أصاب آدم الخطيئه...: تفسير العياشى ج ١ ص ٣١، مستدرک الوسائل ج ٩ ص ٣٧١، بحار الأنوار ج ٩٦ ص ٢٠٥، جامع أحاديث الشيعة ج ١٠ ص ٨.

٣٤. أنا أريد أن أعبد من حيث أريد لا من حيث تريد: تفسير القمى ج ١ ص ٤٢، بحار الأنوار ج ١١ ص ١٤١، التفسير الأصفى ج ١ ص ٣٦٤، تفسير الصافى ج ٢ ص ١٨٥، تفسير نور الثقلين ج ٢ ص ٩.

٣٥. ولو كانت من جنان الخلد ما خرج منها أبداً: الكافي ج ٣ ص ٢٤٧، وراجع: الاعتقادات للصدوق ص ٧٩، بحار الأنوار ج ٦ ص ٢٨٤، تفسير القمى ج ١ ص ٤٣، تفسير نور الثقلين ج ٢ ص ١٣.

٣٦. فنظر إلى منزله محمّداً وعلّى وفاطمه والحسن والحسين والأئمّه من بعدهم، فوجدناها أشرف منازل أهل الجنّه...: معانى الأخبار ص ١١٠، بحار الأنوار ج ١١ ص ١٧٦، تفسير نور الثقلين ج ٢ ص ١٣، غايه المرام ج ٤ ص ١٨٨.

٣٧. فأول ما ابتداء من خلق خلقه أن خلق محمّداً وخلقنا أهل البيت معه من نور عظمته: بحار الأنوار ج ٣ ص ٣٠٧؛ أول ما خلق الله نور نبيّك يا جابر: كشف الخفاء ج ١ ص ٢٦٥، تفسير آلوسى ج ١ ص ٥١، ينابيع المودّة ج ١ ص ٥٦، بحار الأنوار ج ١٥ ص ٢٤؛ ثم خلق محمّداً وعليّاً وفاطمه، فمكثوا ألف دهر، ثم خلق جميع الأشياء... الكافي ج ١ ص ٤٤١، المحتضر للحلى ص ٢٨٥، حليه الأبرار ج ١ ص ١٨، بحار الأنوار ج ١٥ ص ١٩؛ حتّى بدا له فى خلق الأشياء، فخلق ما شاء كيف شاء من

ص: ٣٥٣

الملائكة وغيرهم، ثم أنهى علم ذلك إلينا: الكافي ج ١ ص ٤٤١، بحار الأنوار ج ١٥ ص ٢٤ و ج ٥٤ ص ١٩٦؛ فلم يزالا يجريان طاهرين مطهرين في الأصلاب الطاهره، حتى افترقا في أطهر طاهرين، في عبد الله وأبي طالب: الكافي ج ١ ص ٤٤٢، بحار الأنوار ج ١٥ ص ٢٤، أعيان الشيعة ج ٣ ص ٤٩، مكيا المكارم ج ١ ص ٣٦٨؛ ثم خلق العرش واللوح، والشمس وضوء النهار ونور الأبصار، والعقل والمعرفه، وأبصار العباد وأسماعهم وقلوبهم من نوري: بحار الأنوار ج ٢٥ ص ٢٢.

٣٨. يا آدم ويا حواء، لا تنظرا إلى أنوارى وحججى بعين الحسد فأهبطكما عن جوارى...: معانى الأخبار ص ١١٠، بحار الأنوار ج ١١ ص ١٧٦، تفسير نور الثقلين ج ٢ ص ١٣، غايه المرام ج ٤ ص ١٨٨.

٣٩. وأول الحرص حرص آدم، نُهي عن الشجره فأكل منها، فأخرجه حرصه من الجنه: تفسير العياشى ج ١ ص ٣٤، بحار الأنوار ج ١١ ص ١٤٩؛ فلما أسكنه الله الجنه وأتى جهاله إلى الشجره أخرجه: تفسير القمى ج ١ ص ٤٣، بحار الأنوار ج ١١ ص ١٦١، تفسير نور الثقلين ج ٢ ص ١٣.

٤٠. انجيل برنابا، فصل ٤٠.

٤١. ونُفخ فيه يوم الجمعة بعد الزوال... فما استقرّ فيها إلا ستّ ساعات من يومه ذلك حتى عصى الله، وأخرجهما من الجنه بعد غروب الشمس: تفسير القمى ج ١ ص ٤٥، البرهان ج ١ ص ١٥٤.

٤٢. إنّما كان لبث آدم وحواء في الجنه حتى أخرجنا منها سبع ساعات من أيام الدنيا، حتى أهبطهما الله من يومهما ذلك: الخصال ص ٢٩٧، بحار الأنوار ج ١١ ص ١٤٢، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ٦٤.

٤٣. يا آدم، مالك تبكى؟ فقال: يا جبرئيل، ما لى لا أبكى وقد أخرجنى الله من الجنه: مستدرک الوسائل ج ٩ ص ٣٢٩، بحار الأنوار ج ١١ ص ١٧٨ و ج ٩٦ ص ٣٥، جامع أحاديث الشيعة ج ١٠ ص ٤٢٧، تفسير القمى ج ١ ص ٤٤،... فهبط آدم على الصفا، وإنما سُميت الصفا: تفسير القمى ج ١ ص ٤٣، بحار الأنوار ج ١١ ص ١٦١، تفسير نور الثقلين ج ٢ ص ١٣.

٤٤. فلقنه جبرئيل: قل يا حميد بحقّ محمّد، يا على بحقّ على، يا فاطر بحقّ فاطمه...: بحار الأنوار ج ٤٤ ص ٢٤٥؛ سأله بحقّ محمّد وعلى والحسن والحسين وفاطمه: الكافي ج ٨ ص ٣٠٥، معانى الأخبار ص ١٢٥، وسائل الشيعة ج ٧ ص ١٠٠، بحار الأنوار ج ١١ ص ١٧٧ و ج ٢٦ ص ٣٢٤؛ سأله بحقّ محمّد وعلى وفاطمه والحسن والحسين إلاّ تبّت علىّ، فتاب الله عليه: الخصال ص ٢٧٠، كمال الدين ص ٣٥٩، معانى الأخبار ص ١٢٥، وسائل الشيعة ج ٧ ص ٩٩، مناقب ابن شهر آشوب ج ١ ص ٢٤٣، العمده لابن البطريق ص ٣٧٩، الروضه فى فضائل أمير المؤمنين ص ٨١، الطرائف للسيد ابن طاووس ص ١١٢، المحتضر ص ٢٠١، بحار الأنوار ج ١١ ص ١٧٧، تفسير مجمع البيان ج ١ ص ٣٧٥، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ٦٨، شواهد التنزيل ج ١ ص ١٠١، الدرّ المنثور ج ١ ص ٦٠، ينابيع المودّه ج ١ ص ٢٨٨، غايه المرام ج ١ ص ٢٦٢.

٤٥. فاهبط عليهما بخيمه من خيام الجنه، وعزّهما عنى بفراق الجنه، واجمع بينهما فى الخيمه...: الكافي ج ٤ ص ١٩٦، علل الشرائع ج ٢ ص ٤٢١، مستدرک الوسائل ج ٩ ص ٣٣٧، بحار الأنوار ج ١١ ص ١٨٣، جامع أحاديث الشيعة ج ١٠ ص ١٠، تفسير العياشى ج ١ ص ٣٦، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ١٢٥.

٤٦. أليس من قولك إن الأنبياء معصومون؟ فقال: بلى، قال: فما معنى قول الله تعالى: (وَ عَصَى آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَى)...: عيون أخبار الرضا ج ٢ ص ١٧٤، الاحتجاج ج ٢ ص ٢١٦، بحار الأنوار ج ١١ ص ٧٨، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ٥٩، أعيان الشيعة ج ٢ ص ٢٢.

٤٧. إن آدم كان له في السماء خليل من الملائكة، فلما هبط آدم من السماء إلى الأرض استوحش الملك...: تفسير العياشي ج ١ ص ٣٢، البرهان ج ١ ص ١٣٤.

٤٨. تورات، سفر پیدایش، فصل ٢، شماره ١٧.

٤٩. يا موسى، أحبني وحبيني إلى خلقي، قال: هذا أحبك، فكيف أحببك إلى خلقك؟: الأمالى للطوسى ص ٤٨٤، الجواهر السنيه ص ٦٨.

٥٠. (أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَى). اعراف: ١٧٢.

٥١. أخذ عليهم الميثاق، وأن يصبروا ويصابروا ويرابطوا، وأن يتقوا الله...: الكافي ج ١ ص ٤٥١، مختصر بصائر الدرجات ص ١٧٢، بحار الأنوار ج ٥٢ ص ٣٨٠، جامع أحاديث الشيعة ج ١٢ ص ٢٥٢، تفسير نور الثقلين ج ٥ ص ١٣٧.

٥٢. فأقرؤا له بالطاعة والربوبية، وميز الرسل والأنبياء والأوصياء، وأمر الخلق بطاعتهم، فأقرؤا بذلك في الميثاق...: تفسير العياشي ج ٢ ص ٤١، تفسير نور الثقلين ج ٢ ص ٩٩.

٥٣. (وَ أَوْفُوا بِعَهْدِي) قال: بولايه امير المؤمنين عليه السلام، (أَوْفِ بِعَهْدِكُمْ)، أوف لكم بالجنه: الكافي ج ١ ص ٤٣١، بحار الأنوار ج ٢٤ ص ٣٥٨، البرهان ص ١٥٩ ح ٥.

٥٤. فقالوا: وكيف نقتل أنفسنا؟ فقال لهم موسى: اغدوا كل واحد منكم إلى بيت المقدس ومعه سكين أو حديده أو سيف: تفسير القمى ج ١ ص ٤٧، بحار الأنوار ج ١٣ ص ٢٢٢.

٥٥. وما يخرج إلا في أولى قوه، وما يكون أولو قوه إلا عشره آلاف...: كمال الدين ص ٦٥٤، تفسير الصافي ج ٤ ص ٦٥، بحار الأنوار ج ٥٢ ص ٣٢٣.

٥٦. ويحمل حجر موسى بن عمران وهو وقر بعير، فلا ينزل منزلاً إلا انبعث عين منه...: بصائر الدرجات ص ٢٠٨، الكافي ج ١ ص ٢٣١، كمال الدين ص ٦٧٠، كتاب الغيبه للنعماني ص ٢٤٤.

٥٧. من كان جائعاً شبع، ومن كان ظمآنًا روى: كتاب الغيبه للنعماني ص ٢٤٤، بحار الأنوار ج ١٣ ص ١٨٥، ج ٥٢ ص ٣٢٤.

٥٨. والله، ما ضربوهم بأيديهم ولا قتلوهم بأسيا فهم، ولكن سمعوا أحاديثهم فأذاعوها...: المحاسن ج ١ ص ٢٥٦، الكافي ج ٢ ص ٣٧١، وسائل الشيعة ج ١٦ ص ٢٥١، مستدرک الوسائل ج ١٢ ص ٢٩٦، بحار الأنوار ج ٢ ص ٧٤، جامع أحاديث الشيعة ج ١٤

ص ٥٤١، تفسير العياشي ج ١ ص ٤٥، التفسير الأصفي ج ١ ص ٤١، تفسير الصافي ج ١ ص ١٣٨، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ٨٤، تفسير كنز الدقائق ج ٢ ص ٢٠٣.

٥٩. اعراف: آيه ١٧١.

٦٠. فما زالوا الا ثلثه ايام ثم بعث الله عز و جل عليهم مطرا و ريحا...: التفسير الصافي ج ٢ ص ٢٤٧، البرهان ج ١ ص ٢٣٥.

ص: ٣٥٥

٦١. إِنَّ رَجُلًا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ قَتَلَ قَرَابَهُ لَهُ، ثُمَّ أَخَذَهُ فطرحه على طريق أفضل سبط من أسباط بني إسرائيل...: الأملالي للطوسي ص ٣٠٠، تفسير العياشي ج ١٠ ص ٤٦، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ٨٧، بحار الأنوار ج ١٣ ص ٢٦٣ و ج ٧١ ص ٦٨.

٦٢. للاطلاع أكثر لتفسير هذه الآيات راجع: تفسير القمّي ج ١ ص ٤٩، التبيان ج ١ ص ٢٩٤، الكشاف ج ١ ص ٢٨٦، تفسير جوامع الجامع ج ١ ص ١١٣، تفسير مجمع البيان ج ١ ص ٢٥٠، تفسير الصافي ج ١ ص ١٤١، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ٨٩، تفسير كنز الدقائق ج ١ ص ٢٦٧، تفسير شبر ص ٥٠، جامع البيان ج ١ ص ٤٧٩، تفسير ابن أبي حاتم ج ١ ص ١٣٦، تفسير السمرقندي ج ١ ص ٨٩، تفسير الثعلبي ج ١ ص ٢١١، تفسير الواحدي ج ١ ص ١١١ تفسير السمعاني ج ١ ص ٩١، زاد المسير ج ١ ص ٨٢، تفسير الرازي ج ٣ ص ١١٣، تفسير القرطبي ج ١ ص ٤٤٤، تفسير البحر المحيط ج ١ ص ٤١١، تفسير ابن كثير ج ١ ص ١١١، تفسير الجلالين ص ١٤، تفسير الثعالبي ج ١ ص ٢٥٩، تفسير الآلوسي ج ١ ص ٢٨٥.

٦٣. (وَ كَانُوا)، یعنی هؤلاء اليهود، (مِنْ قَبْلُ) ظهور محمّد... (كَفَرُوا بِهِ)، جحدوا نبوته حسداً له وبغياً: بحار الأنوار ج ٩ ص ١٨١ و ج ٩١ ص ١٠، التفسير الأصفى ج ١ ص ٥٣، تفسير الصافي ج ١ ص ١٥٨.

٦٤. كان قوم من اليهود ليسوا من المعاندين المتواطئين، إذا لقوا المسلمين حدّوهم بما في التوراه من صفه محمّد...: التبيان ج ١ ص ٣١٦، تفسير مجمع البيان ج ١ ص ٢٧٢، بحار الأنوار ج ٩ ص ٥٦، وقالوا للمستضعفين منهم: هذه صفه النبي المبعوث في آخر الزمان، أنه طويل، عظيم البدن والبطن، أصهب الشعر، ومحمّد خلافة، وهو يجيء بعد هذا الزمان بخمسمئة سنه...: الاحتجاج ج ٢ ص ٢٦٢، بحار الأنوار ج ٢ ص ٨٧، جامع أحاديث الشيعة ج ١ ص ٣١٣، تفسير الصافي ج ١ ص ١٤٨، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ٩٢.

٦٥. إِنَّ عَوَامَّ الْيَهُودِ كَانُوا قَدْ عَرَفُوا عِلْمَاءَهُمْ بِالْكَذِبِ الصَّرَاحِ، وَبَأَكْلِ الْحَرَامِ وَالرِّشَاءِ، وَبَتَغْيِيرِ الْأَحْكَامِ عَنْ وَاجِبِهَا...: الاحتجاج ج ٢ ص ٢٦٢، بحار الأنوار ج ٢ ص ٨٧، جامع أحاديث الشيعة ج ١ ص ٣١٣، تفسير الصافي ج ١ ص ١٤٨، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ٩٢.

٦٦. كيف أنت إذا اختلفت الشيعة هكذا، وشبك أصابعه وأدخل بعضها في بعض...: فضائل أمير المؤمنين لابن عقده ص ١٢٧، كتاب الغيبة للنعماني ٢١٤، بحار الأنوار ج ٥٢ ص ١١٥.

٦٧. لِأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَتَاهُمْ وَهُمْ يَعْبُدُونَ الْحِجَارَةَ الْمَنْقُورَةَ: كتاب الغيبة للنعماني ص ٣٠٨، بحار الأنوار ج ٥٢ ص ٣٦٣.

٦٨. ويسير إلى الكوفة، فيخرج منها سنّة عشر ألفاً من البتريه، شاكين في السلاح، قرآء القرآن: دلائل الإمامه ص ٤٥٥.

٦٩. إِنَّ قَائِمَنَا إِذَا قَامَ اسْتَقْبَلَ مِنْ جَهْلِ النَّاسِ أَشَدَّ مِمَّا اسْتَقْبَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ: كتاب الغيبة للنعماني ص ٣٠٧.

٧٠. يَا مَوْلَايَ، شَقِيٌّ مَنْ خَالَفَكَ، وَسَعِدَ مَنْ أَطَاعَكَ: الاحتجاج ج ٢ ص ٣١٦، بحار الأنوار ج ٥٣ ص ١٧١ و ج ٩١ ص ٢ و ج ٩٩ ص ٨١.

٧١. بَرِّ الوالدين من حسن معرفه العبد بالله ، إذ لا عباده أسرع بلوغاً بصاحبها...: تفسير الصافي ج ٤ ص ١٤٤، تفسير نور الثقلين ج ٤ ص ٢٠٢، بحار الأنوار ج ٧١ ص ٧٧، مستدرک الوسائل ج ١٥ ص ١٩٨؛ فَإِنَّ رِيحَ الْجَنَّةِ يَوجِدُ مِنْ مَسِيرِهِ أَلْفَ عَامٍ ، والله لا يجدها قاطع رحم...: مجمع الزوائد ج ٥ ص ١٢٥ و ج ٨ ص ١٤٩، المعجم الأوسط ج ٦ ص ١٨، كنز العيال ج ١٦ ص ٩٦، الكامل لابن عدي ج ١٣٨٦، تاريخ مدينه دمشق ج ١٨ ص ٨١.

٧٢. إِنَّ لِي وَالِدَيْنِ كَبِيرَيْنِ يَزْعَمَانِ أَنَّهُمَا يَأْنَسَانِ بِي وَيَكْرَهُانِ خُرُوجِي...: الكافي ج ٢ ص ١٦٠، وسائل الشيعة ج ١٥ ص ٢٠، بحار الأنوار ج ٧١ ص ٥٢.

٧٣. از آيه ١٠٢ سوره نحل استفاده می شود که روح القدس همان جبرئيل است.

٧٤. قال على عليه السلام: ليس لأنفسكم ثمن الا الجنة فلا تبيعوها الا بها: بحار الانوار ج ٧٠ ص ١٣٢، التفسير الصافي ج ٢ ص ٣٨٢.

٧٥. فدك: قريه بالحجاز بينها وبين المدينه يومان... وفيها عين فؤاره ونخيل كثيره...: معجم البلدان ج ٤ ص ٢٣٨.

٧٦. لَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ الْمَدِينَةَ أَتَوْهُ بِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ صُورِيَا...: الاحتجاج ج ١ ص ٤٨، چسعد السعود ص ٢١٣، بحار الأنوار ج ٩ ص ٦٦، التبيان ج ١ ص ٣٦٣، وراجع: تفسير الثعلبي ج ٤ ص ٦٥، تفسير الرازي ج ٣ ص ١٩٤.

٧٧. لَمَّا هَلَكَ سَلِيمَانُ وَضَعَ إِبْلِيسُ السَّحْرَ، ثُمَّ كَتَبَهُ فِي كِتَابِ فُطُوَاهِ وَكَتَبَ عَلَى ظَهْرِهِ...: تفسير العياشي ج ١ ص ٥٢، تفسير القمّي ج ١ ص ٥٥، تفسير مجمع البيان ج ١ ص ٣٢٨، تفسير الصافي ج ١ ص ١٧٠، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ١١١.

٧٨. الْمُخْتَصَّصُ بِالرَّحْمَةِ نَبِيُّ اللَّهِ وَوَصِيَّهُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا، إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ مِنْهُ رَحْمَةً، تَسَعُهُ وَتَسْعُونَ رَحْمَةً: بحار الأنوار ج ٢٤ ص ٦٢، البرهان ج ١ ص ٢٣٤.

٧٩. لِلإِطْلَاقِ أَكْثَرَ لِتَفْسِيرِ هَذِهِ الآيَاتِ رَاجِعٌ: التبيان ج ١ ص ٤٠٥، الكسفا ج ١ ص ٣٠٣، تفسير جوامع الجامع ج ١ ص ١٣٨، تفسير مجمع البيان ج ١ ص ٣٤٥، التفسير الأصفي ج ١ ص ٦٠، تفسير كنز الدقائق ج ١ ص ٣١٥، البليان للسيد الخويبي ص ٢٨٧، تفسير مقاتل بن سليمان ج ١ ص ٧٢، جامع البيان ج ١ ص ٦٨١، تفسير السمرقندي ج ١ ص ١١٠، تفسير الثعلبي ج ١ ص ٢٥٦، تفسير الواحدى ج ١ ص ١٢٥، تفسير السمعاني ج ١ ص ١٢٦، زاد المسير ج ١ ص ١١٣، تفسير الرازي ج ٣ ص ٢٣٦، تفسير القرطبي ج ٢ ص ٧٠، تفسير البحر المحيط ج ١ ص ٥٠٥، تفسير ابن كثير ج ١ ص ١٥٨، تنوير المقابس ص ١٦، تفسير الجلالين ص ٢٣، تفسير الثعالبي ج ١ ص ٣٠١، تفسير الألوسي ج ١ ص ٣٥٦.

٨٠. فَإِنَّهَا نَزَلَتْ فِي صَلَاةِ النَّافِلَةِ، فَصَلَّاهَا حَيْثُ تَوَجَّهْتَ إِذَا كُنْتَ فِي سَفَرٍ...: تفسير القمّي ج ١ ص ٥٨، بحار الأنوار ج ٨١ ص ٤٧، تفسير الصافي ج ١ ص ١٨٢، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ١١٨؛ فَكُتِبَ: يعيدها ما لم يفت الوقت، أو لم يعلم...: تهذيب الأحكام ج ٢ ص ٤٩، الاستبصار ج ١ ص ٢٩٧، وسائل الشيعة ج ٤ ص ٣١٦، بحار الأنوار ج ٨١ ص ٣١، جامع أحاديث الشيعة ج ٤ ص ٥٩٦.

٨١. ويليك! إنما يقال لشيء لم يكن فكان: متى كان، إن ربي تبارك وتعالى كان لم يزل حياً بلا كيف: الكافي ج ١ ص ٨٩ التوحيد للصدوق ص ١٧٤، بحار الأنوار ج ٤ ص ٢٩٩.

٨٢. ثم اتخذوا العزى، وسُمي بها عبد العزى بن كعب، وكان الذي اتخذها ظالم بن أسعد: خزانه الأدب ج ٤ ص ١١٦ و ص ٢٠٩؛ كانت العزى أحدث من اللات، وكان الذي اتخذها ظالم بن سعد بوادي نخله...: فتح الباري ج ٨ ص ٤٧١، تفسير القرطبي ج ١٧ ص ٩٩، وراجع: تاج العروس ج ٨ ص ١٠١؛ ثم اتخذوا اللات بالطائف، وكانت صخره مربّعه: خزانه الأدب ج ٧ ص ٢٠٩؛ وكان اللات بالطائف لثقيف على صخره: المحبّر ص ٣١٥، وراجع: فتح الباري ج ٨ ص ٤٧١، تفسير القرطبي ج ١٧ ص ٩٩، فكان أقدمها مناه، وسُميت العرب عبد مناه... فمن أهل لها لم يطف بين الصفا والمروه: فتح الباري ج ٣ ص ٣٩٩، عمده القارئ ج ١٩ ص ٢٠٣، تحفه الأحوذى ج ٨ ص ٢٤٢، التمهيد لابن عبد البرّ ج ٢ ص ٩٨، تفسير ابن كثير ج ٤ ص ٢٧٢.

٨٣. الحمد لله الذي لم يلد فيورث، ولم يولد فيشارك: التوحيد للصدوق ص ٤٨، الفصول المهمّة للحزّ العاملي ج ١ ص ٢٤٢، بحار الأنوار ج ٣ ص ٢٥٦، تفسير نور الثقلين ج ٣ ص ٢٣٧.

٨٤. إن أمير المؤمنين عليه السلام استنهض الناس في حرب معاوية في المرّة الثانيه، فلمّا حشد الناس: الكافي ج ١ ص ١٣٤، التوحيد للصدوق ص ٤١، الغارات ج ٢ ص ٧٣٢، بحار الأنوار ج ٤ ص ٢٦٩.

٨٥. يرتلون آياته ويتفقّهون به ويعملون بأحكامه، ويرجون وعده ويخافون وعيده، ويعتبرون بقصصه: البرهان ج ١ ص ٢٤٥.

٨٦. إن الإمامه هي منزله الأنبياء، وإرث الأوصياء، إن الإمامه خلافة الله وخلافه الرسول...: الكافي ج ١ ص ٢٠٠، الأمالى للصدوق ص ٧٧٥، عيون أخبار الرضا ج ٢ ص ١٩٧، معاني الأخبار ص ٩٨، تحف العقول ص ٤٣٩، بحار الأنوار ج ٢٥ ص ١٢٣.

٨٧. أتمهنّ بمحمّد وعلى والأئمّه من ولد على صلّى الله عليهم: تفسير العياشي ج ١ ص ٥٧، بحار الأنوار ج ٢٥ ص ٢٠١، البرهان ج ١ ص ٢٥١؛ (لا ينال عهدى الظالمين)، أى لا يكون إماماً ظالماً: تفسير العياشي ج ١ ص ٥٨، بحار الأنوار ج ٢٥ ص ١٩١؛ من سجد لصنم من دونى لا أجعله إماماً أبداً: بحار الأنوار ج ٢٥ ص ٢٠٠، تفسير نور الثقلين ج ٢ ص ٥٤٦.

٨٨. فلو أنّ الله أذن لها لجالت الدنيا والآخرة في جريه واحده...: مسند زيد بن على عليه السلام ص ٤٩٧، عيون أخبار الرضا ج ١ ص ٣٥، بحار الأنوار ج ١٨ ص ٣١٦، التفسير الأصفى ج ١ ص ٦٧٠، التفسير الصافي ج ٣ ص ١٦٧، تفسير نور الثقلين ج ٣ ص ١٠٠، وقال ابن دريد: إن اشتقاق البراق من البرق لسرعته...: عمده القارى ج ١٥ ص ١٢٦، الديباج على مسلم ج ١ ص ١٩٤، شرح أصول الكافي ج ١٢ ص ٥٢٤.

٨٩. واتخذوا من مقام ابراهيم مصلى، يعنى بذلك ركعتى طواف الفريضة: تهذيب الأحكام ج ٥ ص ١٣٨، جامع أحاديث الشيعة ج ١١ ص ٣٨٨.

٩٠. من ثمرات القلوب؛ أى حبّهم إلى الناس ليتتابوا إليهم ويعودوا إليهم: تفسير القمى ج ١ ص ٦٢، تفسير مجمع البيان ج ١

ص ٣٨٥، بحار الأنوار ج ١٢ ص ٨٦.

ص: ٣٥٨

٩١. البرهان ج ١ ص ٢٥٦.

٩٢. فلذلك قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: أنا دعوه أبى إبراهيم: تفسير فرات الكوفى ج ١ ص ٦٢، تفسير الصافى ج ١ ص ١٩٠، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ١٣٠، بحار الأنوار ج ١٢ ص ٩٢، وراجع: دعائم الإسلام ج ١ ص ٣٤، الخصال ص ١٧٧، من لا يحضره الفقيه ج ٤ ص ٢٦٩، المسترشد ص ٦٤٩، الأمالى للطوسى ص ٣٧٩، الغيبة للطوسى ص ٦٨، مكارم الأخلاق ص ٤٤٢، مستطرفات السرائر ص ٦٢٠، بحار الأنوار ج ١٢ ص ٨٨، مسند أحمد ج ٥ ص ٢٦٢، المستدرک على الصحيحين للحاكم ج ٢ ص ٤١٨، فتح البارى ج ٦ ص ٤٢٦، صحيح ابن حبان ج ١٤ ص ٣١٣، المعجم الكبير ج ٨ ص ١٧٥، مسند الشاميين ج ٢ ص ٣٤١، كنز العمال ج ١١ ص ٣٨٣.

٩٣. للاطلاع أكثر لتفسير هذه الآيات راجع: التبيان ج ١ ص ٤٦٦، الكشاف ج ١ ص ٣١١، تفسير جوامع الجامع ج ١ ص ١٥١، تفسير مجمع البيان ج ١ ص ٣٩٣، تفسير مقاتل بن سليمان ج ١ ص ٧٨، جامع البيان ج ١ ص ٧٧٣، تفسير الثعلبى ج ١ ص ٢٦٧، تفسير الواحدى ج ١ ص ١٣١، تفسير السمعانى ج ١ ص ١٣٩، زاد المسير ج ١ ص ١٢٨، تفسير الرازى ج ٣ ص ٣٨، تفسير البيضاوى ج ١ ص ٤٠٢، تفسير البحر المحييط ج ١ ص ٥٤٢، تفسير ابن كثير ج ١ ص ١٨٩، تفسير الجلالين ص ٢٧، تفسير الثعلبى ج ١ ص ٣١٦.

٩٤. (صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً)، قال: الإسلام: الكافى ج ٢ ص ١٤، معانى الأخبار ص ١٨٨، بحار الأنوار ج ٣ ص ٢٨٠، ج ٤ ص ١٣٦، الصبغة هى الإسلام: الكافى ج ٢ ص ١٤، بحار الأنوار ج ٦٨ ص ١٣٢، الكافى ج ٢ ص ١٤، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ١٣٢، صبغ المؤمنين بالولاية فى الميثاق: مختصر بصائر الدرجات ص ١٧١، بحار الأنوار ج ٢٣ ص ٣٧٩، التفسير الأصفى ج ١ ص ٦٨، تفسير الصافى ج ١ ص ١٩٣، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ١٣٢.

٩٥. أخذ عليهم الميثاق، وأن يصبروا ويصابروا ويرابطوا: الكافى ج ١ ص ٤٥١، مختصر بصائر الدرجات ص ١٧٢، بحار الأنوار ج ٥٢ ص ٣٨٠، جامع أحاديث الشيعة ج ١٢ ص ٢٥٢، تفسير نور الثقلين ج ٥ ص ١٣٧، شهدنا عليكم يا بنى آدم أن تقولوا يوم القيامة إنا كنا عن هذا غافلين: تفسير العياشى ج ٢ ص ٤١، تفسير نور الثقلين ج ٢ ص ٩٩.

٩٦. خرج فى جوف الليل ينظر الى آفاق السماء ينتظر من الله فى ذلك أمراً...: تفسير القمى ج ١ ص ٦٣، تفسير مجمع البيان ج ١ ص ٤١٤، بحار الأنوار ج ٨١ ص ٦٢.

٩٧. أن اليهود كانوا يعيرون رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، ويقولون له: أنت تابع لنا تصلى إلى قبلتنا...: تفسير القمى ج ١ ص ٦٣، تفسير مجمع البيان ج ١ ص ٤١٤، البرهان ج ٢ ص ٧، الحقائق الناضرة ج ٧ ص ٣٦٩، مستدرک الوسائل ج ٣ ص ١٧٠، بحار الأنوار ج ١٩ ص ١٩٦، جامع أحاديث الشيعة ج ٤ ص ٥٧٣.

٩٨. لأن الله عزّ وجلّ قد أنزل عليهم فى التوراه والإنجيل والزبور صفه محمّد وصفه أصحابه ومهاجرته...: تفسير القمى ج ١ ص ٣٣، تفسير الصافى ج ٢ ص ١١٢، البرهان ج ١ ص ٣٤٧، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ٩٩، ١٣٨؛ للاطلاع أكثر لتفسير هذه الآيات راجع: تفسير أبى حمزه الثمالى ص

١١٣، التبيان ج ١ ص ١٨٣، تفسير جوامع الجامع ج ١ ص ١٦٢، زبدة التفاسير ج ١ ص ٢٥٨، البرهان ج ١ ص ٣٤٦، جامع البيان ج ٢ ص ٣٦، تفسير السمعاني ج ١ ص ١٥٣، الكشاف ج ١ ص ٣٢١، زاد المسير ج ١ ص ١٤٢، تفسير الرازي ج ٤ ص ١٤٤، أنوار التنزيل ج ١ ص ١١٢، تفسير البحر المحيط ج ١ ص ٥٩٠، الدرّ المنثور ج ١ ص ١٤٧، تفسير آلوسي ج ٢ ص ١٢، أضواء البيان ج ٨ ص ٢٤.

٩٩. قولك: (إِنَّا لِلَّهِ)، بإقرار منك بالملك: الكافي ج ٣ ص ٢٦١، تحف العقول ص ٢٠٩، بحار الأنوار ج ٤٢ ص ١٦٠، جامع أحاديث الشيعة ج ٣ ص ٤٩٤، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ١٤٤.

١٠٠. من سئل عن علم يعلمه فكتمه، ألجم يوم القيامة بلجام من نار: المهذب لابن البراج ج ٢ ص ٥٥٥، عوائد الأيام ص ٥٥٠، وراجع: مسند أحمد ج ٢ ص ٤٩٥، سنن ابن ماجه ج ١ ص ٩٨، المعجم الأوسط ج ٢ ص ٣٨٢، مسند الشهاب ج ١ ص ٢٦٦، جامع بيان العلم وفضله ج ١ ص ٤، التبيان ج ٢ ص ٤٦، تفسير مجمع البيان ج ١ ص ٤٤٧، تفسير الصافي ج ١ ص ٢٠٧، البرهان ج ١ ص ٣٦٦، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ١٤٩، جامع البيان ج ٢ ص ٧٤، تفسير الرازي ج ٩ ص ١١٥.

١٠١. سلام على آل ياسين، السّلام عليك يا داعي الله وربانّي آياته... الاحتجاج ج ٢ ص ٣١٦، بحار الأنوار ج ٥٣ ص ١٧١ و ج ٩١ ص ٢ و ج ٩٩ ص ٨١.

١٠٢. السلام على الأئمة الدعاه، والقاده الهداه، والساده الولاه، والذاده الحماه...: عيون أخبار الرضا ج ١ ص ٣٠٥، من لا يحضره الفقيه ج ٢ ص ٦٠٩، تهذيب الأحكام ج ٦ ص ٩٥، وسائل الشيعة ج ١٤ ص ٣٠٩، المزار لابن المشهدى ص ٥٢٣، بحار الأنوار ج ٩٩ ص ١٢٧، جامع أحاديث الشيعة ج ١٢ ص ٢٩٨.

١٠٣. للاطلاع أكثر لتفسير هذه الآيات راجع: تفسير القمي ج ١ ص ٦٤، التبيان ج ٢ ص ٧٧، تفسير جوامع الجامع ج ١ ص ١٧٤، تفسير مجمع البيان ج ١ ص ٤٧٠، زبدة التفاسير ج ١ ص ٢٨٣، البرهان ج ١ ص ٣٧٢، جامع البيان ج ٢ ص ١٠٩، تفسير السمعاني ج ١ ص ١٦٨، الكشاف ج ١ ص ٣٢٨، زاد المسير ج ١ ص ١٥٥، تفسير الرازي ج ٥ ص ٨، تفسير العزّ بن عبد السلام ج ٢ ص ٢١٤، تفسير البحر المحيط ج ١ ص ٦٥٠، تفسير آلوسي ج ٢ ص ٤١.

١٠٤. أت امرأه إلى عمر، فقالت: يا أمير المؤمنين، إني فجرت...: من لا يحضره الفقيه ج ٤ ص ٣٥، تهذيب الأحكام ج ١٠ ص ٤٩، وسائل الشيعة ج ٢٨ ص ١١٢، مستدرک الوسائل ج ١٨ ص ٥٨، جامع أحاديث الشيعة ج ٢٥ ص ٣٦٩، تفسير العياشي ج ١ ص ٧٤، البرهان ج ١ ص ٣٧٤، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ١٥٥.

١٠٥. من عمل بهذه الآيه فقد استكمل الإيمان: بحار الأنوار ج ٦٦ ص ٣٤٦، زبدة التفاسير ج ١ ص ٢٩٠، التفسير الأصفي ج ١ ص ٨٢، تفسير الصافي ج ١ ص ٢١٥، تفسير البيضاوي ج ١ ص ٤٥٥، الدرّ المنثور ج ١ ص ١٧٠، تفسير أبي السعود ج ١ ص ١٩٤، تفسير آلوسي ج ٢ ص ٤٨.

١٠٦. روى أنّه لا ينبغي أن يبيت إلا ووصيته تحت رأسه: الحدائق الناضره ج ٢٢ ص ٣٧٩، وسائل الشيعة ج ١٩ ص ٢٥٨، جامع أحاديث الشيعة ج ١٩ ص ١٦٧، تفسير مجمع البيان ج ١ ص ٤٩٤.

۱۰۷. مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ بِقَوْمٍ رَفَعُوا أَصْوَاتَهُمْ بِالِدَعَاءِ...: تفسیر مجمع البیان ج ۴ ص ۷۷، تفسیر نور الثقلین ج ۱ ص ۷۲۴.

۱۰۸. وَفِي السَّيْرِهِ أَنَّ وَاحِدًا مَّمَّنَ وَلَاهَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ قَبْلَ رَشْوَةٍ قُدِّمَتْ إِلَيْهِ بِشَكْلِ هَدِيَةٍ...: راجع الأمثل في تفسیر کتاب الله المنزل ج ۲ ص ۹.

۱۰۹. إِنَّ الْقِتَالَ مَعَ غَيْرِ الْإِمَامِ الْمَفْرُوضِ طَاعَتُهُ حَرَامٌ مِثْلَ الْمَيْتَةِ وَالدَّمِ وَلِحْمِ الْخَنْزِيرِ: الكافي ج ۵ ص ۲۳، تهذيب الأحكام ج ۶ ص ۱۳۴، وسائل الشيعه ج ۱۵ ص ۴۵، بحار الأنوار ج ۵۸ ص ۲۳۹، جامع أحاديث الشيعة ج ۱۳ ص ۴۸، تذكرة الفقهاء ج ۹ ص ۱۹، منتهى المطلب ج ۲ ص ۹۰۰، الوافي ج ۱۵ ص ۷۸، جواهر الكلام ج ۲۱ ص ۱۱.

۱۱۰. لِلإِطْلَاعِ أَكْثَرَ لِنَفْسِ هَذِهِ الآيَاتِ رَاجِعٌ: تفسیر العياشي ج ۱ ص ۸۷، التبيان ج ۲ ص ۱۵۱، تفسیر جوامع الجامع ج ۱ ص ۱۹۱، تفسیر مجمع البیان ج ۲ ص ۳۴، زبدة التفاسير ج ۱ ص ۳۱۷، تفسیر الصافي ج ۱ ص ۲۳۰، البرهان ج ۱ ص ۴۱۲، تفسیر نور الثقلین ج ۱ ص ۱۷۹، تفسیر مقاتل بن سليمان ج ۱ ص ۱۰۳، جامع البیان ج ۲ ص ۲۷۳، تفسیر السمعاني ج ۱ ص ۱۹۴، الكشّاف ج ۱ ص ۳۴۳، زاد المسير ج ۱ ص ۱۸۳، تفسیر الرازي ج ۵ ص ۱۴۸، تفسیر العزّ بن عبد السلام ج ۱ ص ۱۹۷، تفسیر البحر المحيط ج ۲ ص ۶۵، تفسیر الجلالين ص ۴۰، تفسیر الآلوسی ج ۲ ص ۷۷.

۱۱۱. کسانی که در غیر ایام حجّ به مکه می روند، عمره مفرده به جا می آورند، البته آنان در پایان باید طواف نساء و نماز آن را انجام دهند.

۱۱۲. کسانی که در شهر مکه و اطراف آن زندگی می کنند، اعمال حجّ آنان مقداری تفاوت دارد (مثلاً قربانی کردن بر آنان واجب نیست).

۱۱۳. فَاخْتَارَتْ خَمْسَةَ عَشَرَ رَجُلًا مِنْ خَمْسَةِ عَشَرَ بَطْنًا، كَانَ فِيهِمْ أَبُو لَهَبٍ مِنْ بَطْنِ بَنِي هَاشِمٍ...: الخرائج والجرائح ج ۱ ص ۱۴۳، بحار الأنوار ج ۱۹ ص ۷۲؛ جاءت قريش ليدخلوا عليه، فقال أبو لهب: لا- أدعكم أن تدخلوا عليه بالليل، فإنّ في الدار صبيانا ونساء، ولا- نأمن أن تقع بهم يد خاطئه، فنحرسه الليله، فإذا أصبحنا دخلنا عليه. فناموا حول حجره رسول الله...: تفسیر القمّي ج ۱ ص ۲۷۵، تفسیر الصافي ج ۲ ص ۲۹۶، البرهان ج ۲ ص ۶۷۱، تفسیر نور الثقلین ج ۲ ص ۱۴۹، بحار الأنوار ج ۱۹ ص ۵۰.

۱۱۴. خذ علي طريق ثور، وهو جبل على طريق منى له سنام كسنام الثور...: تفسیر القمّي ج ۱ ص ۲۷۵، تفسیر الصافي ج ۲ ص ۲۹۶، البرهان ج ۲ ص ۶۷۱، تفسیر نور الثقلین ج ۲ ص ۱۴۹، بحار الأنوار ج ۱۹ ص ۵۰؛ ثم جعلوا يطّلعون فيرون عليّاً على الفراش متّشحاً ببرد رسول الله عليه وآله، فيقولون: إنّ هذا لمحمّد نائم عليه برده. فلم يبرحوا كذلك حتّى أصبحوا، فقام علي من الفراش فقالوا: والله لقد صدقنا الذي كان حدّثنا به: بحار الأنوار ج ۱۹ ص ۳۹، تاريخ الطبري ج ۲ ص ۱۰۰، المنتظم في تاريخ الأمم والملوك ج ۳ ص ۴۹، البدايه والنهايه ج ۳ ص ۲۱۷، عيون الأثر لابن سيّد الناس ج ۱ ص ۲۳۵، السيره النبويه لابن كثير ج ۲ ص ۲۳۰، سبل الهدى والرشاد ج ۳ ص ۲۳۳، السيره الحلبيه ج ۲ ص ۱۹۳.

١١٥. أنى قد آخيت بينكما وجعلت عمر أحدكما أطول من عمر صاحبه، فأيكما يؤثر أخاه...: الأمالى للطوسى ج ١ ص ٤٦٤، مناقب آل أبى طالب ج ١ ص ٣٣٩، سعد السعود ص ٢١٦، المحتضر ص ٨١، الجواهر السنیه ص ٣٠٨، بحار الأنوار ج ١٩ ص ٣٩، ٦٤.

١١٦. السلام على أئمة الهدى ومصايح الدجى، وأعلام التقى وذوى النهى...: عيون أخبار الرضا ج ١ ص ٣٠٥، من لا يحضره الفقيه ج ٢ ص ٦٠٩، تهذيب الأحكام ج ٦ ص ٩٥، وسائل الشيعه ج ١٤ ص ٣٠٩، المزار لابن المشهد ص ٥٢٣، بحار الأنوار ج ٩٩ ص ١٢٧، جامع أحاديث الشيعه ج ١٢ ص ٢٩٨.

١١٧. أتدرى ما السلم؟ قال: قلت: أنت أعلم، قال: ولايه على والأئمة الأوصياء من بعده: تفسير العياشى ج ١ ص ١٠٢، بحار الأنوار ج ٢٤ ص ١٥٩، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ٢٠٦؛ سألناهما عن قول الله: (يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السَّلْمِ كَافَّةً)...: تفسير العياشى ج ١ ص ١٠٢، بحار الأنوار ج ٢٤ ص ١٥٩، البرهان ج ١ ص ٤٤٦، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ٢٠٦.

١١٨. إنَّ الله تبارك وتعالى أرى رسوله بقلبه من نور عظمته ما أحبّ: الكافي ج ١ ص ٩٥، التوحيد للصدوق ص ١٠٨، بحار الأنوار ج ٤ ص ٤٣.

١١٩. للاطلاع أكثر لتفسير هذه الآيات راجع: تفسير فرات الكوفى ص ٦٧، التبيان ج ٢ ص ١٨٨، تفسير جوامع الجامع ج ١ ص ٢٠٠، تفسير مجمع البيان ج ٢ ص ٥٩، روض الجنان ج ٣ ص ١٤٢، زبدة التفاسير ج ١ ص ٣٣٥، البرهان ج ١ ص ٤٤٧، جامع البيان ج ٢ ص ٤٤٥، تفسير السمعانى ج ١ ص ٢١٠، الكشاف ج ١ ص ٣٥٣، زاد المسير ج ١ ص ٢٠٤، تفسير الرازى ج ٥ ص ٢٣١، تفسير البحر المحيط ج ٢ ص ١١٦، تفسير الجلالين ص ٤٤، تفسير آلوسى ج ٢ ص ٩٨.

١٢٠. كانوا ضلالاً، كانوا لا مؤمنين، ولا كافرين، ولا مشركين ومنذرين: تفسير العياشى ج ١ ص ١٠٤، البرهان ج ١ ص ٤٥١، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ٢٠٨، تفسير كثر الدقائق ج ١ ص ٢٠٨؛ لَمَا انقرض آدم عليه السلام وصالح ذريته، بقى شيث وصيه لا يقدر على إظهار دين اللّ...: تفسير الصافى ج ١ ص ٢٤٤، البرهان ج ١ ص ٤٥١، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ٢٠٨.

١٢١. خرج كلّ من كان عنده يتيم، وسألوا رسول الله صلّى الله عليه وآله فى إخراجهم...: تفسير القمى ج ١ ص ٧٢، تفسير الصافى ج ١ ص ٢٥٠، البرهان ج ١ ص ٤٥٩، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ٢١١، ٤٤٨، الحدائق الناضره ج ١٨ ص ٣٤٥، وسائل الشيعه ج ١٧ ص ٢٥٦، بحار الأنوار ج ٧٢ ص ٣، جامع أحاديث الشيعه ج ١٧ ص ٤٠٠.

١٢٢. احزاب آيه ٤٩.

١٢٣. در انجيل متى، فصل ١٩، شماره ٩ چنين مى خوانيم: هر كه زن مطلقه اى را نكاح كند، زنا كند.

١٢٤. دائره المعارف كتاب مقدس ص ٦٧٥.

١٢٥. للاطلاع أكثر لتفسير هذه الآيات راجع: تفسير العياشى ج ١ ص ١٢٩، تفسير القمى ج ١ ص ٦٥، التبيان ج ٢ ص ١٠٧، تفسير جوامع الجامع ج ١ ص ١٨٠، مجمع البيان ج ١ ص ٤٩٢، تفسير مجمع البيان ج ٢ ص ١٣١، زبدة التفاسير ج ١ ص ٣٨٣،

التفسير الأصفي ج ١ ص ٨٤، البرهان ج ١ ص

ص: ٣٤٢

٤٩٩، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ٢٤١، جامع البيان ج ٢ ص ٧٢١، تفسير السمعاني ج ٢ ص ٢٣٥، الكشاف ج ١ ص ٢٧٧، زاد المسير ج ١ ص ٢٥٢، تفسير الرازي ج ٦ ص ١٧٢، تفسير القرطبي ج ٣ ص ٢٠٣، تفسير البيضاوي ج ١ ص ٥٤٠، تفسير البحر المحيط ج ٢ ص ٢٥٢، تفسير الجلالين ص ٥٢، تفسير الألوسي ج ٢ ص ١٦٠.

١٢٦. فلما حضرت موسى الوفاه وضع فيه الألواح... بحار الأنوار ج ٨٧ ص ١١٠، التبيان ج ٢ ص ٢٩٣، تفسير مجمع البيان ج ٢ ص ١٤٣، وكان أعظمهم جسماً، وكان شجاعاً قوياً، وكان أعلمهم...: تفسير القمّي ج ١ ص ٨٢، تفسير مجمع البيان ج ٢ ص ١٤٤، زبدة التفاسير ج ١ ص ٣٩٢، التفسير الأصفى ج ١ ص ١١٧، البرهان ج ١ ص ٥٠٦، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ٢٤٦، إن جالوت يقتله من تستوى عليه درع موسى، وهو رجل من ولد لاوي بن يعقوب...: تفسير القمّي ج ١ ص ٨٢، التفسير الأصفى ج ١ ص ١١٨، تفسير الصافي ج ١ ص ٢٧٤، البرهان ج ١ ص ٥٠٦، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ٢٤٧، الوافي ج ٣ ص ٥٧٠، بحار الأنوار ج ١٣ ص ٤٤٠.

١٢٧. أخذ حجراً آخر فرمى به في ميسره جالوت، فوقع عليهم فانهزموا...: تفسير مجمع البيان ج ٢ ص ١٥١، بحار الأنوار ج ١٣ ص ٤٤١، البرهان ج ١ ص ٥٠٧، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ٢٤٧.

١٢٨. يظهر تابوت السكينة... فيوضع بين يديه بيت المقدس... الملاحم والفتن للمروزي ص ٢٢٣، الملاحم والفتن للسيد ابن طاووس ص ١٥٠، عن الإمام الصادق عليه السلام: السلاح فينا بمنزله التابوت في بني إسرائيل...: بصائر الدرجات ص ١٩٧، الخصال ص ١١٧.

١٢٩. أول عباده الله معرفته، وأصل معرفه الله توحده، ونظام توحيد الله نفى الصفات عنه...: التوحيد للصدوق ص ٣٤، عيون أخبار الرضا ج ٢ ص ١٣٥، بحار الأنوار ج ٤ ص ٢٢٨ و ج ٥٤ ص ٤٣، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ٣٩.

١٣٠. (وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ)، قال: علمه: التوحيد للصدوق ص ٣٢٧، معاني الأخبار ص ٣٠، بحار الأنوار ج ٤ ص ٨٩، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ٢٥٩، السماوات والأرض وما بينهما في الكرسى، والعرش هو العلم الذي لا يقدر أحد قدره: التوحيد للصدوق ص ٣٢٧، بحار الأنوار ج ٤ ص ٨٩، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ٢٦٠.

١٣١. نزلت في أعدائه ومن تبعهم، أخرجوا الناس من النور _ والنور: ولايه على _ فصاروا إلى ظلمه ولايه أعدائه: مناقب آل أبي طالب ج ٢ ص ٢٧٨، بحار الأنوار ج ٣٥ ص ٣٩٦، البرهان ج ١ ص ٥٢٥، فالنور هم آل محمد عليهم السلام والظلمات عدوه: تفسير العياشي ج ١ ص ١٣٩، بحار الأنوار ج ٢٣ ص ٣١٠، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ٢٦٥.

١٣٢. فنظر إلى سباع البرّ وسباع البحر وسباع الجو تآكل الجيف، ففكر في نفسه ساعه...: تفسير القمّي ج ١ ص ٩٠، تفسير الصافي ج ١ ص ٢٩٠، بحار الأنوار ج ٧ ص ٣٤، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ٢٧٤.

١٣٣. فأخذ إبراهيم عليه السلام نسرًا وبطًا وطاووساً وديكاً، فقطعهنّ وخلطهنّ...: التوحيد للصدوق ص ١٣٢، الاحتجاج ج ٢ ص ٢١٨، بحار الأنوار ج ١١ ص ٧٩، مرآة العقول ج ٢٦ ص ٣٩٤، تفسير الصافي ج ١ ص ٢٩٣، البرهان ج ١ ص ٥٣٥، تفسير نور الثقلين ج ١ ص ٢٧٦.

۱۳۴. للاطلاع أكثر لتفسير هذه الآيات راجع: تفسير القمى ج ۱ ص ۹۱، التبيان ج ۲ ص ۳۲۶، تفسير مجمع البيان ج ۲ ص ۱۷۵، تفسير الثعلبى ج ۲ ص ۲۵۲، الكشاف ج ۱ ص ۳۹۱، زاد المسير ج ۱ ص ۲۷۲، تفسير الرازى ج ۳ ص ۱۰، تفسير القرطبى ج ۳ ص ۲۹۷، الدر المنثور ج ۱ ص ۳۳۵.

۱۳۵. (وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا)، فقال: طاعه الله ومعرفة الإمام: الكافى ج ۱ ص ۱۸۵، المحاسن ج ۱ ص ۱۴۸، شرح الأخبار للقاضى النعمان ج ۳ ص ۵۷۸، بحار الأنوار ج ۲۴ ص ۸۶.

۱۳۶. كان لعلى بن أبى طالب عليه السلام أربعة دراهم لم يملك غيرها، فتصدق بدرهم ليلاً، وبدرهم نهاراً... تفسير العياشى ج ۱ ص ۱۵۱، البرهان ج ۱ ص ۵۵۱، تفسير نور الثقلين ج ۱ ص ۲۹۰، وسائل الشيعة ج ۹ ص ۴۰۳، مستدرک الوسائل ج ۷ ص ۱۸۰، بحار الأنوار ج ۴۱ ص ۳۵، جامع أحاديث الشيعة ج ۸ ص ۴۲۷.

۱۳۷. آكل الربا لا يخرج من الدنيا حتى يتخبطه الشيطان: بحار الأنوار ج ۱۰۰ ص ۱۲۰، جامع أحاديث الشيعة ج ۱۸ ص ۱۲۷، تفسير الصافى ج ۱ ص ۳۰۱، البرهان ج ۱ ص ۵۵۳.

۱۳۸. برای محاسبه ارزش يك درهم، من بايد قيمت يك اونس نقره را بدانم، آن را تقسيم بر شش كنم، تقريباً هر درهم معادل ۵ دلار می باشد.

۱۳۹. عفو: أصلان، يدلّ أحدهما على ترك الشىء والآخر على طلبه، ثم يرجع إليه فروع كثيرة... معجم مقاييس اللغة ج ۴ ص ۵۶؛ أصل معنى العفو الترك، وعليه تدور معانيه... التحقيق فى كلمات القرآن ج ۸ ص ۱۸۳، الغفر: الستر، والغفران والغفر بمعنى... معجم مقاييس اللغة ج ۴ ص ۳۸۵، غفر الله ذنوبه: أى سترها، وغفرت المتاع: جعلته فى الوعاء: لسان العرب ج ۵ ص ۲۵.

۱۴۰. للاطلاع أكثر لتفسير هذه الآيات راجع: تفسير العياشى ج ۱ ص ۱۵۸، تفسير القمى ج ۱ ص ۹۵، التبيان ج ۲ ص ۳۸۴، تفسير جوامع الجامع ج ۱ ص ۲۶۰، تفسير مجمع البيان ج ۲ ص ۲۲۸، روض الجنان ج ۴ ص ۱۲۱، زبدة التفاسير ج ۱ ص ۴۴۲، تفسير الصافى ج ۱ ص ۳۱۱، البرهان ج ۱ ص ۵۷۰، تفسير نور الثقلين ج ۱ ص ۳۰۴، تفسير كنز الدقائق ج ۲ ص ۴۸۳، تفسير الثعلبى ج ۲ ص ۲۹۷، تفسير السمعانى ج ۱ ص ۲۸۸، الكشاف ج ۱ ص ۴۰۷، زاد المسير ج ۱ ص ۲۹۶، تفسير الرازى ج ۷ ص ۱۴۸، تفسير البحر المحيط ج ۲ ص ۳۵۷، الدر المنثور ج ۱ ص ۳۷۴، تفسير آلوسى ج ۳ ص ۶۹.

منابع تحقیق

این فهرست اجمالی منابع تحقیق است.

در آخر جلد چهاردهم، فهرست تفصیلی منابع ذکر شده است.

۱. الاحتجاج

۲. إحقاق الحقّ

۳. أسباب نزول القرآن .

۴. الاستبصار

۵. الأصفى فى تفسیر القرآن.

۶. الاعتقادات للصدوق

۷. إعلام الوری بأعلام الهدی .

۸. أعیان الشیعه .

۹. أمالی المفید .

۱۰. الأمالی لطوسی .

۱۱. الأمالی للصدوق .

۱۲. الإمامه والتبصره

۱۳. أحكام القرآن .

۱۴. أضواء البیان .

۱۵. أنوار التنزیل

۱۶. بحار الأنوار .

- ١٧ . البحر المحيط .
- ١٨ . البدايه والنهائيه .
- ١٩ . البرهان فى تفسير القرآن .
- ٢٠ . بصائر الدرجات .
- ٢١ . تاج العروس
- ٢٢ . تاريخ الطبرى .
- ٢٣ . تاريخ مدينه دمشق .
- ٢٤ . التبيان .
- ٢٥ . تحف العقول
- ٢٦ . تذكره الفقهاء .
- ٢٧ . تفسير ابن عربى .
- ٢٨ . تفسير ابن كثير .
- ٢٩ . تفسير الإمامين الجلالين .
- ٣٠ . التفسير الأمثل .
- ٣١ . تفسير الثعالبى .
- ٣٢ . تفسير الثعلبى .
- ٣٣ . تفسير السمرقندى .
- ٣٤ . تفسير السمعانى .
- ٣٥ . تفسير العزّ بن عبد السلام .
- ٣٦ . تفسير العياشى .

٣٧ . تفسير ابن أبي حاتم .

٣٨ . تفسير شبر .

٣٩ . تفسير القرطبي .

٤٠ . تفسير القمّي .

٤١ . تفسير الميزان .

٤٢ . تفسير النسفي .

٤٣ . تفسير أبي السعود .

٤٤ . تفسير أبي حمزه الثمالي .

٤٥ . تفسير فرات الكوفي .

٤٦ . تفسير مجاهد .

٤٧ . تفسير مقاتل بن سليمان .

٤٨ . تفسير نور الثقلين .

٤٩ . تنزيل الآيات

٥٠ . التوحيد .

٥١ . تهذيب الأحكام .

٥٢ . جامع أحاديث الشيعة .

٥٣ . جامع بيان العلم وفضله .

٥٤ . جمال الأسبوع .

٥٥ . جوامع الجامع .

٥٦ . الجواهر السنية .

٥٧. جواهر الكلام.

ص: ٣٦٥

- ٥٨ . الحدائق الناضره .
- ٥٩ . حليه الأبرار .
- ٦٠ . الخرائج والجرائح .
- ٦١ . خزانه الأدب .
- ٦٢ . الخصال .
- ٦٣ . الدرّ المنثور .
- ٦٤ . دعائم الإسلام .
- ٦٥ . دلائل الإمامه .
- ٦٦ . روح المعاني .
- ٦٧ . روض الجنان .
- ٦٨ . زاد المسير .
- ٦٩ . زبده التفاسير .
- ٧٠ . سبل الهدى والرشاد .
- ٧١ . سعد السعود .
- ٧٢ . سنن ابن ماجه .
- ٧٣ . السيره الحلبيّه .
- ٧٤ . السيره النبويّه .
- ٧٥ . شرح الأخبار .
- ٧٦ . تفسير الصافي .
- ٧٧ . الصحاح .

- ٧٨ . صحيح ابن حبان .
- ٧٩ . عدّه الداعى .
- ٨٠ . علل الشرائع .
- ٨١ . عوائد الأيام .
- ٨٢ . عيون أخبار الرضا .
- ٨٣ . عيون الأثر .
- ٨٤ . غايه المرام .
- ٨٥ . الغدير .
- ٨٦ . الغيبه .
- ٨٧ . فتح البارى .
- ٨٨ . فتح القدير .
- ٨٩ . الفصول المهمّه .
- ٩٠ . فضائل أمير المؤمنين .
- ٩١ . فقه القرآن .
- ٩٢ . الكافى .
- ٩٣ . الكامل فى التاريخ .
- ٩٤ . كتاب الغيبه .
- ٩٥ . كتاب من لا يحضره الفقيه .
- ٩٦ . الكشاف عن حقائق التنزيل .
- ٩٧ . كشف الخفاء .

- ٩٨ . كشف الغمّه .
- ٩٩ . كمال الدين .
- ١٠٠ . كنز الدقائق .
- ١٠١ . كنز العمّال .
- ١٠٢ . لسان العرب .
- ١٠٣ . مجمع البيان .
- ١٠٤ . مجمع الزوائد .
- ١٠٥ . المحاسن .
- ١٠٦ . المحبّر .
- ١٠٧ . المحتضر .
- ١٠٨ . مختصر مدارك التنزيل .
- ١٠٩ . المزار .
- ١١٠ . مستدرک الوسائل .
- ١١١ . المستدرک علی الصحیحین .
- ١١٢ . المسترشد .
- ١١٣ . مسند أحمد .
- ١١٤ . مسند الشاميين .
- ١١٥ . مسند الشهاب .
- ١١٦ . معاني الأخبار .
- ١١٧ . معجم أحاديث المهدي (عج) .

١١٨ . المعجم الأوسط .

١١٩ . المعجم الكبير .

١٢٠ . معجم مقاييس اللغة .

١٢١ . مكيال المكارم .

١٢٢ . الملاحم والفتن .

١٢٣ . مناقب آل أبي طالب .

١٢٤ . المنتظم فى تاريخ الأمم .

١٢٥ . منتهى المطلب .

١٢٦ . المهذب .

١٢٧ . مستطرفات السرائر .

١٢٨ . النهايه فى غريب الحديث . ١٢٩ . نهج الإيمان .

١٣٠ . الوافى .

١٣١ . وسائل الشيعة .

١٣٢ . ينابيع الموده .

ص: ٣٦٦

فهرست کتب نویسنده، نشر وثوق، بهار ۱۳۹۳

۱. همسر دوست داشتنی. (خانواده)
۲. داستان ظهور. (امام زمان (علیه السلام))
۳. قصه معراج. (سفر آسمانی پیامبر (صلی الله علیه وآله))
۴. در آغوش خدا. (زیبایی مرگ)
۵. لطفاً لبخند بزنید. (شادمانی، نشاط)
۶. با من تماس بگیرید. (آداب دعا)
۷. در اوج غربت. (شهادت مسلم بن عقیل)
۸. نوای کاروان. (حماسه کربلا)
۹. راه آسمان. (حماسه کربلا)
۱۰. دریای عطش. (حماسه کربلا)
۱۱. شب رؤیایی. (حماسه کربلا)
۱۲. پروانه های عاشق. (حماسه کربلا)
۱۳. طوفان سرخ. (حماسه کربلا)
۱۴. شکوه بازگشت. (حماسه کربلا)
۱۵. در قصر تنهایی. (امام حسن (علیه السلام))
۱۶. هفت شهر عشق. (حماسه کربلا)
۱۷. فریاد مهتاب. (حضرت فاطمه (علیها السلام))
۱۸. آسمانی ترین عشق. (فضیلت شیعه)

- ۱۹ . بهشت فراموش شده . (پدر و مادر)
- ۲۰ . فقط به خاطر تو . (اخلاص در عمل)
- ۲۱ . راز خوشنودی خدا . (کمک به دیگران)
- ۲۲ . چرا باید فکر کنیم . (ارزش فکر)
- ۲۳ . خدای قلب من . (مناجات، دعا)
- ۲۴ . به باغ خدا برویم . (فضیلت مسجد)
- ۲۵ . راز شکر گزاری . (آثار شکر نعمت ها)
- ۲۶ . حقیقت دوازدهم . (ولادت امام زمان(علیه السلام))
- ۲۷ . لذت دیدار ماه . (زیارت امام رضا(علیه السلام))
- ۲۸ . سرزمین یاس . (فدک، فاطمه(علیها السلام))
- ۲۹ . آخرین عروس . (نرجس(علیها السلام)، ولادت امام زمان(علیه السلام))
- ۳۰ . بانوی چشمه . (خدیجه(علیها السلام)، همسر پیامبر)
- ۳۱ . سکوت آفتاب . (شهادت امام علی(علیه السلام))
- ۳۲ . آرزوی سوم . (جنگ خندق)
- ۳۳ . یک سبد آسمان . (چهل آیه قرآن)
- ۳۴ . فانوس اول . (اولین شهید ولایت)
- ۳۵ . مهاجر بهشت . (پیامبر اسلام)
- ۳۶ . روی دست آسمان . (غدیر، امام علی(علیه السلام))
- ۳۷ . گمگشته دل . (امام زمان(علیه السلام))
- ۳۸ . سمت سپیده . (ارزش علم)

۳۹. تا خدا راهی نیست. (۴۰ سخن خدا)

۴۰. خدای خوبی ها. (توحید، خداشناسی)

۴۱. با من مهربان باش. (مناجات، دعا)

۴۲. نردبان آبی. (امام شناسی، زیارت جامعه)

۴۳. معجزه دست دادن. (روابط اجتماعی)

۴۴. سلام بر خورشید. (امام حسین علیه السلام)

۴۵. راهی به دریا. (امام زمان علیه السلام، زیارت آل یس)

۴۶. روشنی مهتاب. (شهادت حضرت زهرا علیها السلام)

۴۷. صبح ساحل. (امام صادق علیه السلام)

۴۸. الماس هستی. (غدیر، امام علی علیه السلام)

۴۹. حوادث فاطمه (حضرت فاطمه علیها السلام)

۵۰. تشنه تر از آب (حضرت عباس علیه السلام)

۶۴-۵۱. تفسیر باران (تفسیر قرآن در ۱۴ جلد)

* کتب عربی

۶۵. تحقیق «فهرست سعد» ۶۶. تحقیق «فهرست الحمیری» ۶۷. تحقیق «فهرست حمید» ۶۸. تحقیق «فهرست ابن بطله».
۶۹. تحقیق «فهرست ابن الولید» ۷۰. تحقیق «فهرست ابن قولویه» ۷۱. تحقیق «فهرست الصدوق» ۷۲. تحقیق «فهرست ابن عبدون» ۷۳. صرخه النور. ۷۴. إلى الرفیق الأعلى. ۷۵. تحقیق آداب أمير المؤمنين (علیه السلام). ۷۶. الصحيح فی فضل الزیارة الرضویة. ۷۷. الصحيح فی البکاء الحسینی. ۷۸. الصحيح فی فضل الزیارة الحسینیة. ۷۹. الصحيح فی کشف بیت فاطمه (علیها السلام).

ص: ۳۶۷

دکتر مهدی خدّامیان آرانی به سال ۱۳۵۳ در شهرستان آران و بیدگل - اصفهان - دیده به جهان گشود. وی در سال ۱۳۶۸ وارد حوزه علمیّه کاشان شد و در سال ۱۳۷۲ در دانشگاه علامه طباطبائی تهران در رشته ادبیات عرب مشغول به تحصیل گردید.

ایشان در سال ۱۳۷۶ به شهر قم هجرت نمود و دروس حوزه را تا مقطع خارج فقه و اصول ادامه داد و مدرک سطح چهار حوزه علمیّه قم (دکترای فقه و اصول) را اخذ نمود.

موفقیت وی در کسب مقام اوّل مسابقه کتاب رضوی بیروت در تاریخ ۸/۸/۸۸ مایه خوشحالی هموطنانش گردید و اوّلین بار بود که یک ایرانی توانسته بود در این مسابقات، مقام اوّل را کسب نماید.

بازسازی مجموعه هشت کتاب از کتب رجالیّ شیعه از دیگر فعالیت های پژوهشی این استاد است که فهارس الشیعه نام دارد، این کتاب ارزشمند در اوّلین دوره جایزه شهاب، چهاردهمین دوره کتاب فصل و یازدهمین همایش حامیان نسخ خطّی به رتبه برتر دست یافته است و در سال ۱۳۹۰ به عنوان اثر برگزیده سیزدهمین همایش کتاب سال حوزه انتخاب شد.

دکتر خدّامیان آرانی، هرگز جوانان این مرز و بوم را فراموش نکرد و در کنار فعالیت های علمی، برای آنها نیز قلم زد. او تاکنون بیش از ۷۰ کتاب فارسی نوشته است که بیشتر آنها جوایز مهمّی در جشنواره های مختلف کسب نموده است. قلم روان، بیان جذاب و همراه بودن با مستندات تاریخی - حدیثی از مهمترین ویژگی این آثار می باشد. آثار فارسی ایشان با عنوان «مجموعه اندیشه سبز» به بیان زیبایی های مکتب شیعه می پردازد و تلاش می کند تا جوانان را با آموزه های دینی بیشتر آشنا نماید. این مجموعه با همّت انتشارات وثوق به زیور طبع آراسته گردیده است.

***

جهت خرید کتب فارسی مؤلف با «نشر وثوق» تماس بگیرید:

تلفکس: ۰۹۱۲ ۲۵۲ ۵۸ ۳۹ همراه: ۰۲۵ - ۳۷۷ ۳۵ ۷۰۰

جهت کسب اطلاع به سایت M12.ir مراجعه کنید.

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ. ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری

۴. صرفا ارائه محتوای علمی

۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می
نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه
اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

